Pretul Lei 30

CARTEA CĂMINULUI CULTURA[L]

4

MONOGRAFIA UNUI SA[T]

CUM SE ALCĂTUEŞTE, SPRE FOLOSUL CĂMINULUI CULTURAL

DE

HENRI H. STAHL

CU O PREFAŢĂ A D-LUI PROFESOR D. GUSTI

EDIŢIA II-a

FUNDAŢIA CULTURALĂ REGALĂ «PRINCIPELE CARO[L]»
SERVICIUL SOCIAL
BUCUREŞTI
STRADA LATINĂ, 8
1939

PREFAȚĂ

De doisprezece ani propovăduim de pe catedră, de
batem în seminarii, înfățișăm în scrieri și aplicăr
vară de vară la teren, o doctrină sociologică și cul
turală, care are meritul să fie mai întâi de toat
românească. *Este doctrina monografică. Ea privești*
două planuri de activitate deosebite, dar nu străin
unul de altul: cunoașterea științifică a țării și înăl
țarea ei pe temeiul acestei cunoașteri. In tot acest ră
stimp am câștigat credința nestrămutată că nu s
poate înfăptui nimic temeinic în țara noastră, nic
pe tărâmul cultural, nici pe tărâmul social, economic
politic sau administrativ, decât dacă se purcede dela
cunoașterea vieții românești așa cum este ea.

Viața unei națiuni are nevoile ei, permanente sa
vremelnice, care nu pot fi satisfăcute, dacă nu sun
cercetate în deaproape și nu se stabilește natura lor
Iată un adevăr simplu, care totuși nu este luat ma
de loc în seamă. Din pricina aceasta atâtea nevo
reale rămân neîmplinite și atâtea străduințe de a fac
ceva se cheltuesc fără rost, căci sunt străine de realitate

Cunoașterea vieții sociale românești, care devine din
ce în ce mai mult o necesitate și deci o datorie pa
triotică, este o sarcină foarte grea. Nu ajunge bună
vointa, oricât ar fi de sinceră, nici dorința, oricât ar

fi de puternică, ci e nevoie de o străduinţă metodică, de multă răbdare şi de mult sacrificiu, de o muncă fără preget, care nu îngădue nici răgaz, nici descurajare.

Lucrarea de faţă a d-lui H. H. Stahl, asistent de Sociologie monografică la Universitatea din Bucureşti şi Director în Fundaţia Principele Carol, dă toate indicaţiile pentru organizarea şi întreprinderea cunoaşterii ştiinţifice a ţării, în spiritul sistemului nostru de sociologie şi în genere al şcolii sociologice dela Bucureşti. Dl. Stahl a lăsat intenţionat deoparte discuţiile teoretice care cer o pregătire mai îndelungată şi a ales cu grije şi cu pricepere, atâta cât este nevoie pentru călăuzirea celor care se mărginesc la un câmp mai restrâns de cercetare, cum procedează în chip firesc oamenii de acţiune socială, cărora se adresează. D-sa, fiind unul dintre cei mai pasionaţi şi convinşi muncitori în domeniul cercetării vieţii ţărăneşti şi al activităţii culturale la sate, era indicat, în chipul cel mai firesc, să alcătuiască lucrarea aceasta de îndrumare teoretică şi practică pentru toţi cei care se simt chemaţi sau au datoria să lucreze în domeniul satului.

Cartea se adresează în primul rând intelectualilor săteşti: pretori, medici umani şi veterinari, preoţi, învăţători, notari, primari, etc. Acestora le incumbă datoria să contribue la marea operă de cunoaştere a ţării prin metoda îndelung încercată şi verificată a monografiilor sociologice.

Fiecare intelectual al satului trebue să fie pătruns de adevărul că salvarea satelor, a regiunii şi a ţării se află în bună parte în mâinile lui. Pentrucă numai prin acţiunea tuturor persoanelor care joacă un rol în viaţa publică, prin sinceritatea informaţiilor culese direct la teren, se va putea preciza care sunt relele ce trebuiesc înlăturate, nevoile ce trebuesc mulţumite şi năzuinţele ce trebuesc susţinute, ca să se poată înfăptui opera de treptată ridicare a neamului românesc spre mai bine, spre idealul social şi naţional. De aceea nu este după noi, mai mare îndatorire a intelectualilor ţării decât aceea de a se încadra în munca pe care o întreprinde Fundaţia Regală Principele Carol, şi Institutele Sociale Române din Bucureşti, Timişoara şi Chişinău, pe care nădăjduim să le extindem şi în celelalte centre culturale ale ţării.

Cartea D-lui Stahl însemnează un apel călduros pe care aceste instituţii, în frunte cu marele îndrumător al culturii M. S. Carol II, îl adresează tuturor oamenilor cu tragere de inimă şi dragoste de neam, pentru înălţarea satelor pe bază de cunoaştere ştiinţifică. Nădăjduim că acest apel va găsi un răsunet cald şi adânc în sufletele cetitorilor, încât după un obiceiu, care începe să se înfiripeze ca o mare şi strălucită tradiţie naţională, cartea aceasta să nu rămână literă moartă sau prilej de desfătare intelectuală, ci să devină un izvor nesecat de fapte, adică de cercetări monografice, în cât mai multe sate. Acesta este succesul pe care îl dorim din toată inima cărţii D-lui Stahl.

D. GUSTI

Directorul General al Fundaţiei Culturale Regale „Principele Carol"

CÂTEVA CUVINTE DE ÎNCEPUT

A) ROSTUL CERCETĂRILOR MONOGRAFICE, PENTRU CĂMIN

Dacă plecăm dela gândul că o cultură a poporului nu se poate crea dela centru, aceeaş pentru toată lumea, şi răspândi apoi pe tot cuprinsul ţării cu ajutorul cărţii, a şcoalei şi a agenţilor culturali, ci din potrivă, nu se poate naşte decât numai la sat, ca o înflorire dela sine şi ca un spor de omenie şi de priveghere a nevoilor lui sufleteşti, trupeşti şi economice, atunci ne putem da seama şi de rostul pe care îl au aceia cari, trăind în satul lor, prin pilda pe care o pot da în viaţa de toate zilele, sunt deschizători de cale şi pentru alţii.

Pe seama celor strânşi în Cămine Culturale, cade deci toată greutatea sarcinei, dar şi toată bucuria creării. Fiecare, la locul lui modest, are de făcut ceva care nu s'a mai făcut niciodată de către nimeni, chiar aşa, aidoma cum face el.

Pentruce spunem că o asemenea muncă nu se poate face dela centru, ci trebue să pornească chiar dela sat? Pentrucă nu numai „câte bordeie atâtea obiceie", dar şi câte sate, tot atâtea probleme culturale deosebite! Zadarnic vom aştepta să ne vie dela centru un răspuns

întreg şi un îndreptar, pas de pas, al acţiunii noastre: centrul nu poate cunoaşte toate satele şi nu va putea niciodată ghici ce anume îi trebue fiecărui sat în parte. Nevoile sunt altele, oamenii sunt alţii, deprinderile lor de viaţă şi tradiţiile lor sunt iarăşi, altele.

De aceea, cea dintâi datorie a unui membru activ al Căminelor Culturale, este să se lămurească el însuşi, nu numai asupra rostului pe care cartea, igiena şi organizarea economică o au în viaţa omului — căci asupra acestor lucruri suntem cu toţii lămuriţi; altfel nu am porni la muncă — ci mai ales asupra oamenilor cu cari va avea să lucreze. Dacă îi va cunoaşte bine, atunci munca îi va fi rodnică. E cu neputinţă, dacă dăm un lucru de folos cuiva, cu răbdare şi măcar modest la început, să nu-l putem face primit. Trebue să înţelegem că, ori de câte ori munca ne este zadarnică, de vină este nu numai îndărătnicia oamenilor, ci şi faptul că noi nu am ştiut *ce* să le dăm şi *cum* să le dăm. Aşa dar, munca noastră nu trebue să fie pe apucate şi cum o da Dumnezeu, ci trebue să fie sistematică şi raţională. După cum un gospodar îşi face bugetul gospodăriei sale, ca să ştie care îi este inventarul, uneltele şi vitele, braţele de muncă şi gurile de hrană, veniturile şi datoriile, tot aşa gospodărirea bună a muncii culturale trebue să înceapă cu o cunoaştere desăvârsită a grupului social în care activezi.

Un Cămin Cultural trebue să ştie, câţi locuitori are în priveghiere, câţi copii şi câţi oameni maturi, câţi bărbaţi şi câte femei, strânşi în câte familii. Trebue să ştie care sunt bolile de care ei sufăr, chipul cum şi le îngrijesc, greutăţile şi nepriceperile lor. Trebue să le ştie tradiţiile, viaţa sufletească, ce cred, ce le place şi ce nu, de ce duc lipsă şi ce li se pare de prisos, care le sunt iniţiativele bune şi îndărătniciile.

A şti toate acestea, a le cerceta cu amănuntul, înseamnă de fapt a face ceeace se numeşte o „monografie sociologică“ a satului. Sarcina ei cade în chip firesc asupra celor cari au nevoie de ea, adică asupra Căminelor. Aici, într'un Cămin Cultural bine alcătuit, trebue să se găsească oamenii care să studieze amănunţit satul: un medic, un preot, un învăţător, un cooperator, un agronom sau oricine altcineva se simte chemat să ajute munca aceasta, făcută cu ochii deschişi, în scopuri bine precizate, pentru oameni bine cunoscuţi.

Dovadă că toţi acei cari au o experienţă în această direcţie simt nevoia unor asemenea lămuriri în munca lor, e faptul că, din ce în ce mai multe, pornesc a se face cercetările monografice în sate, de către înşişi oamenii pricepuţi de acolo. E o mişcare de care oricine trebue să se bucure: dacă n'ar fi decât folosul pe care îl aduce o asemenea muncă monografică, prin iubirea pe care o trezeşte pentru viaţa poporului! Sunt acolo comori întregi, care zac nescoase la lumină, pentrucă prea puţini le ştiu. A sosit timpul ca să nu mai clădim în vânt şi să nu însămânţăm unde nu trebue. A sosit timpul să legăm cultura, pe care am

deprins-o noi în şcoli, de nevoile reale ale poporului. Aşa cum este el. Multora li se pare că acest popor e rău şi înapoiat, neputându-se păstra nimic bun din felul lui de a fi. Altora, şi aceştia sunt cei cari îl cunosc mai bine, dimpotrivă, li se pare că satul are şi el dreptul să-şi spună cuvântul, pe care cărturarul e dator să-l asculte. Fapt este că satul există şi că trebue să-l ţinem în seamă. Nu e vorba să răstorni de pe o zi pe alta, satul întreg. Ci trainic, zi de zi şi puţin câte puţin, să faci să trăiască mai departe, în forme noui, ceace este bun acolo şi să îndrepţi ceeace ţi s'a vădit greşit. Şi la tot pasul să altoieşti lucrurile noui, pe care le vrei înfaptuite, pe lucrurile vechi şi trainice, care s'au dovedit bune.

Monografia sociologică nu trebue să sperie şi nici să supere pe nimeni: nu este o activitate care se adaogă celorlalte activităţi din Căminele Culturale; ci, dimpotrivă, este o chezăşie de rodnicie pentru toate prin aducerea lor în potrivire cu realitatea. In scopul acesta trebuesc Căminele să facă monografii şi numai într'atâta cât pot aduce acest folos.

B) CINE TREBUE SĂ FACĂ MONOGRAFII

Monografia, să nu o pornească niciodată un om singur: e o muncă prea grea pentru un singuratic. Ci trebue să se adune Căminul întreg pentru această muncă, de temei, a monografiei, aşa cum se adună şi pentru toate celelalte.

E cu neputinţă să nu se găsească într'un sat, oricât de oropsit ar fi el, o mână de oameni harnici, la cari se vor adăuga şi funcţionarii statului şi ai comunei. Un dascăl, un preot, un notar, medicul (uman şi veterinar), agronomul, moaşa şi agentul sanitar, perceptorul, conductorul technic, studenţii născuţi în sat cari se întorc peste vară acasă, şi mai ales „fiii satului", intelectuali plecaţi la oraşe, dar care nu trebue sa-şi uite de ai lor; iată cei cari au datoria să se jertfească pentru binele satului, la munca de ridicare prin Cămin şi tot aceştia sunt şi cei chemaţi să se înhame la munca monogafiei.

Cineva trebue să ia inţiativa şi să îi adune pe toţi. Odată ce vor fi strânşi, ei îşi vor împărţi munca, după priceperea şi bunavoie a fiecăruia, astfel ca să nu rămâe totuşi nici o latură a vieţii săteşti necercetată. Dar împărţirea aceasta a muncii către mai mulţi monografişti nu înseamnă că fiecare va munci fără să ţie seama şi fără să păstreze legături cu ceilalţi. Tot ceeace munceşte unul trebue să fie cetit şi folosit de către toţi ceilalţi. De aceea, fără de o frăţietate deplină a monografiştilor, monografia iese schiloadă şi nefolositoare. O anumită valoare morală a oamenilor, care se adaogă priceperii lor şi, uneori, este mai de preţ decât ea, este o chezăşie până şi a corectitudinii ştiinţifice a lucrării comune.

De aceea nădăjduesc că cetitorii mei vor fi oameni de omenie cari vor avea în ei cultul prieteniei şi al

înfrăţirii de cruce întru o muncă pornită spre folos obştesc.

In ce mă priveşte, mă voi căsni să lămuresc cât voi putea mai limpede, mai simplu şi mai plăcut, un lucru care îmi este foarte drag şi pe care şi eu l-am învăţat de la profesorul meu, d. Dim. Gusti, în sânul monografiilor sociologice pe care de vreo zece ani de zile încoace le-a organizat D-sa la Seminarul de Sociologie al Universităţii din Bucureşti, la Institutul Social Român şi acum în urmă la Fundaţia Culturală Regală Principele Carol. Monografii Sociologice s'au mai făcut pe ici pe colo, la noi în ţară şi în străinătate. Insă monografia sociologică, într'adevăr bună şi ştiinţifică, întemeiată pe un întreg sistem de gândire, este un lucru înfăptuit mai întâi la noi în ţară de către şcoala sociologică din Bucureşti a Profesorului Gusti.

Cei cari vor voi să înţeleagă însă mai adânc ce este monografia sociologică, îi sfătuim să citească cărţile publicate de către Institutul Social Român şi anume: „Sociologia Militans“ de d. Prof. D. Gusti, „Teoria Monografiei Sociologice“ de d-l Traian Herseni şi „Tehnica Monografiei sociologice“ de scriitorul acestor rânduri. Pilde de muncă monografică vor găsi în Revistele Institutului Social Român „Arhiva pentru ştiinţa şi reforma socială“ şi mai ales în „Sociologia românească“, mai de curând apărută şi

cu dinadinsul pentru asemenea scop. Cărţile se pot cere deadreptul de la Institutul Social Român, Palatul Academiei Comerciale, Piaţa Romană, Bucureşti.

Dar şi cele spuse în cartea de faţă, unde înfăţişăm pentru prima oară şi o serie de chestionare şi de îndreptare de lucru, menite să uşureze munca, sunt de ajuns pentru a face o monografie foarte bună.

Nădăjduesc de aceea că la capătul tuturor acestor rânduri, cetitorii vor fi învăţat ceva: poate nu numai despre monografie, ci şi despre rostul mare şi greu de răspundere al cărturarului la sat, care îl sileşte să muncească în sânul Căminului Cultural, nu numai cu un suflet ridicat, ci şi cu o minte clar văzătoare a tuturor realităţilor sociale pe care el trebue să le cunoască şi să le prefacă în mai bine.

CAPITOLUL I.

SCURTĂ ÎNFĂŢIŞARE A TEORIEI MONOGRAFIEI SOCIOLOGICE

A) CUM TREBUE SĂ PUNEM RÂNDUIALĂ ÎN MUNCA NOASTRĂ

Odată ce ne-am hotărît să facem o descriere complectă a satului nostru astfel ca să putem înţelege rosturile lui adânci, a sosit timpul ca să ne lămurim şi asupra căilor de cercetare pe care le vom apuca. Observaţiile pe care le vom face în satul nostru, pentruca să fie de folos, trebue să fie făcute într'o anumită rânduială. In viaţa satului toate faptele sunt legate laolaltă şi învălmăşite. Noi însă trebueşte să le despărţim unele de altele şi să le aşezăm pe fiecare la locul unde li se cuvine. Puţină teorie este de aceea trebuitoare.

Iată ce trebueşte să urmărim teoretic în viaţa unui sat. Mai întâi „satul", înseamnă oamenii satului şi traiul lor laolaltă. Va trebui să dăm o descriere amănunţită a acestor oameni şi a felului lor de trai, adică

o descriere a înfăţişărilor satului, sau, cum se spune în termen sociologic, a *„manifestărilor satului"*. Aceste manifestări sunt de patru feluri şi anume:

1. **Manifestările culturale,** care cuprind întreaga viaţă religioasă, morală, artistică, legătura cu şcoala şi cartea scrisă, precum şi limba pe care o vorbesc oamenii.

2. **Manifestările economice,** care cuprind toată lupta omului pentru câştigul traiului zilnic: munci făcute cu anumite unelte, ale diferitelor meserii, pentru o producţie oarecare; o împărţire a produselor şi un consum, adică o folosire a produselor.

3. **Manifestările administrativ-politice,** care cuprind viaţa întreagă de luptă şi de înţelegere a oamenilor între ei asupra chipului cum trebue să fie chivernisite trebuinţele şi bunurile obşteşti.

4. **Manifestările juridice,** care cuprind toate chipurile în care oamenii s'au înţeles să trăiască, pentruca între ei să fie bună pace; chipuri cari pot fi arătate de către lege sau de către obiceiul pământului.

Dacă vrem deci să răspundem la cea dintâi întrebare pe care o pune monografia sociologică şi anume întrebarea *cum se înfăţişează satul nostru în ziua de astăzi,* va trebui să arătăm rând pe rând care sunt manifestările lui culturale, economice, administrativ-politice şi juridice.

Dar dacă am descris cum sunt înfăţişările satului, încă nu am înţeles pentruce aceste înfăţişări sunt aşa şi nu altfel. Oamenii unui sat nu pot să facă ceeace ar voi. Anumite împrejurări îi silesc deseori să fie ceace sunt: Intr'o monografie sociologică trebueşte deci să ne punem şi această a doua întrebare, a lămuririi pricinilor pentru care satul nostru este aşa cum este.

Intrebându-ne *de ce satul de astăzi este aşa cum este,* atunci va trebui să răspundem arătând toate împrejurările care hotărăsc viaţa satului sau, cum se numesc ele cu un cuvânt sociologic, *„cadrele vieţii sociale"*.

Aceste cadre sunt şi ele în număr de patru:

1. **Cadrul cosmologic,** adică pământul, clima, flora şi fauna din locul în care trăesc oamenii satului.

2. **Cadrul biologic,** adică felul trupesc de a fi al oamenilor; sănătate, boală, neam, înghesuiala pe un loc sau răsfirarea oamenilor.

3. **Cadrul psihologic,** adică viaţa sufletească a oamenilor, viaţa cea din lăuntru, care nu se vede, dar care hotărăşte faptele vădite ale oamenilor, precum şi deprinderile şi obiceiurile lor.

4. **Cadrul istoric,** adică viaţa din trecut a satului, care desigur a pierit, dar care astăzi încă se mai face simţită cu toată puterea tradiţiei.

Ceiace trebue să înţelegem deplin pentru ca să

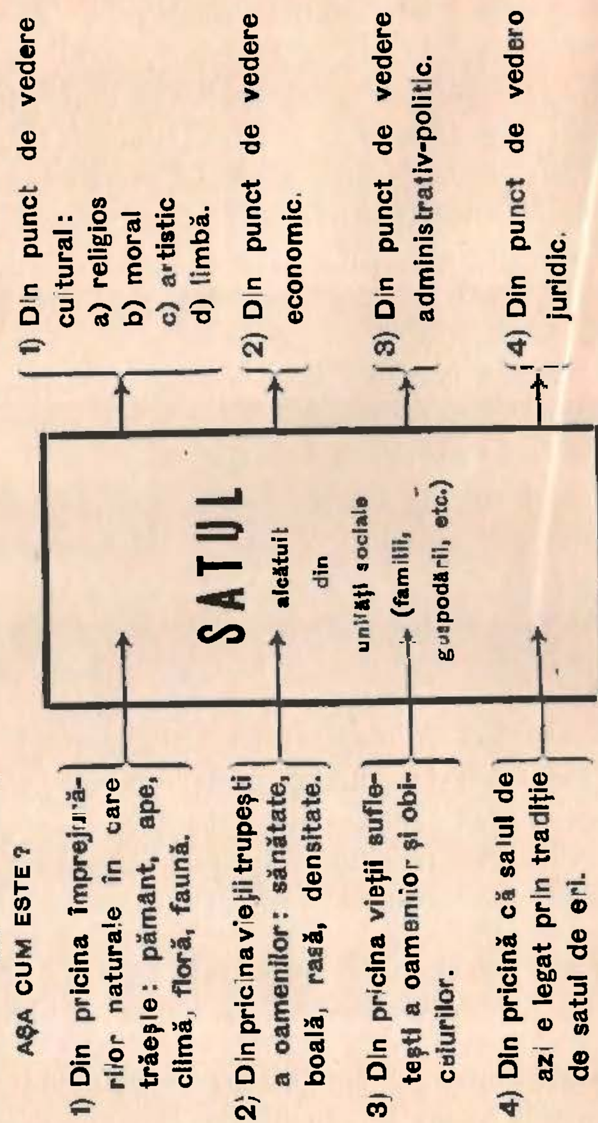
putem face o monografie *sociologică,* iar nu o simplă adunare de material, este tocmai chipul cum aceste *cadre* înrâuresc *manifestările.* Să nu cădem în greşala de a socoti că felul de a fi al satului este întâmplător. Dar nici în aceia de a crede că vre-unul din cadre are o însemnătate covârşitoare. Ci mănunchiul tutulor cadrelor laolaltă, sunt ca o pricină a mănunchiului de manifestări. Toate împreună alcătuesc problema vieţei sociale.

Pentru a face mai lesne de înţeles această scurtă schemă teoretică a monografiei sociologice, dăm alăturat un tablou lămuritor (vezi pag. 18).

Odată ce am înţeles această schemă teoretică a monografiei sociologice, care se întreabă mai întâi pentru ce e satul aşa cum este (sociologia cadrelor) şi mai apoi cum este satul de astăzi (sociologia manifestărilor), mai rămâne să ştim încă un lucru şi anume acela că satul nu este ca o apă, tot una. Ci satul este alcătuit din frânturi de viaţă sătească, pe care în sociologie le numim *unităţi sociale.* Astfel de unităţi sociale sunt neamurile, familiile şi gospodăriile, meseriile şi alte chipuri în care oamenii se adună laolaltă, în număr mai mic, ca să trăiască împreună.

Toate aceste unităţi sociale sunt legate între ele prin tot felul de legături pe care le numim *relaţii sociale.*

Satul întreg cu unităţile sale sociale cu tot, pe zi ce merge trăeşte şi se schimbă, prefăcându-se mereu.

Numim această prefacere veşnică, lege a tuturor celor omeneşti, *procese sociale*. Iar dacă ne gândim încotro e mersul lucrurilor, atunci înseamnă că din cunoaşterea satului de astazi vrem să ghicim satul de mâine, deci *tendinţele de evoluţie socială ale satului*.

Cine a înţeles lucrurile acestea, a înţeles măcar în linii mari, ce este monografia sociologică, adică felul în care trebueşte să-şi rânduiască toate lucrurile pe care le ştie sau le află despre sat, astfel ca ele să capete un înţeles deplin.

Aceasta nu înseamnă însă că atunci când pornim să facem monografia satului, va trebui să studiem rând pe rând, şi anume unul câte unul, capitol de capitol, toate manifestările şi cadrele, unităţile, relaţiile, procesele şi tendinţele, aşa cum le-am înşiruit noi mai sus. Ci va trebui să ne potrivim munca altfel, după uşurinţele pe care le avem şi împrejurările din satul nostru.

Sfătuim să se pornească munca aşa cum o vom arăta de aci înainte. Insă să nu se uite nici o singură clipă, că tot ceeace vom arăta că trebue strâns ca informaţie asupra satului, trebue să-şi găsească în mintea noastră locul care îi este potrivit. Şi când va fi vorba să aşternem pe hârtie tot ca am aflat, atuncea va trebui să transcriem pe curat, problemă după problemă, despărţind bine cadrele, de manifestări şi fiecare cadru şi manifestare în parte, de toate celelalte.

B) CE TREBUE SĂ VEDEM SINGURI ŞI CE PUTEM INTREBA PE ALŢII.

Dacă am înţeles bine planul după care vom lucra şi dacă ştim ce sunt cadrele, manifestările, unităţiţe, relaţiile, procesele şi tendinţele sociale, putem să începem monografia. Luăm creion şi hârtie ca să însemnăm ce vom afla şi plecăm în sat.

Insă trebue să ştim mai dinainte că noi nu ne vom întâlni niciodată faţă în faţă cu „manifestările“ „cadrele“, „unităţile“ şi cu atât mai puţin cu „relaţiile“ sau „procesele“, ci ne vom întâlni numai cu oameni, cari trăesc în gospodăriile lor şi pe cari-i vom putea vedea făcând anumite fapte, şi vorbind anumite lucruri. Trebneşte deci să arătăm cum anume trebue să ne uităm noi la lucruri, la oameni şi la faptele lor, astfel ca să înţelegem cele ce ne trebuesc pentru o monografie.

Este un bun alcătuitor de monografie tocmai acela care ştie să vadă cum trebue şi anume ce trebue. A fi băgător de seamă la cele ce se petrec în jurul tău nu este un lucru atât de uşor. Numai anumiţi oameni au darul acesta. Ceilalţi, deşi trăesc ani de zile într'un sat, nu pot spune prea multe lucruri despre el. Cine nu crede, nu are decât să facă această încercare simplă: să-şi aducă aminte şi să scrie pe o bucată de hârtie cum este biserica sau primăria din sat, şcoala sau chiar casa lui părintească şi va vedea, atuncea când va merge cu hârtia lui scrisă la faţa locului, că a uitat să însemneze foarte multe lucruri pe cari parcă le băgase de seamă şi totuşi nu le băgase de seamă.

Dar dacă numai puţini au darul acesta al observaţiei, în schimb toată lumea poate, cu multă bunăvoinţă şi oarecare muncă, să şi-l capete. Cu cât vei putea să vezi mai adevărat lucrurile, aşa cum sunt, fără patimă, care să le înfrumuseţeze sau să le urâţească, cu atâta vei ajunge să fii un mai bun monografist. Darul acesta de observaţie trebueşte dar să căutăm să ni-l creştem într'una, observând mereu, notând înscris ce-am observat şi controlând cu realitatea. Trebue să ajungem a putea face observaţia care să fie întocmai ca o fotografie: icoana credincioasă a realităţii.

Apoi va trebui să învăţăm a însemna în scris lucrurile văzute. Este îndeobşte ştiut de toţi aceia cari au făcut vreodată cercetări: monografistul nu are mai mare duşman decât neputinţa lui de a ţine minte. De aceea nu trebue să punem temei într'o monografie decât pe însemnările pe care le-am luat noi înşine la faţa locului.

Acela care alcătueşte o monografie nu poate deci să capete ştiri de oriunde, să şi le adune întâmplător şi să le primească cu ochii închişi. Ci trebue să meargă el însuşi să vadă cu ochii lui şi să audă cu urechile lui, tot ceeace trebueşte văzut şi auzit în sat. Monografia nu este de fapt decât mărturia cuiva care se dovedeşte a fi ştiut să vadă şi să depună mărturie pentru satul său.

Când veţi porni în sat cu gândul acesta că trebue

să vedeţi, din nou, chiar lucrurile care vi se pare că le ştiţi prea bine, aşa ca într'adevăr să puteţi aduce o mărturie întemeiată, veţi vedea, spre mirarea D-voastră înşivă, că întreaga privelişte a satului se schimbă şi pe măsură ce veţi înainta în alcătuirea monografiei, veţi înţelege cât de puţin vă cunoşteaţi satul până acum şi cât de multă nevoe era de o monografie.

Iată un lucru care neapărat trebue să ajungă a vă fi un crez: abea de când începeţi monografia, începeţi şi cunoaşterea satului şi deci nu trebueşte să porniţi la lucru cu gândul că sunteţi gata lămuriţi asupra a ceeace este satul. Căci monografia nu este părerea părtinitoare a monografistului asupra satului său. In cazul acesta orişice om ar putea să fie monografist. Dimpotrivă, monografia este realitatea înfăţişată de către cineva, care nu se amestecă şi nu înlocueşte adevărul cu părerile lui, chiar dacă le socoteşte a fi de bună credinţă.

Să încercăm a arăta care sunt lucrurile pe cari trebue să le vedem noi înşine şi să ni le însemnăm pe hârtie. Mai întâi o bună parte din întreaga monografie se poate face fără să stăm cu nimeni de vorbă în sat. Astfel, vom avea o serie de acte oficiale şi particulare, din cari vom extrage note: vom lucra cu registrele de la biserică, de la primărie, de la cadastru, judecătorie, jandarmarie, cu documentele istorice vechi, manuscrise sau săpate în piatră, cu scrisori ale oamenilor, însemnări de casă, pomelnice şi alte asemeni

lucruri. Aci mărturia noastră este pusă numai ca lumea să fie încrediuţată că am ales bin ceeace am copiat din registre, că am copiat fără de greşală şi că atunci când am făcut adunări de cifre, de pildă într'o statistică, nu am greşit la numărătoare.

In al doilea rând, vom avea de observat obiecte sau lucruri din natură. Astfel, la descrierea geografică a satului vom merge să vedem cu ochii noştri lucrurile pe cari le descriem. Aşezările omeneşti de asemeni trebuesc văzute de către noi. Când dăm o schiţă a unei case, înseamnă că am mers în acea casă şi am desenat schiţa la faţa locului. Când descrim un obiect de artă, o troiţă, un costum, o crestătură în lemn ş. a. m. d., trebueşte să facem descrierea având obiectul în faţă.

In al treilea rând, va trebui să vedem singuri faptele oamenilor. De pildă: un botez, o nuntă, o înmormântare, o adunare politică, o muncă la câmp, o slujbă religioasă ş. a. m. d.

Toate aceste descrieri de lucruri din natură, obiecte sau fapte ale oamenilor, se pot mult mai bine înfăţişa prin schiţe, desene şi fotografii. Se ştie că o schiţă e mai de temei decât un lung raport.

Observaţia făcută astfel este o temelie foarte puternică pentru monografie. Insă preţul ei este de mai multe feluri. Dacă descrim lucruri, cum de pildă: râul din sat, primăria sau alte asemeni lucruri, cari

nu sunt mai multe şi nu se întâmplă de mai multe ori să fie, atunci descrierea noastră este desăvârşită. Dar dacă descriem o gospodărie sau o nuntă, o înmormântare, atuncea noi n'am descris decât o singură gospodărie şi o singură nuntă. Dar sunt mai multe gospodării şi mai multe nunţi se întâmplă în sat. Aci trebue să fim cinstiţi şi să arătăm în monografie că noi n'am văzut de fapt decât o gospodărie sau mai multe, o nuntă sau 2—3, iar nici decum „gospodăria" sau „nunta" din satul nostru.

O greşeală pe care o fac cei mai mulţi monografişti, este aceea că ei nu se mărginesc să descrie ce au văzut, ci vor sa ne facă să credem că ei ştiu tot ce este în satul lor, ba chiar şi la întreg poporul românesc. Aceşti monografişti cari nu îşi înţeleg bine rostul, vorbesc într'una de „nunta la români" sau „înmormântarea la noi în sat", sau „ţăranul român", ca şi când acestea ar fi lucruri pe cari să putem pune mâna uşor şi să le ştim odată pentru totdeauna. Dacă ar fi aşa, ce uşoară ar fi munca noastră a monografiştilor!

Din nefericire, ca să lucrăm serios, va trebui ca multă vreme să strângem mereu numai observaţii din acestea răzleţe, până va veni ziua când o să ne putem da părerea asupra întreg felului de a fi al vieţii poporului.

Dar în afară de aceste observaţii răzleţe pe care le facem noi înşine, mai avem o altă cale în monografie, care este însă mai nesigură: aceea de a sta de vorbă cu oamenii.

Până acuma n'am întrebat pe nimeni în sat despre cele ce voiam să aflăm. Insă acuma va trebui se stăm de vorbă şi cu oamenii şi să-i întrebăm ce părere au despre faptele care se întâmplă la ei în sat. De pildă: dupăce am văzut cum se întâmplă o nuntă sau o înmormântare, va trebui să întrebăm şi pe oameni ce cred despre nuntă, sau înmormântare şi vom afla astfel dela ei foarte multe lucruri.

Trebue însă să ştim că ceiace aflăm astfel, întrebând pe oameni, nu are acelaş temei cu ceiace am aflat văzând noi înşine. De aceea suntem datori, atuncea când folosim în monografie lucrurile pe cari ni le-a povestit cineva, să însemnăm cine este acela care ni le-a povestit: anume că a fost săteanul cutare, de vârsta cutare, care nu ştie sau ştie carte, care e bogat sau sărac, om umblat prin alte locuri sau nu, aşa ca să vedem şi noi cine e omul pe care l-am întrebat şi ce temei putem pune pe spusele lui.

Arătarea pe larg a cine sunt *informatorii* noştri, e cu atât mai importantă cu cât sunt probleme mai tainice, din viaţa sufletească a oamenilor, de pildă, credinţele, superstiţiile, gândurile despre viaţă şi despre moarte, despre traiul în familie sau în sat, despre treburi politice sau altele, care nu pot fi aflate decât pe calea aceasta a statului de vorbă cu oamenii.

Pentru ca iscodirea noastră a oamenilor, să fie mai serioasă, trebueşte să nu stăm de vorbă numai cu unul singur, ci cu cât mai mulţi. Părerile oamenilor se

schimbă: altfel cred femeile, altfel cred bărbaţii, într'un fel tinerii şi într'alt fel bătrânii, oamenii bogaţi şi oamenii săraci. Noi suntem datori să-i întrebăm pe toţi. Să nu zicem: „Pe ăsta n'o să-l întreb, că e prost şi nu ştie", căci şi părerea acestuia îşi are greutatea ei. In sat trăesc tot felul de oameni şi noi n'avem dreptul a-i dispreţui. Ci tutulor, frăţeşte, le vom cere părerea şi o vom însemna până şi pe cea mai naivă, care de multe ori e mai plină de valoare decât părerea unuia care se crede tare cuminte pentrucă spune şi el ce-a auzit pe alţii, spunând de prin gazetă.

E adevărat că sunt unii oameni a căror părere suntem absolut datori să o luăm. De pildă asupra magiei practicate în sat, pe cine să întrebăm dacă nu pe babele descântătoare? Sau asupra ceremonialului de mort, pe femeia sărmană, pe care toată lumea o chiamă la scaldă şi la jelit? Sau asupra muzicei de joc, pe cel care cântă la joc?

Sunt unii oameni deosebiţi de ceilalţi, cari au păţit multe în viaţă şi pe toate le-au înţeles în felul lor, căutându-le răspuns.

Aceştia sunt personalităţi adevărate, care rezumă în mintea lor, multe experienţe ale satului şi care ne vor fi deci un nepreţuit folos într'o monografie.

C) CUM INSEMNĂM IN SCRIS CELE OBSERVATE.

Am spus că tot ce vedem şi auzim în sat, notăm în scris. Incepătorii într'ale monografiei au obiceiul

să şi le treacă pe curat într'un carnet, scris pe amândouă feţele.

Nu e bine să facem aşa, căci dacă o nouă informaţie vine de se adaugă la şirul celorlalte, noi trebue să o trecem în coada carnetului sau dacă vrem să o punem la locul ei, trebuie să transcrim din nou întreg carnetul.

E mai bine să scrim deci pe hârtii simple, nelegate între ele, toate de aceiaş mărime. Şi mai ales să scrim pe o singură faţă. Astfel vom putea aşeza aceste foi de hârtie, scrise pe o singură faţă, aceste *fişe* cum li se spune, în ordinea pe care o voim. O fişă nouă ce ne-ar veni mai târziu, o putem pune la locul ei.

Lucrul acesta e mai ales de folos când muncesc mai mulţi oameni la aceiaşi problemă, cum se întâmplă în monografie. Fiecare vine cu fişa lui, pe care o iscăleşte, şi toate fişele se adună într'un dosar. Acolo le poate ceti uşor oricine.

Ca să nu se rătăcească, pe fiecare fişă din acestea, scrim dosarul în care trebue să intre, adică problema cu care are legătură. Mai scriem şi ziua când am alcătuit-o şi numele informatorului nostru, dacă nu cumva e vorba de o observaţie directă a noastră, în care caz ne iscălim numai (vezi modelele la anexe).

Textul întreg al fişei noastre, trebuie să fie cuprinsul însăşi al celor povestite de cineva, sau văzute de către noi, cu toate amănuntele şi fără să schimbăm sau să clintim cu o iotă, nimic.

Graiul sătenilor, să-l păstrăm aşa cum este. Un cărturar la sat, trebue să aibă dragostea acestui graiu, aşa cum se vorbeşte în satul lui, şi să nu-l schimbe cu un graiu urât orăşenesc, plin de cuvinte nepotrivite şi neînţelese. Această dragoste a lui trebue să se vădească şi în monografie, prin faptul că el nu-şi va îngădui să scrie în fişele sale altceva decât ce a spus şi cum a spus săteanul cu care a stat de vorbă.

Ca să putem scri graiul dialectal putem folosi un alfabet special şi anume semne (numite diacritice) prin care arătăm exact sunetele pe care le auzim, (vezi un model, la anexe).

CAPITOLUL II.

CUM SE FACE NUMĂRĂTOAREA OAMENILOR

Prin nimic nu ne dăm mai bine seamă de starea unui popor, decât prin numărătoarea lui. Statul, deaceea, face recensământul general al populaţiei, cum a făcut de pildă la 1912 şi 1930 şi cum plănueşte să mai facă în 1940. Dar şi noi trebuie să facem această numărătoare, pentru satul pe care îl studiem.

Mai întâi vom începe cu o numărătoare a oamenilor care au trăit şi murit pe vremuri, în sat. Avem prea puţine recensăminte vechi în ţară. Nu am avut grija şi nici putinţa, în vremurile grele de atunci, să strângem laolaltă datele necesare, aşa cum de pildă se face astăzi, trimiţându-se toate actele de stare civilă la serviciul numărătoarei poporului, care le numără zi de zi. Inainte, aceste acte rămâneau înmormântate în registrele satului. Este deci sarcina noastră ca să le aducem la viaţă şi să le facem de folos, prelucrându-le într'un târziu. Fiecare cărturar, în satul în care trăeşte,

poate astfel sa recâştige vremea pierdută şi să ajute la împlinirea datoriei de a ne cunoaşte, pe care o avem ca naţiune modernă.

In primul rând pornim dela observaţia că actele de stare civilă sunt în acelaş timp şi acte religioase: dacă ştim numărul botezurilor, ştim şi numărul naşterilor. Şi câte înmormântări au fost, atâţia şi morţi. Vom stabili deci care sunt bisericile în parohia cărora cade satul a cărui monografie o facem şi vom căuta să găsim toate registrele şi „metricele“ lor. Uneori, din vina oamenilor sau a împrejurărilor, metricele acestea s'au pierdut. Să facem tot ce ne stă în putinţă spre a scăpa măcar ce ne-a rămas, adunând aceste acte vechi în muzeul Căminului, ca pe un scump tezaur. Vom putea găsi astfel metrice foarte vechi, începând de pe la 1800 şi ceva, scrise cu literă cirilică. Aci o primă piedică: nu ştie toată lumea ceti slovă veche. Dar nici prea mare nu este. Literile de tipar se învaţă iute şi ce este scris de mână în aceste metrice, e un text foarte simplu, care se repetă aproape neschimbat. Puţină cazně, sau cu ajutorul de câteva zile al cuiva care ştie, şi treaba e făcută. Mai greu e cu anii de tot vechi, când formularele nu ereau tipărite ci însemna popa de pe vremuri, numai de mână. Urăm însă oricărui monografist să se găsească în faţa unei astfel de grele încurcături. I-o fi cazna mai mare, dar şi valoarea cunoştinţelor acolo aflate e nepreţuită.

Odată ce avem la îndemână toate registrele: 1) de botez, 2) de cununie, 3) de înmormântare, le aşezăm pe şirul anilor şi facem o listă, pe curat, a ce avem şi ce ne lipseşte, de la fiecare biserică.

Apoi începem cu un lucru uşor: însemnăm preoţii care au slujit la hramul respectiv. De pildă la cel dintâi an pe care îl avem, să zicem 1816, aflăm că iscăleşte un Popa Radu. Şi tot pe acelaş îl aflăm iscălind mereu, până la 1830. De aci începe o altă iscălitură, deci alt preot care păstoreşte. Putem deci scri pe curat şi lista preoţilor, cu anii păstoririi lor, ceeace ne va fi de trebuinţă la istoricul comunei noastre.

Trecem apoi la treaba numărătorii. Ca să fie mai uşoară, lucraţi pe coală mare ministerială, pe care o liniaţi, ca pe un formular. De pildă, pentru botez vom avea câte o coloană verticală, pentru următoarele chestiuni: o coloană (care se face întotdeauna, pentru numărătoarea curentă (1, 2, 3, 4, etc.), o coloană pentru data naşterii, altă coloană pentru sexul copilului născut, alta pentru a însemna dacă e copil legitim ori din flori, altă coloană (care iarăşi se pune întotdeauna) pentru „observaţii“.

Punem la dreapta *anul* şi începem a ceti din condică şi a scri, pentru fiecare copil, un rând: ziua, luna naşterii, numele satului de naştere (ca să nu scrim mereu numele satului, putem să nu mai scrim decât satele străine: unde nu punem nimic înseamnă că e

chiar satul nostru), un semn *b* pentru băieţi şi *f* pentru fete. In coloana de observaţii vom scri „nelegitim" la copii al căror tată nu e declarat, sau alte observaţii care rezultă din cetirea registrului.

Când am ajuns la capătul unui an, tragem o linie şi facem adunarea: în Ianuarie s'au născut atâţia băieţi, atâtea fete, în Februarie atâţia şi atâtea şi aşa mai departe. Pe întreg anul un total de atâţia nelegitimi, etc. Tragem din nou o linie, punem numărul anului următor şi iar cetim din condică şi scrim pe hârtie. Când sfârşim şirul tutulor anilor (cu grije şi cu răbdare ca să nu greşim), transcriem pe curat adunările făcute la sfârşitul fiecărui an aşa ca să avem pe o singură foaie de hârtie totalurile naşterilor din comună pe toţi anii din urmă. Vom putea atunci vedea dacă naşterile au crescut sau au scăzut, daca naşterile sunt mai multe toamna, iarna vara sau primăvara, dacă se nasc mai mulţi băieţi ori fete, şi dacă sunt mulţi copii din flori.

In redactarea monografiei nu vor intra decât aceste cifre. Insă colile pe care am transcris noi fiecare an în parte, trebuesc să fie păstrate în biblioteca Căminului, spre control şi dovadă. Dacă vrem să înfăţişăm aceste cifre mai plăcut ochiului şi în acelaş timp mai limpede, întrebuinţăm graficele.

La fel vom proceda şi pentru celelalte două registre: de pildă la registrul de cununii vom face următoarele coloane: coloana de numărătoare curentă, coloana lunii şi zilei când se face căsătoria. Apoi pentru mire facem

următoarele coloane: dacă e din sat, dacă e la întâia sau a doua cununie, ce vârstă are. Aceleaş coloane le repetăm pentru mireasă. La sfârşit coloana de „Observaţii". Ce urmărim să aflăm, este mai întâi numărul căsătoriilor, vremea când se fac căsătoriile, vârsta la care se fac şi între cine se fac: cu oamenii din sat sau din afară de sat, de aceiaşi vârstă sau nu, ş. a. m. d.

La morţi avem următoarele coloane: numărătoarea curentă, data morţii, sexul mortului, vârsta mortului, starea lui civilă, pricina morţii şi „observaţii". Această pricină a morţii desigur că nu este arătată în registre cu preciziune ştiinţifică: preoţi nu sunt medici. Dar totuşi vom afla sigur epidemiile din sat. Când dă o ciumă sau o holeră, o dizenterie, mor cu duiumul oamenii, şi ştii bine astfel că te-ai aflat în faţa unei epidemii. Apoi ne interesează să ştim şi mortalitatea infantilă, adică moartea copiilor mici de tot; şi în legătură cu asta, moartea lăuzelor din proasta îngrijire. Vom avea deci deosebită grijă să transcriem pricinile de morţi aşa cum sunt în registru: femeie moartă „din prunc", „din naştere", copii morţi „de strâns", de „hudmă", ori cum alt fel le-o spune.

De altfel lista completă a tuturor numirilor de boli pricinuitoare de moarte găsite în registrele de înmormântări, ne va fi foarte de folos pentru studiul medicinei populare şi a limbei vorbite în sat.

Vom lucra în aceste registre bisericeşti până când vom începe să avem şi registre de stare civilă la pri-

mărie. De pe la 1864 încolo să fim atenți și să trecem la registrele primăriei, dacă nu cumva se vor fi prăpădit. In tot cazul trebue arătat limpede, la redactare, din care registru anume am scos datele fiecărui an în parte.

Cu ajutorul actelor acestora de stare civilă venim până în ziua de azi. Acuma începe o altă problemă pentru noi. Odată sfârșită numărătoarea oamenilor din vechi, trebue să-i numărăm și pe cei vii de azi. Mai ales aci trebue să ne dăm toată osteneala pentru că aci aflăm ***totalul populației,*** ceeiace nu rezultă din nici un fel de registru bisericesc sau de stare civilă.

Cum facem numărătoarea aceasta? Mai întâi trebue să ne lămurim asupra satului și caselor. Trebue adică să numerotăm casele. Iacă o treabă bună de făcut pentru un Cămin: să meargă din casă în casă, cu îngăduința și ajutorul primăriei, bine înțeles, și să numeroteze casele. Să roage, adică pe fiecare gospodar să ia o bucată pătrată de scândură și să scrie cu fierul roșu, așa cum se înfloresc donițele, numărul casei lui și să-și bată numărul în poartă. Noi, în tot cazul, scrim pe o listă numele tuturor capilor de familie, cu numărul pe care l-am dat gospodăriei lui. ***Această listă a tuturor gospodarilor cu numărul casei lor este absolut trebuincioasă. Fără de ea nu se poate face o monografie serioasă.*** Lista asta ne ajută să vedem limpede care sunt oamenii pe care trebue să-i studiem. Dar ***tot așa de neapărat trebuincioasă este și o hartă a comunei.*** Nu e vorba de o ridicare

topografică cine știe ce. E bună și o schiță ușoară a ulițelor, cu arătarea caselor și a numerelor lor. O asemenea hartă se face ușor de către cine știe bine satul; și, desenată frumos, se cade să nu lipsească din nici un muzeu sătesc. Cu harta și cu lista gospodăriilor numerotate, putem porni la lucru.

Dar mai ne trebue ceva: formulare statistice. Aci avem neapărat nevoie de un șapirograf. Să tipărim aceste fișe, ar fi prea greu. Dar un șapirograf putem găsi pe la primărie, jandarmerie sau altă instituție care nu va refuza să facă un serviciu Căminului, într'un scop tutulor folositor. Textul unui asemenea formular îl dăm la anexe. Din el se vede că numărăm nu numai oamenii, ca număr de suflete, ci și toate cele ale omului și ale vieții lui. Numărăm bolile lui, beteșugurile, meseriile, învățătura, situația militară, odăile și condițiile de higiena în care trăește: apă, latrină, etc. De aceea a face o astfel de numărătoare este aproape a face monografia întreagă. Aproape și nu de tot, pentrucă în viața omului mai sunt și cele ale sufletului care nu se pot număra. Dar în tot cazul este a fi făcut temelia bună a monografiei.

Se va părea unora greu să meargă din casă în casă. Dar mergerea din casă în casă intră în datoria de toate zilele a unui Cămin adevărat. Vizitele domiciliare, cu sfaturi bune și îndemnuri, fac mai mult decât toate balurile de peste an. Așa că nimeni nu trebuie să se sperie de o muncă la care suntem datori. De altfel o

asemenea lucrare nu trebue să se facă de unul singur, ci mai mulţi întovărăşindu-se. Monografia într'un sat se face bună atunci când e, după cum am spus, toată lumea adunată la treabă.

La statistica aceasta a oamenilor trebue să adăogăm şi o statistică a averilor, o statistică economică. Dăm la anexe şi modelul unei asemenea fişe statistice economice. Bine înţeles vom face amândouă statisticile dintr'odată.

Când vom fi sfârşit de adunat toate datele care ne trebuesc, începe munca de prelucrare, de adunare a cifrelor, aşa ca să iasă la iveală înfăţişarea întreagă a satului. (Vom vedea mai târziu cum).

Toate datele pe care le-am strâns, din registre şi din cercetarea directă a gospodăriilor, sunt bune nu numai pentru redactarea monografiei, ci şi pentru muzeul Căminului. Când vine cineva să vadă muzeul satului, trebue să aibe acolo înfăţişată icoana întreagă a satului. Graficele noastre statistice, sunt tocmai foarte lămuritoare a ce este satul nostru, şi de aceea trebuesc puse la loc de cinste în muzeu.

CAPITOLUL III.

LEGĂTURA DINTRE PĂMÂNT ŞI VIAŢA SATULUI

Când am făcut numărătoarea oamenilor am văzut că aveam nevoe de o hartă a satului. A sosit timpul ca să ne îndeletnicim mai de aproape cu hărţile satului, pentrucă din ele vom avea un folos pe care la început poate nu-l bănuiam.

Oamenii pe cari i-am numărat şi pe cari îi cunoaştem acuma câţi sunt, nu trăesc în vânt, ci pe o bucată de pământ. E de datoria noastră să cunoaştem în amănunţime acest pământ şi foloasele pe care omul le poate avea de la el.

Incepem mai întâi prin a afla cât pământ folosesc oamenii satului. Pe vremuri bătrânii obişnuiau să facă hotărnicii, în care se arătau locurile pe unde sunt puse semnele de hotar ale trupului lor de moşie. Un asemenea lucru trebue să facem şi noi: să dăm descrierea amănunţită a hotarelor şi a vecinătăţilor comunei. Să se bage de seamă că de multe ori ho-

tarul administrativ al comunei nu se potriveşte tocmai cu acelă al proprietăţilor oamenilor. Adică sătenii nu folosesc numai pământurile aflate pe comuna administrativă ci uneori mai mult, alteori mai puţin. Lucrul acesta trebue să se arate pe hartă. Vom strânge deci hărţi ale regiunii la o scară cât mai mare; dacă în regiunea unde lucrăm există cărţi funduare, vom lua o copie după harta de acolo; dacă s'au păstrat hotărnicii vechi, vom căuta să le aflam şi să le adăogim monografiei noastre. Pe harta regiunii vom arăta deci limitele administrative ale comunei şi pământurile folosite de către săteni.

Vom începe apoi descrierea acestui pământ. Ne închipuim că acest pământ este desgolit de case şi de oameni şi căutăm să-l descriem aşa cum se află el, cu munţi, cu dealuri, cu văi, râpe, ape, izvoare, cum se face în geografia fizică. Cu cât vom da o descriere mai amănunţită, însoţită de mai multe schiţe şi fotografii, cu atât va fi mai bine.

Descrierea noastră geografică trebueşte să fie întovărăşită de o arătare a tuturor numirilor pe cari sătenii obişnuesc să le dea diferitelor locuri. Acest studiu al numelor locurilor, adică al toponimiei, ne va fi de un foarte mare folos şi la alte capitole decât cele geografice. Astfel, cât de multe informaţiuni istorice nu ne vin de pe urma acestor studii de toponimie. Numiri care la prima vedere s'ar părea că sunt fără de importanţă, suntem datori totuşi să le

strângem pentrucă ele îngăduesc acelora cari se pricep în această meserie grea a istoriei, să capete lămuriri care altfel ar fi pierdute. Să plecăm deci pe hotarul satului, întovărăşiţi de un bătrân sătean, pe care să tot îl iscodim ca să ne spue pas cu pas care e numele locului şi care sunt legendele şi amintirile legate de acel loc.

Dar pământul trebueşte să fie descris nu numai în înfăţişarea lui de la suprafaţă, ci şi în adâncurile lui. Ne vom folosi desigur de hărţi geologice, dacă le avem la îndemână, şi vom căuta să găsim ajutorul unui geolog, profesor sau student din regiune, care să caute a strânge material şi probe de pământ şi de pietre din satul nostru. Aceste pietre frumos catalogate, le vom aşeza în muzeul Căminului, iar descrierea lor o vom pune în monografie. Ca să cunoaştem pământul şi din punctul de vedere al rodniciei lui pentru agricultură, vom cere şi ajutorul unui agronom al Căminului. Acesta va lua probe verticale de pământ, ca să se vadă care sunt straturile din diferitele părţi ale hotarului. Iată cum se fac aceste luări de probe de pământ. Se sapă o groapă destul de mare şi de adâncă, încât să se poată mişca în picioare un om în ea, avându-se grijă ca una din laturile gropii să fie tăiată drept şi să nu se prăvălească pământul. Apoi se face din cinci scânduri o raclă de lungimea gropii şi de lăţimea obişnuită a scândurii. Incheiată şi bătută bine în cuie, această raclă se bagă în groapă, se lipeşte

de peretele groapei, se bate bine în pământ ca toată racla să se umple cu pământ şi apoi se lărgeşte groapa astfel, încât să se poată desprinde uşor racla cu pământul prins în ea. Se scoate racla plină de pământ afară, i se pune un geam; i se lipeşte pe geam o bucată de hârtie pe care se scrie: numele locului de unde s'a luat proba de pământ şi se aşează racla frumos, alături de alte racle. cu probe de pământ din alte părţi ale hotarului satului, în muzeul Căminului Cultural. Agronomul va analiza apoi calitatea acestui pământ şi descrierea lui o adăogăm la monografie.

O altă împrejurare care face ca viaţa omului să fie într'un fel sau într'altul; este şi aceea a climei. Fiecare cămin cultural ar fi bine să aibă o aşa numită staţiune meteorologică, adică să aibă un pluviometru. şi un termometru, cu care să măsoare ploile, căldura şi frigul din locatitate. Dacă o asemenea staţiune meteorologică există la şcoală sau la Camera de Agricultură locală, atunci vom cere informaţii de acolo. Dacă nu, vom da o descriere neştiinţifică, aşa cum o putem avea din experienţele de toate zilele ale oamenilor.

Flora şi fauna ne dau de asemeni un câmp mare de activitate. Va trebui să dăm în monografie lista complectă a animalelor şi plantelor din regiune cu numele lor populare şi ştiinţifice. Cu acelaş prilej, încă alt lucru poate fi făcut. Plantele sunt folosite foarte

mult la ţară. Culese în anumit timp, uneori de anumită persoană rostind anume cuvinte, ele se folosesc în medicina umană şi veterinară, ca leacuri, adică la bolile oamenilor şi vitelor, sau la făcutul şi desfăcutul vrăjilor. Trebue, deci cercetat, odată cu numirea plantelor, şi acest folos adevărat sau legat de o simplă credinţă. Luaţi drept pildă, desigur fără să copiaţi de acolo, cartea doctorului Voiculescu: Toate leacurile la îndemână, (Cartea Satului, editura Fundaţiei Culturale Regale Principele Carol) sau lucrarea d-lui Panţu: Plantele cunoscute de poporul român. De asemeni legendele privitoare la plante şi la animale trebuesc culese. Mai târziu când vom studia medicina sătească, vrăjitoria, credinţele, vom folosi lucrurile adunate acum. De asemeni să ne gândim şi la chipul în care sunt folosite aceste plante în industria casnică. Ţesăturile cele vechi nu se făceau înainte vreme cu colori industriale, ci cu culori din plante. Unele bătrâne îşi mai amintesc desigur de această artă bătrânească pe care Căminul trebueşte să caute neapărat să o păstreze acolo unde mai există, sau să o facă să învie acolo unde a murit.

După ce am descris geografia fizică, flora şi fauna din sat, trebue să ne gândim la a doua problemă: cum ştie omul să se folosească de darurile pe cari Dumnezeu i le-a pus la îndemână. Nu întreg hotarul satului este folosit aşa cum ar trebui într'o agricultură

raţională. Studiul monografic trebueşte să arate lămurit care este situaţia de astăzi, care sunt pământurile cari se folosesc ca loc de agricultură, ca islaz şi cum anume se folosesc. Dacă din studiul acesta monografic se vădeşte că omul îşi întrebuinţează greşit pământul, sarcina Căminului este de a lupta pentru o îndreptare.

Aşadar, va trebui să arătăm pe întreg trupul de moşie al satului care sùnt ocupaţiile deosebite ale oamenilor. Sunt pământuri cu păduri, gol de munte, islaz; altele cu semănături de grâu, porumb, cartofi, livezi, podgorii ş. a. m. d. Va trebui să le ştim suprafaţa şi calitatea. Informaţiile le luăm de la Cadastru, fisc, Camera Agricolă şi mai ales din statistica economică făcută de către noi. Uneori pământul de agricultură este împărţit pe tarlale, hotare de sus şi din jos sau călcături. Le vom descrie.

Aci vom băga de seamă un lucru: una e comuna cu delimitarea ei administrativă şi alta este suprafaţa de pământ folosită de fapt de către locuitori. Unele pământuri se pot lua în dijmă sau în arendă pe hotarul administrativ al comunei vecine. Unii locuitori sunt împroprietăriţi departe de hotarul comunei. Va trebui deci ca acest lucru să se arate clar în monografie.

In al doilea rând, aşezarea satului ea însăşi trebue descrisă: casele nu se împrăştie pe tot hotarul, ci se adună în anumit loc. Va trebui să aflăm pe ce suprafaţă este aşezat satul, unde este aşezat, de ce este aşezat acolo, dacă n'a fost aşezat cândva în altă parte şi de ce s'a mutat.

Apoi satul este alcătuit din cătune sau din mahalale. Aci să fim cu băgare de seamă. Se poate întâmpla ca mahalaua sau cătunul să aibă un rost al lor: de pildă, un anumit neam să-şi aibe aşezarea în anumit loc. Sau, răzeşii spre deosebire de foştii clăcaşi, sau ungurenii, mocanii, bârsanii, ţuţuenii, sau ţiganii sau alte minorităţi să locuiască numai în anumită parte a satului.

Satul el însuşi trebue să fie studiat din punct de vedere edilitar. Satul este o gospodărie, bine chivernisită sau lăsată în paragină, după cum este şi stăpânul locului. Ca să înţelegem ce fel de oameni sunt sătenii noştri, e bine să studiem şi chipul în care ştiu ei să-şi facă drumuri, şanţuri, poduri, fântâni, diguri, să-şi aşeze gospodăriile faţă de stradă şi să lupte pe toate căile pentru îmbunătăţirea traiului lor. Dintr'un asemenea studiu al aşezărilor omeneşti, iarăşi va eşi pentru Cămin un folos netăgăduit: întreaga muncă edilitară a Căminului trebueşte să pornească pe temeiul acestui studiu pe care l-am arătat până acum.

Insfârşit, satul nostru nu trăeşte singuratic în ţară, ci se află în legătură cu întreaga regiune, cu satele şi cu târgurile dimprejur. Această legătură care se face cu ajutorul drumurilor, trebueşte iarăşi să fie studiată. Vom căuta să dăm o descriere atât de amănunţită, încât chiar şi un străin de acele locuri, cetind monografia noastră, să poată sosi uşor în sat şi să ştie

in cât timp soseşte, pornind de la oricare centru învecinat, cu căruţa, pe jos, călare sau cu oricare alt mijloc de transport se obişnueşte prin locurile acelea.

In tot ce am arătat acuma am urmărit, cu alte cuvinte sa găsim care este legătura dintre om şi dintre împrejurarile naturale în care trăeşte, sau mai bine spus legătura dintre cultură şi natură.

Pentru uşurinţa lucrului, iată şi un îndreptar de lucru amănunţit.

PLAN DE LUCRU
PENTRU STUDIUL CADRULUI COSMOLOGIC

I. — REGIUNEA

1) **Regiunea unde se află aşezat satul nostru**: Numele regiunii. Hotarele şi întinderea ei. Vecinătăţile. Inălţimea cea mai mare şi cea mai mică.

Descrierea munţilor, dealurilor, podişurilor, văilor, câmpiilor şi apelor. (Hartă).

Clima regiunii (vezi mai jos cele scrise despre climă la capitolul II, cu privire la sat: acelaş lucru vom studia şi pentru regiunea întreagă). La fel vom cerceta, flora şi fauna regiunii.

2) **Aşezările omeneşti din regiune**: Câte sate sunt în regiune şi unde sunt aşezate? Care este centrul lor administrativ, religios, economic? Ce căi de comunicaţie şi ce legături sunt între ele?

Cum era inainte vreme şi cum este acum?

Un scurt istoric al regiunii şi

O descriere scurtă a întregii vieţi regionale.

3) **Impărţirea administrativă şi pe trupuri de moşie a regiunii**: Hotarele administrative ale satelor din regiune şi trupurile de moşie folosite de fiecare sat. (Hartă).

4) **Locul unde se află aşezat, în regiune, satul nostru, cu trupul lui de moşie**: La margine, la mijloc; la ce distanţă faţă de centrele regionale.

II. SATUL (descriere geografică)

A. *HOTARUL*

1) **Descrierea amănunţită a hotarului administrativ** al satului nostru şi a trupului său de moşie. Suprafaţă, hotare şi vecinătăţi.

Cum era înainte şi cum este acum? (Hărţi).

Descrierea geografică a hotarului: longitudine şi latitudine; înălţimea cea mai mare şi cea mai mică.

2) **Pământul**: munţi, dealuri, podişuri, şesuri, văi; descrise cu numele lor. Aşezarea lor, înălţimea, întinderea (Hărţi).

3) **Ape**: Numărul, numele, lăţimea, lungimea, adâncimea, panta pe kilometru, diferenţa totală de nivel în cursul străbaterii trupului de moşie, iuţeala, debitul, variaţiile de anotimp ale debitului, terasele apelor, locurile supuse inundaţiilor.

Izvoare minerale şi obişnuite. Compoziţia apei lor.

4) **Subsolul**: structura geologică a pământului. Calitatea agricolă a pământului, alcătuirea straturilor şi fertilitatea (hărţi geologice, tabele de analize ale pământului; secţiuni în pământ; colecţie mineralogică).

Zăcăminte din comună.

5) **Flora şi fauna**: felurile fiinţelor vii, animale, insecte, plante, care trăesc pe hotarul comunei (fotografii de exemplare tipice, ierbar; insectar).

6) **Clima**: cum merg anotimpurile? Căldura cea mai mare şi frigul cel mai tare, pentru fiecare anotimp în parte şi pe anul întreg.

Cantitatea de ploaie căzută anual şi pe anotimp.

Grindina, îngheţurile, zăpezile şi furtunile.

Inundaţiile şi revărsările.

Secetele din comună (diagrame climaterice).

B) *VATRA SATULUI.*

1) **Locul de aşezare al caselor, adică satul propriu zis**: Cum e aşezat satul: pe apă; la marginea apelor; la drum; la răscrucea drumurilor; pe munte; pe un con de dejecţie; pe coastă; pe muche de deal; ferit de vânturi sau în bataia lor; la linia de atingere între doua regiuni (deal şi şes; podgorie şi şes; munte şi deal).

De ce este aşezat satul acolo? Din pricini geografice? Pentru

uşurinţa locurilor? Sau pentru nevoi de apărare de duşman, nevoi gospodăreşti şi altele?

A fost aşezat cândva satul în altă parte şi s'a mutat? Din ce pricină? Inundaţii, surpări de pământ, năvăliri, porunci ale stăpânirii.

2) **Care este înfăţişarea satului**: un sat risipit, un sat înghesuit, lung, pe o singură linie sau stradă, sau pe două. Un sat făcut din mai multe pâlcuri de case (Hărţi şi schiţe).

Lungime, lăţime, înălţime, suprafaţă.

III. CUM FOLOSESC OAMENII DIN SAT PĂMÂNTUL LOR

A. *CUM ISI FOLOSESC HOTARUL ÎNTREG*

Să se arate pe harta trupului de moşie cum sunt aşezate stăpânirile oamenilor. Ce pământ este clăcăşesc şi ce pământ moşnenesc; cumpărăturile vechi şi noi; împroprietăriri prin lege, vechi sau noi; pământ stăpânit în devălmăşie, obştie, sau folosit individual; pământ arendat sau luat în dijmă de la alte comune (hărţi şi schiţe).

Descrierea tarlalelor, călcăturilor, hotarelor de sus şi din jos, funiilor, curelelor, delniţelor, moşilor, bătrânilor sau alte asemeni împărţiri mai mici, ale trupului de moşie (hărţi şi schiţe).

Cum a fost pe vremuri şi cum este acum.

Cum este folosit pământul în agricultură? Cât, unde şi ce se seamănă? Ţarini, ogoare, islazuri, păduri, golnri de munte.

B. *CUM ÎŞI FOLOSESC VATRA SATULUI?*

Numărul caselor, şi felul cum sunt ele aşezate unele faţă de altele; faţă de străzi şi uliţi; faţă de soare (răsărit şi apus); faţă de vânturi. Distanţă între ele. Cum sunt aşezate cătunele faţă de centru?

Este vatra satului împărţită pe cnrele; delniţe; moşi; neamuri; vecinătăţi? Este vre-o potrivire între aceste împărţiri ale vetri cu împărţirile hotarului?

Sunt anumite cătune sau pâlcuri de case locuite de oameni de anume obârşie? neamuri anumite, sau boeri şi clăcaşi, moşneni şi răzeşi, oameui veniţi de curând, ţigani, minoritari, etc. (hartă şi numărătoare a oamenilor de anume obârşie, locuind anume locuri).

C. *CUM ÎŞI FOLOSESC DRUMURILE ŞI APELE NAVIGABILE*

Câte drumuri sunt şi ce fel de drumuri sunt: în sat, din sat spre locurile de arătură, drumuri ale oilor, poteci, şosele comunale, vicinale, judeţene naţionale.

Din ce material sunt făcute. Cum şi cine le întreţine. Sunt bine sau rău aşezate faţă de trebuinţele satului?

Răscrucile. Câte sunt şi la ce folosesc.

Poduri şi podeţe. Câte sunt şi unde sunt aşezate? Din ce şi cum sunt construite? Cine le întreţine?

Cum se face transportul pe aceste drumuri? Cât timp le trebue oamenilor ca să ajungă pe aceste drumuri, la locurile lor de agricultură sau la centrele regionale? Vom socoti timpul in ore, pentru fiecare mijloc de transport întrebuinţat în comună.

Acelaş lucru îl vom studia pentru apele navigabile, folosite de săteni.

D. *CUM FOLOSESC SĂTENII APA*

Apa de băut: câte fântâni sunt în sat şi pe câmp. Cum sunt îngrijite;

Cum folosesc apa ca energie motrică: la mori, ferăstrae, piue, dârste, etc.

Cum o folosesc în agricultură şi în industria casnică: irigaţii gropi de topit, etc.

IV. CE AU FĂCUT OAMENII PENTRU ÎMBUNĂTĂŢIREA HOTARULUI ŞI A VETRII LOR DE SAT ŞI CE SE MAI POATE FACE?

1) Impăduriri, plantări de pomi, canalizări de râuri;

2) secări de mlaştini;

3) exploatarea mai raţională a pământului şi a zăcămintelor;

4) muncă edilitară, în vatră.

(Şi aşa mai departe, după planul de lucru al fiecărui Cămin în parte).

CAPITOLUL IV.

OAMENII ŞI SĂNĂTATEA LOR

Monografia îşi are şi părţile ei ceva mai neplăcute. Socotesc că acela care a bătut hotarul satului, dealurile şi văile, ca să strângă datele cerute în capitolul trecut, a făcut o muncă ce fără îndoială i-a plăcut şi lui. Dar acuma a sosit momentul să se închidă în odaie, să se aşeze la masa de lucru şi să prelucreze datele pe care le-a strâns cu prilejul numărării populaţiei.

Din acea numărătoare, noi putem să aflăm acum tot felul de date, care ne trebuesc pentru a înţelege şi a descrie o altă latură importantă a vieţii omeneşti şi anume *sănătatea,* a cărei bună îngrijire este una din menirile cele mari ale oricărui Cămin Cultural.

a) ANTROPOLOGIE

Desigur că într'o monografie desăvârşită ar trebui să facem studii de antropologie, să căutăm să aflăm rasa şi felul de a fi al oamenilor. Iată însă o treabă pe care nu o pot face decât numai aceia care sunt

de meserie, doctori învăţaţi într'această grea ştiinţă. In ceiace ne priveşte deci, vom trece mai departe, lăsând cu totul în grija altora să facă aceste studii de antropometrie. Noi ne vom apuca de altceva şi anume de un studiu de *demografie* adică descrierea în socoteli, a oamenilor. Iată cum facem:

b) DEMOGRAFIE

1) RECENSĂMÂNTUL POPULAŢIEI

Verificarea foilor de familie. — Luăm mai întâi toate foile de familie complectate cu date. Le cetim atent, ca să vedem dacă nu cumva s'au strecurat greşeli care bat la ochi sau dacă nu au rămas necomplecte. Regula este că nu trebuie să rămâie nici-o coloană goală. Dacă pentru o anume întrebare nu găsim nici-un răspuns, pentru că faptul de care întrebăm nu există în realitate, atunci trebue să arătăm acest lucru în foaia de recensământ printr'un anume semn, care este un zero tăiat cu o linie diagonală.

Dacă de pildă cineva nu ştie limbi străine, vom face la coloana 18 acest semn. De asemeni pentru femei, vom face acelaş semn în coloana situaţiei militare. Dar absolut toate coloanele trebue să aibe un răspuns.

Dacă fişele de recensământ nu sunt complecte vom porni din nou în sat ca să le complectăm. Seriozitatea muncii noastre atârnă în primul rând de acest lucru, şi veţi vedea dvs. că prelucrarea datelor nu este prea

ușoară de făcut și este deci cu totul zadarnic să ne apucăm de o treabă grea, atâta vreme cât temelia de la care pornim nu este de tot sigură și trainică.

Așezarea în ordine a foilor. — Dacă foile noastre de familie sunt bine complectate, ne apucăm să le așezăm în ordine, să vedem dacă nu ne lipsește vre-una. Le așezăm apoi în mai multe grupe, pe cătune. Toate fișele privitoare la un anume cătun se pun în teanc. Fișele altui cătun, le punem în al teanc.

Totalul populației. — Apoi luăm teanc după teanc, și numărăm din coloana 1-a oamenii care sunt trecuți pe foile noastre de familie. Să băgăm de seama că noi, în această coloană **1**, am trecut și pe cei morți și pe cei plecați din gospodărie, afară din sat sau în altă gospodărie din sat, unde au fost din nou însemnați în foaia gospodăriei respective. Dacă i-am număra la șir, pe toți, am încurca vii cu morții și am socoti de două ori pe-acelaș om. Ca să nu cădem în această greșeală, am avut grija să însemnăm în stânga coloanei **1**, pe morți, cu o cruce și pe cei plecați, cu un cerc. Deci ne va fi foarte ușor să numărăm numai pe aceia care nu au nici cruce, nici cerc. Numărul la care ajungem va fi totalul populației din fiecare cătun. Adunând toate cătunele la un loc vom avea totalul general al populației satului.

Ca să nu greșim la numărătoare e bine să ștergem *ușor* cu un creion moale întreaga coloană orizontală din dreptul celor însemnați cu cruce sau cerc.

Repartizarea populației pe sex și vârstă. — Acuma trebue să aflăm ce fel de oameni sunt aceștia? Bărbați, femei, tineri, bătrâni? De data aceasta este o muncă ceva mai complicată. O putem face însă ușor, dacă lucrăm cu băgare de seamă și sistematic. Vom face ceiace se numește în termeni tehnici de statistică, o „despuiere manuală" a datelor din foile de familie. Anume: luăm o bucată de hârtie albă, pe care o liniem în mai multe coloane. Mai întâi o împărțim în două: deoparte vor fi bărbații, de alta femeile. Apoi vom împărți pe bărbați și pe femei în mai multe grupe de vârstă: de la o zi la un an, de la **1** an la 5, de la 5 la **10, 10—20, 20—30, 30—40, 40—50, 50—60, 60—70, 70—80** și de la **80** în sus. Deci vom avea nouă coloane de vârste pentru bărbați și nouă coloane pentru femei.

Apoi ne căutăm un tovarăș de lucru, un tovarăș care să aibă ceva putere de atenție. Ii dăm hârtia astfel liniată în două coloane, fiecare cu câte 9 subcoloane, și îi dăm și un creion. Noi luăm foile de familie, una câte una, și începem să le cetim, om cu om, așa cum am făcut și la numărătoarea totală a populației. Numai că de data aceasta ne uităm la nume, să vedem dacă e bărbat sau femeie și ne uităm și la coloana no. **13**, unde se arată vârsta, și îi dictăm ce cetim. De pildă „o femeie de 23 de ani", „un bărbat de 5 ani" și așa mai departe. Tovarășul nostru de lucru trage câte o linie mică verticală în coloana potrivită. In cazul de mai

sus va trage mai întâi o linie la coloana „femei". sub coloana vârstei „între 20 şi 30" de ani: apoi o linie în coloana „bărbaţilor", sub coloana vârstei de la „1 an la 5".

Cetim astfel toţi oamenii din fişele noastre şi îi însemnăm, prin semne, în coloanele respective. Când am terminat toată operaţia de despuiere a datelor, ne apucam să adunăm fiecare coloană în parte: bărbaţi între 0 şi 1 an; bărbaţi între 1 şi 5 ani, etc. Apoi femeile, la fel. Ca să nu greşim, tragem cruce peste fiecare semn pe care-l numărăm. Vom afla astfel totalurile populaţiei pe sexe şi grupe de vârstă.

Facem apoi controlul muncii noastre: toate femeile, din toate grupele de vârstă, adunate cu toţi bărbaţii, din toate grupele de vârstă, trebue să ne dea aceiaşi cifră ca la totalul populaţiei. Dacă ese altă cifră, e semn că am greşit pe undeva şi trebuie să o luăm dela capăt. De aceea e bine să facem această muncă de despuiere foarte încet şi foarte cu grije.

Naţionalităţi şi supuşenii străine. — Luăm apoi din nou fişele şi numărăm naţionalităţile şi supuşeniile din sat, pe coloana no. 6 şi 7. Aci ne uşurăm munca: nu numărăm românii, ci numărăm numai pe străini. Ştim cam ce străini sunt în sat: unguri, saşi, evrei, tătari, ţigani, sau ce or fi. Liniem o hârtie albă cu tot atâtea coloane câte ştim că sunt naţiile străine din sat. Insemnăm pe fiecare străin cu o linie în coloana potrivită din hârtia pe care facem totalizarea aceasta.

Dacă e de naţionalitate străină, dar supus român, îi facem semn numai un băţ vertical. Dacă e străin şi supus străin atunci îi încercuim semnul cu un cerc. Apoi numărăm semnele din sânul fiecărei coloane şi ne-am lămurit şi cu privire la neamurile străine din sat.

Confesiuni. — La fel procedăm cu coloana no. 15. Numărăm numai pe cei de altă confesiune decât cea ortodoxă.

Cum aflăm apoi pe români şi pe ortodoxi? Uşor, pentru că ştim numărul total al populaţiei, din care nu avem decât să scădem pe străini ca să aflăm pe români şi apoi pe cei de altă religie, ca să aflăm pe ortodoxi.

Starea civilă. — Acuma trebue să aflăm şi starea civilă a oamenilor. Mai întâi numărăm pe coloana 8 pe copiii legitimi, născuţi, din căsătorie civilă şi religioasă, pe copii născuţi din flori, cei legitimaţi, adoptaţi cu acte în regulă la tribunal, înfiaţi fără de acte, sau găsiţi. Deci vom alcătui 6 coloane şi vom despuia manual datele. Vom afla totalul celor născuţi legitim, totalul celor nelegitimi, totalul înfiaţilor, etc. Toate aceste totaluri trebuie să ne dea din nou totalul populaţiei.

Apoi va trebui să numărăm căsătoriile pe coloana 9 şi 11. Pe acestea nu le putem număra atât de uşor, pentru că trebue să le punem în legătură şi cu sexul şi cu vârsta.

Vom lua o foaie de hârtie pentru a număra bărbaţii.

O vom împărţi pe grupele de vârstă mai sus arătate. Numai că de data aceasta nu mai trecem coloanele vârstelor mici. Copiii nu pot fi căsătoriţi. Să spunem că încep căsătoriile de la 16 ani, în satul nostru. Atunci începem să facem coloane de la 16—20, 20—30, etc. înainte. Facem însă coloanele foarte largi, pentru că va trebui să facem în sânul fiecărei coloane din acestea alte sub coloane, în număr de patru şi anume câte o coloană pentru căsătoriţi, divorţaţi, văduvi şi concubini.

La fel vom face un tablou şi pentru femei, tot pe grupe de vârste şi tot cu patru coloane de fiecare grup de vârstă.

Trecem apoi la numărătoare. Pe necăsătoriţi nu-i însemnăm. Dar pe căsătoriţi, văduvi, divorţaţi şi concubini, îi trecem la grupa de vârstă şi la sexul ce li se cuvine.

Atâta însă nu este de ajuns. Trebuie să ştim şi ce situaţie au avut ei înainte de căsătorie. Poate au fost necăsătoriţi, dar poate au fost văduvi, divorţaţi, concubini. Şi lucrul acesta trebue să-l aflăm şi să-l numărăm. Pentru aceasta, după ce am tras semnul vertical în locul cuvenit, cetim la coloana 11 şi dacă a fost văduv, încercuim semnul vertical cu un cerc mic. Dacă a fost divorţat, îi facem un mic pătrat în jurul semnului şi dacă a fost concubin, îi facem un mic triunghiu.

Odată despuiate toate datele acestea — operaţia ţine

ceva cam mult timp, dar e foarte importantă — adunăm cifrele coloană cu coloană. Numărăm adică semnele verticale şi ne însemnăm în fiecare grup de vârstă, pentru fiecare sex în parte, câţi căsătoriţi, văduvi, divorţaţi şi concubin sunt. Necăsătoriţii îi aflăm prin scădere din numărul total al populaţiei din sexul şi categoria de vârstă pe care am aflat-o mai dinainte.

Apoi numărăm din nou pe cei încercuiţi cu semne: cercurile, de o parte, ca să aflăm numărul celor care au trecut din văduvie într'o nouă căsătorie. Pătratele iarăşi deoparte, ca să aflăm pe cei care erau înainte de căsătorie divorţaţi, şi triunghiurile, de asemenea, ca să aflăm pe cei care au trecut din concubinaj, în căsătorie. Restul, adică cei rămaşi neîncercuiţi, sunt oameni care au fost sau sunt şi acuma necăsătoriţi.

Numărul celor veniţi sau plecaţi din sat. — Mai ne-au rămas câteva probleme de lămurit prin asemenea socoteli statistice şi am terminat. Anume trebuie să socotim numărul celor care pleacă şi care vin în comună.

Mai întâi luăm soţii. La soţi am trecut întotdeauna perechea soţilor, chiar dacă unul din ei era mort. Vom lucra acuma nu cu totalul soţilor care trăesc, ci cu totalul căsătoriţilor înregistraţi de noi în foile de familie.

Vom lua o foaie de hârtie şi o vom împărţi în 4 coloane. Dacă amândoi soţii sunt născuţi în satul nostru, tragem o linie în coloana 1. Dacă soţul e

străin de loc, tragem un semn în coloana doua. Dacă soția e străină de loc, tragem un semn în coloana treia și dacă amândoi soții sunt străini de loc, tragem un semn în coloana 4. Numărăm apoi semnele din fiecare coloană și avem patru totaluri.

Trecem apoi din nou la coloana no. 1 din foile de familie și numărăm toate cercurile pe care le-am tras în stânga coloanei ca să însemnăm pe cei plecați. Ne uităm însă și la coloana no. 25 ca să aflăm unde sunt plecați. Se poate să fie plecați afară din sat. Dar se poate să fie plecați din gospodărie într'o altă gospodărie, tot din sat. Deci luăm o bucată de hârtie și o împărțim în două coloane, una pentru bărbați, alta pentru femei. Apoi mai împărțim odată fiecare coloană în alte două subcoloane, una pentru plecați în sat, alta pentru plecați afară din sat.

Totalizăm și aci semnele din fiecare coloană.

Alcătuirea neamurilor și familiilor. — Toate socotelile pe care le-am făcut până acuma erau în legătură cu oamenii, socotiți fiecare ca o unitate de sine stătătoare. Dar în sat oamenii sunt strânși laolaltă pe neamuri și pe familii. Și asupra acestor neamuri și familii trebuie să facem unele socoteli.

Astfel putem face o socoteală, foarte folositoare pentru monografie, cu ajutorul listei gospodarilor din sat, pe care am alcătuit-o încă de la început, înainte chiar de a pleca la recensământul populației. Lista aceasta o putem acuma verifica și controla, cu ajutorul foilor de familie. Avem grijă, adică, să fie trecuți toți șefii de familie pe care i-am găsit în sat, fără să ne scape vre-unul. Apoi ne apucăm să numărăm neamurile. După cum știe prea bine orișicine, sunt unele neamuri foarte bogate în rubedenii și altele mai sărace. Vom căuta deci să facem o listă a tutulor numelor de familie din sat și apoi să numărăm câte familii poartă acelaș nume. Vom găsi astfel unele neamuri cu foarte multe familii și alte neamuri a câte o singură familie. Dacă în sat sunt mai multe categorii de neamuri, iobagi și moșneni, străini și băștinași, etc., vom așeza în lista noastră pe boeri de o parte și pe iobagi de altă parte. Vom despărți adică neamurile între ele după origina lor istorică, sau starea lor socială.

Alcătuirea familiilor iarăși este foarte interesantă. Trebue mai întâi să aflăm câte familii sunt în sat care cuprind trei generații de oameni; soții, copiii lor și părinții lor. Și câte cuprind numai soți și copii.

Lucrul acesta îl aflăm foarte ușor, cetind pe foile de familie la rubrica „alte persoane" unde vor fi trecuți părinții soților; și, numărând odată pe cele în care sunt amândoi bătrânii, a doua oară cele în care se află numai un singur bătrân în viață și a treia oară, cele în care nu se află decât soții, fără bătrânii lor.

Apoi vom număra cele în care soții sunt sterpi, fără copii, precum și cele în care soții au avut copii, dar au rămas singuri în casă, copiii plecându-le sau murindu-le.

Vom număra şi casele în care au rămas copii orfani şi vom afla numărul tutulor orfanilor din sat.

Insfârşit vom număra gospodăriile în care alături de membrii familiei trăesc şi alte rude decât bătrânii, precum de pildă, surori, cumnate, cumnaţi, veri, etc., precum şi cele în care trăesc şi străini, servitori, argaţi, milostiviţi, etc.

Pe foile acestea de familiei noi putem însemna şi număra şi alte lucruri, precum de pildă dacă familia trăeşte în casa bărbatului sau a femeii, sau ori şi ce altă problemă ce ni s'ar părea a fi interesantă. Fiecare are putinţa sa sporească numărul problemelor pe care le cercetează. Noi ne-am mărginit să arătăm *ce este absolut necesar să figureze într'o bună monografie.*

Un sfat: cruţaţi pe cât se poate foile de familie, păstrându-le la curat şi mânuindu-le cu grije, căci vom mai avea nevoie de ele în tot cursul monografiei noastre.

2) MIŞCAREA POPULAŢIEI

După ce am numărat oamenii, neamurile şi familiile, în toate amănuntele felurilor lor de a fi, trecem la a doua parte a problemei. Oamenii aceştia sunt fiinţe vii, care se nasc, trăesc, se căsătoresc, fac copii şi apoi mor. Cu cât vor fi mai sănătoşi, cu atât se vor căsători mai regulat, vor naşte mai mulţi copii şi vor trăi mai mult.

Iată deci că este neapărat necesar să aflăm câte ceva şi despre această „mişcare a populaţiei", cum se spune.

Naşterile. — Mai întâi *naşterile.* Avem gata strânse date din registrele biariceşti şi din registrele stării civile. Le înfăţişăm în tablouri anuale, arătând, pentru fiecare an, câte naşteri au fost, câţi bărbaţi şi câte femei, precum şi câţi gemeni. Dacă ştim şi totalul populaţiei satului putem calcula şi proporţia la mie a natalităţii. Procedăm astfel: să spunem că satul are în anul 1935 un total de 1300 de oameni şi au fost 49 de naşteri. Inmulţim pe 49 cu 1000 şi-l împărţim cu 1300, adică:

$$\frac{49.000}{1300} = 37{,}69\ ‰$$

adică 37,69 la 1000 de locuitori.

Morţile. — Absolut la fel procedăm şi pentru *mortalitate,* adica raportăm numărul morţior din an, la numărul total al populaţiei din acelaş an.

Numai că problema aceasta a mortalitaţii este ceva mai complicată căci aci trebueşte neapărat să aflam şi vârstele la cari mor oamenii. După cum se ştie una din pricinile de slăbire a ţării stă în faptul unei scandalos de mari proporţii de copii cari mor inainte de un an; aşa numita *„mortalitate infantila".*

Ca să o putem afla trebueşte să ştim totatul populaţiei sub un an şi totalul morţilor sub an. Totalul populaţiei sub un an l-am calculat ceva mai înainte.

Aflăm şi numărul morţilor sub un an, din registrele stării civile şi calculăm proporţia. De data aceasta o calculăm nu la 1000, ci la 100.

Este ceva mai greu însă să calculăm acest lucru deoarece recensământul îl facem într'o singură lună a anului şi copiii morţi înainte de un an îi numărăm pe un an întreg. De aceea e bine ca să încheiem aceste socoteli în Ianuarie. Să spunem că începem în cursul anului 1935 o monografie. La 1 Ianuarie 1936 socotim câţi copii sub un an sunt în viaţă şi raportăm la această cifră numărul copiilor morţi în decursul întregului an 1935.

La fel procedăm pentru a obţine celelalte *mortalităţi specifice,* adică proporţia de mortalitate a fiecărei grupe de vârstă în parte.

Unii copii mor înainte de a fi avut timpul să crească în sânul mamei de ajuns, se nasc deci morţi, sau sunt avortaţi, fie spontan fie prin criminale practici. In coloana 14 vom găsi datele necesare pentru lămurirea acestei probleme.

Pe de altă parte noi am trecut în foaia noastră de familie nu numai pe copiii care trăesc în gospodărie cu cei doi soţi, ci şi pe aceia care s'au născut dar au plecat apoi din casă. Putem deci socoti *toate naşterile* tuturor femeilor din sat şi să facem o proporţie (la sută) a câţi copii trăesc şi a câţi au murit şi a câţi s'au născut morţi, faţă de câţi s'au născut.

Putem de asemenea afla care este *„fertilitatea femeilor"*, adică rodnicia lor în zămislirea copiilor. Aflăm mai întâi numărul total al femeilor căsătorite din sat în vârsta de a naşte, adică între 16 şi 46 de ani şi raportăm la ea numărul *naşterilor* (socotit la mie).

Căsătoriile. — Nupţialitatea, adică mulţimea sau rărimea căsătoriilor, o aflăm raportând numărul căsătoriţilor, soţ şi soţie, la numărul total al populaţiei, din grupul de vârstă în care încep oamenii a se căsători (socotim tot la mie).

Vom socoti şi *celibatul,* adică numărul acelora care au rămas flăcăi sau fete bătrâne în fiecare grupă de vârstă.

Regulă generală: într'o statistică nu trebue să dam numai o cifră absolută, adică o numărare singura, ci trebuie să căutăm întotdeauna a face o legătura între mai multe numărări. Dacă de pildă spunem că au murit în sat 12 copii, am spus prea puţin lucru căci se poate ca să se fi născut în acel sat tocmai 12 copii, şi deci cifra de 12 să însemne că au murit, de fapt, toţi copiii născuţi. Dar poate că s'au nascut 120 şi deci 12 morţi nu mai înseamnă decât 10 la sută.

Acuma este adevărat că raportările acestea, a căror regulă am arătat-o mai sus, nu se pot face decât dacă avem cifre îndeajuns. Cu alte cuvinte vom putea face raportări numai cu privire la datele culese prin foile de familie şi la anumite date din registrele de stare civilă. Rămâne ca toate datele din registrele de

stare civilă şi din metricele bisericeşti, care nu vor putea fi calculate aşa, prin raportare la alte cifre să fie înfăţişate în coloane, cum le-am aflat.

3) STUDIUL SPIŢELOR DE NEAM

Câteva cuvinte despre neamurile cele mai mari din sat, cuprinzătoare a mai multor familii, am mai avut prilejul să spui. Ba am arătat chiar cum se strâng lămuriri statistice cu privire la neamuri şi familii. Putem trece atunci la un alt mijloc de a afla ce este cu neamurile şi familiile din sat: anume ne apucăm de alcătuirea „spiţelor de neam", ceiace de sigur ne va părea o muncă mai plăcută decât aceea a prelucrării statistice, pentru că este o muncă ce nu poate fi făcută în odaie, ci numai în sat stând de vorbă cu sătenii.

Spiţe de neam fac si sătenii, uneori, mai ales în anumite regiuni ale ţării, unde o stăpânire devălmaşe a averii sileşte pe oameni să-şi ţie bine minte rudeniile. Dar spiţele acestea de neam nu ne pot folosi prea mult într'o monografie, căci nu cuprind toate datele de care avem noi nevoie, ci se mărginesc numai să arate „cine au ieşit din coapsele" vre-unei perechi de bătrâni, de la care „curge" spiţa. Noi vom trebui să ne facem spiţe de neam, ceva mai sistematic.

Mai întâi alegem neamurile cărora le vom face spiţe. Dacă putem să facem pentru satul întreg, cu atât mai bine. Dacă nu, vom face numai pentru un neam vechiu, băştinaş şi mare pentru un neam de mijloc şi pentru un neam mai micuţ şi mai nou în sat, aşa ca să avem din toate neamurile câte o probă.

Luăm apoi foile de familie în care sunt arătaţi oamenii care trăesc în familiile neamului ales de noi. De pildă să luăm un neam care are 5 grupe familiale, adică 5 foi de familie.

Luăm 5 pătrăţele mici de hârtie, câte una din fiecare foaie de familie şi însemnăm în colţul din dreapta, sus, numărul gospodării. Apoi facem o mică spiţă de neam în felul următor:

Tragem cu creionul 3 linii orizontale şi paralele. Pe linia din mijloc însemnăm pe soţi, adică un bărbat şi o femeie. Pentru bărbat facem un dreptunghiu aşa cum arătăm, în desen, la anexe, iar pentru femeie un triunghiu.

Ca să arătăm că sunt căsătoriţi, îi unim pe deasupra cu o linie. Dacă nu sunt căsătoriţi legal ci trăesc în concubinaj, în loc să-i unim cu o linie plină, îi unim cu puncte.

Aşezăm perechea de soţi pe linia din mijloc, şi chiar la mijlocul hârtiei.

Apoi, dacă au copii, (vii, morţi sau plecaţi, oricum ar fi), îi numărăm şi-i aşezăm pe toţi pe linia treia, cea de jos, la egală distanţă unii de alţii. Ii însemnăm tot aşa: bărbaţii cu un dreptunghiu, femeile cu un triunghiu. Dacă sunt copii morţi de mici îi însemnăm tot cu

dreptunghiuri şi triunghiuri, însă le facem mici de tot şi negre.

Apoi însemnăm sub perechea soţilor, o linie şi unim, printr'o linie pe fiecare copil, în parte, cu soţii părinţi ai lor.

Dacă aceşti soţi au la rândul lor părinţi care trăesc în casă cu ei, îi aşezăm, la fel, pe linia întâia cea de sus.

Apoi tragem o linie groasă de jur împrejurul tutulor celor care locuiesc astăzi în casă, adică în jurul celor care în foile de familie n'au cerc în dreptul coloanei 1. Este ca şi cum am însemna pe hârtie zidurile unei case, care, îi cuprinde pe toţi. Cine nu-i înăuntru acelor ziduri se chiamă că e plecat afară din casă.

După ce am sfârşit de însemnat fiecare familie în parte pe o astfel de bucată de hârtie, începem să plecăm în sat şi să-i întrebăm pe oameni ce legături de rudenie sunt între ei. Căutăm deci să legăm laolaltă, între, ele, familiile însemnate pe bucăţile noastre de hârtie, prin rudenia lor bărbătească. Aflăm astfel pe cei mai bătrâni, de acum patru rânduri de oameni, de acum cinci rânduri de oameni, ba ajungem uneori cu mult mai departe decât atât. E bine să întrebăm cât mai mulţi oameni, pentru că ce a uitat unul îşi aduce poate aminte altul şi ne împlinim astfel lipsurile.

Transcrim apoi, pe hârtie curată, toate legăturile dintre familii, pe care le vom fi aflat.

Ca să ne iasă bine munca, trebue să fim băgători de seamă să aşezăm fiecare rând de oameni pe câte o linie

orizontală. Pe linia întâi, copiii cei mici. Pe a doua, părinţii lor; pe a treia, bunicii; pe a patra, străbunicii şi aşa mai departe.

La sfârşit vom avea spiţa de neam întreagă, în care grupurile astăzi în viaţă şi trăind în sat, vor fi încercuite în zidurile gospodăriei lor.

Să avem grije să aşezăm totdeauna fraţii pe vârstă. Dacă avem de pildă trei fraţi, îi aşezăm de la stânga spre dreapta: dintâi, pe cel mai mare, la stânga; apoi pe mezin, la mijloc; şi la dreapta de tot, pe cel mai mic.

Se întâmplă însă ca unii să fi plecat din sat. Ii colorăm cu un creion roşu. Alţii, dinpotrivă, au venit în sat, şi-au adus de pildă nevasta din alt sat. Ii colorăm cu albastru. Astfel aruncându-ne ochii asupra unei asemenea spiţe, ne putem foarte lesne da seama de tot ce s'a întâmplat în viaţa neamului aceluia.

Ca să punem încă mai multă ordine în spiţă, trebue să dăm fiecărui om pe care îl însemnăm în spiţă, câte un nume, astfel întocmit încât auzind despre el să-l putem lesne găsi pe spiţă. Facem astfel:

Pe toţi copiii mici îi numărăm cu numere arabe: 1, 2, 3, 4, 5, 6, etc. De câte ori începe o gospodărie nouă, numărăm iar dela capăt: 1, 2, 3, 4, etc.

Pe cei din rândul al doilea de oameni, îi însemnăm cu alfabetul nostru: a, b, c, d, e, f, g, etc. La fel luăm alfabetul de la capăt, la fiecare grup nou de fraţi.

Pe cei din rândul al patrulea, îi însemnăm cu cifre romane: I, II, III, IV, V, VI, VII, etc.

Pe cei din rândul al cincilea cu alfabetul nostru, litere mari: A B, C, D, E, F, G, etc.

Pe cei din rândul al şaselea, siliţi suntem să-i însemnăm cu alt alfabet, anume cel vechiu, cirilic, sau cel grecesc.

Pe cei din rândul al şaptelea, îi mai lăsăm şi nenumerotaţi, că sunt puţini şi-i putem găsi lesne.

Nevestelor, le dăm acelaş semn cu al bărbaţilor, însă le punem o virgulă sus la dreapta: A', 1', II', etc. După cum un copil poartă în numele lui, numele tatălui şi bunicului său, de pildă Ion P. C. Popescu adică Ion fiul lui Petre fiul lui Constantin Popescu, aşa şi noi vom da unui copil un nume alcătuit din toate numele strămoşilor săi. Astfel B-III-c-1 ne arată că pentru a găsi pe acela de care e vorba îl căutăm întâi pe B, coborâm la III apoi de aci la c şi de la c la 1.

Fiecare spiţă de neam este însoţită şi de un mic istoric al neamului. In acel istoric se dă şi numele complect al fiecărui om în parte şi se povestesc toate amănuntele istoriei oamenilor acelora.

La ce ne folosesc aceste spiţe de neam? La foarte multe treburi. Vom vedea mai târziu cum cu ajutorul lor vom face studii asupra vieţii juridice a satului. De-ocamdată, ce ne trebue nouă este tot o numărătoare biologică, a sănătăţii oamenilor.

Putem astfel socoti, pe o asemenea spiţă, pentru fiecare generaţie în parte, câte căsătorii s'au făcut

şi câţi oameni au rămas necăsătoriţi (nupţialitate), câţi copii au trăit din cei născuţi, câţi au plecat din sat şi câţi nu. Cum sunt alcătuite gospodăriile: câte cuprind trei rânduri de oameni, câte patru rânduri, câte două şi câte numai unul. Cifrele pe care le obţinem astfel, le punem faţă în faţă cu cifrele pe care le-am obţinut numărând pentru satul întreg foile de familie.

4) PRICINILE CARE DUC LA PĂSTRAREA SAU PIERDEREA SĂNĂTĂŢII.

Acum, după ce am strâns toate aceste date şi ştim cam care sunt părţile slabe din viaţa oamenilor din sat, căci ştim câţi se căsătoresc, câţi se nasc şi câţi mor prea de vreme, a sosit timpul să ne întrebăm ceva mai îndeaproape despre sănătatea oamenilor. Tot ce am putut învăţa din cercetările noastre statistice şi prin spiţe de neam, nu sunt lucruri întâmplătoare. Moartea şi viaţa oamenilor nu atârnă numai de Dumnezeu, ci şi de răutatea şi greşelile oamenilor sau de împrejurările grele în care ei trebue să trăiască.

Se cade deci să le vedem pe toate, rând pe rând şi să aflăm pricinile pentru care oamenii îşi pierd sănătatea sau şi-o păstrează.

a) **Pricini izvorâte din felul pământului pe care trăesc oamenii.** Pământul, clima, cu foloasele şi greutăţile ei, am ajuns să le cunoaştem. Monografia asupra lor este făcută, rămâne să ne întrebăm dacă nu cumva sănătatea rea a oamenilor nu e legată de felul

de a fi al acestui pământ şi clime. De pildă trebue să vedem dacă nu cumva frigurile din sat nu sunt datorite bălţilor; guşa, apei rele; tuberculoza, climei nepotrivite; pelagra, pământului de agricultură rău, care nu îngăduie coacerea desăvârşită a porumbului.

Orişiunde se poate aduce o îndreptare, Căminul e dator să o aducă. Aci, mai ales planul de activitate edilitară, secare de bălţi şi scurgere de ape stătătoare trebue să ţie în seamă şi problema aceasta de căpătâi a satului, care este sănătatea oamenilor.

b) **Pricini izvorâte din legăturile pe care satul le are cu alte centre din regiune saù din ţară.** Anume boli, cele contagioase, se pot răspândi în comună din pricina legăturii pe care oamenii din satul nostru le au cu oamenii din alte sate din regiuni. Aci, după ce studiul monografic va fi dovedit acest lucru, trebue să intervie un plan de lucru comun, cu ajutorul adunării tutulor Căminelor Culturale din regiune, care să se puie la dispoziţia organelor sanitare de stat.

c) **Pricini provenite dintr'o greşită folosire a puterilor de muncă, dusă până la sleire.** Orişice gospodar ştie că nu e bine să munceşti prea mult vita, căci mai multă pagubă ai decât folos. Zicătoarea „la omul sărac, nici boii nu trag" nu vrea să arate că omul sărac n'are noroc, ci numai că vita lui slăbită şi obosită nu mai e bună de nimica.

Ei bine, şi omul este de fapt, în afară de o fiinţă

cugetătoare şi cu suflet, o vită de muncă. Şi greutăţile vieţii îl silesc de multe ori să se poarte cu el însuşi, cum se poartă săracul cu vita lui. Copiii mici, muncind până noaptea târziu, născuţi de mame care i-au purtat în pântecul chinuit de muncă grea, până la câteva zile de naştere, născuţi uneori chiar pe câmpul de muncă, alăptaţi de aceiaşi mamă trudită neomeneşte, cum vreţi să ajungă a trăi? Sau dacă scapă, cum vreţi să mai fie cândva sănătoşi?

Iată pentru ce într'o monografie suntem datori să studiem îndeaproape problema aceasta a muncii la sate: muncă a bărbatului, a femeii, a copiilor şi a bătrânilor. Trebue să dăm, în monografie, o descriere, într'adevăr cu toate amănuntele, a tutulor muncilor care se fac peste an, cu toate greutăţile lor, aşa cum se întâmplă în comună. Cel care face monografia să meargă cu oamenii pe câmp, la pădure, la vite, iarna, primăvara, vara şi toamna şi să noteze chipul în care se munceşte.

Ba este bine să facem chiar şi o socoteala a zilelor de muncă ale oamenilor.

Alegem de pildă o gospodărie de frunte, una de mijloc şi una codaşă. Le alegem din grupul acelora a căror spiţă de neam am făcut-o. Şi facem socoteala a câte braţe de muncă sunt în acele gospodarii şi a câte zile a muncit fiecare în timpul unui an, arătându-se şi greutatea fiecărei munci.

Când vom studia gospodăria, vom arăta cum se

poate face această socoteală. Ne va trebui atunci pentru ca să vedem care este rentabilitatea gospodăriei şi care sunt îmbunătăţirile care se pot aduce, ca să fie gospodăria sătenilor mai înfloritoare. Dar acuma trebuie să ne gândim mai ales la problema aceasta mare a sănătăţii. Munca oamenilor, deseori, este istovitoare pentru că nu este bine făcută. Şi bolile cad pe capul omului, pentru că nu ştie nimic din ***higiena muncii.*** Această lipsă de higienă a muncii trebue noi să o studiem aci şi să-i căutăm apoi leacul.

d) **Pricini izvorâte dintr'o greşită hrănire.** Omului muncit, îi trebueşte hrană bună. Dar hrana săteanului nostru e departe de a fi bună. Monografia va căuta deci să studieze hrana sătenilor.

Sunt două mijloace pentru a face acest lucru:

Mai întâi privim satul întreg. Ştim câtă populaţie are. Să aflăm deci câtă hrană totală se mănâncă în sat. Aflăm de pildă cât grâu, cât porumb, secară, etc., s'a făcut în comună, anul trecut. Apoi aflăm cât s'a vândut. Aflăm şi cât s'a mai adus în sat, prin negustori şi putem deci socoti câtă hrană a fost mâncată în comună. Impărţim pe cap de locuitor şi vedem cam cât îi vine fiecăruia în parte.

La fel putem afla câte vite s'au tăiat în sat şi câtă carne s'a mâncat.

Dar mai ales putem afla cât alcool s'a consumat în comună. Alcoolul e socotit, din nenorocire, ca o hrană, de către sătean şi scurta înviorare pe care ţi-o dă alcoolul, ţine loc prea deseori de hrană adevărată. Trebue deci să aflăm cât alcool s'a produs în comună şi cât s'a vândut, ca să aflăm cât s'a băut în sat. Adăogăm la această cantitate de alcool, băuturile spirtoase pe care le-au adus carciumarii în sat. Tot astfel, împărţim acest alcool pe cap de locuitor.

Un al doilea mijloc de a afla ce e cu hrana locuitorilor, este acela de a alege trei gospodării din sat: de frunte, de mijloc şi codaşă (ne oprim tot la cele 3 de mai înainte) şi a face socoteala amănunţită a ce s'a consumat în aceste gospodării. Munca aceasta o vom desăvârşi atunci când vom lucra bugete ţărăneşti şi o vom face cu atât mai bine, dacă în acele gospodării vom fi reuşit să ţinem şi contabilităţi ţărăneşti.

Dar mai putem să luăm şi altă cale. Pe timp de câteva săptămâni, să zicem o săptămână din timpul muncilor de vară, o săptămână din iarnă, o săptămână în post, mergem noi, în fiecare zi, în gospodăriile alese şi însemnăm tot ce s'a mâncat. E foarte bine să facem aşa, pentrucă putem afla şi cum anume s'a mâncat, felul de preparare a bucatelor.

Hrana de multe ori e îndestulătoare. Dar gătirea ei, e tare rea Căminul Cultural are datoria să facă, în măsura puterilor lui, şcoli de îndrumare gospodărească, în care să se arate gospodinelor cum anume trebue să facă pentru ca să scoată cât mai mult din ce au. Dar aceste şcoli gospodăreşti, trebue să fie făcute de oameni care cunosc viaţa satului. Şi nu viaţa

satului aşa, oricare ar fi el. Ci viaţa satului aceluia în care fac şcoală. Aceasta pentru ca să nu se apuce să-i înveţe pe oameni lucruri pe care ei nu vor avea putinţa să le folosească. O şcoală de îndrumări gospodăreşti nu se face pentru câţiva fruntaşi din sat, nu se face pentru câteva fete de chiaburi, ci se face pentru a îmbunătăţi, cât de cât, traiul omului celui sărman. Pentru aceasta însă trebue să ştim greutăţile omului şi obiceiurile lui şi la această cunoaştere nu se poate ajunge decât pe calea studiului monografic al hranei, aşa cum am arătat mai sus.

In sfârşit o problemă dureroasă în ce priveşte hrana este aceea a hranei copilului. Pentru a o afla putem întrebuinţa următorul mijloc: Timp de o săptămână, întrebăm pe copiii de şcoală, în fiecare dimineaţă, să ne spuie ce au mâncat, când au mâncat, rece sau cald, unde au mâncat, singuri sau cu părinţii la masă. Fiţi siguri că lucrurile pe care le veţi afla astfel, uneori cu totul dureroase, vă vor dovedi cât de necesare sunt asemenea studii şi cât de bine face acel Cămin Cultural care are putinţa să organizeze o mică masă, fie măcar un simplu pahar de lapte, dimineaţa, la sosirea copiilor la şcoală.

e) **Pricini izvorâte dintr'o rea odihnă.** Pe lângă hrană, omului obosit îi trebue odihnă. Dar odihna bună însemnează şi cele trebuincioase pentru somnul de peste noapte, adică o casă cu odăi destule, mari pe potriva celor care dorm în ele, cu ferestre deschise, adică o locuinţă deplin higienică.

Ca să aflăm cum stăm cu această problemă în sat, ne folosim din nou de foile de familie. Acolo am însemnat noi tot soiul de date cu privire la casele oamenilor. E timpul să le totalizăm.

Vom număra câte case sunt de piatră, câte de cărămidă, câte de bârne sau alt material, după metoda despuierii manuale pe care am învăţat-o cu câteva pagini mai înainte.

Vom număra tot astfel câte case sunt acoperite cu tablă, câte cu ţiglă, câte cu şiţă, câte cu paie sau alt material.

Apoi vom număra odăile. Facem un tablou cu mai multe coloane. Coloana întâia: case cu o odaie, coloana a doua: case cu două odăi: coloana treia, case cu trei odăi, etc. Facem despuierea manuală a datelor şi numărăm câte case sunt în sat cu o odaie, cu două, cu trei, etc.

Pe urmă vom socoti, odaie cu odaie, câte au scânduri pe jos, câte pământ, etc.

Facem apoi socoteală, pe fiecare foaie familială, a mediei locuitorilor pe camere de locuit, adică împărţim numărul locuitorilor prin numărul odăilor de locuit.

Tot pe fiecare foaie familială facem cubajul fiecărei odăi în parte. Totalizăm toate cubajurile odăilor de dormit şi împărţim numărul locuitorilor prin numărul cubajului. Aflăm media cubajului, pe cap de locuitor.

După ce am aflat, pentru fiecare foaie familială, media locuitorilor pe odaie de locuit şi media cuba-

jului pe cap de locuitor, adunăm media locuitorilor pe odaie de la toate foile de familie şi totalul obţinut îl împărţim prin câte foi de familie avem: obţinem media generală pentru satul întreg. Apoi adunăm media cubajului de pe toate foile de familie şi totalul îl împărţim tot aşa prin numărul foilor de familie: obţinem, din nou, media pentru satul întreg.

Calculăm apoi câte case se încălzesc cu sobe, câte la vatră, câte cu lemn, câte cu tizic, etc., etc.

Dăm apoi o descriere a felului cum se odihnesc oamenii, în ce ore şi cât timp, dacă se culcă oamenii mari în aceiaşi odaie cu copii, cum dorm la câmp în timpul muncilor, cum dorm iarna şi vara ş. a. m. d.

Apoi descrim şi orele de odihnă propriu zise, fără de somn. Ceasuri libere peste vară şi peste iarnă, precum şi felul de folosire a acestui timp liber.

Una din problemele mari ale unui Cămin Cultural este şi aceasta a organizării timpului liber. Copiii cari în timpul liber sunt lăsaţi de capul lor, nu pot creşte aşa cum trebue. Oamenii în toată firea, dacă în timpul lor liber se duc la cârciumă, iarăşi nu pot fi oameni deplini. Insă oamenii îşi întrebuinţează rău timpul liber de odihnă, pentru că nu au altcum să-l întrebuinţeze. Căminul Cultural este deci dator să facă astfel încât să dea oamenilor din sat un prilej de odihnă plăcută: cetirea, sfătuirile laolaltă, serbările, excursiile şi toate cele câte le prevăd programele de lucru ale Căminului, toate trebue să tindă a da o

întrebuinţare plăcută şi folositoare timpului liber a oamenilor.

La stabilirea acestui program, trebue să se ştie însă foarte amănunţit care sunt orele şi timpul liber a oamenilor şi care sunt plăcerile lor, ca să putem potrivi planul nostru cu realitatea din sat.

f) **Pricini izvorâte din alte greşeli ale vieţii higienice din sat.** In afară de muncă, hrănire şi odihnă, fiecare cu higiena ei trupească şi sufletească, mai sunt şi alte laturi ale vieţii satului care au mare înrâurire asupra sănătăţii.

Astfel vom cerceta ***higiena satului***. Am aflat când am cercetat vatra satului, că satul întreg e ca o gospodărie. Acum ne rămâne să vedem întrucât satul, aşa cum este, se află în potrivire cu cerinţele higienii, sau nu. Planul de muncă edilitară al Căminului trebue să aibă în vedere, neapărat, şi această latură a chestiunii.

Iată de pildă, problema fântânilor. Când pornim la recensământul populaţiei din sat, este bine să numerotăm fântânile şi puţurile, întocmai cum am numerotat şi casele. Apoi când mergem de complectăm foile de familie, din casă în casă, întrebăm şi despre fântâni, aşa cum se arată la coloanele „Alimentaţia cu apă". Dacă este vorba de o sursă comună, o însemnăm cu numărul fântânii sau izvorului, aşa cum am stabilit mai sus.

La despuierea foilor de familie, pe care o putem face acuma, numărăm câte gospodării se adapă de la

fântâna no. 1, câte de la fântâna no. 2 şi aşa mai departe.

Apoi vom studia câte gospodării au fântână proprie şi însfârşit câte beau din râu, sau din alt fel de sursă.

Trecem apoi la studiul fântânilor, din punct vedere higienic. Pentru fiecare fântână, în parte, alcătuim o fişă, în care notăm: unde se află aşezată (la stradă, în curte, pe câmp, etc.); care e numărul de gospodării pe care l-am aflat că se folosesc de acea fântână; studiem şi construcţia acelei fântâni: cât e de adâncă, dacă e acoperită sau nu, dacă apa se scoate cu găleata în care beau şi vitele, dacă oamenii beau de-adreptul din găleată, dacă se face băltoacă în jurul fântânii; apoi studiem ce îngrijire se dă fântânii, cine anume o îngrijeşte şi cum o îngrijeşte: de câte ori pe an e secată, de câte ori e desinfectată cu var ş. a. m. d.

Acolo unde se vor fi vădit greşeli de higienă, Căminul Cultural va lua măsuri de îndreptare.

Tot atât de importantă este şi *higiena gospodăriei*. Locuinţa am studiat-o. Rămâne să vedem cum este bătătura omului, dacă e curată sau murdară, dacă are depozite de gunoi, platforme de fermentat prea aproape de casă, dacă sunt grajdurile prost aşezate, astfel încât se primejdueşte prin aceasta sănătatea oamenilor care locuesc în casă.

Un fapt deosebit de important este acela al lipsei latrinelor în sat. Pe foaia de familie, noi am strâns date cu privire la latrine. Rămâne acuma să le prelucrăm şi să aflăm câte case din sat nu au latrină şi câte au latrină. Apoi vom studia şi vom număra câte latrine sunt aşezate chiar în clădirea casei şi câte sunt în grădină, afară. Apoi câte sunt construite din cărămidă, câte din lemn, câte au acoperiş, câte nu, câte au scaun şi câte nu. Insfârşit vom vedea cum sunt întreţinute aceste latrine. De pildă adâncimea lor este de mare importanţă. Astuparea şi desinfectarea lor, iar e de mare importanţă.

Higiena personală a oamenilor, a fost în parte studiată când am vorbit de muncă, hrană şi odihnă. Adăogăm un studiu asupra cunoştinţelor de higienă pe care le au oamenii în toate celelalte împrejurări ale vieţii lor.

g) **Pricini izvorâte din molimi şi boli.** Cu cât higiena e mai bună într'un sat, cu atât bolile şi molimile vor fi mai puţine şi mai ales vor fi mai puţin răufăcătoare. Dar bolile, în tot cazul sunt o pacoste pe capul omului, ba încă una din cele mai grele.

Căminul Cultural care are mijloace mai mari la îndemână, este de aceea dator să înjghebeze, la el în sat, un mic dispensar, cu farmacie şi toate cele de trebuinţă, în care un medic şi un agent sanitar să poată găsi adăpost pentru a-şi face binefăcătoarea lor meserie.

Dacă organizăm un asemenea dispensar, apoi după trecerea unui an de zile avem gata strânse toate datele care ne trebuesc pentru a stabili o statistică sanitară, tocmai potrivită pentru o monografie.

E de la sine înţeles că dispensarul unui Cămin Cultural nu se aseamănă cu cabinetul medical al unui doctor particular. La doctorul particular vine un bolnav să se caute; doctorul îi dă ce crede de cuviinţă; bolnavul pleacă şi socoteala este încheiată. Fie că bolnavul se ţine de ce-a spus doctorul, fie că nu, fie că se mai întoarce odată la doctor, ori ba, e tot una. Dar dispensarul unui Cămin Cultural are de grijă sănătatea oamenilor. El nu aşteaptă să-i sosească bolnavii, ci are el grije să-i ţie sănătoşi şi să privegheze tratamentul lor până la capăt.

De aceea în dispensarul Căminului, fiecare bolnav care se prezintă la consultaţie trebue să aibă *o fişă personală,* adică o foaie de hârtie pe care să se însemneze toate lămuririle necesare despre el, aşa ca să poată fi urmărit mai târziu. La anexe dăm un model. Dacă nu avem putinţa de a face asemenea fişe, pe care să le aşezăm, în ordine alfabetică, într'o cutie, atunci folosim măcar un registru, pe care îl liniem cu anumite coloane, aşa cum arătăm în modelul dela anexă.

Cu ajutorul acestui registru, vom putea afla la sfârşitul fiecărui an care este starea sanitară a comunei. Pentru aceasta trebue însă să facem anumite totalizări. Din nou statistică; însă vă rog stăruitor, să nu vă supăraţi de atâta statistică, pentru că o treabă bună nu se poate face fără de această statistică. Intrebuinţăm formularul special alcătuit pentru acest lucru, şi care

a fost folosit şi de către Echipele Regale studenţeşti în munca lor, (vezi-le în volumul „Indrumător al muncii culturale la sate", din aceeaşi colecţie a Cărţii Căminului Cultural).

Prin ele vom putea stabili care este numărul bolnavilor prezentaţi la consultaţii medicale, numărul tratamentelor făcute, precum şi felul şi numărul cazurilor de boală.

Dar în afară de bolnavii care se prezintă la consultaţii, mai sunt alţii care nu se prezintă. De geaba facem dispensarul şi-i aşteptăm, că-i aşteptăm mult şi bine. Nu ne rămâne nimic altceva de făcut, decât ce-a făcut — zice-se — Mahomet. Dacă n'a vrut să vie muntele la Mahomet, în chip de minune, s'a dus Mahomet la munte, ceva mai modest. Aşa şi noi vom pleca după bolnavii care nu vor să vie la noi, îi vom căuta şi îi vom număra.

Din nou, activitatea monografică se arată a fi soră geamănă cu activitatea culturală a Căminului. Trebue să se ştie că nimic nu este mai folositor pentru sănătatea oamenilor, decât vizitele domiciliare. Chiar dacă n'ai medicamente şi doctori, vizita făcută la casa cuiva e de un mare folos, pentru că îl stârneşte pe acela la un traiu mai omenesc, din ruşine măcar dacă nu din înţelegere. Când am făcut recensământul am însemnat câţi infirmi şi câţi bolnavi sunt in sat. Ii numărăm acuma pe toţii. Incă mai bine este ca vizitele acestea, prin toate casele oamenilor să le facă chiar medicul care să dea sfaturi tuturor bolnavilor pe care îi găseşte.

In tot cazul, ce este dator să facă un Cămin adevărat, este să priveghieze pe copii mici. Un Cămin trebue deci să știe în toată clipa câte femei însărcinate sunt in sat, câte lăuze și câți copii mici până la un an. Chiar dacă nu suntem medici, făcând vizite acestor lauze și acestor copii, tot vom ști să-i împiedicăm *să moară de murdărie,* cum se întâmplă rușinos de des.

In tot timpul cercetărilor noastre vom urmări să aflam care sunt *endemiile* din sat, adică bolile care s'au încuibat și nu vor sa mai iasă, precum și *epidemiile* adica bolile care cad din timp în timp urgie pe capul oamenilor.

Intotdeauna vom căuta să aflăm *morbiditatea boalei* adică numărul celor care scapă de moarte dintre cei atinși de anume boală. Proporția lor o calculăm (așa se obișnuește în statistica medicală) la 100.000. Tot astfel calculăm și numărul celor care scapă teferi, neatinși de anume boală, cum de pildă tuberculoza sau sifilisul.

O grije cu totul deosebită o dăm bolilor sociale, adica bolilor care își au începutul în faptul traiului nostru laolaltă cu alți oameni, cum de pildă bolile sexuale, tuberculoza, alcoolismul.

Bolile acestea, mai ales, sunt acela pe care le putem stârpi chiar unde nu este doctor prin luare de măsuri ca ele să nu se mai răspândească. Nu trebue să știi medicină, ca să iei măsuri împotriva alcoolismului și nici prea multă carte nu trebue să fi învățat, ca să îndemni lumea să se lase de desfrânare.

Bolile sociale, sunt dușmanul cel mai rău al Căminului Cultural și cu el trebue dusă lupta noastră zi de zi, fără răgaz.

h) **Pricini izvorâte din greșita organizare a lecuirii.** Și pentru că veni vorba de luptă împotriva bolilor, se cade să spunem că într'o monografie trebue să studiem și acest lucru: anume cum este organizată lupta împotriva bolii, prin spitale, medici, agenți sanitari, moașe, ș. a. m. d.

Babele vindecătoare au și ele un rost în treaba asta. Oamenii nu se duc deseori la medic, ci mai de grabă la babe, să le descânte. Un bun monografist trebuie să fie lămurit asupra acestui lucru. *Trebue adică să învețe meseria babelor, tot așa de bine ca și ele;* să știe ce fac, până la amănunte și să descrie în monografie ce a învățat el la școala acestor babe. Este o Facultate de Medicină clandestină, pe care oricât am disprețui-o, o știm cu toții că există în sat și pe care deci monografistul trebue să o urmeze, cu stăruință, până o învață, pentru ca apoi s'o poată îndrepta.

Fără îndoială folosim la acest capitol și cele pe car le-am strâns la „floră", adică arătarea medicațiilor empirice în legătură cu plantele; vom folosi tot așa cel pe care le vom strânge cu privire la magia vindecătoare.

Socotim că am spus îndeajuns despre sănătatea ș bolile oamenilor. La tot cazul, cine a cetit atent capitolul acesta, știe tot ce-i trebuie ca să aducă la în-

deplinire planul de lucru pe care îl înfăţişăm numai decât şi în care se găsesc, pe scurt, bine orânduite, toate problemele pe care trebue să le cuprindă o monografie.

PLAN DE LUCRU
PENTRU STUDIUL CADRULUI BIOLOGIC[1])

A. ANTROPLOIGIE.

Un asemenea studiu ar fi bine să facă parte dintr'o monografie. Il lăsăm însă pe seama specialiştilor, cari ştiu ce trebue şi cum trebue să facă.

B. DEMOGRAFIE.

a) **Recensământul populaţiei.** Se complectează foile de familie pentru toate gospodăriile din sat.

Se prelucrează foile de familie pentru obţinerea următoarelor date:

Numărul populaţiei pentru fiecare cătun în parte.

Totalul general al populaţiei.

Impărţirea populaţiei după: sex, grupe de vârstă, stare civilă, religie, limbă maternă, neam, cetăţenie.

Impărţirea populaţiei după locul naşterii.

Plecaţii din sat şi veniţii în sat.

Alcătuirea familiei. Vârsta soţilor la căsătorie şi raportul dintre aceasta şi natalitate.

Fertilitatea femeilor şi vitalitatea sarcinilor.

Proporţia sarcinilor întrerupte mai înainte de termen.

Mortalitatea infantilă.

Familii sterpe, familii fără copii în viaţă, etc.

Toate aceste fapte pot fi studiate în legătură cu averea sau categoria socială a capului de familie, neam, etc.

Numărul concubinilor şi proporţia lor faţă de căsătoriţii legal.

---

[1]) Prelucrat după planul D-lui D. C. Georgescu, în Seminarul de Sociologie din Bucureşti.

Impărţirea concubiuajurilor după neam, religie, vârstă, categorie socială.

Legătura dintre natalitate şi concubinaj.

Legătura dintre mortalitatea infantilă şi concubinaj.

Se va urmări celibatul. Proporţia celibatarilor faţă de numărul căsătoriţilor. Impărţirea celibatarilor după sex, vârstă, neam, categorie socială, confesiune.

b) **Mişcarea generală a populaţiei.** Se va cerceta cel puţin de la 1900, dar pe cât este cu putinţă, se va cerceta pe tot timpul cât avem lămuriri din registrele bisericeşti şi cele de stare civilă.

Vom căuta să lămurim următoarele lucruri:

Natalitate:

Numărul anual al naşterilor.

Proporţia naşterilor la 1000 de locuitori.

Proporţia naşterilor legitime şi nelegitime.

Proporţia naşterilor la numărul anual de morţi.

Naşterile de gemeni.

Legătura dintre natalitate şi mortalitate.

Excedentul natural (diferenţa dintre totalul naşterilor şi totalul morţilor dintr'un an, fără născuţi morţi).

Variaţia anuală a acestor fenomene.

Numărul născuţilor după luna naşterii şi după sex.

Legătura dintre natalitate şi vârsta părinţilor, diferenţa de vârstă între soţi, neam, categorie socială.

NOTA: Se vor arăta cu deosebită grijă toate împrejurările care au făcut să crească sau să scadă fenomenele studiate mai sus: răsboaie, epidemii, emigrări, imigrări, colonizări.

Mortalitate:

Numărul anual al morţilor.

Proporţia morţilor la 1000 de locuitori.

Impărţirea morţilor după: sex, luna anului, neam, stare civilă.

Mortalitatea pe sex şi grupe de vârstă: sub 1 an, între 1—5 ani, între 5—10, 10—20, 20—30, 30—40, 40—50, 50—60, 60—70, 70—80 şi peste 80.

Născuţi-morţi după sex la o proporţie de 100 născuţi-vii.

Impărţirea morţilor după pricinile morţii: boli moştenite, boli acute, endemii, epidemii, boli sociale, accidente, în raport cu sexul şi vârsta decedaţilor.

NOTA: Se va da o deosebită atenţie mortalităţii infantile cu privire la cauzele sau împrejurările generale şi familiale.

Nupţialitate:

Numărul anual al căsătoriţilor.
Proporţia la 1000 de locuitori.
Proporţia recăsătoriţilor, văduvi prin deces sau divorţ.
Căsătoriile cu nelocalnici. Numărul şi sexul celor intraţi şi eşiţi din comună prin căsătorie.
Impărţirea căsătoriţilor după vârstă şi diferenţă de vârste între soţi.
Impărţirea căsătoriţilor după neam, religie, categorie socială, anotimp.
Pricinile căsătoriilor: biologice, sufleteşti, religioase, economice; numărul căsătoriilor mixte.
Legătura dintre nupţialitate şi natalitate.

Divorţuri:

Numărul anual al divorţurilor.
Proporţia divorţurilor la suta de căsătorii.
Impărţirea divorţurilor după vârstă, religie, neam, categorie socială.
Durata căsătoriilor care au sfârşit prin divorţ.
Numărul copiilor născuţi din căsătoriile acestea.
Pricinile divorţului: lipsă de copii, boli, lipsă de mijloace, etc.
Veniri şi plecări din sat.
Numărul şi proporţia celor plecaţi din sat.
Plecări în grupuri sau individuale.
Plecări pentru totdeauna, întâmplătoare sau în fiecare an pe anumit timp.
Locurile şi pricinile pentru care plec oamenii din sat.
Venirile în sat.
De unde vin, când au venit şi pentru ce au venit oamenii în sat.

Unde pleacă: sat, oraş, regiune, străinătate, etc.
Cât de multe reîntoarceri în sat, sunt. Pricini.

NOTA: Se vor căuta legăturile între natalitate, mortalitate, căsătorii, divorţuri, imigrări, emigrări şi colonizări.

C. PRICINI DE SCHIMBARE A SĂNĂTĂŢII OAMENILOR.

a) **Pricini cosmologice:**

Clima:

Intrucât clima din regiune poate explica felul de a fi al oamenilor. Se pot găsi anumite legături între climă şi anumite boli ale oamenilor din sat?

Pământul:

Intrucât pământul, aşa cum l-am descris mai nainte, pricinueşte ivirea unor anumite boli.
Intrucât pământul sileşte la anumite munci, care la rândul lor duc la anume boli.
Căile de comunicaţie: legăturile dintre oamenii satului cu alte centre din regiune, care duc la răspândirea anumitor bolii.
Floră şi faună: întrucât anumite boli se răspândesc prin animale şi prin plante (turbare, dalac, pelagră, etc).

b) **Pricini trupeşti:**

Istovirea prin muncă:

Munca principală a locuitorilor: agricultură, industrie, meserii, etc.
Munci lăturalnice.
Descriere amănuţită a cum se fac aceste munci, după anotimp.
Arătare a greutăţii acestor munci şi socotire a totalului zilelor de muncă, după felul muncii.
Pentru femei vom arăta mai ales dacă munca aceasta este alta decât a bărbatului sau nu şi dacă este dusă în timpul sarcinei şi a lăuziei, peste marginea îngăduită.
Pentru copii, vom arăta la ce vârstă încep să muncească: înainte, în timpul şcolii şi după aceea.
Ce fel de munci îndeplinesc.
Copilul argat, şi munca lui.
Munca argaţilor.

Nehrănirea:

Care este în general alimentaţia din sat, faţă de cea a regiunii?
Numărul băcăniilor din sat şi arătarea articolelor alimentare care sunt mai folosite. Calitatea şi cantitatea lor, (zahăr, sare, pâine, orez, etc). Repartizarea lor pe cap de locuitor. De unde sunt aduse şi costul lor.
Numărul măcelăriilor, morilor, brutăriilor, precum şi cantitatea de alimente pe care le-au vândut în sat.
Socotirea în cantităţi totale şi repartizarea pe cap de familie şi pe cap de locuitor, a următoarelor alimente:
Grâu: calitate, cantitate; la fel: porumb, secară, cartofi, etc.
Pâine: Consum anual. Calitatea pâinii. Cum se face pâinea. Cât costă. In brutării şi în gospodării.
Carne: numărătoarea vitelor şi cantităţilor tăiate în sat (măcelării şi în gospodării). Consumaţia în gospodării din vitele proprii.
Repartiţia consumului pe cap de familie şi de locuitor.
La fel pentru produse ale laptelui; grăsimi, zarzavaturi şi fructe.

Apa:

Statistica izvoarelor, cumpenilor, fântânilor, jghiaburilor, budăilor, etc. Intreţinerea lor.
Debit. Calitatea apei întrebuinţate în alimentaţie. Analiza chimică şi bacteriologică.
Apa de râu: intrebuinţare, ca apă de băut.
Studiul alimentaţiei în câteva gospodării tip.
Feluri de mâncare. Variaţia hranei după anotimp şi muncă.
Numărul meselor pe zi, orele de masă.
Prepararea mâncărilor şi valoarea lor de hrănire.
Higiena alimentară în gospodărie.
Felul şi cantitatea de alcool consumat în familie.
Alcoolul la munca la câmp.
Alimentaţia copiilor: anchetă făcută in şcoală asupra elevilor.

Neodihna:

Locuinţa: higiena casei. Mod de construcţie: material, împărţirea odăilor, numărul odăilor, dimensiuni, cubaj (pe cap de locuitor), aşezare a casei faţă de răsărit şi apus.
Lumină: numărul şi dimensiunile ferestrelor. Se deschid sau nu?

Intreţinerea casei: reparaţiuni; de câte ori pe an şi când se văruesc casele. In ce stare de curăţenie este păstrată casa. Legătura între higiena casei şi starea socială a gospodarului.
Odihna propriu zisă: numărul paturilor, aşternuturilor, albiturilor. Primenirea albiturilor. Camere de dormit. Cameră de oaspeţi; numărul locuitorilor pe cameră şi pat.
Numărul orelor de somn în 24 de ore, după sex, vârstă, muncă şi anotimp.
Odihna în timpul iernii.

Incălzit:

Soba, vatra, felul combustibilului folosit.

Luminat:

Lumânare, opaiţ, lampă. Consumul anual.

Acareturi:

Numărul şi felul lor (staul, şură, coşare, etc.),
Apropierea de locuinţă. Curăţirea ogradei. Gunoiul şi întrebuinţarea lui.
Latrină: câte sunt în sat, cum sunt construite şi întreţinute.

Imbrăcăminte:

Material de confecţiune, felul ei după muncă şi anotimp.

Higiena familială şi individuală:

Spălatul zilnic înaintea mesei, băile, etc.
Spălatul rufelor, primenire.
Consumul de săpun, anual.

c) Bolile:

Epidemii şi endemii:

Gripă, tuse convulsivă, difterie, scarlatină, paralizie infantilă, febră tifoidă, tifos exantematic, rugeolă, etc.
Cum se ivesc şi cum se răspândesc.
Statistica după sex, vârstă şi categorie socială.
Epidemiile şi higiena şcolară.

Paludism, parasitism intestinal, conjuctivită granuloasă sau traheom.

Pricina ivirii lor, a răspândirii şi măsura în care au stricat tipul biologic al sătenilor.

NOTA: Se va da o deosebită atenţie condiţiilor de ivire şi răspândire a acestor boli, dat fiind că pricina lor e deseori de natură economică, fizică şi socială.

Plăgi sociale:

Pelagra: forme clinice, statistică: sex, vârstă, categorie socială.

Cancer: statistică după sex, vârstă, localizare, forme clinice.

Alcoolism: productivitatea comunei în alcool şi băuturi alcoolice.

Consum anual.

Cârciumi: numărul lor, felul băuturilor ce se consumă, cantitatea şi calitatea lor.

Alcool consumat, repartizat pe cap de familie şi de locuitor.

Consumul de alcool la cârciumă, de sărbători.

Grad de alcoolizare, intensitate.

Beţivi.

Consumul de alcool în timpul muncii şi după anotimp.

Alcoolismul la femei şi copii (sugari).

Cazuri de ereditate alcoolică: frecvenţă şi aspecte clinice.

Mortalitate prin alcoolism.

NOTA: Pentru a putea socoti cantitatea totală a consumului de alcool în comună, se vor nota cât mai precis declaraţiile făcute de către gospodarii pe care îi anchetăm. Se va cerceta dacă există în sat cazane pentru prepararea alcoolului în comună şi care este debitul lor anual. Dacă există livezi de pomi fructiferi (în special pruni), care este întrebuinţarea ce se dă fructelor. Care este cantitatea de alcool consumat de familie, din producţie proprie. Cât şi unde se vinde prisosul.

Tuberculoză: Statistica cazurilor şi a familiilor contaminate.

Focare, răspândire.

Repartizare după sex, vârstă şi categorie socială.

Procentul de decese anual, raportat la mortalitatea generală, a epidemiilor sau alţi factori morbizi.

Sifilis: Statistica.

Cazuri de familii contaminate.

Repartiţie după: sex, vârstă, categorie socială.

Idem, după gradul afecţiunii.

Legătura dintre sifilis şi viaţa de familie: forma clinică şi vechimea sifilisului în legătură cu natalitatea; avorturile spontane, sterilitate (familii fără copii în viaţă după o conveţuire de minimum 5 ani, sau care nu au avut deloc copii).

Se vor studia de asemeni, comparativ, familii contaminate şi familii indemne (în special natalitatea).

Sifilisul ereditar: cazuri, forme clinice, evoluţie.

NOTA: Se va avea în vedere, atât la tuberculoză cât şi la sifilis, afară de importanţa generală a afecţiunilor, condiţiunile de apariţie şi răspândire proprii colectivităţii cercetate. Condiţiuni de muncă, mediu familial, contact obişnuit social, armata, raportul dintre sat şi oraş, obiceiuri, superstiţii diverse, ignoranţa pericolului şi profilaxiei, etc.

De asemeni, în cazul special al sifilisului, se va studia viaţa sexuală a locuitorilor, înainte şi după căsătorie, prostituţia recunoscută sau clandestină, maladiile venerice.

d) **Pricini, din lipsa de organizare sanitară:**

Asistenţa sanitară oficială:

Instituţii de asistenţă sanitară, existenţa în comună: spital, dispensar, leagăn, farmacie, etc., (dacă nu există în sat, la ce depărtare se află atât spitalul cât şi cea mai apropiată farmacie).

Mărimea circumscripţiei care îi cade în sarcină.

Numărul comunelor, populaţia lor totala, raspândirea, starea drumurilor vicinale, practicabilitatea, mai ales iarna, mijloace de transport.

Personalul medical auxiliar: agent sanitar, pregătire, conştiinciozitate profesională. Numărul lor pentru întreaga circumscripţie.

Moaşe comunală, idem.

Asistenţa neoficială:

Practicante (în special moaşe) şi practicanţi empirici.

Număr.

Procedee şi intervenţiuni (empirism).

Medicaţiuni empirice, leacuri, preparaţie, indicaţiuni, eficacitate.
Descântece, magie, restricţiuni de ordin magic.
Plante medicinale. Studiul farmacologic şi eventual analiza principiilor active.
Lista plantelor medicinale întrebuinţate şi identificate cu prescripţiunile respective (eventual erbar şi cu colecţiuni din părţile plantelor medicinale folosite).

NOTA: Se va cerceta raportul dintre asistenţa oficială şi cea empirică.
Există o preferinţă, mărturisită sau nu, a locuitorilor în această privinţă şi mai cu seamă dacă se poate surprinde un anumit grad de exclusivitate între cea dintâi şi ultima.

e) **Statistica sanitară.**

Morbiditate:
Numărul bolnavilor prezentaţi la consultaţiuni şi tratamentul medicului.
Numărul locuitorilor internaţi în spitale, pe categorii.
Numărul tratamentelor: felul şi cantitatea medicamentelor prescrise, repartizate după: sex, vârstă, categorii de morbiditate.
Raportul dintre morbiditate şi mortalitate. Erarhizarea diferitelor afecţiuni existente în comună, după frecvenţa lor şi capacitatea ce o au de a altera calitativ şi cantitativ elementul uman.
Statistica. Infirmi, amânaţi, reformaţi, dispensaţi.
Alienaţi.
Accidente de muncă, boli profesionale.
Crime, sinucideri, pruncucideri.
Repartiţia acestor fenomene după: sex, vârstă, ocupaţie, categorie socială, procent la numărul populaţiei.
Numărul lehuzelor şi copiilor noi-născuţi asistaţi de moaşe oficiale sau de către moaşe empirice; afecţiuni puerperale; procent de mortalitate la totalul populaţiei şi mortalitatea generală pentru amândouă categoriile.
Numărul copiilor vaccinaţi şi revaccinaţi.
Raportul între producţia anuală la hectar, suprafaţa semănată şi: natalitate, nupţialitate.
Care este valoarea asistenţei publice şi eficacitatea ei faţă de epidemii, endemii, boli sociale, condiţiuni generale de viaţă specifice colectivităţii.

CAPITOLUL V.

TRADIŢIA, LEGĂTURĂ ÎNTRE SATUL DE ERI ŞI CEL DE AZI.

Ca să putem face un studiu istoric al satului nostru, potrivit cu nevoile unei monografii sociologice bune, trebueşte mai întâi să înţelegem pentru ce anume facem acest studiu.

Oamenii cari trăesc într'un sat nu se nasc toţi deodată şi nu mor toţi dintr'odată ca să lase loc liber unui alt rând de oameni. Dacă ar fi aşa, fiecare rând nou de oameni ar începe toată viaţa lor în obşte de la capăt. Insă obştiile omeneşti trăesc neîncetat şi numai oamenii, unul câte unul, sunt trecători. Azi se nasc câţiva şi mor alţii, tinerii cresc amestecaţi printre oamenii în vârstă şi printre oameni bătrâni, astfel că aproape nu se bagă de seamă că, într'o bucată mai mare de vreme, toţi oamenii dintr'o societate s'au schimbat. Este ca şi apa care curge pe valea unui râu: mereu altă apă, în şir neîntrecut, numai vadul rămâne acelaş. Aşa trebue să privim problema aceasta

a tradiţiei într'un sat: trebue să înţelegem că dincolo de vieţile trecătoare ale oamenilor, sunt anumite vaduri ale vieţii obştiei, feluri de a fi ale satului, care se schimbă mult mai încet şi după alte reguli decât acele ale vieţii omului.

Toţi oamenii pe cari i-am numărat prin statistica făcută şi pe cari i-am studiat ca fiinţe vieţuitoare, cu anumită sănătate şi anumite boli, au apucat să trăiască în viaţa satului aşa după cum trăiseră şi părinţii lor. Ei nu au avut să facă, de la început, toate lucrurile; ci au primit mai toate deprinderile lor, de-a-gata, de la oamenii mai bătrâni. Uneori, datinele acestea de viaţă se urcă aşa, înapoi, din rând de oameni într'alt rând de oameni, până în fundul unor nepomenite veacuri. Datina, tradiţia, obiceiurile, deprinderile de tot felul sunt de aceea lucrul care ne lămureşte, uneori foarte adânc, ce este satul pe care astăzi îl vedem viu în faţa noastră. Datoria noastră este de aceea, într'o monografie sociologică, să arătăm care sunt toate aceste datini, legătură între cei morţi şi cei vii.

Aceasta este cu totul altceva decât ceeace deobicei se înţelege prin istorie. Un istoric vrea numai să povestească cum a fost în trecut, numai de dragul povestirii. El strânge de aceea toate rămăşiţele care au rămas de la oamenii de altădată. Strânge adică slovele scrise pe hârtie, sau săpate în piatră, îşi însemnează monumentele rămase, precum de pildă: biserici sau morminte, şi strânge cu grijă lucrurile de atunci:

arme, obiecte de ritual, clădiri. Insă sunt foarte multe tradiţii care nu lasă urme scrise şi pe care deci istoricul nu are de unde să le cunoască. Sunt de pildă lucrurile cari se ştiu că au fost, pentrucă le mai ţin minte oamenii, deprinderi de care îşi dau seama oamenii că sunt păstrate din bătrâni. Iar alte tradiţii le cunoaştem noi, după felul lor de a fi, că sunt bătrâneşti, deşi oamenii le trăesc fără să-şi dea seama că fac lucrul acestea sub imboldul trecutului. De aceea, într'o monografie sociologică, va trebui să ţinem seama şi de alte lucruri decât de acela despre cari deobiceiu se vorbeşte în istorie. Şi de altfel în viaţa unui sat nu avem domnitori, mari răsboaie, cu care să umplem paginele unei istorii. Ci avem tocmai, cu prisosinţă, tradiţiile acestea mute, deprinderile oamenilor de a trăi, în viaţa de familie, în viaţa obştiei, de a munci la câmp în anumit fel, de a gândi despre faptele cele de seamă ale omului, viaţă, moarte, Dumnezeu, de a vorbi de o anumită limbă. Pe acestea în primul rând avem noi menirea să le strângem. Nu există înfăţişare a vieţii de astăzi, culturală, economică, juridică, sau administrativ-politică lipsită de această legătură cu trecutul.

In foarte multe monografii făcute până acuma se găseşte şi un capitol de istorie. Dar acest capitol de istorie este ca un lucru străin de restul monografiei. Nu se vede care e legătura între faptele descrise istoric şi faptele de astăzi pe care vrem să le înţe-

legem. In ceeace ne priveşte, noi să căutăm dimpotrivă ca tocmai lucrul acesta să-l scoatem la iveală. Cum anume să facem?

Desigur că în primul rând vom căuta să lucrăm aşa cum lucrează deobicei istoricii. Rămăşiţele trecutului pe care ni le-au păstrat norocul şi împrejurările, trebuesc să fie toate strânse şi aşezate în muzeul Căminului, spre lămurirea noastră şi pentru a deştepta în toată lumea dragostea de acest trecut, care de multe ori era mai bun decât ziua de astăzi.

Aşa, vom căuta mai întâi să culegem din cărţile de istorie, scrise de marii învăţaţi ai neamului, tot ceeace priveşte satul nostru. Deasemeni vom căuta în colecţiile de documente, lucrurile cari ne privesc. Aci însă vom găsi, fără îndoială, prea puţine lucruri de folos. Insă nu trebue să uităm că istoricii n'au avut la îndemână întreg materialul istoric, şi că ţara românească este o imensă arhivă. In sat sunt, fără îndoială, o grămadă de acte vechi, pe care noi trebue să le căutăm şi să le găsim. Poate că multe din actele acestea nu ar fi de folos pentru o istorie generală a Românilor, care nu se poate pierde în amănunte; dar pentru o monografie sociologică ele ne sunt o comoară. In muzeul Căminulni va trebui deci să strângem toate actele din sat. Să le strângem însă cu ordine şi cu grijă. Dacă le-am luat de la stăpânitorul lor, le-am luat numai pentrucă vroim să le dăm o mai bună păstrare şi să le scoatem la iveală spre folosul tuturor.

De aceea, actele acestea vor fi puse în dosare, fără să le coasem sau să le îndoim; pe cele rupte le vom lipi cu grijă, însă nu cu orşice hârtie şi cu cocă din făină, ci cu o hârtie specială pe care o vom cumpăra delá librărie. Actele acestea trebuesc apoi neapărat inventariate, să se ştie: câte acte avem, ce acte avem şi dela cine le avem.

Apoi actele acestea trebuesc să fie cetite, iar copia lor trebue să fie pusă de asemenea în dosare deosebite, aşa cá oricine să le poată ceti în biblioteca Căminului.

De cătăva vreme oamenii cei noui cari trăesc acum prin sate, au început să nu se mai uite cu drag la hârtiile acestea vechi. Când moare câte un bătrân, moştenitorii lui răvăşesc lăzile şi aruncă tolba veche cu acte sau buciumul în care s'au păstrat, de veacuri, mărturiile bătrânilor. Fiecare Cămin să-şi facă deci o datorie şi o cinste din a strânge, cât mai este vreme, aceste nepreţuite lucruri vechi.

Dar nu numai hârtii scrise strângem, ci şi toate pietrele săpate. Fără îndoială că şi în sat la D-voastră sunt o mulţime de cruci, alături de care trecem fără să ne întrebăm de ce sunt puse acolo şi ce stă scris pe ele. Sunt cruci de pomenire a vreunui om sau a vreunui fapt deosebit, sau sunt cruci de hotar. Să avem grije de ele şi să nu le părăsim. Pe cele povârnite să le ridicăm la loc. Dacă s'au îngropat în pământ, să le scoatem iarăşi la iveală. Dacă li s'a spart piua,

să-i facem alta nouă, căci aceasta este o faptă mai creştinească, poate, decât multe altele. Apoi să nu lăsăm ca muşchiul să mănânce piatra, ci în fiecare an să spălăm piatra, uşor cu apă şi cu o perie de paie, fără să întrebuinţăm vreun instrument de fier, aşa ca literile să se vadă din nou. Iar dacă este o cruce foarte bătrână, să-i facem la nevoie un acoperiş ca s'o ferim de ploaie şi de izbituri.

Şi ce stă scris pe aceste cruci trebue să fie cetit. In afară de aceasta trebue să luăm o copie după toate inscripţiile pe piatră, de pe cruci, pisanii sau pietre de mormânt. Iată cum se iau aceste inscripţii: dupăce am spălat crucea, aşa cum am arătat mai sus, o lăsăm să se usuce, o presărăm cu un strat subţire de talc. Luăm apoi o hârtie groasă de filtru pe care o cumpărăm de la librărie, punem hârtia de filtru pe faţa cioplită, o udăm şi o batem uşor, fără să frecăm, cu mâna, aşa ca să intre hârtia în toate scobiturile. O lăsăm apoi să se usuce şi o desprindem de pe cruce. Ne rămâne astfel în relief tot scrisul de pe piatră. Hârtia de filtru cu inscripţia o luăm şi o ducem la muzeu. Ii facem un cadru de hârtie albastră sau încă mai bine, o lipim pe un carton şi o prindem în perete. Dedesubt punem traducerea, în litere de astăzi a inscripţiei, arătăm locul unde se află crucea şi punem şi o fotografie a crucii.

Dacă vrem să facem o treabă şi mai bună, scoatem inscripţia în gips. Incepem lucrul întocmai cum am arătat mai sus, numai că de data aceasta putem întrebuinţa, în loc de hârtie de filtru, hârtie de jurnal udată, pusă cam în vreo 20-30 de straturi. Când s'a uscat, o scoatem şi în tiparul pe care-l avem astfel punem praf de talc şi turnăm ipsos; lăsăm să se întărească, desprindem hârtia de lespedea de ipsos. Putem să ne facem astfel foarte frumoase obiecte de muzeu, aproape mai fără nici o cheltuială. Dacă, în toată ţara, toate Căminele ar face aşa, cât de uşor i-ar veni atuncea unui istoric, mergând din Cămin în Cămin, să citească toate pietrele din ţară şi să afle astfel veşti cari uneori sunt nepreţuite şi zac astăzi pe tot întinsul ţării.

Dacă în satul nostru se află din întâmplare un monument istoric, suntem datori să înştiinţăm Comisia Monumentelor Istorice, care ea va avea grijă de monument, sau ne va arăta ce trebue să facem. Dacă se găsesc din întâmplare comori, să nu le lăsăm să se risipească şi să ajungă pe mâna cui nu trebue; ci Căminul are datoria să înştiinţeze numaidecât autorităţile şi să pue la bună păstrare comoara până la luarea de măsuri de către cei în drept. Dacă pe teritoriul comunei se găsesc ruine îngropate, morminte vechi sau chiar aşa numite staţiuni preistorice, adică urme de aşezare a celor mai vechi oameni, să nu carecumva să se apuce cineva să facă săpături, căci poate strica astfel un tezaur atât de gingaş, încât numai oamenii de meserie, cu mare grijă au căderea să-l studieze. Căminul însă este dator să cheme specialişti,

de pildă adresându-se Fundaţiei, care la rândul ei îi va trimite pe cine se cuvine. Frânturi de arme vechi, bucăţi de oale, pietre cioplite, monezi, se pot găsi însă şi din întâmplare, atunci când se prăvale câte un mal, la o viitură mai mare a apei, sau când se răscoleşte cu plugul pe câmp. Toate aceste obiecte trebue să fie strânse la muzeu, iarăşi pentru fiecare obiect făcându-se însemnare, pe o fişă, de locul unde s'a găsit, ziua când s'a găsit, semnătura celui care a găsit-o şi o mică descriere a obiectului.

După ce am organizat secţia aceasta istorică a muzeului nostru, putem să începem să facem şi studiul istoric, în care vom arăta ce anume veşti am putut strânge despre sat.

Nu putem îndeajuns sfătui pe aceia cari vor face studiul istoric într'o monografie, să nu cadă într'o greşală care este din nenorocire prea răspândită şi anume să nu se apuce să rezolve probleme care sunt şi grele şi prea nesigure. Să lăsăm cu totul deoparte preocuparea de a şti originile istorice ale satului, spunând neapărat dacă cutare sau cutare lucru din sat este de la Romani, sau de la Daci, dacă nu chiar deadreptul de la Traian sau de la Decebal. Problema originilor este o problemă care nu se poate trata cu materialul de informaţie al unui singur sat. Noi să strângem modeşti materialul pe care-l avem şi alţi oameni, cu altă pregătire, vor veni să-şi spue cuvântul.

Ca să ne dăm seama cât de grea este problema

aceasta a arătării a ce este roman, dac, trac sau mai ştiu eu ce, din viaţa trecută a satului nostru nu avem decât să ne gândim la cât de greu ne este să înţelegem un alt lucru, totuşi mai aproape de noi şi anume care a fost viaţa de toate zilele a bătrânilor noştri. Aci să-şi arate puterea de muncă un bun monografist. Să caute a afla, în toate amănuntele, cum era satul acum **20—50** sau **100** de ani.

Vom strânge deci tradiţiile, amintirile bătrânilor; să le însemnăm, cuvânt, cu cuvânt, aşa cum ni le-au povestit ei, fără să adăogăm de la noi nimica. Aceste amintiri sunt un izvor nesecat de ştiri, însă trebueşte pentru aceasta să le tălmăcim cum se cuvine. Să nu credem că tot ceeace spun bătrânii despre trecut este chiar adevărul adevărat. Bătrânii ne pot povesti credincios viaţa lor. Insă despre vieaţa părinţilor lor, întotdeauna ceeace ne povestesc este o simplă legendă, care păstrează o amintire răstălmăcită ca în vis, despre ceeace a fost odată.

Adevărata cale pentru a vedea cum a fost în trecut, este însă alta şi anume este cercetarea vieţeii de astăzi. Tot ceeace s'a păstrat viu din trecut trăeşte astăzi încă. Deci cercetând satul de astăzi, vom întâlni lucrurile vechi alături de cele noi. Rostul nostru ca monografişti este tocmai să despărţim ce este al zilei de astăzi şi ce este al zilei de eri, oile de capre, cum zice evanghelia. Munca aceasta nu o putem însă face decât atuncea când vom studia satul de astăzi. Când

vom studia manifestările culturale, economice, juridice şi administrativ-politice, veşnic va trebui să ne gândim a vedea cum a fost în trecut şi cum este astăzi, ce s'a păstrat şi ce s'a adăogat, în fiecare din felurile de a fi ale oamenilor de acum. Capitolul istoric deci nu poate fi scris numai de către un singur om, însărcinat cu lucrarea problemei istorice. Ci toţi cercetătorii vor trebui să facă la studiul lor un capitol istoric, în înţelesul pe care l-am arătat în rândurile de faţă.

Rămâne totuşi o problemă asupra căreia trebue să dăm o lămurire deosebită, precum şi un chestionar de lucru special. Este fără îndoială o parte ceva mai grea din cercetarea istorică a satului, însă o parte plină de farmec.

Satele româneşti nu au fost toate la fel. Ci unele din ele au fost sate de clăcaşi, ţărani sub mână boerească, domnească sau mănăstirească. Altele au fost sate de moşneni sau de răzeşi, adică de proprietari liberi din moşi strămoşi. Fiecare din satele acestea aveau felul lor de a fi, care astăzi desigur s'a şters în bună parte, dar care totuşi în anumite regiuni ale ţării s'a păstrat destul de bine. Pentru aceste regiuni unde vechea viaţă a satelor mai dăinuieşte încă, dăm mai jos un chestionar de lucru.

ÎNDRUMĂRI PENTRU STUDIUL VECHII VIEŢI SĂTEŞTI

Vom distinge trei tipuri de sate: unul locuit numai de răzeşi (satul de răzeşi); altul locuit numai de clăcaşi (satul de clăcaşi) şi, în sfârşit, un sat locuit de răzeşi şi de clăcaşi, într'o proporţie oarecare (sat mixt). In caracterizarea satelor trebue să procedăm cu bun simţ: de pildă, prezenţa unui singur străin, a unor meseriaşi veniţi în trecere, a unui sălaş de ţigani sau chiar a câtorva clăcaşi, nu trebue să ne facă a conchide la existenţa unui sat mixt; trebue ca clăcaşii să fie vechi, clăcaşi caracterizaţi, şi să cuprindă o cotă parte destul de mare din populaţia satului, astfel ca ei să se înfăţişeze ca o categorie specială cu mentalitate şi obiceiuri deosebite, pentru ca într'adevăr satul să fie un sat mixt.

Fiecare din aceste trei sate ridică o problemă deosebită, sau mai bine zis feţe deosebite ale aceleeaş probleme. Vom avea ca atare in sânul chestionarului, câteva părţi speciale fiecăruia din aceste trei forme de viaţă sătească, alcătuind cu toate aceste un sistem şi trebuind, deci, să fie studiate în întregime chiar şi de către acela care se află în faţa unui sat de formă pură.

Satul de răzeşi (sau moşneni). Se notează dacă satul de răzeşi pe care îl studiem se află înecat în mijlocul unor sate de clăcaşi sau dacă se află într'o regiune de compactă răzeşie.

Se strânge toată informaţia istorică privitoare la grupul regional de răzeşi şi în special la satul respectiv şi se studiază legăturile pe care acest sat le avea sau le are cu celelalte sate regionale: legături întâmplătoare, de ajutor reciproc în caz de primejdii sau foamete, sau simplă similitudine de soartă istorică şi se va observa atent dacă nu cumva există şi relaţii mai constante, eventual organe administrative obişnuelnice intersăteşti.

Se caută a se stabili toată seria de cărţi domneşti, hotărnicii, ocolniţe, alegeri de părţi, judecăţi, etc., pe care le-a avut satul, (se va căuta atât în colecţiile clasice, Codrescu, Iorga, Ghibănescu, în colecţiile revistelor de specialitate, în arhivele statului, episcopiilor, ale fostelor privighitorii, vechile dosare ale tribunalelor sau în pricinile noui unde se obişnueşte a se fi pus la dosare acte vechi, cât mai ales în colecţiile particulare şi răspândite din mână în mână. Se va urmări descendenţa acelora dintre moşneni cari apar prin actele vechi ca vechili ai cetei şi se vor interoga cu stăruinţă urmaşii lor de astăzi pentru a scoate la iveală actele, pe care adeseori le au şi nu vor să le arate).

Se strâng, cu tot atâta grijă, actele de interes privat: diate, zapise de vânzare, de zălogire, sineturi, condici de casă, scrisori, însemnări de cheltueli.

Se strâng informaţiile din cronici, călători şi istorici cu privire a sat şi la regiune.

Satul de clăcași. Afară de cele prevăzute mai sus, se va urmări în special lămurirea întrebării dacă satul de clăcași forma cândva un sat de răzeși.

Se va stabili epoca în care au început rumânirile în sat, se vor arăta boierii, mănăstirile, răzeșii sau Domnia care au reușit să puie mâna pe stăpânirea boierească a satului, în ce cote-părți; observându-se dacă nu cumva aceste cote-părți de care se foloseau boierii în stăpânirea clăcașilor nu erau tot vechile cote-părți ale satului însuși.

Se va căuta a se face un istoric al efectelor pe care le-au avut legiuirile noastre agrare începând de dinainte de Fanarioți și până la 1864 asupra vieții satului.

Dar mai ales se va urmări viața internă a satului, în care boierii nu se amestecau și legile nu interveneau. Cu alte cuvinte, ne interesează nu numai raporturile care puteau să existe între sat și boier, ci și relațiile dintre cetași.

Concluzia ce se urmărește prin aceasta este să se vadă apropierile logice și istorice ale satului de clăcași fața de satul de răzeși, căci se poate foarte bine întâmpla, de pildă, ca relațiile cetașilor între ei să fie formate după exact aceleași regule pe care le întâlnim în satele de răzeși, ceeace ar fi cu deosebire interesant de știut.

Satul mixt. Vom urmări problemele pentru clăcași și pentru răzeși și vom căuta a ne da seama de evoluția relațiilor dintre răzeși și clăcași, în sânul aceluiaș sat.

Vom urmări schimbările raportului numeric proporțional dintre ei.

Vom vedea dacă răzeșii din sat aveau drepturi asupra clăcașilor. Dacă le avea în bloc, ceata întreagă de răzeși, asupra cetei întregi de clăcași, ceata întreagă de răzeși asupra clăcașilor individuali, etc., etc. Vom urmări relațiile răzeșilor cu boierul sau mânăstirea, privitor la clăcașii lor.

Asemeni, deosebirile de tratament ale acelorași clăcași, din partea boierului, mânăstirii, Domniei și răzeșilor.

Vom studia dacă acești răzeși și clăcași, trăind împreună, în sânul aceluiaș sat, „făceau sat" împreună, adică aveau o singură administrație, o singură obștie și un singur rând de funcționari, sau două administrații deosebite, în total sau în parte.

Din punct de vedere teoretic, satul mixt poate duce la foarte bogate rezultate, căci se poate studia pe un petec mic de pământ și în jurul unor conflicte care, fără îndoială, trebuiau să existe, situația juridică și socială a celor trei elemente centrale ale problemei vechiului nostru sat: boierul, răzeșul și clăcașul.

Tot la capitolul strângerii de material, vom avea a ne gândi la strângerea textelor, tradițiilor orale ale cetașilor, legendele de neam, legendele de descălecare de sat și toate fragmentele din folklorul local și regional care ar putea lămuri credința pe care o au sătenii despre înființarea și viața unui sat în vremile cele vechi.

Să se noteze cât se poate de precis, cine anume este acela care dă lămuriri asupra unei legende de descălecare de sat, de pildă, dacă este un descendent al neamului care se pretinde descălecător, un descendent al unui neam rival, un bătrân, un tânăr, un străin, un bogat, un sărac, un om cu carte, etc. Nu se pot da niciodată destule detalii cu privire la acest punct de o capitală importanță pentru interpretarea nașterii acestor legende și a rostului pe care ele îl îndeplinesc în viața satului.

Se caută a se stabili dacă aceste legende sunt *pure povestiri* despre trecut, fără scop practic, dacă nu sunt cumva *legende etiologice*, adică legende prin care oamenii făuresc o explicație pentru acea stare de lucruri de astăzi care nu își poartă lămurirea în sine însăși, sau dacă nu cumva ne aflăm în fața unei *legende juridice*, adică a unei legende care explică obiceiuri de drept și care, deci, se ține în seamă de către oamenii de astăzi cari se servesc de ea pentru regularea stăpânirii pământului lor sau pentru alt scop juridic.

Se caută cu tot dinadinsul a se controla adevărul istoric cuprins în aceste legende căci astfel se precizează un punct din organizarea vechii organizări sătești asupra căreia există controversă între teoreticieni.

Dacă în sânul legendei se invocă vreo spiță de neam, ea se va supune aceleeaș critici severe pentru a se vedea veracitatea ei, de o parte, și rostul ei în viața satului, de cealaltă parte.

Dreptul administrativ obișnuelnic. (Planul de lucru e comun pentru toate tipurile de sat, cu precizarea că în satele mixte el se va folosi de două ori, odată pentru clăcași, a doua oară pentru răzeși).

Parte din obiceiurile prevăzute în acest plan de lucru vie-

ţuiesc încă în unele sate; altele au dispărut în cursul generaţiei actuale sau trecute. Să se însemne, deci, precis data stingerii obiceiului, în caz când el nu se mai ţine azi în seamă.

Obştia, în prezent şi în trecut. Are satul sfaturi comune, adunări generale, grămezi, obştii, la casa împărătească, la primărie, la umbra copacului, în casa unuia mai de sfat sau în alte părţi? La biserică?

Cum se numesc aceste adunări?

Ce condiţii trebuesc împlinite ca adunarea să fie socotită ca valabil întrunită?

Ce condiţii se cer celui care vrea să ia parte la adunările generale?

Care este regula deliberărilor, modul de votare, terminologia specială?

Există vot plural şi după ce criterii?

Femeile au glas în adunare, împotriva voii bărbatului? Dar copii? Dela ce vârstă, împotriva voii părinţilor, copiii orfani, epitropsiţi, etc.

Dacă unul din obşteni nu se uneşte cu părerea celorlalţi, ce poate face?

Funcţionarii, în prezent şi în trecut. Este satul condus de un fruntaş sau de mai mulţi? Ce nume poartă? Oameni buni şi bătrâni, chiaburi?

Cum sunt desemnaţi şi după ce criterii?

Cum sunt controlaţi?

Procedura alegerii. La biserică, la icoane, în obştie, tacită.

Cum pot fi daţi jos din funcţie?

In caz de moartea conducătorului, cine urmează?

Sunt anume familii din care se aleg de preferinţă conducătorii şi de ce?

Ce alţi funcţionari are sau avea satul: vornici, vornicei, vătămani, pârcălabi, nimesnici, hanţăi, pasnici, storuşi, porojnici, etc., etc.

Ce rost aveau mazilii, postelnicii, starostii, etc., etc.; amintiri despre vechi grade şi slujbe boiereşti şi legende despre aceştia, din care să se desprindă modul cum văd sătenii de azi natura legăturilor din trecut dintre ceată şi organizaţia de stat a Domniilor noastre.

Se vor nota şi schimbările de sistem întâmplate în cursul generaţiilor de astăzi sau cele aflate prin tradiţie directă dela părinţi şi aprecierile critice ale sătenilor.

Se va studia apoi funcţionarea acestor aparate administrative: se va deosebi ce este al Statului şi ce este al satului. Se va observa că sunt cazuri în care comuna nu a mai păstrat nimic din vechia organizare sătească administrativă, dar că locuitorii, ceata, o mai păstrează încă, în alte scopuri decât cele dinainte vreme: de pildă pentru administrarea averii vălmaşe.

Se vor analiza atribuţiile obştei şi ale funcţionarilor: de judecată civilă şi penală, de reprezentare în justiţie, de facere a cislei, de gospodărie a averii vălmaşe, etc., etc.

Intreg acest capitol privitor la organele de administraţie ale satului va trebui să se prelucreze în cunoştinţa legiurilor de stat, prezente şi trecute. Nu numai codul silvic, de pildă, care a regulamentat funcţionarea obştiilor locale în regiunile păduroase, a avut influenţă asupra vieţii săteşti, ci şi legiuiri mai vechi. In primul rând legiuirile din epoca regulamentară par a fi avut o deosebită putere de prefacere a stărilor săteşti.

Deaceea, deseori, ceeace ni se pare astăzi a fi un obicei al pământului, nu este de fapt decât o foarte curioasă supravieţuire post-legală a unei instituţiuni juridice de stat perimate. Intrebarea dacă nu cumva această persistentă conservare nu indică un fond obicinuelnic încă mai străvechiu ca cel care s'a putut forma din epoca regulamentară până acum, nu face decât să incurce încă mai mult problema.

Pentru a permite o vedere relativ mai clară în această foarte încurcată problemă, se vor alcătui deci liste de funcţionari, cu indicaţia sursei de informaţie, spre a se vedea epoca lor de apariţie şi dispariţie reală, în raport cu înfiinţarea şi desfiinţarea lor legală.

Dreptul de proprietate. Până acum am lucrat mai mult ca istorici. Materialul nostru de bază au fost rămăşiţele, scrise sau orale ale trecutului.

Vom începe acum a lucra ca sociologi: ne folosim de faptul că orice sistem de proprietate funciară, lasă, fără ca oamenii să-şi dea seama despre aceasta, urme adânci asupra pământului: împărţiri, delimitări, garduri, grupări ale neamurilor satului în anumită ordine, veşnic aceeaş, pe diverse loturi, anumit echilibru proporţional între suprafeţele deosebite ale hotarului, etc., etc., după cum se va vedea îndată.

Chiar după ce sistemul juridic care le-a dat naştere dispare, aceste urme continuă să trăiască. Şi sistemele juridice propriu zise în-

târzie în mersul lor, nu merg pari passu cu mersul societății. Dar faptul că fenomenul juridic se petrece în capul oamenilor, subiectivându-se și raționalizându-se nevoi reale, face ca dreptul să fie veșnic variabil. In cazul cercetării sociologice a sistemului de proprietate străvechi după normele pe care le vom indica, studiem însă sistemul juridic în acea parte în care el s'a obiectivat, mecanic fără voința și fără controlul rațiunii omenești și în care avea deci putința să supraviețuiască timp relativ îndelungat.

Avem astfel, pe calea sociologiei, mijlocul de a lumina trecutul și de a reconstitui vechea soartă a satului, în chip aproape deplin. Căpătăm astfel și putința de a înțelege mai bine starea de astăzi a satului, care nu este decât capătul final al desvoltări unei vieți istorice locale.

Nicăeri mai mult ca în această studiere a proprietății nu vom simți mai bine aceasta și nu vom putea surprinde mai clar sociologia și istoria făcându-și reciproc servicii.

Proprietatea. Cât pământ a avut în stăpânire pe vremuri ceata sătească (care era hotarul satului)? Cât pământ are acum?

Ce parte din acest hotar este folosit de întreaga ceată în devălmășie absolută, în devălmășie proporțională pe cote părți și în ținere privată? Se va studia și pentru trecut evoluția proporției relative de suprafețe folosite într'unul sau altul din aceste trei sisteme.

Pentru satele de clăcași se va ține în seamă pământul asupra căruia țăranii pretindeau a avea drepturi de luare în dijmă.

Pentru satele mixte se va ține seamă separat de pământul clăcașilor și de cel al răzeșilor

Se va repeta problema pe categorii de obiecte de proprietate; pentru pădure, pentru golurile din munte, pentru izlaz, pentru vadul apei, pentru vatra satului, vaduri de moară, iazuri, bălți, prisăci, etc.

Cauza micșorărilor eventuale ale vechilui hotar (proces, vânzare, donație schimb, împresurare din partea megieșilor).

Cauza dispariției în sânul hotarului sătesc a unuia din sistemele de folosire (de ex. devălmășia absolută în favoarea devălmășiei, pe cote părți proporționale sau în favoarea ținerii private: prin decizie obștească, de bună voie, prin proces, prin alegere de părți, prin abuz de drept din partea cetașilor, etc.).

Devălmășia absolută (in care toți cetașii au, în mod egal, un simplu drept de folosință personală).

Se va intra în amănuntul acestui sistem de folosire a pământului.

Se vor nota deosebirile între devălmășiile absolute purtând asupra izlazului, față de cel purtând asupra păduri.

Se vor nota toate proverbele juridice, toate părerile, pro și contra, toate greutățile și toate foloasele acestui soiu de devălmășie.

Devălmășia pe cote părți proporționale (în care fiecare cetaș în parte are un drept mai mare sau mai mic, în conformitate cu un criteriu proporțional oarecare).

Se va studia, în primul rând, dacă nu sunt vestigii scrise sau amintiri dintr'o vreme în care obiectul de proprietate stăpânit astăzi în devălmășie proporțională, era stăpânit în devălmășie absolută.

Se vor analiza argumentele pe care le aduc, în această privință, în lupta dintre ei, cei săraci și cei chiaburi cu privire la stăpânirea de pădure, de gol în munte și de islaz.

Se va studia natura criteriului după care se proporționalizează părțile cetașilor.

Dacă este criteriul spiței de neam, se va controla proporția efectivă pe care descendenții dintr'un neam o au în stăpânire, în raport cu calculul spiței de neam. Mărimea loturilor trebue să fie potrivită cu subdiviziunile spiței, orice nepotrivire trebue notată împreună cu cauzele ei sigure sau presupuse (vânzare, donație, înzeztrare, împresurare, neaplicare corectă a spiței de neam, dreptul tatălui sau al satului de a viola indicațiile spiței de neam, etc.).

Se vor studia sistemele proprii de rudenie întrebuințate cu privire la devălmășiile proporționale, în deosebirile lor cu sistemul azi în vigoare în dreptul viu al satului și cu sistemului codului civil (moși, bătrâni, frați mari, frați mici, butuci, crăngi, neamuri, etc.).

Dacă vor fi alte criterii de proporționalizare decât spița de neam, cum, de pildă dramurile, funiile, bănișorii, pogoănele; leii sau alte asemeni măsuri, ele se vor descrie amănunțit și se vor controla în aplicabilitatea lor la teren.

Se vor studia origina lor din acte și din amintirile localnicilor.

Se va căuta a se vedea dacă li se poate stabili o dată, fie și aproximativă, de naștere.

Se va căuta a se degaja principiul care le stă la bază.

Se va trece apoi la studierea naturii dreptului de folos al cetaşului asupra cotei părţi care-i revine. Aceasta pentru fiecare categorie de obiecte de proprietate în parte.

Astfel vom vedea dacă nu cumva proprietarul rămâne stăpân numai pe brazdă, adică pe pământul de agricultură, dela semănat până la cules, sau, la islaz, până la cosit.

Dacă se naşte un drept al săteanului asupra unui lot determinat de pământ prin ce se deosebeşte devălmăşia astfel născută, de devălmăşia propriu zisă?

Sunt poate cazuri excepţionale în care satul (de pildă, în caz de schimbare totală a numărului populaţiei săteşti sau caz de nedreptate vădită) să procedeze la o nouă repartiţie a cotelor-părţi.

Care e procedura nouei repartizări? tragere la sorţi? bună învoială?

Există cazuri de repartizare periodică?

Există persoane care au precădere la drepturi, sau drepturi mai mari la aceste împărţiri, precum, de pildă, preotul, văcarul, învăţătorul, văduva, sărmanii?

Se aude vorbindu-se de „lotul văcarului", „lotul olarului", „al pădurarului", „văduvei", etc.?

Sau dacă nu există această împărţire de loturi de către sat (adunat în obştie) atunci când este vorba de folosul pământului de către înşişi cetaşii, se aplică cotele părţi la cazuri de arendare unor persoane străine sau ca normă de eşire din indiviziune? Sau ca fixare a maximului pe care săteanul, el singur, îl poate cuprinde din locul vălmaş? (vezi pentru acest din urmă caz, întrebările relative la ţineri private).

Ţinerile private. (Folosirea exclusivă a unui loc *statornic* de pământ de către un cetaş sau un grup restrâns de cetaşi).

Se vor studia modurile de naştere ale acestor ţineri private:

a) **Prin bunăvoia satului,** adică prin împărţiri faţă de cetaşi (problema se atinge în acest punct de problema devălmăşiei proporţionale, dar sunt cazuri în care împărţirea de comun acord se face după criterii proporţionale, accidentale: fie nevoia imediată a fiecăruia, fie putinţa de a plăti de aci înainte bir pentru loturi, fie proporţia unor plăţi de bir anterioare), sau pur şi simplu numărul sufletelor, al gospodăriilor, etc.

Intr'un alt caz se pot naşte ţineri private prin donaţii din partea tatălui; se vor nota amănuntele acestei donaţii, se vor analiza toate cazurile, dela cele mai vechi la cele contimporane şi se vor analiza ca să se vadă dacă nu cumva donaţia din partea satului, făcută unei persoane străine, echivalează cu încetăţenirea ei.

b) **Prin activitatea unora dintre cetaşi.** De pildă, prin cuprindere din islaz, prin aşezare de mori în vadul apei, prin facere de iaz, prin secătuire în pădure.

Cuprinde cetaşul dintr'o devălmăşie absolută sau dintr'o devălmăşie proporţională? cu alte cuvinte are drept cetaşul să cuprindă cât voieşte sau dreptul său este limitat la o anumită cotă-parte maximă?

Se vor preciza limitele şi punctele de contact dintre ţinerea privată şi devălmăşia absolută şi pe cote părţi.

Tehnica creierii de ţineri private: procedura baterii parului, procedura ingărduirii, a săpării de şanţ etc., etc.

E important de ştiut dacă această creare de ţinere privată, continuă până în vremea noastră şi conflictele la cari dă naştere.

Se va studia apoi dependenţa ţinerilor private faţă de sat.

Fără îndoială că din punct de vedere practic, trecerea dela cota-parte a devălmăşiei proporţionale la lotul de pământ în stăpânire privată este graduată şi se face treptat. Gradul de amestec al obştei în drepturile cetaşului, după cum sunt mai mari sau mai mici, ne indică singură natura stăpânirii cu care avem a face.

Dar chiar în cazul când ţinerea privată s'a desfăşurat complet de sat şi când obştia nu mai are nici un drept in administrarea propriu zisă a lotului de pământ, sunt cazuri în care se simte mocnind încă devălmăşia.

De pildă, pot exista cazuri de răscumpărări ale loturilor faţă de obştie.

Sau pot exista drepturi de liberă păşune ale cetaşilor în anumit anotimp al anului.

Se vor analiza apoi conflictele de interese ce se nasc şi mijloacele legale sau vrăjitoreşti, pe care le întrebuinţează cetaşii, stăpânitorii privaţi, împotriva întoarcerii ofensive a devălmăşiei.

Se va analiza apoi dacă ţinerea privată este folosită individual de către un singur cetaş, sau este stăpânită de o familie întreagă, în formele devălmăşiei familiale trecând din generaţie în generaţie, mai mult prin înzestrare decât prin moştenire. Pentru

această latură a chestiunii se va folosi chestionarul juridic, capitolul înzestrărilor şi moştenirilor.

Problema umblării pe bătrâni. Odată strâns întreg materialul privitor la origina satului, la modurile de folosire ale averilor obştei, este timpul să trecem la o vedere de ansamblu asupra organizării săteşti.

Se va căuta să se vadă dacă nu cumva în dosul tuturor acestor cote-părţi dintr'o parte a averii, din cealaltă parte şi dintre ţinerile private, nu există o potrivire, care nu apare la prima vedere, de care nu-şi dau seama sătenii, dar care să fie revelatoare a unui principiu unic de organizare sătească. Se notează întâi dacă indicaţii, fie chiar vagi, ale unui asemenea principiu, nu se pot extrage din legendele de descălecare de sat.

Se va nota, de pildă, dacă în sat nu se întrebuinţează expresia de „umblare pe bătrâni", cu alte cuvinte dacă nu susţin sătenii că principiul lor diriguitor este spiţa neamurilor băştinaşe şi descălecătoare ale satului.

Dăm următoarea definiţie (şi ea tot provizorie) a „umblării pe bătrâni": un sat umblă pe bătrâni în momentul când hotarul satului este stăpânit în devălmăşie pe cote-părţi proporţionale, fie aparente, fie ascunse, socotite conform indicaţiilor unor *spiţe de neam.*

Vom observa deci, de pildă, dacă nu cumva sub o proporţionalitate de dramuri nu se ascunde de fapt tot o spiţă de neam. Se vor stabili toate aceste spiţe de neamuri, se vor calcula cotele-părţi rezultate din socoteala dramurilor, a funiilor sau a altor măsuri. Aceasta pentrucă se poate foarte bine întâmpla ca măsurarea în dramuri să nu fie decât statornicirea în chip de regulă juridică, a unei aplicări întâmplătoare a spiţei de neam la o devălmăşie pe cote părţi, de pildă, un munte care se închiriază pe preţuri în natură, în produse lactare, socotite în dramuri sau dreadreptul în lei sau bănişori, etc.

Deasemeni, vom vedea dacă nu cumva regula de care vorbim la ţinerile private, care ar opri eventual pe cetaşi să treacă dincolo de o anumită cotă parte maximă, nu este de fapt aceeşi spiţă de neam.

Vom merge apoi mai departe şi vom măsura suprafaţa de teren din vatră şi vom calcula cota-parte din această vatră care revine fiecărui grup familial şi fiecărui individ în parte.

Schimbările de vetre de sat, cu prilejul incendiilor, revărsărilor de apă, etc. vor fi cu deosebire studiate; ceeace se urmăreşte prin aceasta, este a se vedea dacă nu cumva şi aci cotele părţi, efectiv posedate în vatră, nu sunt în raport cu indicaţiile spiţei de neam, sau cu dramurile.

In scurt, ceeace se va controla cu rigurozitate urmărind toate aceste serii de potriviri care există (sau care ar trebui să existe, dacă vânzările, inzestrările cu pământ ale fetelor şi deci băgarea străinelor în ceată nu ar fi încurcat socoteala), este următoarea schemă istorică de naştere a organizării juridice săteşti „pe bătrâni" şi care constitue ipoteza la care ne-am oprit deocamdată, în urm[a] studiilor la teren până acum făcute.

Vatra satului, posedată de unul sau de mai multe neamuri, se subdivide în cursul vremii, din generaţie în generaţie, **prin înzestrare,** conform indicaţiilor spiţei de neam. Asemeni şi pentr[u] pământurile de agricultură se poate întâmpla (în anumite cazur[i] asupra cărora nu e locul să se insiste într'un chestionar) ca cetaşi[i] să dorească o stăpânire a întregului hotar conform felului în car[e] se stăpâneşte vatra. Se extinde aşa dar spiţa de neam care exist[ă] în chip efectiv şi natural în vatră, ca o normă juridică de natur[ă] fictivă asupra întreg hotarului devălmaş.

Se vor studia cu precauţie mai ales acele cazuri unde criteriul proporţionalizării nu se socoteşte deadreptul în spiţă sau în dramuri, ci în funi sau pogoane. Se vor nota în acest caz cele două sensur[i] ale cuvântului pogon sau funie: se va vedea dacă într'adevăr numărul de funii la care are dreptul un cetaş în întreg hotarul satului, nu corespunde efectiv numărului de pogoane sau funii posedate în vatră, cuvântul funie sau pogon având astfel două înţelesuri: unul literal, în vatra satului, altul, fictiv, de simplă cotă-parte în restul hotarului şi putând corespunde în realitate unui lot mai mare sau mai mic decât o funie sau un pogon efectiv.

Chiar dacă calculul se face pe spiţe de neam sau pe forme derivate se va urmări aceeaş problemă: revărsarea, la o dată ma[i] apropiată sau mai îndepărtată, a unei reguli, de sens real în vatră asupra întreg hotarului sătesc, pe calea unei schimbări de sens şi de valoare.

Vânzări. Un mijloc tehnic pentru a putea pătrunde mai în adâncul sistemului obişnuielnic de folosire a hotarului sătesc este studierea vânzării.

această lature a chestiunii se va folosi chestionarul juridic, capitolul înzestrărilor şi moştenirilor.

Problema umblării pe bătrâni. Odată strâns întreg materialul privitor la origina satului, la modurile de folosire ale averilor obştei, este timpul să trecem la o vedere de ansamblu asupra organizării săteşti.

Se va căuta să se vadă dacă nu cumva în dosul tuturor acestor cote-părţi dintr'o parte a averii, din cealaltă parte şi dintre ţinerile private, nu există o potrivire, care nu apare la prima vedere, de care nu-şi dau seama sătenii, dar care să fie revelatoare a unui principiu unic de organizare sătească. Se notează întâi dacă indicaţii, fie chiar vagi, ale unui asemenea principiu, nu se pot extrage din legendele de descălecare de sat.

Se va nota, de pildă, dacă în sat nu se întrebuinţează expresia de „umblare pe bătrâni", cu alte cuvinte dacă nu susţin sătenii că principiul lor diriguitor este spiţa neamurilor băştinaşe şi descălecătoare ale satului.

Dăm următoarea definiţie (şi ea tot provizorie) a „umblării pe bătrâni": un sat umblă pe bătrâni în momentul când hotarul satului este stăpânit în devălmăşie pe cote-părţi proporţionale, fie aparente, fie ascunse, socotite conform indicaţiilor unor *spiţe de neam*.

Vom observa deci, de pildă, dacă nu cumva sub o proporţionalitate de dramuri nu se ascunde de fapt tot o spiţă de neam. Se vor stabili toate aceste spiţe de neamuri, se vor calcula cotele-părţi rezultate din socoteala dramurilor, a funiilor sau a altor măsuri. Aceasta pentrucă se poate foarte bine întâmpla ca măsurarea în dramuri să nu fie decât statornicirea în chip de regulă juridică, a unei aplicări întâmplătoare a spiţei de neam la o devălmăşie pe cote părţi, de pildă, un munte care se închiriază pe preţuri în natură, în produse lactare, socotite în dramuri sau dreadreptul în lei sau bănişori, etc.

Deasemeni, vom vedea dacă nu cumva regula de care vorbim la ţinerile private, care ar opri eventual pe cetaşi sa treacă dincolo de o anumită cotă parte maximă, nu este de fapt aceeşi spiţă de neam.

Vom merge apoi mai departe şi vom măsura suprafaţa de teren din vatră şi vom calcula cota-parte din această vatră care revine fiecărui grup familial şi fiecărui individ în parte.

Schimbările de vetre de sat, cu prilejul incendiilor, revărsărilor de apă, etc. vor fi cu deosebire studiate; ceeace se urmăreşte prin aceasta, este a se vedea dacă nu cumva şi aci cotele părţi, efectiv posedate în vatră, nu sunt în raport cu indicaţiile spiţei de neam, sau cu dramurile.

In scurt, ceeace se va controla cu rigurozitate urmărind toate aceste serii de potriviri care există (sau care ar trebui să existe, dacă vânzările, înzestrările cu pământ ale fetelor şi deci băgarea străinelor în ceată nu ar fi încurcat socoteala), este următoarea schemă istorică de naştere a organizării juridice săteşti „pe bătrâni" şi care constitue ipoteza la care ne-am oprit deocamdată, în urma studiilor la teren până acum făcute.

Vatra satului, posedată de unul sau de mai multe neamuri, se subdivide în cursul vremii, din generaţie în generaţie, **prin înzestrare,** conform indicaţiilor spiţei de neam. Asemeni şi pentru pământurile de agricultură se poate întâmpla (în anumite cazuri asupra cărora nu e locul să se insiste într'un chestionar) ca cetaşii să dorească o stăpânire a întregului hotar conform felului în care se stăpâneşte vatra. Se extinde aşa dar spiţa de neam care există în chip efectiv şi natural în vatră, ca o normă juridică de natură fictivă asupra întreg hotarului devălmaş.

Se vor studia cu precauţie mai ales acele cazuri unde criteriul proporţionalizării nu se socoteşte deadreptul în spiţă sau în dramuri, ci în funi sau pogoane. Se vor nota în acest caz cele două sensuri ale cuvântului pogon sau funie: se va vedea dacă într'adevăr numărul de funii la care are dreptul un cetaş în întreg hotarul satului, nu corespunde efectiv numărului de pogoane sau funii posedate în vatră, cuvântul funie sau pogon având astfel două înţelesuri: unul literal, în vatra satului, altul, fictiv, de simplă cotă-parte în restul hotarului şi putând corespunde în realitate unui lot mai mare sau mai mic decât o funie sau un pogon efectiv.

Chiar dacă calculul se face pe spiţe de neam sau pe forme derivate se va urmări aceeaş problemă: revărsarea, la o dată mai apropiată sau mai îndepărtată, a unei reguli, de sens real în vatră asupra întreg hotarului sătesc, pe calea unei schimbări de sens şi de valoare.

Vânzări. Un mijloc tehnic pentru a putea pătrunde mai în adâncul sistemului obişnuielnic de folosire a hotarului sătesc este studierea vânzării.

Vânzarea sileşte la o lichidare completă şi la o lămurire totală a dreptului unui cetaş.

Se va studia de aceea chipul în care îşi poate vinde cetaşul drepturile sale.

Dacă există legături între diversele fragmente ale bunurilor de acelaş hotar, dacă, de pildă, vinderea locului în vatră însemnează vinderea ipso facto şi a cotei-părţi din devălmăşie.

Se vor nota deosebirile dintre vânzarea drepturilor din vălmăşia absolută şi vânzarea pe cote-părţi.

Nu se susţine cumva de către localnici că dreptul la devălmăşia absolută nu este transmisibil?

Este legată folosirea devălmăşiei absolute de persoana cetaşului, de locuirea lui în comună (teoria lăturaşilor, mărginaşilor, etc.) sau de alte condiţii?

Dar în devălmăşiile proporţionale cum îşi poate cetaşul vinde dreptul său?

Vinde un simplu drept de cotă-parte, o parte indiviză şi incertă sau vinde o anume bucată de loc pe care o alege în prealabil el singur sau cu ceata din care face parte?

Presupune vânzarea de cotă-parte introducerea în ceată a unui străin?

Cum se procedează pentru devălmăşiile proporţionale, purtând asupra unui loc de pământ a cărui întindere nu este încă măsurată? Ce se întâmplă dacă cetaşul vinde mai mult decât are dreptul?

Cum şi când funcţionează prescripţia. Care sunt cazurile de aplicare ale protimisis-ului (drept de înainte-cumpărare) în favoarea rudelor, vecinilor, cetaşilor, etc.

Când a dispărut protimisis-ul şi ce cred despre el bătrânii care l-au mai apucat?

Se aplicau dispoziţiile procedurale prevăzute în codurile Caragea şi Calimah?

Glosar. Folositor e ca în tot decursul studierii sistemelor juridice să se întrebuinţeze exclusiv terminologia tehnică locală. In faţa unui obiceiu nu căutaţi să-l interpretaţi în spiritul codului actual şi să-i daţi caracterizarea juridică modernă. Este totdeauna sigur că procedând astfel greşim: vagi asemănări ne pot înşela, cu atât mai vârtos cu cât prin firea lucrurilor suntem predispuşi a recunoaşte peste tot instituţiile juridice cu care suntem familiarizaţi din viaţa de toate zilele şi din studiile noastre.

De altă parte, numele pe care sătenii il dau unei anumite instituţii juridice este de multe ori revelator: el ne permite să-i reconstituim trecutul şi deci să-l înţelegem mai deplin.

Dar chiar dacă termenii tehnici nu mai sunt curent întrebuinţaţi, se va căuta totuşi să se vadă dacă sătenii mai au amintirea lor.

Se va întreba astfel, în câte părţi se împarte obişnuit întreg pământul lucrat şi nelucrat? Ce se cuprinde sub numele de sat? Cătun, cot, seliştea satului, vatra satului, vatra ocolului, ţarina, gardul ţarinii, pădure, branişte, delniţă, secătură, răzăş; arşiţă; runc; baştină, bătrână, cămin, avere de rădăcină, loc de răzăşie, răzăşie, răzăş, moşnean, moştean, moşnenie şi moştenie, jiriabie, pământ, funie, stânjen, prisoase, ţelină; rozor; răzor, dram, ciric, pogon, etc.?

Deasameni, se vor căuta urmele vechilor proceduri juridice speciale, cum ar fi, de pildă, jurământul cu brazda pe cap, împărţirea averilor prin tragere la sorţi între moştenitori, etc.

CONCLUZII GENERALE

Odată reconstituit obiceiul pământului şi înţeles mecanismul intern al organizaţiei săteşti, ne vom sili a vedea dacă există deosebiri hotărîte între satul de răzăşi şi satul de clacaşi.

Vom căuta a stabili, deci, dacă ne aflăm în faţa a două fenomene total deosebite, cu mod de naştere şi desvoltare proprii şi cu organizare specifică, sau, din potrivă, în faţa unui acelaş fenomen care a avut, în cazul satului de clăcaşi, o soartă deosebită de soarta satului de răzăşi.

Studierea acestui lucru este, evident, treabă de istoric, ea nu trebue pusă la punct în sânul monografiei săteşti, dar monografia sătească poate aduce material informativ, în lămurirea acestei probleme istorice şi este bine ca atare ca ea să nu fie pierdută din vedere.

In al doilea rând, în chiar sânul satului de răzăşi trebueşte văzut dacă nu cumva putem ajunge la vreuna din concluziile următoare:

1. Satul are o ceată străveche, nu se poate da peste un descălecător unic, ci întâlnim totdeauna la capăt o ceată constituită (avem deci devălmăşie originară) şi ca atare satul este un **sat de răzeşi** propriu zis.

2. Sau întâlnim, cu câteva generaţii mai în urmă, pe descălecătorul unic şi cert, care devine proprietar personal sau împreună cu familia, prin muncă proprie sau donaţie domnească şi dela care, prin moştenire genealogică, deţin cei de astăzi pământul (devălmăşie prin derivaţie) şi ca atare ne aflăm în faţa unui sat devălmaş **de mazili.**

3. Sau intâlnim **cazuri mixte**: un vechiu sat de răzeşi se dizolvă; se nasc o serie de proprietari individuali ai căror descendenţi reconstituesc ceata.

In amândouă cazurile din urmă, trebue să se pună problema de a se şti întrucât în organizaţia juridică a satului devălmaş prin derivaţie, sau folosit regulile înainte întrebuinţate în devălmăşia originară, fie de vechea ceată locală, fie de alte cete din aceeaş regiune.

Punctul controversat este acesta: dacă există două moduri de naştere a cetei şi care din două este mai veche şi cu care, deci se potrivesc mai bine şi mai firesc normele obiceiului pământului.

CAPITOLUL VI

CE CRED ŞI CE ŞTIU OAMENII DESPRE VIAŢĂ ŞI LUME?

Să părăsim colbul actelor vechi şi farmecul legendelor istorice pe care le-am cules până acum ca să înţelegem viaţa din vechi a satului nostru şi să trecem la viaţa cea de astăzi a oamenilor. Aci vom avea mult de muncă. Mai ales că de data aceasta va trebui să luăm în seamă viaţa sufletească, adică o viaţă ascunsă pe care nu o poţi afla uşor şi care, pe deasupra, este şi foarte amestecată, ţâşnind din tot felul de izvoare, când limpezi, când tulburi.

Să încercăm totuşi a nu greşi prea mult şi a înţelege cât mai bine psihologia oamenilor din satul nostru, toate credinţele lor precum şi practicile în legătură cu aceste credinţe. Mai înainte însă, să ne pregătim calea pe care vom merge ca să putem vedea nepărtinitor înaintea noastră.

Fiinţa omenească, ce se trezeşte trăind fără de voia ei, pe pământ şi ştie că va sfârşi prin a muri, se străduește, cât timp stă pe lumea asta albă, să înţeleagă

ceva din rostul lumii şi a venirii ei în viaţă. In acelaş timp caută să-şi pregătească un trai cât mai bun, prin folosirea roadelor pământului, aci; şi, printr'o purtare anume, o viaţă bună în lumea de apoi.

Dar credinţele lui despre toată povestea vieţii sunt venite din mai multe izvoare:

Cel dintâi izvor este acela al religiei. Cărţile Sfinte, Biserica, ne învaţă o sumă de lucruri despre anume laturi ale vieţii noastre. Ne sfătueşte în acelaş timp şi ce fel de purtări trebue să avem: moralitate în viaţa noastră şi rugăciune faţă de Dumezeu cel Atot puternic.

Al doilea izvor este acela al ştiinţei. Observaţia sistematică şi raţionată a celor ce se întâmplă cu lucrurile din jurul nostru ne duce la anumite cunoştinţi, restrânse desigur, însă aproape fără de greşală: avem astfel o ştiinţă a fizicei, chimiei, mecanicei, medicinei, zoologiei, botanicei, astronomiei, meteorologiei, etc. Această ştiinţă ne arată şi cum anume trebue să ne purtăm faţă de lucrurile din jurul nostru, astfel ca, aflându-le felul lor de a fi, să le putem stăpâni şi folosi.

Al treilea izvor este acela al magiei şi credinţelor deşarte. Oricât nu ne-ar plăcea acest lucru, trebue însă să recunoaştem că în popor sunt foarte multe credinţe care nu izvorăsc nici din creştinism, nici din ştiinţă, ci vin, nu putem şti de unde. Sunt, poate, rămăşiţe de păgânism, frânturi din vechi sisteme religioase şi ritualuri, întârziate din funduri de veacuri.

Zestrea aceasta, nici ştiinţifică şi nici creştină, are uneori un caracter magic propriu zis. Magie înseamnă o încercare de a sili pe Dumnezeu, sau duhurile firii, de a face cum vreai tu, iar nu cum vor ele. A te ruga lui Dumnezeu, înseamnă religie. A-l sili prin prin anume cuvinte sau gesturi, să facă cum vrei tu, este a încerca magia.

Agenţi religioşi, ştiinţifici şi magici.

Fiecare din aceste izvoare de credinţă şi de practici îşi are agenţii ei, adică oamenii care o propovăduesc (profesionişti). Dar practicile pot fi făcute şi de gloata întreagă, strânsă laolaltă, în mari ceremonii. Sau însfârşit pot fi făcute de fiecare om în parte, adică *difuz*.

De pildă: viaţa religioasă îşi are un profesionist: preotul. Investit cu anume daruri, numai el este chemat a face slujba. Religiosul poate fi făcut însă de gloata întreagă: de pildă atunci când lumea pleacă într'o procesiune religioasă. Religiosul poate fi făcut însă şi difuz, adică de oricine: de pildă orişice creştin îşi face semnul crucii în anume prilejuri.

Sau Magicul: îşi are profesioniştii lui: babele descântătoare vestite în sat şi pe care le plăteşti pentru a-ţi face sau desface. Magicul poate fi făcut şi în gloată: de pildă o ceremonie agrară oarecare. Poate fi făcut însă şi difuz, de fiecare în parte, de anumiţi oameni practicând anumite rituri, care îi îndeamnă fie să facă fie să nu facă ceva: de pildă, să nu treci pe supt o scară deschisă, sau să pleci din casă cu piciorul drept şi aşa mai departe.

Insfârşit ştiinţificul îşi are şi el profesioniştii lui: medicul, agronomul, doctorul veterinar, etc. Acţiune ştiinţifică în gloată e mai puţin lesne de întâlnit. In schimb acţiuni ştiinţifice difuze sunt iarăşi multe. De pildă săteanul care îşi îngraşă pământul artificial, face un asemenea gest ştiinţific.

Ca să înţelegem viaţa sufletească a satului nostru va trebui deci să dăm o descriere a întregii vieţi religioase, ştiinţifice şi magice din sat, cu arătarea agenţilor magici (profesionali, gloată şi agenţi difuzi).

Fără îndoială că în realitate, lucrurile vor fi destul de amestecate. Mai ales credinţele şi faptele magice, mai niciodată nu vor ieşi în lume cu faţa deschisă, ci se vor ascunde. Sunt prea puţini aceia care practică magia cu bunăştiinţă, adică în ciuda faptului că ştiu că e necreştinesc lucru. Cei mai mulţi o fac fără să se gândească prea mult, pentru că aşa s'au deprins şi căutând în acelaş timp „să se puie bine şi cu Dumnezeu". Astfel, după ce descântă, chemând toate duhurile, sfârşeşte mai totdeauna baba prin a spune: „Descântecul dela mine, leacul dela Dumnezeu". Ba o amestecă şi pe fecioara Maria loalaltă cu Samca, Moroaica şi Strigoaica, sau mai ştiu eu ce urâtă dihănie, din lumea de spaimă a descântătoarelor.

Tot aşa sunt amestecate credinţele deşarte şi cu cele ştiinţifice. Multă medicină empirică şi multă botanică se află de pildă în leacurile băbeşti.

Noi va trebui aşadar să ştim deosebi fiecare izvor în parte şi să-l arătăm aşa cum este.

Insfârşit, pentru a nu scăpa nimic, va trebui să urmărim pe toate trei izvoarele (religios, magic şi ştiinţific):

a) credinţele, b) mijloacele de a ghici ce se va întâmpla în viitor şi c) măsurile pe care le iau oamenii ca să se întâmple cum vor ei.

Vom urmări rând pe rând toate laturile vieţii omului:

A) Viaţa omului pe pământ şi soarta lui pe lumea cealaltă (naşterea, căsătoria, moartea, viaţa de apoi).

B) Lumea supranaturală (Dumnezeu, sfinţii şi duhurile).

C) Muncile omului pe pământ (agronomie, creşterea vitelor, păduri, îngrijirea casei, ţesut şi cusut, fabricarea de unelte, construcţie, cărăuşie, comerţ, meserii şi profesii).

D) Natura înconjurătoare (astronomie, fizică, meteorologie, medicină, biologie, zoologie, botanică, sociologie, etc.).

Vom folosi ca îndreptare de lucru, planurile următoare:

A. VIAŢA OMULUI PE PĂMÂNT ŞI SOARTA LUI DE APOI

a) NAŞTEREA ŞI BOTEZUL

1. **Sarcina.** Credinţe şi practici în legătură cu prinderea sarcinii. Când sunt copii mai sănătoşi şi norocoşi? Din flori, cei dintâi? etc.

De ce trebuie să se ferească femeia însărcinată? Pentru sănătatea ei şi pentru a copilului? Mirări, pofte, spaime, lucru în anume zile, să nu vadă pe anume oameni, să nu meargă în anume locuri, etc.

Ce trebue să facă? Ingrijiri, vrăji, etc. Sunt practici anume pentru a hotărî sexul copilului; să iasă băiat, etc.?

2. **Naşterea.** Sunt anume timpuri din an, anumite zile sau ceasuri cari aduc noroc sau nenoroc, copilului ce se naşte atunci? Anume semne şi împrejurări în lumea din afară? De pildă naşterea în străini, pe timp de furtună, de secetă, etc.

Care sunt practicile urmate cu câteva zile înainte de naştere? Care sunt masurile luate pentru ca naşterea să fie uşoară?

Alegerea moaşei? Moşeşte moaşa din sat sau neoficială, năşa, doica? In lipsa ei cine are drept să se amestece? Ce obligaţie sufletească sau rituală are moaşa faţă de copil, mai târziu?

Ce gesturi şi cuvinte se spun sau se fac în timpul naşterii, în afară de cele medicale propriu zise?

Ce îngrijiri imediate se dau noului născut? Ce practici sunt pentru ca să aibe copilul noroc? Poftirea ursitoarelor; închinarea la icoane, stropirea cu aghiasmă, anume fel de a înfăşa, anume scaldă, obiectele puse în preajma copilului, punerea noului născut pe pământ, etc.

Ce îngrijiri are lăuza? despletirea părului, afumare cu coji de oua din care au eşit puii, închiderea uşilor şi ferestrelor; cât timp rămâne lăuza necurată? Ce slujbe se fac şi ce descântece se spun? Slujba de opt zile şi cea de patruzeci, etc.

3. Botezul. Alegerea naşilor. Nasii de cununie ai părinţilor trebue să fie neapărat şi naşii de botez ai copilului? Care sunt împrejurările în care naşul poate fi schimbat? In caz de ceartă, de nenoroc al botezurilor de mai înainte, etc. Trebue să mergi să ceri îngăduinţă de la naşul de cununie, înainte de a-l schimba?

Când nu poate naşa să boteze? Când e însărcinată?

E bine să ai fini? De ce?

Alegerea numelui: cine îl alege? De ce şi cum îl alege? Se poate înşela moartea prin alegerea aceluiaş nume cu al unui altuia, mort?

Este credinţa unei legături între numele cuiva, soarta lui în viaţă şi felul lui de a fi?

Cum sunt înştiinţaţi naşii? Cine îi vesteşte, ce daruri li se duc? Când vin să vadă copilul întâia oară? ce daruri aduc? când hotărăsc ziua botezului?

Ce pregătiri se fac în ziua botezului? Scaldă, aşezarea mesei, plecarea la biserică. Cine duce copilul? Cine poate fi de faţă şi cine nu? Tatăl? Mama? Cum este dus copilul? Cum e învălit? Ce alte obiecte mai trebuesc luate?

Cum se face botezul propriu zis?

La plecarea din biserică, se închină copilul la icoane, se sting lumânările? Cine poartă copilul în drum spre casă? Formulele de bunacuviinţă când te întâlneşti cu oamenii. Cum se dă părinţilor copilul? Ce se spune şi ce se răspunde? Se dă în mână sau se pune pe masă? Se scaldă sau nu?

Se face masă? Cine ia parte? Ce se întâmplă acolo?

4. Indatoriri după botez. Ce legătură uneşte pe naşi de fin? Sunt finii ai naşului mai mult decât ai părinţilor? Rugăciunile lor folosesc părinţilor sau naşilor? Au putinţă părinţii să-şi răscumpere copilul? Care este ceremonia întrebuinţată?

Ce îndatoriri urmează după aceea? La un an: tăierea moţului, datul în grindă, ruperea turtii. Daruri pe care trebue să şi le dea între ei naşii cu finii? Ce amestec au naşii în viaţa copilului? Drepturi şi datorii. Sunt obligaţi să cunune pe finul botezat? Dacă e fată, dacă e fecior? La ce alte ceremonii mai trebue să asiste? Rolul naşilor la înmormântarea finului? Iau ei pomul?

Legătura de năşie e numai între naş şi fin, sau cuprinde şi neamurile? Cui spui „naşule", „naşă"? Numai cui te-a botezat sau şi fiilor naşilor sau alte rude?

Dacă mor naşii, cine le ia locul? Copii naşilor? Care anume dintre ei? Băieţi, fete, cei mai mari, cei care rămân în curtea bătrânească a naşilor? Chiar dacă e un ginere rămas în casă? Chiar dacă e un străin?

b) CĂSĂTORIA ŞI NUNTA

1. Credinţe şi practici pentru prevestirea căsătoriilor. In ce zile anume din an obişnuesc să-şi ghicească mirele sau mireasa menită? Ce anume fac şi pe ce semne se cunosc cum o să fie? Cine anume practică aceste obiceiuri?

2. Logodna. Prilejuri de întâlnire ale tinerilor; formalităţile „vederilor" precum şi a vorbelor şi faptelor de încercare, ce nu atrag după ele un legământ statornic. Care sunt regulele peţitului? Cine îl face şi cum? Cum se face cererea în căsătorie?

Inţelegerea sau tocmeala. Unde se adună întâi pentru a hotărî căsătoria copiilor lor? Cine asistă? Cine are cuvânt? Ce acte fac ce ospeţe şi ce daruri? Care sunt semnele prin care se arată satului întreg că tinerii s'au logodit? Ce semne de îmbrăcăminte, împodobire a părului, etc. arată logodna? Ce reguli de purtare trebue să urmeze logodnicii? Merg mereu împreună? E datoare logodnica să urmeze pe logodnic, chiar şi la ospeţele unei alte

nunţi, de pildă, unde obişnuit n'au voie decât bărbaţii? Ce nu se cade să facă logodnicii? Ce amestec are Biserica în ceremonialul logodnei?

3. Căsătoria şi nunta. Vom deosebi laturi ale căsătoriei: a) căsătoria civilă, la Primărie; b) slujba religioasă şi c) nunta propiu zisă. Când se fac fiecare din aceste trei acte rituale? Vom încerca o clasificare a tipurilor deosebite de nuntă: de băiat, de fată, nuntă mică, nuntă de noapte, etc. Pentru fiecare fel de nuntă în parte vom da o descriere a felului cum se desfăşoară:

a) *Pregătirea obiectelor rituale:* se face steag, pom, brad, etc? Când se fac, cum se fac, de către cine, în prezenţa cui, cu ce formalităţi rituale? Sunt ospeţe anume pentru steag, pentru pom sau brad? Ce se face cu aceste obiecte rituale? Cine le poartă?

b) *Pregătirea bucatelor şi ospeţelor:* Unde se fac ospeţe, câte se fac, de către cine, cine ia parte? La pom, la mire, la mireasă la naş, numai pentru feciori, numai pentru fete, înainte de nuntă, etc.

Cine pregătesc bucatele? Cum sunt numite? Socăciţe, etc. Ce se găteşte? Ce obiceiuri sunt în legătură cu fiertul bucatelor? Mersul la oale, de furat dela unii la alţii, etc. Ce alt rol ritual mai au femeile care pregătesc bucatele şi cum sunt ele văzute?

c) *Pregătirea zestrei* şi a celorlalte lucruri care vor trebui la nuntă;

d) *Pregătirea caselor*, tocmirea lăutarilor, etc.;

e) *Vestirea în sat:* din partea mirelui, a miresei şi a naşilor. Prin cine vesteşte fiecare din ei? Cum sunt numiţi aceşti vestitori: colăcari, conăcari, vornicei, druşte, fraţi de mână, etc.? Cum sunt aleşi: din rude, prieteni, vecini, căsătoriţi, necăsătoriţi? Cine le este mai marele? Câţi se adună, cum merg să vestească? Cu lăutari, fără lăutari, cu plosca, colaci, etc. Unde merg, prin toate casele la rând sau numai în anume case? In care? Ce anume cuvinte spun şi cum li se răspunde?

Când încep vestirile şi cât timp ţin?

f) *Şirul actelor rituale:* Nunta nu are loc numai într'o singură casă, ci în mai multe: la mire, la mireasă şi la naşi. In fiecare din aceste case se fac anume pregătiri şi se întâmplă anume gesturi rituale.

După aceste pregătiri, urmează o serie de întâlniri între mire, mireasă şi naşi, alaiul de nuntă adunându-se şi iar risipindu-se, după nevoile ritualului.

Pentru ca să putem sistematiza observaţiile noastre vom proceda astfel:

Mai întâi vom fixa, în linii mari, şirul faptelor, aşa cum urmează ele, *pe zile*.

In al doilea rând vom lua ca punct de plecare *drumurile rituale* care se fac, fie de către o parte din nuntaşi spre întalnirea celorlalţi, fie a întreg alaiului de nuntă: de la mire la mireasa, la naşi, la primărie, înapoi la mire, la biserică, etc. Vom nota cine merge în aceste alaiuri, în ce chip merg, cu lăutari sau fără, cu strigături sau fără, etc.

Aceste drumuri despart ritualul nunţii în părţi deosebite unele faţă de altele. Vom observa, mai sistematic, ce se întâmplă, în fiecare din momentele rituale ale nunţii. Când însă alaiul e despărţit în mai multe grupuri, dăm pentru fiecare grup o descriere.

In linii mari vom urmări:

a) *riturile pentru luarea fetei din casă:* împotriviri prefăcute ale părinţilor, rudelor, celorlalte fete, flăcăi. Ascunderea miresei, înlocuirea ei cu alta, târguiala, cumpărarea, răpirea, desdaunarea flăcăilor, plata vulpii, furtul zestrii, jucatul zestrii, etc. Iertăciuni şi cântece rituale;

b) *riturile aducerii în casă a miresii:* prin ce mijloace se arată simbolic, că de aci înainte mireasa e gospodina casei?;

c) *riturile în legătură cu noaptea nunţii şi fecioria miresii;*

d) *riturile de intrare în legătură cu satul*, după nuntă. cale primară, vizite făcute, etc.

Deasemenea vom fi atenţi la toate:

e) *riturile pentru ghicirea norocului căsniciei:* amestec de inele, căutarea lor în grâu, etc.;

f) *riturile pentru a determina buna căsnicie:* ţinerea năfrămii, anume gânduri pe care trebue să le ai în anume vreme, trecerea cu anume picior al pragurilor;

g) *rituri pentru a-şi asigura stăpânirea în gospodărie;*

h) *rituri pentru rodnicia în copii, etc.*

Vom urmări atent ce fac toţi actorii nunţii: mirele, mireasa, socrii mari şi mici, naşul şi naşa, fetele, flăcăii, cei chemaţi la ospeţe, satul întreg.

Şirul acestor acte rituale, e foarte lung. Rămâne ca fiecare monografist, în parte, să le ştie vedea, urmând apoi sa le sistematizeze, aşa cum am arătat mai sus.

CEREMONII. ANEXE. CĂSĂTORII

Vom căuta să vedem dacă nu există în sat şi alte ceremonii prin care să se caute o întărire a căsătorilor.

De pildă *„punerea mesii"*. După câţi ani de la căsătorie se face, de către cine se pune masa, cum se pune masa, ce pomeni se dau, cui se dau, în ce scop.

Nedei. Uneori fiecare căsnicie îşi alege drept patron un sfânt, a cărui sărbătorire anuală se face după un anumit ritual. Nedeile sunt deseori un prilej pentru aceste sărbătoriri ale căsniciei. Unde se fac nedeile, în curtea bisericii, acasă, la iarmaroc, în adunări de grupe familiale sau de sate întregi, ce anume se face la aceste nedei şi ce credinţe sunt în legătură cu ele.

Târguri de fete. Adică prilejul de întâlnire rituală între părinţii şi tinerii mai multor sate în vederea viitoarelor căsătorii, etc., etc.

c) MOARTEA [1])

1. **Ce semne prevestesc moartea?** în casă: pocnituri, spargerea oalelor şi a oglinzilor, etc.; în natură: ţipete de animale — cuc, cucuvea, vite, câine, găină cântând cocoşeşte — etc.; căderea stelelor, etc.; visuri, vedenii; semne pe trupul omului sănătos: pete, baterea ochilor, etc. Intrarea în „anul morţii".

2. **Ce semne arată agonia?** sudori, anume răsuflare, strângerea aşternutului, sau alte gesturi, dor de ducă, vedenii, vorbire cu cei morţi, semne pe trup ca subţierea nărilor, buzelor, etc.

3. **Sunt ceasuri şi zile mai bune sau mai rele pentru moarte?** zi sau noapte, săptămâna luminată, etc.

4. **Ce se face pentru uşurarea morţii?** rugăciuni şi anume care şi de către cine; descântece şi anume care şi de către cine; mutarea patului sau a pernelor; aşezarea sub pernă a unor obiecte ca flori, jug, unelte, etc.; iertarea vinelor faţă de alţii şi anume de cine.

5. **Ce pregătiri se fac în vederea morţii?** primenirea celui care trage să moară şi anume când, cum şi de către cine; aprinderea unor lumânări, ce anume, când, cum, de către cine şi când se sting acele lumânări; măturarea casei, etc.; cum şi de către cine.

[1]) Lucrat în colaborare cu d-l Profesor Constantin Brăiloiu.

6. **Ce urmări ar avea neîndeplinirea vreuneia din îndatoririle acestea?** în caz de moarte grabnică; violentă, în spital, etc.

7. **După ce se cunoaşte că cineva a murit?** încetarea răsuflării, a inimii, anume semne pe faţă sau altele; cine constată moartea?

8. **Ce pregătiri se fac în casa mortului? îndată după moarte?** dereticare, împodobire, întoarcerea sau acoperirea oglinzilor, izgonirea animalelor, etc. De către cine? Deschiderea ferestrelor.

9. **Se vesteşte moartea?** de către cine? cui? cum?: prin clopot, bocire în auzul lumii, trimeşi, prin bucium, printr'un steag sau alt semn, acasă sau la biserică; deosebire în chipul de vestire după vârstă, sex sau stare socială a mortului.

10. **După moarte se orânduiesc anumite persoane în vederea unor anumite rosturi?** gropari, tâmplari, scăldători, cântăreţi, naşi, alte rude, ginere, sau mireasă închipuită, fraţi de groapă, lunateci, vornicei, bucătari, etc.; cine îi alege, cum îi alege, cum îi vesteşte şi cine este plătit, cât şi cum.

11. **Ce i se face mortului imediat după moarte înainte de scaldă?** închiderea ochilor, legarea fălcilor, etc., de către cine şi de ce?

12. **Cine scaldă mortul?** rude, străini, de ce sex, câţi, cum aleşi, cum chemaţi, cum plătiţi şi ce îndatoriri ulterioare mai au?

13. **Când şi unde îl scaldă?** numai decât după moarte, mai târziu, în casă, în grădină, în odaia mortuară?

14. **In ce se scaldă mortul?** în albie, putină, pe iarbă, paie, scânduri, etc.

15. **Cu ce apă se scaldă?** luată de unde, cum luată, de către cine, în ce vas, când; *încălzită*, în ce vas, pe ce foc; descântată; se pune ceva în apă, precum flori, buruiene; la foc se mai pot încălzi alte lucruri, mâncări, etc.

16. **Cum se scaldă:** Cine îl ţine, cine toarnă apa, cu ce toarnă, cine îl freacă; săpun şi alte accesorii; rudele asistă? se feresc de apă?

17. **Ce fac cu apa?** se aruncă, se îngroapă, etc.; unde şi de ce, loc ferit de vite, de oameni, în grădină, în casă, pe câmp, etc.

18. **Ce se face cu vasele care au servit la scaldă?** se mai întrebuinţează, se aruncă, se sparg, se întorc cu gura la vale, cu o piatră dedesubt sau deasupra, unde: sub pat, etc.

19. **Il tunde, bărbiereşte, îi taie unghiile?** cu ce unelte, cine, dece.

20. **Ce se face cu părul şi unghiile mortului şi cu obiectele folosite?** se aruncă, unde, cum; se păstrează, unde, cum de ce; se duc cu mortul, cum, de ce? (foarfeca, briciul, săpunul etc.).

21. Se unge sau se astupă mortul? cu ce se unge, unt, untdelemn, mir, usturoi, etc., unde şi cum se unge; cu ce se astupă; ceară, ce fel, ce se astupă; de către cine, când şi de ce.

22. Cu ce haine se îmbracă mortul? vechi, noi, obişnuite, de sărbătoare, mai dinainte pregătite, întâmplătoare, croite atunci. Deosebite după vârstă, sex, stare civilă sau socială, profesii; la cei necăsătoriţi haine de nuntă? încălţăminte şi pălării.

23. Cum se îmbracă mortul? întocmai ca cei vii sau altfel? nasturii neîncheiaţi, curele şi bete nestrânse, etc. (încingere cu fir; teiu; arderea sau spintecarea cămăşii; cu ce, de cine, de ce?) etc.; ce se pune în hainele mortului: pâine, zahăr, îmbrăcăminte ruptă, bani. Când se pune, cine de ce?

24. Unde stă mortul până la aşezarea în sicriu? în casă, în tindă, etc. In ce odaie, ce loc în odaie, cum este orientat, pe ce stă: pat, scândură, pe jos, înălţate, sprijinite, pe ce.

25. Cum se aşterne pentru mort? paie, pânză, croită înadins şi cum, când, de către cine, de ce; ţoale, macaturi, covoare, etc.; perne, câte, când, din ce şi cum făcute, umplute cu ce: otavă, puf, tălaj, etc.

26. Ce obiecte se pune în perne? pieptene, brici, săpun, păr, unghii, muguri, pietre, tămâie, praf de puşcă, porţelan, ceară, etc.

27. Cum se aşază mortul? cum stă trupul; cum stau mâinile: de-alungul trupului, încrucişate, care mână de-asupra; cum stau picioarele: împiedicate sau nu, etc. (cum stă capul).

28. Mortul stă acoperit? întreg, numai trupul; când îl acoperă şi când îl descoperă (cine îl acoperă, de ce).

29. Cu ce se acoperă mortul? pânză ţesută sau croită anume; cum croită; ce formă, ce mărime; fără foarfeci, fără aţă înodată, etc.; cu mâneci, aripi, etc.; brodat, ce desen, ce culori, ce fire; i se lasă găuri în dreptul obrazului sau în alte părţi, etc. Cine şi când îl coase?

30. Ce obiecte se mai pun lângă mort? merinde, ce anume, unde puse: în traistă, în buzunare, în mână, etc.; bani; legate de mână, în mână, în buzunar, în gură, etc.; lumânări; unde şi cum; flori, etc. Când, unde, de către cine şi de ce se pun aceste obiecte şi ce se întâmplă cu ele.

31. Ce lumânări ard lângă mort? lumânări, sfeşnice, candele, opaiţe, etc., ce fel, când aduse, de unde, de cine; aşezate unde, aprinse şi stinse când şi de către cine, de ce.

32. Se face o lumânare de lungimea mortului? numele ei, cum, când cine şi de ce se face; unde se aşează, când se aprinde şi stinge; ce se face cu ea după înmormântare.

33. I se ia măsura mortului? în ce scop, de către cine, când şi cu ce; sfoară, băţ, trestie; ce se face cu măsura şi de ce.

34. Unde stă sufletul mortului, cât îi e trupul în casă? în casă sau pe lângă casă; după uşe, la streaşină, grindă, sub pat, etc.; mereu, ziua şi noaptea; călătoreşte pe unde şi cât timp.

35. Se pune ceva pentru sufletul mortului? apă, vin, pânză, ştergare, etc. unde, de cine şi câtă vreme (se poate umbla, mătura, etc., în locul acela).

36. Cine intră la mort? rude, vecini, prieteni, duşmani, animale, etc.; (formule de bunăcuviinţă la intrare şi plecare; ce spun cei ce intră, ce li se răspunde; ce se poate şi ce nu vorbi lângă mort; despre mort etc.) se aduce ceva, ce şi cui se dă?

37. Se poate lucra lângă mort? măturat, cusut, spălat, gătit, pregătirea pomenilor.

38. Se poate lăsa mortul singur? când anume; de nu, cine şi cum păzeşte, de ce.

39. Noaptea se adună lumea la mort? ce nume poartă întrunirea, cine şi câţi vin, chemaţi sau nu; de câte ori vin; când sosesc ce aduc, ce spun şi ce li se răspunde când vin şi pleacă; cui dau şi ce se face cu ele; in timpnl vegherii ce se întâmplă; se mănâncă, se bea, se citeşte, ce şi de către cine, se vorbeşte, despre ce, se râde, se joacă jocuri, cari anume, se fac glume şi păcăleli, se ating de mort? Cum, cine. Vin oameni mascaţi. Se aprind focuri? Ce focuri, unde, când de cine şi de ce. Familia asistă? Ia parte?

40. Cum se face coşciugul? ce nume are; cine îl face; când, cu plată sau nu? Ce plată, se cumpără gata, în ce caz; din ce lemn, cum se ia măsura, forma lui, se lasă fereşti, câte şi unde anume, se vopseşte şi cum, ce se face cu talajul?

41. Se pregăteşte cumva coşciugul? tămâiere, ardere, ungere, cum şi cu ce, praf de puşcă, usturoi, tămâie, smoală, etc. (când, cum, de către cine, de ce; se descântă sau se face slujbă?).

42. Când se aduce şi unde stă până la aşezarea mortului în el?

43. Cum se face crucea? ce nume are, cine o face, când, cu plată sau nu şi ce plată, se cumpără gata, în ce caz, din ce material, piatră, lemn, ce lemn, etc. Are aceeaşi formă pentru orice vârstă

şi sex. Ce anume forme. Văpsită, ornată, crestată, scrisă, ce se scrie, cum, de către cine.

44. Când se aduce şi unde stă până la aşezarea la mormânt?

45. La mormânt se pune ceva peste cruce? Piatră, cârpă, acoperis, etc., **când**, de cine, de ce?

46. Cum se aşează mortul în coşciug? Cum se aşează? (fân, talai, **pătură**, pânză, perne, etc.). Se pun obiecte, săculeţe. Se mai pune ceva pe mort. Schimbări faţă de aşezarea în pat. Cum, când, de către cine şi de ce?

47. Unde şi cum stă sicriul în casă? (loc, orientare, suport).

48. Când se îngroapă? (la ce zile şi ore, şi la care nu?).

49. Cine vine la înmormântare? lume multă, cine anume, chemaţi, de catre cine, aduc ceva, ce anume, cum se aşează în casă, formule de bunăcuviinţă.

50. Când vine preotul? de câte ori până la înmormântare şi când chemat, de către cine, plătit cum, ce slujbe face. Petrece mortul pana la cimitir? Cum? Face slujbă la plecarea de acasă şi unde? In casa, in curte, etc.

51. Cum se scoate mortul din casă? cine îl ridică, cum îl duce, orientare, izbeşte coşciugul de prag, se rostesc anume formule, etc.

52. Ce se face în casă la scoaterea mortului? se sparge o oală, sau alt obiect, care, cum, de către, cine, de ce. Se aşează cineva sau ceva în locul mortului? Se uită neamurile pe fereastră, se răstoarnă aşternutul sau mobile, se închid neamurile în casă, când, cat timp, in ce caz, totdeauna sau de pildă la moartea celui dintâi copil, se pune busuioc sau altceva rudelor.

53. Ce se petrece în curte? Se face slujbă? Cum şi unde se aşează coşciugul. Cum stau rudele şi străinii. Se întinde masă, se aşterne pat. Sunt anume formalităţi, iertare, etc., etc.

54. Când se acopere coşciugul? Când se bat cuiele, de către cine, se împlineşte vre-o formalitate, ca deslegarea nodurilor de la îmbrăcămintea mortului, etc.

55. Cum este orânduit alaiul? Unde merge bradul, sau pomul, daca este. Unde crucea, popa şi dascălul, prapurii, pomenile, capacul coşciugului, mortul, rudele, lumea? Aceiaşi orânduire a alaiului se întrebuinţează pentru toţi morţii, se păstrează până la cimitir?

56. Cum se duce mortul? Pe braţe, pe scaun, în car, sanie, pe dric. Cum sunt înhămate vehiculele, cai, boi, de ce culoare, cum

înjugate sau înhămate, cum împodobite şi de către cine, de ce. Vehiculele sunt împodobite, cum, de cine, de ce. Cine poartă mortul? Fete, băieţi, oameni, cum îmbrăcaţi. Semne distinctive ca bete, basmale, etc. Cu plată, ce anume. Insoţitorii se ţin de sicriu şi cum: cu panglici, etc.

57. Ce se face pe drum? Merg pe drumul cel scurt, sau ocolesc? Pe unde, de ce. Trec pe la biserică sau de-adreptul la groapă. Se fac opriri, ca „hodine“, „stări“, „poduri“. Câte, unde, ce se întâmplă la opriri: slujbe, împărţire de bani, colaci, etc. Se întind pânze pe jos. La fântâni, la răscruci. Cine participă şi de ce?

58. Se duce mortul la biserică? Se face slujbă acolo. Alte formalităţi? Ca sărutarea mortului, pomană, etc. Cum stau rudele în timpul slujbei: se ţin de sicriu, etc. Crucea, bradul şi celelalte accesorii rituale unde şi cum stau?

59. Cum se face groapa? Cine, chemaţi, rugaţi, obligaţi, de ce cu plată, ce plată, când se face, cum se ia măsura, ce se face cu măsura, unde se face groapa, loc ales, de către cine şi după ce reguli. Se slujeşte groapa, se pregăteşte în vre-un chip: stropire, ştergerea pereţilor cu naframă, descântece, etc.

60. Ce se întâmplă dacă se îngroapă peste un mort vechiu? Se scot oasele, se face slujbă, se stropesc cu vin sau altceva, se îngroapă din nou şi cum, se face pomenire?

61. Ce se întâmplă la sosirea mortului la groapă? Slujbă, unde şi cum se aşează sicriul în timpul slujbei, se fac formalităţi pentru deslegarea celor lunateci, ca frăţie de groapă, focuri de puşcă peste mormânt, etc. Stropire, sărutarea mortului, arătarea mortului, scoaterea podoabelor, presărare de pământ peste mort, daruri sau pomeni peste sicriu, de către cine, cui, cum, de ce? Aşezarea unor obiecte în sicriu.

62. Cum se lasă mortul în groapă? Cu funii, pe pânză, de către cine. Se aruncă ceva în groapă, ce anume, de către cine, de ce (bani, flori, podoabe, cadelniţă, măsura sicriului sau alta, etc). Cine umple groapa? Popa, rudele, groparii, cum şi de ce. Se freacă pe mâini cu pământ? Cine, de ce? Se „pecetlueşte“ groapa făcându-se semnul crucii cu sapa, etc. Se rostesc cuvinte ca: să-i fie ţărâna uşoară, etc. Unde se aşează crucea, cum, de către cine când?

63. Ce se face după îngropare? Se dau pomeni peste groapă, ce anume, cui, de cine, de ce şi cum? Se spală lumea pe mâini, cine,

cu ce apă, adusă de unde, când, în ce, turnată de cine, cum, de ce? Ce se face cu vasul? Ce se face cu sapele, pânza, funiile, etc. de la îngropare? Se distrug, se împart de pomană, când, cum, cui, de către cine, de ce? Lumea mai zăbovește în cimitir? Cine, de ce? Ce formalități se fac la ieșirea din cimitir. Pomană, ce anume, cui, etc.

64. Ce se întâmplă la casa mortului în timpul îngropării? Cine rămâne acasă, ce face, cine vine, chemați, obligați, și de ce, în prezența preotului. Sunt anume formalități: rugăciune, rostirea unor anumite formule.

65. Se ține doliu? Cine, cât timp, cum: ce semne de doliu sunt: îmbrăcăminte, bărbierire, pieptănare, spălare, oprire de la anume munci. Sunt mai multe perioade de doliu: până la înmormântare, sau alte date, până la facerea tuturor pomenilor.

66. Ce îngrijiri se dau mormântului? Se sădesc flori sau pomi? cari anume, când, de către cine, de ce, se împodobește crucea, cununi, candele. De către cine, cum, de ce? Se tămâiază mortul? Câtă vreme, când, cum, de către cine, cu plată ce anume, de ce? Se stropește mormântul, cum, când de către cine?

67. Ce pomeni se fac după înmormântare? (comând, praznic, parastas, etc.). Câte și când, la câte zile, la câte luni, la câți ani după moarte, unde se fac, de către cine, cu participarea cui, ce se dă și cui. Ce formalități deosebite se fac, ca „sfințirea apei", etc. Ce accesorii deosebite sunt, colaci, haine, oale, lumânări, etc.

Se împarte apă pentru mort? „Izvor de apă", „Izvor mare", „Izvor mic", „Izvorul turtițelor", etc. Care este numele ritului; se duce apă, se cară apă, se face izvor? etc. Câte rânduri de apă? Ce cantități, în ce, de unde se ia apa, cum se ia, câtă vreme se duce? Când începe ducerea apei, cui o duce, cine o duce fată, bătrână, etc., de ce? Când duce? Cu plată, ce anume plată, cum se ține socoteala apei, însemnare pe răboj, din ce lemn, etc. Formule la dăruire și la primirea apei, împreună cu apa se mai duce ceva, ce anume (turtițe, etc., de cine făcute, etc.). Se face o formalitate de încheiere? „Slobozirea izvorului", etc. de către cine, cu ce scop, când, ora zilei, date favorabile, etc., unde și cum. Ce formalități și ce accesorii se întrebuințează. Ce formule rostesc.

68. Se face brad la înmormântare? sau alt pom (plop, cu sau fără ramuri de brad, prun, etc.)? pentru toți morții sau anume categorii de vârste, sex sau stare civilă? Ce înseamnă bradul? mirele sau mireasa mortului, semn de doliu, semn de nuntă simbolică, etc. De unde se aduce, cine îl aduce (flăcăi, bărbați), câți? Ce formalități sunt la aducerea bradului: îmbrăcăminte deosebită, anume semne locul plecării, întovărășire, plecare călare sau pe jos, când se aduce bradul, cum și la ce ora pleacă și se întorc oamenii, cum se alege bradul, după mărime sau înfățișare asemănătoare cu a mortului, după anume semne, cel mai frumos, cum se taie bradul, secure, ferestrău, este anume chip de a-l lovi. Bradul se pregătește cumva în pădure, se taie unele crăci, se încrestează, etc.? Ce formalități sunt la aducere bradului? Pe umăr, pe crăcane, cu vârful încotro? Bradul este întâmpinat sau întovărășit, unde, de către cine. Ai mortului ies înaintea Bradului? La ce distanță, cine anume iese, bradul se oprește, se îndeplinesc anume formalități. In curtea casei este vre-un ritual? Cum intră în curte, îl apropie de mort? Bradul se împodoboște? Când, de către cine, de ce? Cum și de ce? Bradul se împodobește? Când, de către cine, de ce? Cum: crestături, panglici, lână, hârtii, năframă, colaci, etc. Se face vre-o formalitate la pornirea alaiului? Ce formalități sunt pe drum? De cine este purtat? în timpul îngropării este întovărășit, de către cine. Unde se așează la opriri? La biserică? Bradul se înalță la mormânt, în ce loc, când, cu ce formalități? Cât timp rămâne la mormânt, ce se face după îndepărtarea lui?

69. Se face măr (pom, bât, etc)? Pentru toți morții sau pentru anume categorii de sex, vârstă, stare civilă? Când, unde anume, de către cine, de ce? Se împodobește și cum? Colaci, ceară, lână, fructe, hârtii, etc. Unde stă până la înmormântare? Se fac anume formalități? Când? (slujbă, rostirea anumitor cuvinte). Mărul se duce la cimitir? Cine îl duce, când? Mărul rămâne la mormânt, în ce loc, cât timp? Cele de pe măr se dau de pomană? Când, de către cine, cui (naș, preot, cântăreți, săraci, etc.). Când se despodobește mărul? Cum?

70. Se face steag? (Pentru toți morții sau pentru anume categorii de sex, vârstă sau stare civilă?) Ce înseamnă steagul? Semn de doliu, simbol de nuntă, etc. Când se face, unde, de către cine și cum. Formă, material, deosebiri față de steaguri folosite în alte împrejurări (nuntă, etc.). Steagul se duce la cimitir? Locul în alaiu, cine îl poartă și întovărășește. Formalități. Se lasă la mormânt, unde, în ce loc, cât timp. Ce se face apoi cu el?

71. Câte feluri de colaci, colive, „parastasuri", etc. se fac? Când se fac, din ce și cum se fac, de către cine, ce forme au (scări, chip

de om, covrig, cruce, etc.). La ce se folosesc fiecare din ele şi cui sunt menite şi în ce împrejurări ale înmormântării? Numele fiecăreia din ele?

72. **Morţii se fac uneori strigoi, moroi, etc.?** Fac strigoii rele, şi ce anume: moartea rudelor, vitelor, păsărilor, etc. Inbolnăviri, nenorociri, spaime, visuri, etc. De ce se fac morţii strigoi? Cum se cunoaşte că un mort se va face strigoiu? Din timpul vieţii? După moarte? Pe ce semne (înfăţişare de om viu, anume expresie, etc.?) Cum se dovedeşte că cineva s'a făcut moroi? (ungerea crucii cu miere, trecerea peste groapă cu armăsar negru, chemări noaptea, întâlnirea cu el, întâmplări ciudate în casă, etc.). Desgroparea şi găsirea mortului întors în sicriu. Ce mijloace de prevenire se întrebuinţează în timpul înmormântării? Descântece, chistolnicire, înţepare cu undrea, în inimă sau în burtă, etc. Mijloacele de învingere a strigoiului: descântec, desgropare, implântarea unor cuie sau cuţite, pari, scoaterea inimii, ardere, etc.

73. **Ce deosebiri sunt în privinţa ritualului,** pentru cei morţi de moarte violentă, accidente sau sinucideri (otrăvire, spânzurare, etc.).

74. **Ce părţi de ritual se fac la cei morţi departe** sau ce ritual deosebit.

75. **Este obiceiul să se cânte la mort?** In ce medii sociale? (ţărani, cei îmbrăcaţi domneşte, etc.).

Sunt mai multe feluri de cântece?

Cum se numeşte cântecul pentru exprimarea durerii? (bocetul proriu zis). (Substantive: bocet, jelanie, vaet, gogit, glas de mort, etc.; verbe: a boci, a te boci, a te cânta, a striga, a gogi, etc. *pe* sau *după* mort).

76. In afară de cântecele pentru exprimarea durerii (bocet propriu zis) mai sunt şi altele legate de anume împrejurări sau rituri ale înmormântării (răsăritul soarelui, acte în legătură cu bradul, iertat, înmormântarea tinerilor, etc.) şi care este numele fiecăruia din ele (zori, cântecul bradului, cântecul cel mare, cântecul morţii, verş, etc.).

77. Fiecare din aceste cântece are o melodie proprie (viers, glas, etc.) sau o melodie se foloseşte pentru toate cântecele, pentru o parte din ele sau sunt mai multe melodii pentru un singur cântec? (De pildă mai multe melodii, de bocet, cine şi când le cântă pe fiecare din ele; o singură melodie atât pentru bocet cât şi pentru zori sau brad, etc., o melodie pentru zori şi alta pentru brad, sau una pentru amândouă, etc.).

78. De cine se cântă fiecare fel de cântec? Cine anume cântă bocetul propriu zis (rude, vecini, străini, oameni cu plată) (oameni anume sau toată lumea). Cine anume cântă celelalte cântece rituale (rude, vecini, străini, oameni cu plată, etc.).

Rudele pot cânta toate felurile de cântece, sau numai unul? Dar vecinii, oamenii străini, cu plată, etc.?

Bărbaţii pot cânta? toate sau numai unul din aceste cântece? (bocet, viers, etc.).

Dar copiii? de la ce vârstă?

Sunt unele femei care ştiu numai ele să cânte anume cântece? Care le e numele şi care sunt acele cântece?

79. De ce se cântă la morţi?

De ce se bocesc rudele, de ce vecinii, prietenii, străinii, etc.? (uşurarea durerii, cinste cuvenită mortului, bunăcuviinţă, tradiţie, pomană, etc.). Se poate mort nebocit?

80. Cum se învaţă bocetul? la ce vârstă, de la cine, când şi cum?

81. Cum se cântă la mort? cum se boceşte: tare sau încet; de ce? grav sau acut, de ce? rar sau repede, de ce? gros sau subţire, etc., mai mulţi deodată, conduce una cântarea sau cântă fiecare pe seama lui? sau se fac subgrupe, vecinele de o parte, rudele de alta, etc. Cine e obligat sau are voie să cânte singur? Se poate cânta mai multe melodii deodată sau texte diferite pe aceiaşi melodie? Bocetul este ascultat de cei cari nu cântă? Se fac aprecieri critice favorabile sau defavorabile şi ce anume se spune despre bocitoare? Ce anume este privit drept greşeală?

82. Cum se aşează bocitoarele faţă de mort? Faţa la mort, în rând, se ţin de mână, peste mort. In ce loc cântă: numai lângă mort, sau şi în alte odăi, în curte, la acareturi, la vite, etc.

83. Când se boceşte mortul? Ori când? Când începe bocirea? Inainte de moarte sau după? Noaptea? sau numai ziua? Sunt anume ore ale zilei când bocirea este obligatorie? (dimineaţa, spre apus, etc.) sau anume împrejurări (la eşirea sufletului, la sau după scăldat, la aşezarea pe laviţă sau în sicriu, când sună clopotele, la sosirea celor ce vin să vadă mortul, la ridicarea sicriului, la sosirea preotului, la slujbe, la slujba din curte, la pornirea la drum, pe drum, la răscruci, la odihni, la coborîrea în groapă, la umplerea, gropii etc.).

După înmormântare se mai boceşte? Cine, când şi de ce (pe

drumul întoarcerii, la tămâierea mormântului, la zile anumite: Florii, joi mari, pomeni, etc.). Când își aduce aminte, cu prilejul altor înmormântări (bocet de pomenire). Este un răstimp după care nu se mai poate boci? Nici în public, nici acasă?

84. De ce se cântă fiecare din celelalte cântece? De ce rudele, de vecinii, străinii, oameni cu plată, etc.

85. Deosebiri în cântare față de bocet? (mai liniștit, mai tare, mai repede, etc.).

Cântecul cântat în zori, se cântă unde? (In fereastră, pe prispă, în curte, numai afară, sau întâi afară pe urmă în casă, etc.).

Se cântă acelaș cântec de mai multe ori în șir? Sau de mai multe ori pe zi? Sau în mai multe zile?

Cei care se cântă în zori mai au de cântat și alte cântece?

Cântecele pentru brad se cântă, când, de cine și cum? la primirea lui, la gătirea lui, în timpul drumului spre cimitir, la ridicarea lui la mormânt, etc. Câți îl cântă? Cum sunt așezați cei care îl cântă? Il cântă de mai multe ori în șir, acelaș cântec la toate prilejuirile, sau aceiași melodie, etc.

Cum, când, de către cine și de ce se cântă toate celelalte cântece ceremoniale existente: cântecul cel mare, al morții, cocoșdaiu, etc.

86. Versul se cânta întotdeauna? Sau numai la tineri, sau alții anume?

Cine îl cântă: sătenii, cântărețul bisericesc sau alții?

Sunt mai multe versuri? Ce melodii deosebite? Verșul e scris?

De către cine și de unde luat? Cum se învață verșul. Textul este fix sau se schimbă întrucâtva după împrejurări? Care sunt textele?

87. Se obișnuește bocirea și în alte împrejurări decât la morți? (la recrutarea flăcăilor, etc., etc.).

88. Există texte batjocoritoare de bocet? Parodii de bocet?

B) DESPRE SUFLETUL OMULUI ȘI CELE SFINTE[1])

Cum răsare credința în sufletul omului? Se naște el cu icoana lui Dumnezeu în suflet? Sau o află de la ceilalți oameni?

Din spusele bătrânilor și a cărților strămoșești?

Sunt poate îngeri, cari insuflă omului credința?

[1]) Alcătuit de d-l I. Iosif, în Seminarul de Sociologie din București.

Există îngeri păzitori, duhuri binefăcătoare și aducătoare de noroc?

Dar duhuri răufăcătoare există? Cum se înfățișează ele?

Când se ivesc, de obiceiu?

Pot fi îmbunate aceste duhuri rele? Sau pot fi scoase din trupul omului? Cum?

Se poate apăra sufletul omului de aceste duhuri? In ce chip?

Ce sunt aceste duhuri, sunt ele sufletele rătăcitoare ale morților sau altceva?

Omul poate fi ajutat în nevoile lui de unele puteri tăinuite?

Cum pot fi prinse aceste puteri? Și, cum întrebuințate?

Sunt anumite băuturi, plante, pietre, etc. cu aceste puteri tainice?.

Există credința în lucruri și semne aducătoare de noroc? Sau nenoroc? Care sunt acestea și cum se interpretează.

Se obișnuiese vrăji pentru înlăturarea duhurilor rele sau pentru îndreptarea lor către vrăjmaș?

Se obișnuesc rugăciunile cetite de preot pentru boli?

Dar descântecele?

E adevărat că, dacă-ți faci cruce fuge diavolul, sau dacă aprinzi tămâie?

De ce iți faci cruce când treci pe lângă biserică?

Dar când tună?

Sunt icoane și cruciulițe ori talismane care poartă noroc?

Au putere mare blestemele vrăjitorești? Se țin și azi unele sărbători păgânești? Care? Când cad? Cum se serbează?

S'au păstrat sărbători pentru grâu, porumb, pomăt, viță, pentru oi, vite, etc.? Ori legende și amintiri despre ele? (descriere amănunțită).

Când se obișnuesc praznice mari? La ce sărbători?

Se fac rugăciuni? Comesenii se consideră ei mai apropiați prin faptul că au luat parte la aceeași masă?

Sunt anumite feluri de mâncare obișnuite la fiecare dintre aceste ocazii?

Sărbători legate de munca câmpului?

Au aceste sărbători vreo legendă? Care sunt aceste legende? (pentru fiecare în parte).

Dar zilele săptămânii? Sfânta-Vineri, Sfânta-Mercuri, etc.?

Ce obiceiuri se observă la procesiunile pentru ploaie?

Există credinţă că anumite duhuri sau anumite zile, anotimpuri etc. poarta noroc omului?
Care sunt acestea?
Cum se explică puterea rugăciunii de a aduce ploaia?
Dar dintre acelea aducătoare de nenorociri?
Sunt anume semne norocoase pentru cineva şi nenorocoase pentru altcineva?
Sunt unele semne care aduc noroc unei familii întregi?
Sufletul este cu adevărat fără moarte?
Ce viaţă duce el dupăce piere trupul?
Se întoarce el din 'nou pe pământ cu alt chip omenesc? Cu acela al rudelor de sânge?
Sufletele strămoşilor călătoresc prin alte sate sau rămân în jurul gospodariilor şi bisericilor care au trăit?
Aduc sufletele acestor stramoşi vreun sprijin sau vreo apărare urmaşilor lor la caz de nevoe?
Vom întâlni din nou sufletele lor după ce vom trece şi noi din viaţa aceasta?
Strămoşul familiei se păstrează el în amintirea rudelor?
Sunt acestea mândre că îi sunt urmaşi?
Seamănă el oare cu un sfânt?
Cum sunt priviţi străinii? Evreii, Ţiganii, etc.?
Au ei puterea să mânuiască unele puteri ascunse?
Sunt anume numere, deosebite de altele? Sunt numere sfinte?
Care sunt acestea? Ce poveste se leagă de fiecare?
De ce se respectă sărbătorile?
Toată lumea le păzeşte cu sfinţenie în sat? Cum sunt priviţi aceia cari nu le respectă?
Cum se păzeşte o sărbătoare?
Posturile se ţin cu sfinţenie?
De ce nu trebue să munceşti în zile de sărbătoare?
Ce mai este oprit să faci în aceste zile?
Sunt şi alte zile sau epoci în care anumite lucruri nu trebuesc făcute?
De ce trebuesc respectate aceste opriri?
De unde a aflat lumea că e rău să le calci?
Sunt aceste reguli păstrate numai prin obiceiu de la strămoşi?
Se pazesc azi mai bine sau mai rău sărbătorile?
E bine sau rău să nu se respecte?

Există în întreg ţinutul credinţa, că un anume animal poartă noroc sau nenoroc, că o anume plantă poate avea o înrâurire asupra vieţii omului?
Sunt animale sau păsări pe care este rău să le ucizi sau să le mănânci, sau să le faci rău? în anumite epoci din an?
Ce legende se leagă de aceaste opriri? (descriere amănunţită).
Se obişnuesc treceri dela o religie la alta? Se fac aceste treceri în mulţime sau în parte?
Sub ce influenţă se fac ele?
Ce schimbă oare credinţa din sufletele oamenilor, sau sunt altele cauzele care-i hotărăsc la aceasta?
Au vre-o putere duhurile pământului? ale cerului? ale văzduhului, ale norilor? soarelui, focului, apelor, nopţii, etc.?
Cum se manifestă această putere? Cine o destăinueşte? Impotriva cui? Cine i se poate împotrivi?
Ce credinţe, legende, cântece se păstrează în legătură cu aceste duhuri?
Cum se explică obiceiul de a da pomană pentru sufletele celor morţi?
Este mormântul ceva sfânt, care trebue păzit, şi în apropierea căruia anumite lucruri nu trebuesc spuse sau făcute?
Este ingrijit şi respectat cimitirul satului sau nu?
E rău să întârzie cineva noaptea în cimitir?
Cum se întreţin osemintele morţilor? Când se desgroapă? De ce?
Reprezintă ele pe cel mort?
Dar moaştele? Ce puteri au, cum trebuesc respectate?
Cui i se interzice înmormântarea religioasă şi de ce?
Care sunt sărbătorile morţilor? Creştineşti şi păgâneşti? Ce obiceiuri sunt, cum le explică satul?
Morţii se arată celor vii vreodată? Când, cum, dece?
Există credinţa că după moarte sufletul omului călătoreşte şi ia forma de animal?
Anume, forma cărui animal mai mult?
Unde (şi cum) este lumea celor morţi?
Amintirea căror oameni din bătrâni s'a păstrat până astăzi, în întreg ţinutul (satul)? De ce? Au întemeiat sate ei? şi le-au dăruit moşii?
Trebue să se gândească omul la Dumnezeu în fiecare clipă a vieţii sale sau numai în zilele de sărbătoare, la biserică?

Vede Dumnezeu pe om în viața sa de fiecare zi?

Așezările oamenilor din lumea aceasta s'au făcut cu sau fără înrâuirea duhului sfânt?

Au luat oare diavolii forme omenești? Jidanii, Țiganii, etc.?

Ce oameni a trimis Dumnezeu pe pământ? Ce dau acești trimiși oamenilor?

Era o vreme când sfinții se coborau pe pământ? S'a păstrat amintirea lor?

Sunt și azi trimiși ai lui Dumnezeu, în sat, în ținut?

E oare și regele (împăratul) trimis de Dumnezeu?

Sfinții ocrotesc pe oameni? Are fiecare familie un sfânt ocrotitor? De când și cum ales?

Ce cult, ce practice religioase trebue să se păzească pentru ca familia să aibă sprijinul sfântului?

Ce se întâmplă dacă acesta nu ferește de nenorociri pe credincioșii săi? Cum se explică aceasta?

Se bucură satul, ținutul, de ocrotirea unui anume sfânt? In legătură cu ce legendă?

Se mai păstrează amintirea vreunui lucru (animal, plantă, etc.), care trecea drept sfânt înaintea altor lucruri?

Care păsări sau animale e păcat să fie vânate?

Poate omul sau vrăjitorul să comande și să silească duhurile bune sau rele, puterile lui Dumnezeu, ale sfinților, sau a diavolilor să facă ceace acel om (sau vrăjitor) voește?

Este oare gândul, cugetul omului o putere care poate pătrunde în lucruri?

Un om se poate lesne despărți de locul nașterii și de rudele sale? E bine s'o facă și să pornească singur prin străini?

E păcat să minți, să furi, etc.? Ce pedeapsă te așteaptă în viața aceasta și în cealaltă?

Poate să știe omul de ce se întâmplă lucrurile pe lumea aceasta așa cum se întâmplă? E bine să știe aceasta omul?

In fața cui răspunde omul de faptele lui? Este el oare singur vinovat în fața oamenilor și a lui Dumnezeu?

Ce înțeles au sărbătorile în viața omului? De cine sunt lăsate și pentru ce?

Ce sărbători s'au păstrat, când și cum se păzesc? (descrierea complectă).

Se obișnuesc la aceste sărbători anumite jocuri? anumite cântece și ce alte practici?

Ce putere au trimișii lui Dumnezeu asupra celorlalți oameni?

De unde vine oare dreptul omului de a avea pământul și averea lui, de care nu se poate atinge nici un semen?

E bine să se lege omul de cele pământești? Să iubească vinul, femeile, banii? și să ducă viață de plăceri?

Cine încearcă sufletul omului cu dureri și nenorociri?

Ce e mai bine, să suferi curat sau să petreci cu păcat?

De ce a lăsat Dumnezeu durerile pe pământ?

Tot Dumnezeu a lăsat și plăcerile?

Nu sunt oare mai sigure bucuriile din lumea aceasta decât cele care — cine știe dacă vor fi pe lumea cealaltă?

Care este credința creștinilor?

E bine sa fie omul liber să creadă sau să nu creadă sau ar trebui să fie botezați cu forța? De ce?

Ce practici păzește (cel interogat) ca fiu al bisericii de la naștere până la moarte?

Cum sunt privite celelalte religii și confesiuni? Cum sunt organizați? Convertiții cum sunt priviți de ceilalți?

Ce autoritate au fețele bisericești asupra credincioșilor?

Cum e văzut preotul în sat? Are vreo putere cuvântul lui asupra sătenilor? Ce rost are el printre oameni?

Când își îndeplinește preotul acest rost?

Oare omul nu poate să se adape el singur din cărțile sfinte?

Se poate gândi cineva cucernic numai la biserică?

Sunt mulți săteni cari au părăsit viața laică pentru cea monahală? Cum sunt priviți aceștia?

Cum se împlinește astăzi cuvântul lui Isus pe pământ?

Se iubesc oare oamenii între ei așa cum a poruncit Mântuitorul? De ce?

Cum se câștigă mântuirea sufletului? Se gândesc oamenii la aceasta?

Când va veni judecata de apoi? Sunt semne care o vestesc?

Omul trebue să aștepte sfârșitul lumii cu mâinile în sân?

Care e datoria creștinului? O cunoaște (cel interogat mai întâiu), apoi satul? O păzește?

Sfânta lege creștină poate fi călcată fără pedeapsă?

Păgânii cari nu o cunosc, vor fi pedepsiți?

Se păzesc sărbătorile creștinești? Posturile?

E creștin adevărat cel care păzește poruncile bisericii?

Dumnezeu poate porunci oamenilor deadreptul?
Prin cine vorbeşte Dumnezeu?
E cinstit după cuviinţă glasul lui Dumnezeu în biserică?
Preotul, diaconul, etc., oficiază sfânta slujbă după canoane?
Merg sătenii să-l asculte?
Au ei vreun folos sau uită în viaţa de toate zilele poruncile lui Dumnezeu?
Ce variante ale ritualului liturgic se pot observa la slujba bisericească oficiată în sat?
Aceste variante au obârşia în cărţi bisericeşti sau în obiceiuri locale străvechi?
Există secte creştine în sat?
Care anume? Cum sunt organizate?
Câţi sectanţi are fiecare? Din ce populaţie sunt recrutaţi aceştia în deosebi?
Care este crezul acestora? Sunt ei conştienţi de acest crez?
Cum a fost introdus sectarismul? Prin cine?
Ce legături păstrează sectele cu centrul?
Care este cauza apariţiei sectelor? (după preoţi, credincioşi şi sectanţi).
Există oameni în sat cari sa fi auzit vocea lui Dumnezeu? Sau glasul Sfintei Fecioare sau a sfinţilor părinţi?
Ce au auzit anume aceştia? Ce porunci au primit?
Cum sunt priviţi aceşti mistici de către săteni? De către preot?
S'a mai pastrat amintirea vreunui asemenea trimis al lui Dumnezeu in sat sau în ţinut? Ce se mai ştie azi despre el?
Ce autoritate au aceştia asupra sătenilor?

ALTE CEREMONII ŞI RITURI, ÎN LEGĂTURĂ CU CALENDARUL

Peste an, calendarul religios prăznueşte un şir de sărbători, in legatură cu viaţa Mântuitorului şi a sfinţilor. Foarte deseori aceste sărbători religioase sunt întovărăşite de ceremonii pe care le fac sătenii. Ba uneori, se adaogă la şirul sfinţilor din calendar, sarbatori „babeşti", cum li se spune. Vom da atenţie specială, în primul rând, sărbătorilor propriu zis religioase.

Crăciunul. Oricare ar fi obiceiul pe care-l studiem (stea, colind, pluguşor, capră, buhai, vicleim şi irozi, vasilcă, semănat, iordan, etc.) vom avea grijă să-l studiem în felul următor:

Din cine se alcătuesc cetele care pleacă prin sat să facă aceste obiceiuri? Ce vârstă au, ce stare civilă, cum se aleg ei între ei, cum se leagă unii de alţii şi pe cât timp, cum îşi aleg un şef, ce ascultare îi dau, cum îşi împart beneficiile şi care sunt aceste beneficii de pe urma executării ceremoniei? Ce legătură, de prietenie, rivalitate, ceartă, există între toate cetele acestea din sat?

Pe la ce casă trec aceste cete? Ce formule de bun-sosit se spun, de către cetaşi şi de către gazde? Sunt primiţi în casă sau nu? Ce cuvinte, ce cântece, ce jocuri şi ce teatru fac? Care este repertoriul lor, şi-l schimbă de la casă la casă, după cum sunt la o casă de fruntaş, de preot, cu fată de măritat, cu băiat plecat în armată, etc., etc., sau au un repertoriu fix care se spune în toate prilejurile?

Cum sunt răsplătiţi? Cum sunt văzuţi şi ce credinţe sunt în legătură cu aceste ceremonii?

Paştele. Acelaş lucru vom face pentru sărbătorile în legătură cu Paştele (lăzărel, căluşari, focuri în curte, mucenici, etc.).

Alte sărbători pe an. Vom căuta să stabilim, zi de zi toate sărbătorile care se fac şi toţi sfinţii care se prăznuesc. Interdicţiile de muncă în legătură cu ei; legende şi credinţe precum şi rituri.

C) MUNCILE OMULUI PE PĂMÂNT

In afară de ceremoniile pe care omul le face la diferite prilejuri ale vieţii sale: naştere, căsătorie, moarte, mai trebueşte să urmărim şi pe acelea care sunt în legătură cu munca lui de toate zilele. In primul rând, vom studia:

Ceremoniile Primăverii: prin ce mijloace sărbătoresc sătenii sosirea primăverii, precum de pildă:

Armindenul. Ce lemn se întrebuinţează, de unde se aduce, la poarta cui se pune, de către cine şi în ce chip. Când se pune şi cât timp rămâne?

Sângiorzii. Când se pun, de către cine, unde, cât timp rămân

ce se face cu ei? Se mai întrebuinţează pentru aprinderea focului la cel dintâiu cuptor pentru recolta nouă?

Brazdele de pământ cu iarbă. Când se scot, unde se aşează, la pragul casei, pe gard, ce semnificaţie au? etc.

Riturile *aratului* şi ale *însămânţării:* care sunt gesturile care se fac atunci când se scot plugurile la arat, când se trage prima brazdă, când se aruncă cea dintâi sămânţă? etc.

Ceremoniile de peste vară. In majoritatea lor sunt ceremonii pentru căderea ploilor. Amintim:

Paparudele: când se fac, cine face, cum se face? Fac numai copiii, numai ţiganii, se îmbracă într'un anumit chip, merg pe la anume case, cântă anume cântece, sunt stropiţi cu apă, în ce fel, ce cuvinte spun, ce li se plăteşte, etc.

Caloianul: cine-l face, din ce îl face, cum îl face şi ce slujbă i se face? Asemănări şi deosebiri faţă de ritualul îngropării din sat.

Furt de care, duse apoi şi aruncate în râu sau ce alte ceremonii, rituri sau vrăji se obişnuesc pentru ploaie?

Ceremoniile toamnei: claca, cununa, buzduganul, etc.

Se obişnueşte culesul unei anumite părţi din holde prin muncă în clacă? O poate face orice gospodar, sau este tradiţională la preot? Câţi muncesc în clacă, cine şi cât timp?

Cum se munceşte *în clacă?* Cu lăutari, fără, cu jocuri; se alcătueşte sau nu din spice de grâu un obiect ritual? Cum se numeşte, cunună? buzdugan? Cine îl face şi cine îl poartă?

Alaiul prin sat. Cum se întorc clăcaşii prin sat, ce cântece rituale au loc, cum sunt întâmpinaţi de săteni, sunt sau nu udaţi cu apă, etc.

Ospăţul la casa gazdei. La ce gazdă se adună, ce se întâmplă acolo?

Ce se face cu spicele de grâu din cunună sau buzdugan?

Se păstrează pentru sămânţa viitoare? Se folosesc în ceremonia nunţii?

Clăci de desfăcat: se obişnueşte strângerea în clacă a oamenilor pentru desfăcatul porumbului de pildă? Când, cine şi cum se lucrează la aceste clăci?

Ceremonii de rituri de construcţie şi meşteşuguri. Când se începe clădirea unei case, fie publice, fie particulare, a unui pod, a unor unelte, etc., se fac anumite ceremonii sau anumite gesturi rituale? De pildă la construirea casei, luarea umbrei unui om, a înălţimei unui om, punerea de bani la temelie, baterea copiilor mici ca să ţie minte, etc. Sau, la pusul în război, ce se face ca sa nu se încurce iţele, să iasă pânza tare, uşoară ca fulgul, etc.?

D) NATURA FIZICĂ, ORGANICĂ ŞI SOCIALĂ [1])

I. A. FIZICA CEREASCĂ

Stele şi constelaţii. — Numirile şi aşezarea pe bolta cerească
- Sfredelul Rusaliilor
- Comoara
- Grebla
- Rariţa
- Cloşca cu puii
- Crucea
- Carul, etc.
- Drumul robilor sau Calea laptelui.

Care este mişcarea lor anuală şi nocturnă? O clasificare eventuală a constelaţiilor.

(Se va căuta să se stabilească o hartă poporană-locală a cerului).

— Ce sunt stelele, cum sunt alcătuite, cum stau?

Se vor nota legendele în legătură cu fiecare dintre constelaţii. (Legenda luceafărului, legenda comoarei, etc.). In legătura cu aceste din urmă întrebări, se va nota puterea de explicaţie şi limitele ei la oamenii unei anumite unităţi sociale.

Bolta cerului din ce este şi pe ce se sprijină?

Ce este dincolo de ea?

Stelele căzătoare, ce sunt şi ce semn aduc? Se vor nota cazuri concrete povestite de ţărani.

Cometele, ce sunt, când s'au văzut şi ce au însemnat?

Luna, lumina lunei, fazele lunei, timpul de primenire a luminii? Ce întâmplări se leagă de fazele lunii? Cauza? Ce sunt vârcolacii, de unde vin şi cum se urcă la lună (pe firul tors

1) Alcătuit de d-l Ion Ionică, în Seminarul de Sociologie din Bucureşti.

Marţi seara?)? Ciobanul din lună sau cei doi fraţi din lună şi alte semne.

Soarele, cei doi sau trei sori; soarele de iarnă, soarele de vară; ziua şi noaptea; de unde vine şi unde asfinţeşte soarele? Momentele drumului zilnic al soarelui şi numirile lor (răsărit, amiază, amurg, etc.) şi întâmplări legate de ele? Drumul anual al soarelui, anotimpurile — rostul lor? Solstiţii şi echinocţii, calendarul popular?

Eclipsele de soare, cauze şi semnificaţii? Cazuri?

Ce este soarele, alcătuirea şi locul lui?

Soarele şi luna, legătura între ele? Legende.

I. B. FIZICA PĂMÂNTUL

Locul pământului?

Forma: rotund, plan?

Sprijinul: pe apă, pe stâlpi, — stâlpii lui Iuda —, pe spatele unui peşte, în aer? De aci cutremurele de pământ şi explicaţiile lor.

Focul: focul din mijloc? Cum se poate vedea, pe unde iese, când şi ce înseamnă aceasta? Vulcanii? Tărâmul celalt, prăpăstii fără fund, gura Iadului, etc.

Comori: comori blestemate şi altfel? Când „sar" comorile: în Vinerea Paştilor, etc.? Cum se reţine flacăra comorilor? Cine poate desgropa comori? Intâmplări povestite, cu comori.

Suprafaţă: munţii — formaţia lor? Roci? Pietre şi colţuri cu nume legendare (Piatra lui Solomon, Omul, etc.) şi legendele privitoare la ele?

Păduri, mama-pădurii, diferite fiinţe din păduri: pitici, Strâmbă-lemne, etc.?

Peşteri, formaţia lor? Peşteri fără fund, peşteri minunate? Formule pentru închiderea şi deschiderea peşterilor, etc.?

Jghiaburi, văi, văi seci. Numele celor cari se cunosc? Ce fiinţe se ascund acolo? Legende în legătură cu ele?

Isvoare, râuri. Isvoare şi fântâni minunate? Cum se strânge apa în fântâni, de unde vine apa în isvoare?

Apa neîncepută? Cursul râurilor şi cumpăna apelor?

Ochiurile din râuri?

Credinţe în legătură cu apa: apă vie şi apă moartă?

Chipul din apă? Fata din apă?

Lacurile, formaţia lor? Fiinţele din ele? Palate în adâncul apelor, oraşe înghiţite?

Mările, flux şi reflux? Smârcurile mării?

Pustiurile, formaţia lor? Castele în pustiuri, etc.?

Atmosferă: vântul. Felurile vânturilor, numirile?

Direcţia de unde vin? Cauza lor: „omul" care suflă, etc.?

Vânturi bune şi vânturi rele? Vârtejurile şi urmările lor?

Căderea în vânturi, etc.? Puterea vântului?

Nourii şi nourencii? Formaţia şi compoziţia lor?

Ceaţa — burhaiul — şi legătura ei cu ploaia?

Care e cauza ploii? De unde vine apa din ploaie? Ploile continui şi potopul? Zăgazurile cerului?

Grindina. Cine poartă grindina? Bălaorul şi şolomonarii?

Mijloacele de apărare împotriva grindinei: clopotele şi lumânările de Paşti. Furtunile? Secetele?

Semne de ploaie: după fazele lunei, după animale, după plante, etc.?

Fulgerul. Cine poartă fulgerul? Sfântul Ilie şi lupta lui cu diavolul? Săgeata din fulger şi puterea ei? Credinţe despre casele şi lucrurile trăsnite.

Căldura şi frigul. Cauzele? Legătura lor cu mersul soarelui.

Cercetarea acestui capitol trebue să ne ducă la construirea unei **meteorologii poporane.**

I. C. LUMEA ORGANICĂ

a) Plante. Se va cerceta aci amănunţit numărul şi numirile plantelor cunoscute în acea unitate socială, deasemenea şi toate cunoştinţele şi credinţele privitoare la ele. O enumerare e de prisos. Trebue constituit exact cercul cunoştinţelor botanice şi astfel o botanică populară.

b) Animale. Numele şi numirea, cunoştinţa felului de viaţă al animalelor şi credinţele privitoare la ele, vor fi strânse în mod paralel, în ceeace s'ar putea numi o zoologie poporană.

II. A. OMUL

Părţile trupului. Numiri şi semnificaţii (mâinile de la cot în jos sunt sfinte ?); etc.

Creştetul capului? Ochii albi şi ochii negri? „Ghiara" din ochi şi deochiatul? Nasul, urechile, gura, graiul, dinţii? Inima bună şi inima rea? Maţele pestriţe, fierea?

Bolile, pricinile şi părţile trupului pe cari le atinge?

Pocitul, ologitul, prititul, etc.

Fazele vieţii şi funcţiunea ei?

Sufletul. Stările sufleteşti: bucurie, tristeţe, dor, patimi, etc.? Mintea şi puterea ei de cuprindere, etc?

Visurile? Felul lor, după zile: visul de Luni, de Marţi, de Joi, etc. şi după subiect: vis despre apă, despre copil, despre fum, etc. Semnificaţia lor şi timpul de împlinire.

Presimţiri. Cazuri?

Sufletul: natura chipul şi originea lui?

Soartea, ursitoarele? Cazuri şi legende.

II. B. LEGĂTURI ÎNTRE OAMENI

Bărbatul şi femeia: credinţe asupra raporturilor dintre ei — bărbatul e mai mare ca femeia, etc. —

Părinţii şi copiii. Intemeierea şi rostul familiei, etc.

Neamuri. Neamuri cunoscute? Neamuri superioare şi neamuri inferioare: Ţigani, Jidani, Nemţi — Neamţul, omul dracului? Originea neamurilor şi a limbilor?

Clase sociale: domni şi ţărani, originea deosebirilor.

CAPITOLUL VII.

INSTITUŢII DE CULTURĂ

Viaţa sufletească şi de gânduri, pe care am studiat-o cu ajutorul chestionarelor şi planurilor de lucru din capitolul trecut, se află îndrumată în ziua de astăzi de anume instituţii lucrând în sat. In primul rând trebue să socotim Biserica şi Şcoala, ca fiind cele mai de temei şi cele mai vechi. Dar în sat este bine să se afle şi alte instituţii, născute din pornirea localnicilor către cultură, cum ar fi Căminele Culturale.

Intr'o monografie va trebui deci să studiem rând pe rând toate aceste instituţii de cultură, ca să ajungem la înţelegerea felului cum ele lucrează în sat, cum au ştiut să-şi facă simţită puterea lor de convingere şi de educare, spre înălţarea obştei poporenilor spre o viaţă mai omenească.

Să dăm deci câteva scurte îndrumări asupra felului cum se alcătueşte o monografie de Biserică şi o monografie de Şcoală.

A) MONOGRAFIA BISERICII

Pe vremuri Biserica avea rosturi lumeşti cu mult mai mari decât astăzi. Intreaga cultură, atunci când şcoli nu erau, o avea în mână Biserica, matcă a tuturor învăţăturilor. Şi cu prilejul statisticei noastre, făcute pentru vremuri mai vechi, am văzut că toată informaţia noastră a trebuit să ne-o luăm din metricele bisericeşti, abia târziu primăria organizându-şi un oficiu de stare civilă. Apoi au venit vremuri când Biserica a rămas numai cu cele duhovniceşti şi sunt, din păcate, unele locuri în ţară unde şi în cele duhovniceşti se amestecă şi alţii de cât cei din biserică. Datoria unui Cămin Cultural, o ştim care este; cunoaştem programul de lucru în ceeace priveşte păstrarea curăţiei în credinţele obştiei, aşa cum ne-au rămas ele dela bătrânii noştri.

Căminul Cultural are datoria să fie sprijin şi ajutor pentru Biserica din satul unde lucrează, iar prin monografia pe care o alcătueşte, Căminul este dator să arate în amănunţime care e viaţa religioasă a poporenilor, cu scăderile frumuseţile şi primejdiile care o pasc.

Incepem lucrul astfel:

Mai întâi ne întrebăm dacă sunt mai multe biserici, fiecare cu o enorie de credincioşi, dacă sunt părţi din populaţie în care s'au lăţit sectele, dacă sunt credincioşi ai altei credinţe. Lucrul acesta îl putem afla tot cu ajutorul foilor de familie, unde am însemnat, pentru fiecare om din sat, credinţa pe care o are.

Apoi pentru fiecare biserică în parte începem să strângem date după chestionarul pe care îl dăm mai jos:

INDRUMĂRI PENTRU ALCĂTUIREA MONOGRAFIEI UNEI BISERICI

Biserică înseamnă nu numai clădire din zid a lăcaşului Domnului, ci toată viaţa sufletească şi socială a enoriei întregi. Monografia trebue să ne lămurească, deci, asupra complexului întreg de fapte vii de viaţă din jurul bisericii.

I. BISERICA

1) Descrierea clădirii: înfăţişarea ei de astăzi; arhitectură, construcţie, etc. Vom alătura studiului fotografii şi desene.

2) Istoricul clădirii: de când este clădită biserica, cum, de către cine, ce reparaţii parţiale sau totale a suferit în cursul vremii, când şi de către cine făcute?

II. ODOARELE ŞI IMPODOBIREA BISERICII

Inventar şi descriere a obiectelor rituale şi nerituale din biserică. De când sunt, de cine făcute, cumpărate sau donate, în ce stare se află?

a) Picturile şi icoanele;
b) Cărţile şi registrele;
c) Odăjdii şi obiecte de cult;
d) Strane, jilţuri, tâmpla, etc.

III. PREOŢII CARI AU SLUJIT LA ACEST ALTAR

Din registrele bisericii, din însemnările scrise cu mâna pe marginea cărţilor, pietre de mormânt şi pomelnice, să se stabilească lista tuturor preoţilor şi anii păstoririi lor la acest altar. Biografia lor. Amintiri şi tradiţii despre ei.

IV. DASCĂLI

Epitropi, ctitori şi donatori care au slujit bisericii.

V. ENORIA

1) Din ce eparhie face parte, la ce depărtare de alte biserici şi mânăstiri.

2) Statistica enoriaşilor din vremile trecute, extrasă din toate registrele vechi de botez, cununii şi îngropări.

3) Statistica enoriaşilor în viaţă: câţi sunt, câţi bărbaţi, femei, copii, de ce vârstă, ce ştiinţă de carte, câţi locuitori necreştini sunt în enorie. Câţi creştini de alt rit, câţi sectanţi şi de ce fel anume?

VI. VIAŢA RELIGIOASĂ ÎN ENORIE

1) Câţi oameni şi cari anume vin la biserică, Bărbaţi, femei, ştiutori şi neştiutori de carte.

2) Câte slujbe se cer de enoriaşi? Statistica acatistelor, sfeştanilor, pomenilor, etc., făcute peste an.

3) Câţi enoriaşi vin la spovedit şi împărtăşit.

4) Ce sprijin dau enoriaşii şi ce grijă au ei de biserică.

5) Cum lucrează preotul pentru ridicarea morală religioasă a enoriei.

6) Imprejurări în care biserica se amestecă în viaţa de toate zilele a enoriei: şcoală, asistenţă, organizare socială, etc. Cum a fost în trecut şi cum este acum.

B) MONOGRAFIA ŞCOALEI

Toată viaţa pe care am studiat-o până acuma este, fără îndoială, în legătură cu viaţa intelectuală a satului. Mintea şi sufletul sunt strâns unite laolaltă. Clătinând-o pe una, clătinăm şi pe cealaltă; şi, deopotrivă, le întărim pe amândouă dacă întărim pe una din ele. Iată de ce se cuvine să urmărim în deaproape şi această lature a vieţii satului dacă voim să alcătuim, cum se cuvine, programul nostru de muncă privitor la cultura minţii şi a sufletului.

Satul şi şcoala. Invăţătura de carte se face întotdeauna prin şcoală, fie că această şcoală este aşezată de către Stat în satul nostru, fie că este o şcoală a bisericii, cum era pe vremuri, fie că este o şcoală a unor oameni de treabă care, ştiind ceva, ţin de a lor datorie să înveţe şi pe alţii, cum trebuesc să fie, de pildă, şcolile pe care le face Căminul Cultural. Urmărim toate aceste şcoli. Vedem de când dăinuesc ele în sat, câţi oameni au trecut prin ele, ca dascăli şi ascultători. Vedem şi care sunt uneltele de învăţătură folosite în aceste şcoli, dintre cari localul şi cărţile sunt cele dintâi.

In al doilea rând va trebui să vedem şi rodul acestor şcoli, adică să urmărim oamenii din sat, ca să ştim cum au primit ei învăţătura de carte şi cum o folosesc în viaţa de toate zilele. Ştiinţa de carte poate fi de mai multe feluri. Poate fi o ştiinţă de carte folositoare. Aceea, fără îndoială, va fi folosită de către obştea satului. Dar poate fi şi nefolositoare oamenilor din sat. Şi, atuncea, de ce să ne mirăm dacă oamenii din sat nu o folosesc? Analfabetismul nu este totdeauna din vina satului, ci poate fi şi din vina şcolii. Este mai ales cazul cu aşa numitul analfabetism postşcolar, adică cu neştiinţa de carte e celor cari au învăţat cândva la şcoală, au ştiut carte şi apoi au uitat-o pentrucă nu au mai folosit-o. Este fără îndoială aci o vină a şcolii, căci dacă învăţătura de carte din şcoală ar fi fost folosită în viaţa de toate

zilele, n'ar mai fi uitat-o nimeni. De aceea, să nu uităm că problema culturii săteşti se împarte în două: în problema şcolii şi în problem satului. Pe amândouă trebue să le avem noi în vedere.

Inşirarea tuturor şcolilor, bibliotecilor şi societăţilor culturale care au fost sau sunt încă în sat. Incepem prin a căuta să vedem dacă învăţătura de carte este veche sau nouă, la noi în sat. Pentru timpurile mai vechi, nu avem decât un singur mijloc de a ne informa, şi anume acela de a ne duce la muzeul Căminului, unde am avut grijă să strângem toate hârtiile vechi găsite în sat, precum şi toate documentele publicate de către alţii prin cărţi de istorie. Aceste acte ne dau putinţa să vedem dacă ştiinţa de carte era sau nu era răspândită pe vremuri în sat. Pentrucă, în aceste acte, obiceiul este ca părţile şi martorii să se iscălească, dacă ştiu iscăli. Cei ce nu ştiu iscăli, îşi „pun degitili în chip de pecete, ca să se crează". Putem astfel socoti: din totalul celor a căror amintire ne-a rămas prin acte, mulţi sunt cei care trag cu degetul peste crucea pusă în dreptul numelui lor? Apoi actele, ele înşile sunt scrise de un diac oarecare, din satul nostru sau dintr'alte sate. Facem deci şi o listă a tuturor celor care sunt însemnaţi în actele noastre vechi, că „am scris eu, cutare, cu zisa lor". De asemeni, facem o listă a tuturor celora cari au scris, prin metrice vechi bisericeşti, sau au făcut însemnări marginalii pe cărţile sfinte, etc., ca să vedem dacă aceştia erau din satul nostru ori de prin alte părţi.

Apoi încercăm să facem un istoric al **aşezămintelor** de şcoală. In arhiva şcolii vom găsi desigur unele informaţii. Insă nu destule şi nu privitoare la toate şcolile. Vom vorbi, de aceea, cu oamenii bătrâni din sat, cari ne vor spune unde şi cum se învăţa pe vremuri, când şi de către cine s'au început cele dintâi activităţi de acţiune culturală în sat. Avem grija să cerem amintiri personale despre dascălii cei bătrâni. Monografia unui sat trebue să fie şi un fel de monument scris al eroilor culturii; atâta lucru merită preoţii şi dascălii bătrâni din sat: să le pomenim numele cu recunoştinţă în monografia noastră. Umblând pe la neamurile lor, vom putea căpăta — poate — şi fotografii de-ale lor, astfel ca în muzeul Căminului şi în monografie să nu lipsească portretele lor.

Dupăce am sfârşit cu capitolul acesta, al trecutului şi avem lista completă a tuturor instituţiilor de cultură, cu data lor de înfiinţare şi anii de activitate, ne apucăm să facem o cercetare mai amănunţită asupra situaţiei culturale de astăzi.

Monografia şcolii. Chestionarul pe care îl publicăm este o călăuză foarte bună şi deajuns de lămurită. Am avea numai să dăm unele lămuriri cu privire la recensământul şcolar. Toţi cei care sunt învăţători, ştiu ce înseamnă un recensământ şcolar. La începutul fiecărui an, ei sunt obligaţi să socotească numărul copiilor în vârstă de şcoală şi apoi să ţie, tot timpul anului, seama de cei cari vin sau nu, la şcoală, pentru

a putea aplica amenzile şcolare. Desigur toate aceste date, pe cât mai mulţi ani în urmă, sunt folositoare şi în monografie. Vom urmări însă şi o problemă specială de statistică şcolară. Anume: dintr'un număr de şcolari care intra anul acesta în clasa întâia, numai o parte vin şi în al doilea an la şcoală. In al treilea an, acel număr mai scade încă, astfel că trebueşte să socotim nu numai câţi promovaţi avem la sfârşitul fiecărui an, ci şi câţi promovează până la ultima clasă, din numărul celor care s'au înscris în clasa întâia.

Monografia celorlalte instituţii culturale. Afară de şcoală, mai sunt, desigur, în sat biblioteci, cercuri culturale, strânse sau nu pe lângă Căminul nostru Cultural. Din îndrumările administrative pe care le dă Fundaţia pentru alcătuirea rapoartelor de activitate, se pot vedea care sunt problemele cele mai importante trebuind să figureze într'o dare de seamă. In călăuza administrativă a Căminelor Culturale care trebueşte să apară, ca o carte deosebită a Bibliotecii Căminului Cultural, se va putea găsi, lămurită deplin, tehnica de lucru ce trebue să fie întrebuinţată.

Situaţia analfabeţilor. Am spus că, dupăce vom fi sfârşit cu studiul şcolii, trebue să trecem la studiul roadelor pe care le-a dat şcoala. Cel dintâiu semn este acela al numărului oamenilor cari ştiu carte, faţă de al celor cari nu ştiu. Desigur ne vom folosi din nou de fişele noastre de statistică familială. Acolo am aflat, pentru fiecare om în parte din sat, dacă ştie sau dacă

nu ştie carte, ce şcoală a urmat, dacă are cărţi în casă şi dacă ştie şi alte limbi. Nu avem decât să totalizăm cifrele de acolo. Insa o statistică asupra analfabetismului nu are rost dacă nu e făcută pe grupe de vârstă. Intr'adevăr, să ne facem următoarea socoteală: să spunem că toţi bătrânii nu ştiu carte; aceasta înseamnă că pe vremuri şcoala nu era bună. Dacă însă toţi cei tineri ştiu carte, înseamnă că şcoala de azi e bună şi că, cu timpul, bătrânii pierind, nu: vor mai rămâne în viaţă decât cei crescuţi de şcoala cea nouă; deci numai ştiutorii de carte. Ar fi nedrept dacă nu am ţine seamă de acest lucru: cifra totală a analfabeţilor poate fi mare şi totuşi situaţia să nu fie alarmantă, dacă toţi cei tineri ştiu carte. Vom lua deci, din nou, o hârtie pe care vom însemna, de o parte, bărbaţii, de alta femeile, pe grupe de vârstă, pe care le-am stabilit la început. Facem „despuierea manuală", trăgând câte o linie verticală pentru fiecare ştiutor de carte, în coloana sexului şi grupei de vârstă ce se cuvine. Totalizăm ştiutorii de carte pentru fiecare coloană. Il scădem din numărul total al locuitorilor pe grupe de vârstă şi sex şi restul ce ne rămâne, sunt neştiutori de carte. Socotim în procent, adică la 100, numărul analfabeţilor.

Apoi, pe o hârtie cuprinzând tot coloanele de grupe de vârstă, pe sex, însemnăm şi numărăm şcolile urmate primare, meserii, liceale, facultăţi, etc. şi le numărăm ca să vedem câţi sunt din fiecare. Cifrele obţinute le raportam la cifra totală a ştiutorilor de carte.

La fel putem socoti şi pe cei care au sau nu au cărţi la ei acasă, sau în regiunile de bilinguism, adică acolo unde se vorbesc curent două limbi, putem vedea ce alte limbi sunt acelea şi de către câţi oameni se folosesc.

Cât de des este folosită învăţătura de carte. Aceasta de fapt este partea cea mai de temei a cercetării noastre. Oamenii ştiu carte; dar folosesc ei ştiinţa lor de carte şi cum anume? In primul rând o pot folosi cetind cărţi. Trebue să aflăm cine citeşte, când citeşte, cât citeşte şi ce anume citeşte. Cercetarea noastră o vom împărţi în două: citirea cărţilor din bibliotecile publice şi citirea cărţilor de-acasă, din bibliotecile mici ale oamenilor. Cum anume se face această anchetă, o ştie orişice om care a lucrat într'un Cămin bun, organizat cu „foi de cititori“ şi „registre inventare“, ca acelea pe care le trimite Fundaţia, Căminelor ei. In Călăuza Căminelor pe care o vom tipări, vom arăta toate amănuntele de lucru. Cu alte cuvinte, în monografie vom transcrie, pur şi simplu, raportul bibliotecarului dela Căminul Cultural. Insă mai sunt şi alte prilejuri în care se citeşte de pildă: reviste abonate de către săteni, scrisori primite de la rude îndepărtate ş. a. m. d. Şi pe acestea le putem afla uşor: aţinem calea factorului poştal, înainte ca el să-şi împartă scrisorile şi i le numărăm. E mare lucru dacă aflăm numărul scrisorilor care vin, de pildă, pe timp de o lună, în sat, sau a revistelor şi gazetelor abonate. Aceasta

este un semn care poate fi tâlcuit cu mare folos, pentru înţelegerea satului nostru. Şi ne este de folos şi pentru programul de acţiune: în biblioteca noastră a Căminului va trebui să căutăm a avea acele cărţi care se vor fi dovedit, din cercetarea monografică mai căutate de către săteni. Aci e punctul de plecare: buna plăcere a satului. Abea mai târziu vom putea încerca să îndrumăm şi să ridicăm spre alte ţinte, mai înalte, gustul cetitului. Dar la început trebue să ne ţinem robi ai gustului de cetit pe care îl au sătenii. Şi, pe de altă parte, dacă aflăm când şi cum citesc sătenii, iar ne este de folos, pentru că ne vom da şi noi după felul lor de a fi. Dacă sătenii obişnuesc să facă mici şezători de cetire între ei, în casa vre-unui gospodar, ca într'o şezătoare, datoria noastră este ca să ne ducem şi noi acolo, să ne mutăm adică cu mica noastră bibliotecă după ei şi aşa să ne ducem la bun capăt munca de educare a cetitului în sat.

Chestionarul pe care îl dăm mai jos, cuprinde, bine orânduite, toate problemele de care am vorbit până acum:

CHESTIONAR DESPRE LĂCAŞURILE DE ÎNVĂŢĂTURĂ ŞI DESPRE ŞTIINŢA DE CARTE

A. In trecut. Lista tuturor aşezămintelor în care s'a învăţat pe vremuri carte, în satul nostru; când s'au înfiinţat şi cât timp au lucrat. Amintiri şi dovezi istorice despre ele.

Lista tuturor dascălilor de pe vremuri, cu biografia lor şi amintiri despre ei.

Lista tuturor celor care se văd, din acte vechi, că erau ştiutori de carte în sat.

Lista cărţilor vechi care ne-au rămas, dela bătrânii noştrii.

B. **In ziua de astăzi. Şcoala** (sau şcolile, dacă sunt mai multe).

Descrierea localului de şcoală: când s'a clădit, de către cine şi cu ajutorul cui, de câte ori s'a reparat şi întregit,

Care este înfăţişarea lui de astăzi: plan al clădirii; felul clădirii, numărul şi felul întrebuinţării fiecărei odăi în parte. Cât de mari sunt odăile, cât de sănătoase? Unde sunt aşezate? Rău său bine? Şcoala e la îndemâna întregii populaţii şcolare, sau e prea departe de anume gospodării? Câţi şcolari nu sunt supuşi obligativităţii din pricină că trec peste cei 3 km. depărtare prevăzuţi de lege?

Ce alte terenuri are şcoala? Curte, grădină, loturi demonstrative, etc.

Unde sunt aşezate şi cum sunt folosite?

C. **Cum funcţionează şcoala:** istoricul ei şi starea actuală; numărul posturilor. Instituţiile anexe şcolii: ateliere şcolare, cantine, cooperative şcolare, coruri, biblioteci, grădini de copii, grădini şi loturi pentru învăţământul practic.

Personalul didactic: cine sunt învăţătorii satului; mică biografie a fiecăruia.

Comitetul şcolar: istoricul lui, cum funcţionează astăzi, ce membrii îl alcătuesc, activitatea lui, ajutorul pe care îl dau şcolii in diferite chestiuni, de pildă în chestiunea întreţinerii localului, chestiunea obligativităţi, etc. Extrase caracteristice din procesele verbale ale comitetului.

Material didactic: inventarierea lui. Starea în care se află, felul cum se foloseşte şi cum se înlocueşte şi împrospătează.

Şcolarii. Vom căuta a socoti de la începutul şcolii şi până acum:

Câţi elevi s'au înscris în fiecare an, şi câţi au sfârşit şcoala? Socotim apoi totalul înscrişilor faţă de totalul celor care au sfârşit şcoala.

Pe o bucată de vreme ceva mai mică, de când putem avea date mai complecte şi în tot cazul pentru anii din urmă, socotim totalul populaţiei şcolare aflate prin recensământul şcolar de la începutul anului; apoi, totalul celor înscrişi în cl. I-a. Pricinile pentru care o parte din populaţia şcolară nu se înscrie la şcoală. Din cei înscrişi, câţi frecventează regulat şi câţi nu? Pricina lipselor şi felul cum funcţionează obligativitatea şcolară? Aplicarea amenzilor: câte s'au dat şi câte s'au încasat. Când şi cu ce efect?

Din cei care au terminat anul I câţi au trecut în clasa II-a? Câţi ajung in a III-a şi câţi ajung până la sfârşitul şcoalei?

Statistică a celor retraşi, promovaţi, repetenţi, pe sexe.

Statistică a celor care au trecut apoi la alte şcoli: profesionale, de meserii, normale, licee, etc.

Anchete asupra felului cum judecă sătenii foloasele şi neajunsurile şcoalei.

Alte instituţii de cultură: Societăţi culturale, corale, sportive, cercuri, Case Naţionale, Cămine Culturale, etc. Istoricul lor, modul de funcţionare.

Legăturile şcoalei cu familiile din sat: ajutor dat şcoalei de gospodari, felul în care se continuă educaţia in familie.

Legăturile şcoalei cu autorităţile: comitetul şcolar judeţean, revizoratul şi Ministerul. Anchete, inspecţii; extrase caracteristice din rapoartele inspectorilor.

Legături cu Primăria şi societăţile culturale: ajutor primit şi dat, etc. Averea pe care o au, bibliotecile lor, etc. (conform formularului de raport de activitate alcătuit de Fundaţie).

II.

Folosirea învăţăturii de carte:

Statistica ştiutorilor de carte, pe sex şi grupe de vârstă.

Statistica cetitului după formularul de raport dat de Fundaţie.

Statistica pe o lună cel puţin a scrisorilor care vin în sat; numărul şi felul abonaţilor la reviste şi ziare.

Statistica intelectualilor din sat, adică a celor cari urmând alte şcoli, s'au întors în sat.

Legăturile „fiilor satului", adică a intelectualilor trăitori în alte părţi, cu cei din satul lor de origină.

Biografia celor mai de seamă intelectuali ai satului.

CAPITOLUL VIII.

VIAŢA ARTISTICĂ A SATULUI.

Un izvor de mare bucurie pentru orice viaţă de om, este acela pe care o aduce după sine amestecul *frumosului* în toate faptele şi împrejurările traiului. Şi satele noastre, mai ales atuncea când s'au păstrat curate, clocotesc de o viaţă artistică ce prinde chip la tot pasul şi în toată clipa. Ar fi o mare pierdere dacă am sărăci monografia noastră de farmecul artei. Se cade să strângem şi să arătăm cât mai multe din lucrurile acestea frumoase ale satului.

Mai întâi, ca să putem strânge dovezile despre arta din satul nostru, trebue să ştim a împărţi munca noastră în mai multe tărâmuri. Astfel avem artele care dau naştere la *obiecte* de artă: sculptură, crestături în lemn, arhitectură; pictură, vopsire de obiecte, mobile, case, etc., în culori frumoase; zugrăviri de icoane, pe lemn sau sticlă; încondeieri de ouă de Paşti; ţesături, în fel de fel de iţe şi fel de fel de culori, pentru împodobirea caselor şi îmbrăcarea oamenilor.

In al doilea rând avem artele cari nu dau naştere la obiecte, ci care se înfăptuiesc, o clipă numai, ori de câte ori este nevoie de ele, pentru ca să piară apoi, de îndată. Astfel cântecele, cu vorbele şi melodia lor, jocurile cu nenumăratele lor feluri de a fi. E dela sine înţeles că altfel vom studia artele cele dintâi, numite şi spaţiale pentru că dau naştere la lucruri înfăptuite în spaţiu şi altfel pe cele de al doilea, numite şi arte succesive sau temporale, pentru că ele se nasc într'un şir de fapte, ivite în timp şi pierind îndată după aceea. Să vedem anume cum:

Strângerea obiectelor de artă, pentru muzeu: Dacă artele acestea spaţiale dau naştere la obiecte de artă, să ne apucăm să le strângem şi să le aşezăm în muzeul nostru, cât vom putea mai multe. Nu e lucru greu. Trebue numai răbdare multă, să mergi din casă în casă şi să strângi lucrurile acestea, care de cele mai multe ori par netrebnice ori de prea puţin preţ. Astfel nu ne este greu să strângem bâte de cioban, furci sau alte unelte din acestea, al căror lemn este frumos tăiat cu limba cuţitului, în ceasurile de alean ale câte unui flăcău. Chiar rupte de ar fi, nu le lăsaţi să fie aruncate, ci aduceţi-le la muzeu, spre păstrare, pentru fiii fiilor noştri. Deprindeţi pe toţi membrii Căminului, copii şi oameni mari, prin dese îndemnuri, să aducă şi ei, mereu, asemenea obiecte. Chiar dacă nu toate cele aduse vor fi bune

de păstrat, membrul Căminului însărcinat cu grija muzeului va avea de unde să aleagă ce-i trebue. Tot astfel faceţi şi cu icoanele cele vechi, pe care din nenorocire gustul stricat al zilelor de astăzi le înlocueşte cu îngrozitoare mâzgăliri cromolitografice. Mai ales icoanele pe sticlă, răspândite de-alungul şatelor din preajma Carpaţilor, se sparg una câte una, ducându-se astfel în mormânt dovezile unei arte ţărăneşti care uneori este foarte frumoasă şi, la tot cazul, deosebit de interesantă. Apoi în ziua de Paşti, ce mare lucru este să cerem în dar de la membrii Căminului, pentru muzeu, câte un ou din cele mai frumos încondeiate? Le facem, ca să le putem păstra bine, un stelaj special, dintr'o scândură, subţire din care tăiem rotocoale destul de mari ca să încapă oul, dar nici prea mari ca să scape oul prin ele, şi păstrăm astfel şi aceste obiecte de artă, atât de fragile, care altfel prin firea lucrurilor, sunt menite să piară. Ţesăturile sunt ceva mai greu de strâns. Un muzeu bine alcătuit ar trebui să aibe costume întregi, bărbăteşti şi femeieşti, de vară şi de iarnă, de lucru şi de sărbătoare, vechi şi noi. Asemenea colecţii costă însă destul de mult, şi nu orişice Cămin e destul de bogat ca să poată răbda asemenea cheltuială. Totuşi, din daruri, putem strânge câte ceva. Ori cât de săraci am fi însă, putem strânge măcar izvoadele ţesăturilor. Femeile, când ţes ceva, au mai totdeauna un izvod vechi în faţă; câte o bucata de zdreanţă ruptă

dintr'o cămaşe veche, de pildă, păstrată ca model. Asemenea izvoade putem strânge şi noi foarte uşor. Nu avem, apoi, decât să le coasem frumos pe o bucată de carton şi să facem cu ele un album. Ba, pe cele mai frumoase le putem pune şi pe pereţii muzeului, înrămate, cu, sau fără sticlă.

Tot ce nu putem strânge la muzeu în original, il strângem în copie. Izvoadele se pot copia pe hârtie. Costumele se pot desena şi colora. Sculpturile de asemenea. Unele din obiecte, mai de preţ, se pot fotografia. Toate aceste desene şi fotografii, tot astfel se strâng în albume, la muzeu.

In tot cazul, când strângem un obiect de artă oarecare, îi facem o însemnare pe o fişe. Cine vizitează muzeul trebue să poată afla ce înseamnă obiectul din muzeu, dacă e vechiu sau nou, de la cine a fost cules, de către cine, când anume şi cât a costat, etc. In registrul inventar al muzeului toate aceste date trebuesc arătate. Deasemeni în fişierul special pentru muzeu, unde orânduim fişele, pe capitole. Dealtfel un îndreptar pentru alcătuirea muzeului va fi în curând publicat pentru folosul Căminelor.

Dacă muzeul nostru e bine alcătuit, avem gata lucrată şi monografia artistică a satului. Nu avem decât să scoatem de acolo, desenele şi fotografiile cele mai însemnate, cu însemnările lor din fişe şi să le adăogăm monografiei noastre.

Totuşi anumite lămuriri, speciale pentru monografie

mai trebuesc adăogate. Trebue anume să ştim nu numai ce fel de obiecte de artă sunt în sat, ci şi: mai întâi, cine anume este omul de artă care le ştie lucra? Cine sunt aceia care ştiu sculpta lemnul? Cine sunt cei care ştiu zugrăvi? Cine aceia care încoudeie ouă, cine ţese în sat? Se poate întâmpla ca răspunsul să fie „toată lumea" sau „numai unul". Asta e de mare importanţă, căci astfel ne putem da seama şi de gradul de întrebuinţare a obiectelor artistice. Toată lumea e creatoare? Sau creiază numai câţiva? Şi în cazul acesta creiază numai pentru folosul lor, sau pentru folosul oricui? Şi câţi în sat se folosesc şi câţi nu, de aceste obiecte de artă? Se poate întâmpla ca un obiect fumos, o furcă de tors de pildă, să fie cât se poate de frumoasă. Insă în tot satul nu-i mai găseşti perechea, să nu o aibe decât, întâmplător, cine ştie ce babă uitată de oameni. Sau dimpotrivă se poate întâmpla ca să nu fie furcă în sat altfel decât aceasta. Lucrurile acestea trebuesc neapărat arătate în monografie.

Apoi trebue să ştim şi *technica de lucru*, cum anume se fac obiectele de artă. Fiecare din artele sculpturii, ţesăturii, închistririi, vopselii, au nevoie de unelte şi folosesc anume meşteşug. Vom face deci şi o colecţie de unelte şi vom descri în monografie meşteşugul facerii fiecărui obiect de artă.

Iată, să luăm câteva pilde: incondeierea ouălor presupune vopsele. Aceste vopsele pot fi lucrate de femei din frunze, coajă sau rădăcini de plante; presupune o fierbere a ouălor, în apă, o ungere cu ceară, o scriere cu pana, cu condeiul special cu fir la mijloc şi aşa mai departe. Ţesătoria, la fel, un meşteşug al torsului lânii, al topirii şi meliţatului cânepii, al vopsirii, al aşezării în război sau stative şi aşa mai departe. Haina trebue tăiată şi cusută după anume croială şi câte şi mai câte asemenea meşteşuguri, pe cari trebue să le aflăm pe toate. Cu răbdare, le putem afla. Şi cu răbdare trebue să le şi scrim. Nu uitaţi că ceeace vi se pare lipsit de interes, pentru că e un lucru de toţi ştiut în sat la d-vstră, poate să fie totuşi ceva senzaţional, ceva cu totul nou, pentru oamenii din satele altei regiuni. Şi chiar dacă nu ar fi senzaţional de nou, în monografie descriem ce este, aşa cum este: fiţi siguri că ce aţi scris acolo, va fi cândva senzaţional, peste câteva veacuri, când lumea de azi va fi pierit şi singura urmă s'ar putea să nu rămâie decât prin modesta d-vstră străduinţă de cronicari ai satului.

Şi tot astfel mai avem nevoie de ceva: se poate întâmpla ca arta să aibe şi alte rosturi decât artistice. De pildă, să fie legată de o anume credinţă. Nu uitaţi deci să strângeţi şi aceste credinţe în legătură cu fiecare obiect de artă. Ouăle încondeiate îşi au rostul lor şi poveştile lor. La ţesut, femeile ştiu tot felul de născociri vrăjitoreşti, ca să nu li se încurce iţele, să fie pânza uşoară ca fulgul, să nu se rupă şi altele. Şi pe acestea le strângem cât putem mai multe şi mai sistematic.

Culegerea cântecelor şi jocurilor. Spuneam că mai este un alt fel de artă, care nu dă naştere la obiecte de muzeu. Un cântec nu poate fi nici fotografiat nici desenat. Il cânţi şi el zboară în vânt. Atâta este: cât il asculţi!

Iată deci o greutate în calea noastră. Când facem monografii cu cheltuială mare, avem şi aci leacul: venim cu aparate de înregistrat cântecele, cu fonografe. Şi venim şi cu aparate cinematografice cu care filmăm jocurile. Dar un Cămin nu poate folosi asemenea scumpe unelte. Rămâne deci ca fiecare Cămin să facă ce poate şi cât poate. Iar dacă monografia Căminului este bună, Fundaţia cu mare dragoste o să trimeată, la cerere, pe cineva, care să împlinească şi această lipsă.

Deocamdată să vedem ce putem să facem noi numai cu hârtia şi creionul.

De foarte multă vreme se strânge „folklor" la noi în ţară. Se culeg adică texte literare folosite de popor. E o muncă foarte bună, însă nu e întotdeauna bine făcută. Mai întâi un bun monografist trebue să ştie că literatura poate fi în proză sau în versuri. Versurile acestea mai niciodată nu sunt vorbite, ci cântate. Doar descântecele şi oraţiile de nuntă n'au melodie care să le intovărăşească. De aceea noi totdeauna trebue să culegem cântecele nu dictate, ci în timp ce sunt cântate. De ce? Pentru că nu aveţi decât sa faceţi d-voastră înşivă încercarea: puneţi pe cineva să vă dicteze versurile şi apoi puneţi-l încăodată să le cânte şi asemuiţi textele. Veţi vedea că, atunci când cântă, altfel sunt cuvintele, alta e ritmica, altfel repeţirile şi sunetele care împlinesc versurile, cu „măi", „le" „re" „i" sau altele, la începutul sau sfârşitul şirului. In tot cazul, notaţi la fiecare text, dacă e cântat sau dictat. Apoi întrebaţi şi pe informator dacă textul are o melodie a lui şi numai a lui, ori se poate cânta pe mai multe melodii. Pe cât se poate, notaţi aceste melodii, deşi asta e o treabă cât se poate de grea, pe care prea puţini, în toată ţara, o ştiu face cum trebue şi chiar şi aceia nu o pot duce la bun capăt decât cu ajutorul fonografului.

In tot cazul notaţi *cine cântă*. Faceţi-i o fişă de informator cât se poate de complectă, cu vârstă, ştiinţă de carte, păţanii din viaţă, mai ales călătorii prin alte locuri şi întrebaţi pentru fiecare cântec dacă îl ştie de mult, unde, cum şi dela cine l-a învăţat. Apoi unele cântece se cântă numai de femei, altele numai de copii, sau unele, numai de lăutari. Intrebaţi şi prilejul în care se cântă. Unele cântece sunt rituale, adică sunt cu un prilej şi numai cu unul: nuntă, înmormântare, colindat, seceră, etc. Altele se cântă în şezătoare, altele se cântă de unul singur, „pe deal", sau la muncă, altele numai la joc. Să nu lipsească deci niciunui text cules, aceste informaţii, fără de care munca noastră e lipsită de o deplină seriozitate ştiinţifică.

Insfârşit, întocmai ca şi la studiul obiectelor de artă

vom vedea şi felul în care obştia foloseşte cântecul. Sunt cântece pe care le ştie toată lumea şi care sunt cântate mereu. Altele pe care nu le ştie decât unul singur şi le cântă rar de tot, sau poate le-ar fi uitat, dacă nu îl iscodeam noi şi nu-l sileam să şi le amintească. Ca să aflăm acest lucru, facem astfel: ne ducem la o şezătoare, sau la un joc; stăm deoparte, fără să ne amestecăm şi scrim pe hârtie toate cântecele cântate şi toate jocurile jucate. Vom număra apoi la sfârşit de câte ori s'a cântat fiecare cântec în parte, sau de câte ori s'a jucat fiecare joc şi ne vom da astfel seama de care este anume gustul satului şi preţuirea lui faţă de repertoriul general din sat.

Muzica are şi ea uneltele ei. Vom strânge în muzeu instrumentele muzicale, de la cele serioase până la jucăriile muzicale.

Credem necesar să amintim din nou o regulă pe care am mai avut prilejul să o amintim: orişice notare aţi face, nu vă îngăduiţi să schimbaţi nici măcar o iotă. Nu plecaţi dela credinţa că d-vstră ştiţi mai bine folklorul decât sătenii. In cazul acesta, de ce-i mai întrebaţi? Şi nici nu credeţi că textul popular trebue să fie „curăţat“, de sgura lui întâmplătoare, ca să rămâie curat şi luminat, cum o fi fost el pe vremuri. Aşa s'a făcut de folklorişti din nenorocire, prea multă vreme, şi aşa s'a stricat prea mult timp şi material. Lăsaţi-l pe ţăran cum este, nu-l mai pudraţi şi nu-i mai faceţi freză şi cârlionţi. De multe ori gustul nostru e altul decât al poporului. Dar vrând să îndreptăm, nu facem decât să stricăm. Chiar dacă este o vădită greşală la informatorul nostru, lăsaţi-o aşa. Iar notarea pronunţării dialectale, dacă o puteţi face la faţa locului, în momentul culegerii, faceţi-o. Dar în nici un caz nu vă apucaţi să transcrieţi mai târziu texte culese oricum, cu semne savante diacritice. Este aci o falsificare cu totul dăunătoare. Chiar dacă e făcută de bună credinţă, înşelarea aceasta nu poate fi niciodată iertată. Incă odată, regula cea mare a monografistului trebue să fie: deplina cinste, studiul fără de prejudecată şi fără de părtinire.

In chestionarele care urmează, am căutat să dăm pentru fiecare grup de fapte artistice în parte, un plan de lucru. Nu uitaţi însă că cele spuse mai sus se potrivesc în toată clipa cu cele arătate în chestionare:

INDRUMĂTOR PENTRU STUDIUL ARTELOR PLASTICE[1])

1. Vom studia următoarele categorii de obiecte de artă:
   a) Ţesături
   b) Broderii
   c) Picturi
   d) Ceramică
   e) Crestături şi sculpturi
   f) Incondeeri de ouă
   g) Lucrătură în piele
   h) Lucrătură a metalului.

[1]) Alcătuit în Seminarul de Sociologie, de D-ra Marcela Focşa.

2. Toate aceste obiecte pot face parte din alcătuiri mai mari şi anume:

a) Imbrăcăminte şi port.
b) Impodobirea casei pe dinăuntru şi dinafară.
c) Obiecte şi împodobiri pentru ceremonii speciale.

3. Pentru fiecare din obiectele arătate la punctul 1) vom studia:

a) Tehnica de lucru; unelte întrebuinţate şi meşteşuguri.
b) Producătorul, care poate fi un profesionist sau neprofesionist, din sat, din alte sate, din oraşe: cum se învaţă meşteşugul şi de către cine; cum sunt văzuţi meşteşugarii în sat şi cum li se răsplăteşte munca; care sunt centrele de producţie ale obiectelor artistice şi cum se răspândesc ele în sat: prin dar, prin schimb, prin cumpărare, pe piaţa satului, în bâlciuri, de la negustori ambulanţi.
c) Pentru fiecare obiect vom arăta felul în care ele sunt frumoase; sunt obiecte făcute numai pentru frumuseţe, sau sunt obiecte de folos zilnic înfrumuseţate. Oamenii îşi dau seama de frumuseţea lor şi cum anume o preţuesc?
d) Din punctul de vedere al stilului, se pot ele grupa? Adică se deosebesc între ele obiectele de artă după un anumit gust al frumosului, care s'ar schimba de la tineri la bătrâni, de la săraci la bogaţi ş. a. m. d.

4. Cât de des sunt folosite obiectele artistice? Sunt numai câţiva care le folosesc, sau le foloseşte toată lumea? Sunt toate obiectele de folos zilnic înfrumuseţate, sau numai o parte?

5. Ce pare că se va întâmpla în viitor? Se schimbă gustul satului din pricina unei înrâuriri a oraşului, din pricina unei sărăciri a comunei, din pricina unei schimbări sufleteşti a oamenilor? Care sunt locurile de unde porneşte schimbarea? Oraşul, şcoala, armata, etc.

IMBRĂCĂMINTEA ŞI PORTUL OAMENILOR

1. Vom cerceta tipurile de costum după:

a) sex (femeesc, bărbătesc);
b) vârstă (copil, copilă; flăcău, fată, bărbat, nevastă)
c) anotimp: iarnă, vară;
d) categorii sociale: răzeşi, clăcaşi, mazili, etc.;

e) stări economice: bogaţi, săraci, mijlocaşi;
f) meserii: sătean, cioban, meseriaş, preot, învăţător, etc.;
g) categorii culturale: şcoală făcută la oraş, la sat, fără şcoală;
h) haine orăşeneşti, port local, port regional;
i) naţionalitate: români, saşi, unguri, etc.;
j) vechime: vechi şi noui.

2. La fiecare costum în parte se vor studia:

a) capul: pieptănătură, acoperemântul capului (căciulă, pălărie, maramă, cârpă, etc.);
b) îmbrăcămintea trupului: cămaşă (bluză orăşenească, ie, vestă; fotă, surţ, vâlnic, catrinţă, fustă orăşenească), iţari (pantaloni), brâu (şerpar, etc.), cheptar (palton, sarica, recăl, etc);
c) încălţăminte: obiele, ciorapi; opinci, ghete, cisme, pantofi, etc.;
d) podoabe şi anexe: mărgele, batiste, baston, etc.

3. Descrierea unui costum trebue să cuprindă următoarele puncte:

a) cine îl foloseşte: nume, sex, vârstă, ştiinţă de carte, meserie, stare economică şi socială, etc.;
b) materialul din care e făcut; ce fel de material şi de unde e procurat;
c) tehnica folosită la lucrarea costumului;
d) dimensiuni;
e) unde e făcut costumul: în gospodărie, de cine, când, cu ce prilej. Cumpărat, din sat, afară din sat, oraş, bâlciu, alt sat, negustori ambulanţi;
f) vechimea;
g) decoraţia: motive geometrice, sau flori, animale, case: aşezate de o parte şi de alta unei linii mijlocii, aşezate la şir unele după altele, etc.
h) croiala sau forma;
i) dacă obiectul e făcut în casă, de unde s'a luat modelul, de la cine, cum, cu ce prilej;
j) unde e păstrat de obicei obiectul. Când şi cum, de cine se foloseşte?
k) de ce e socotit frumos? Pentru că e arătos, scump, nou, folositor, trainic plăcut la vedere, etc.

4. Se vor descrie cât mai multe costume, pentru fiecare categorie de costume arătate la punctul 1.

5. Se vor face inventarii a câte obiecte de îmbrăcăminte se folosesc de oameni, din diferite categorii sociale. Care haine sunt mai multe? de iarnă, de vară, de lucru de sărbătoare?

6. Se vor studia meşterii satului şi ai regiunii, cari produc obiecte de îmbrăcăminte: cojocari, croitorese, pălărieri, cismari.

7. Se vor lua fotografii şi schiţe amănunţite a fiecărei părţi alcătuitoare a costumului.

ÎMPODOBIREA CASEI

1. Se vor cerceta tipurile de interior, după:
   a) categoria socială (stare economică, socială, profesională, culturală, naţionalitate);
   b) întrebuinţarea dată odăii: casă mare, odaie mică, odaie de oaspeţi, tindă, bucătărie, etc.;
   c) împrejurări: zi de lucru, de sărbătoare, cu prilejul nunţii, botezului, înmormântării, şezătorii, petrecerii familiale, etc.;
2. Pentru fiecare tip de împodobire a odăii se va studia:
   a) tavanul: formă, grinzi paralele, aşezate la mijloc pe o altă grindă sau nu, scânduri care încalecă unele pe altele sau se alătură, tencuială, sculpturi în lemn, crestături în grindă; zugrăveală.
   Obiecte decorative ale tavanului: ceramică, flori şi plante, obiecte de îmbrăcăminte, puse după grindă ori agăţate în cuie, etc.;
   b) pereţi: formă, zugrăveală, coloare.
   Obiecte decorative: ţesături, covoare, păretare, rude, chindee, cârpe, prosoape, etc. Cum sunt aşezate? Mobila: cuiere, blidare, copcileţe, agăţate sau prinse în perete. Ceramică: farfurii, oale, etc. Icoane de lemn, de sticlă sau de hârtie; litografii, imprimate, fotografii;
   c) ferestrele: formă, culoare, perdele, chindee, glastre de flori, cruci;
   d) podea: scândură, pământ; cu covoare sau fără, etc.;
   e) mobila din odae: pat, canapea, dulap, lada, scrin, masă, etc. Obiecte de înfrumuseţare, faţă de masă, faţă de pernă, straiu, ţol, cuvertură;

   f) obiecte de folos aflate în casă, precum fus, furci, linguri, sfeşnice, lampă, farfurii;
   g) soba. vatra, cuptorul.

3. Când studiem o gospodărie, facem inventarul complect al tuturor obiectelor aflate în odaie, pe pereţi, sau în lăzi şi numărăm câte din totalul lor sunt artistice şi câte nu.

4. Vom studia meşterii cari fac obiecte de împodobit casa; olari, iconari, dulgheri.

5. Se vor lua fotografii şi desene de interioare, schiţe amănunţite de obiecte izolate.

6. Pe aceleaşi categorii arătate la punctul 1, vom studia înfăţişarea din afară a casei şi anume:
   a) acoperişul: creastă, streaşină, etc.;
   b) pereţii: aspect exterior şi împodobire: pictură, sculptură, etc.;
   c) ferestre, uşi, închizători;
   d) cerdac (stâlpi, balustradă);
   e) fântână, acareturi;
   f) poarta şi gardul;
   g) grădina.

7. Studiul meşterilor.

8. Fotografii, desene şi schiţe.

OBIECTE DE CEREMONII ŞI OBICEIURI

1. Se vor căuta toate obiectele artistice folosite în ceremonii diferite:
   a) botez, nuntă, moarte, etc.;
   b) obiceiuri ivindu-se de-alungul calendarului: Paşte, Crăciun, etc.:
   c) obiceiuri în legătură cu anume tehnici: medicale, vrăji, rituri, etc.

2. Vom căuta pe meseriaşii care ştiu face aceste obiecte. Vom lua fotografii şi schiţe.

CAPITOLUL X

VIAŢA GOSPODĂREASCĂ A SATULUI

Un sat întreg este alcătuit dintr'un şir de gospodari. Fiecare gospodar în parte îşi vede de nevoile lui gospodăreşti, aşa cum se pricepe el şi cum a apucat să facă. Dacă drumul pe care merge este greşit, ori nu este destul de bun şi de potrivit pentru vremile de astăzi, el tot mai departe, pe acolo, merge şi nu îl schimbă decât cu greu, atuncea când se isbeşte faţă în faţă cu sărăcia. Fiecare gospodar în parte nu poate şi nici nu are rost să se gândească la gospodăria satului întreg. Aceasta e treaba Căminului Cultural, este rostul nostru al celor care facem monografia unui sat, cu dorinţa ca prin ea să aducem şi o îndreptare a relelor. Noi trebue să facem ceeace nu pot face ceilalţi, adică să stăm şi să judecăm asupra gospodăriei întregului sat, ca şi cum satul întreg ar fi o avere a noastră, pe care se cade să o chivernisim cu cât mai multă bună pricepere şi rânduială. Căminul Cultural este deci dator să alcătuiască un plan de lucru raţional, pe care să-l înfăţişeze apoi membrilor

săi, astfel ca toate gospodăriile să ajungă a fi folosite cât mai bine şi cu cât mai multe roade, pentru obştie şi pentru fiecare în parte.

Acest bun folos atârnă de mai multe lucruri. Mai întâiu, de pământul care-l avem la îndemână, de bogăţiile naturale pe care ni le-a hărăzit Dumnezeu. Insă, oricât de darnică ar fi fost soarta cu noi, se ştie că „Dumnezeu dă, dar nu bagă în sac", cu alte cuvinte omul trebue să şi muncească averile lui. Munca aceasta poate să fie bine făcută sau rău făcută şi o primă datorie a noastră este aceea de a folosi toate puterile culturii noastre pentru a îndemna pe oameni şi a le arăta ce tehnica de lucru trebue să întrebuinţeze, pentru ca să putem trage, din darurile naturii, folosul cel mai mare. In al treilea rând, folosul odată avut, trebue să ştim ce să facem cu el; să-l ştim întrebuinţa cu socoteală în gospodăriile noastre şi, mai ales, să-l ştim face să ajungă mai departe, spre piaţa oraşelor, cu cât mai mult câştig. Aci nu mai este o problemă de tehnică de exploatare a bunurilor naturale, ci una de organizare economică.

Mai ales această problemă este aceea care trebue să tragă mai mult în cumpăna judecăţii noastre, pentrucă trăim astăzi vremuri cu totul noui şi cu totul schimbate, pentru care gospodarii noştri nu sunt aproape deloc pregătiţi. Nu mai trăim vremurile în care locuitorii ţării, puţini la număr, foloseau pământuri întinse şi lucrau pământul pentruca rodul lui

să şi-l oprească aproape întreg şi să-l cheltuiască la ei acasă, în sânul gospodăriei lor. A fost cândva o vreme când acesta era felul de a fi al gospodăriilor noastre. Fiecare, în parte, trăia pe seama lui, fără de legături cu alţii, trăia în ceeace se numeşte tocmai de aceea o „gospodărie casnică închisă". Pe atuncea, omului harnic nu-i era teamă decât de secetă, de boală sau de răsboiu. Incolo, bunul Dumnezeu îl avea în grijă. Dar mai bine de un veac încoace, au început să se schimbe lucrurile. Ţara noastră a intrat în legături cu alte ţări, în care toate lucrurile, de la cele mai mici până la cele mai mari, se cumpără şi se vând, adică părăsesc gospodăriile oamenilor şi intră ca mărfuri, în piaţa deschisă capitalistă. Acest fel de orânduire a treburilor economice s'a întins din ce în ce mai mult în toată lumea şi ne-a cuprins şi pe noi. Inrâurirea aceasta a pieţii, ne-a luat şi pe noi în vârtejul ei, a tras după sine şi satele noastre, încă nepricepute în rosturile cele noui, astfel că, astăzi, primejdia sărăciei ne poate veni de unde nu bănuim, din cine ştie ce an mănos întâmplat pe faţa cealaltă a lumii şi care aduce după sine scăderea preţurilor, sau din cine ştie ce bătălii date în bursele unde se hotărăsc preţurile mondiale.

Fără îndoială sunt aci, faţă în faţă, două lumi: cea veche patriarhală şi cea nouă capitalistă, lumea vechilor noastre sate şi lumea oraşelor. In această luptă, noi avem datoria să ne amestecăm cu ochii mari

deschişi, astfel ca să putem găsi chipul în care să legăm laolaltă satele noastre cu viaţa modernă capitalistă.

Scopul nostru, al tuturor acelor din jurul Căminului Cultural, este foarte limpede: vrem buna stare a săteanului, pentrucă numai astfel vom avea şi o ridicare pe celelate tărâmuri ale culturii. Mijloacele noastre de lucru sunt mai multe şi le putem împărţi în două:

1. Mai întâiu: folosirea sistematică a tuturor bogăţiilor naturale printr'o tehnică de lucru cât mai ridicată cu putinţă, măcar la nivelul celeia pe care alţi oameni, din alte neamuri, o folosesc;

2. In al doilea rând: strângerea laolaltă a oamenilor, în organizaţii economice foarte puternice, astfel ca sătenii noştri să nu mai ia legătură cu piaţa de cumpărare şi de vânzare, desbinaţi şi deci lesne amăgiţi şi înşelaţi, ci strânşi laolaltă ca o armată gata de bătălie.

Intovărăşirea gospodarilor nu este un lucru străin de firea neamului nostru: atâtea şi atâtea sate trăesc încă în obşte şi îşi ştiu folosi pământurile laolaltă. Este deci un duh de întovărăşire în neamul nostru, duh pe care trebue să-l ştim folosi pentru întovărăşiri potrivite vremilor noui.

Dar toate acestea nu se pot face decât dacă cei care alcătuesc Căminul Cultural îşi pot da seama, dintr'o singură ochire, de toate împrejurările, atât de

multe şi de deosebite, ale vieţii economice, de la ei din sat, din regiune şi din ţară.

Iată dar că din nou ni se vădeşte folosul monografiei. Singură ea ne poate arăta lămurit ceeace vrem să ştim, adică treapta de desvoltare a satului nostru spre viaţa nouă, deschisă satelor noastre; cât de înaintat este procesul istoric care preface satul nostru, sub înrâurirea pieţei şi mai ales cât de apăraţi suntem faţă de vremile cele noi şi cât de pregătiţi pentru a duce lupta.

Vom împărţi toată munca noastră în mai multe capitole. Mai întâi vom face o socoteală-inventar, a tutulor bogăţiilor naturale pe care le avem. Studiul îl avem încă mai de multă vreme început. Când am studiat „cadrul cosmologic", am arătat acolo cât pământ şi ce fel de pământ este acela pe care îl avem la îndemână. Ba am aflat şi chipul cum îl folosesc oamenii, ce culturi şi pe ce suprafeţe fac culturile. Adăugăm acuma celelalte averi ale noastre: seminţe, braţe de muncă, vite, păsări, unelte şi bani de rezervă.

Le socotim mai întâi pe satul întreg, dar apoi trebue să vedem şi cum sunt împărţite aceste averi între gospodari, pentru că nu toţi au deopotrivă, ci unii mai mult, alţii mai puţin.

Şi pentru acest lucru avem o bună parte din muncă făcută, căci avem strânse datele statistice economice. Ne rămâne numai să le prelucrăm, pentru ca apoi să împărţim, la locurile cuvenite, cifrele obţinute.

O muncă pe care o vom face însă abea acuma, va fi aceea a studiului tehnicei de lucru folosită de către săteni, pentru fiecare ramură de producţie. Deasemeni vom studia felul de împărţire a muncii între oamenii satului, pe categorii economice, grupe de vârstă şi de sex, întovărăşirile şi învoelile între ei, ale oamenilor la muncă. Insfârşit vom studia cât anume se produce şi ce se face cu ce s'a produs.

Fiecare din aceste trepte de studiu va fi urmărită pentru fiecare ramură de producţie: agricultură, zootehnie, economie pastorală şi forestieră, meserii, şi industrii, comerţ, etc., după planurile pe care le vom da mai jos.

Inainte însă de a începe munca de cercetare la teren, să sfârşim treaba mai de mult începută şi anume statistica economică:

Statistica economică. Vom prelucra foile economice, tot printr'o „despuiere manuală" la fel cu cea folosită pentru numărătoarea populaţiei.

Luăm teancul de „foi economice" şi le aşezăm în ordine. Avem grijă ca fiecare să poarte, însemnat în colţul din stânga, numărul „foii de familie" care îi corespunde, aşa ca să putem oricând găsi foaia de familie şi foaia economică a oricărui gospodar în parte. Cetim apoi, cu atenţie, cele scrise în foi, ca să nu fie greşeli sau lipsuri. Facem îndreptările şi împlinirile necesare, la nevoie mergând din nou în casele pentru care avem nedumeriri.

Aflarea categoriilor economice din sat. In sat sunt

oameni care nu au de loc pământ, alţii care au pământ puţin, alţii care au foarte mult. Ne aşezăm deci la o masă mare cu teancul de foi economice înaintea noastră. Cetim pe coloana „Suprafaţa exploatată" totalul arătat în josul paginii şi împărţim foile în teancuri; un teanc al celor care nu au de loc pământ, alt teanc al celor care au până la 2 ha., altul dela 2 la 3 ha, dela 3 la 5 ha, dela 5 la 10, dela 10 la 15, dela 15 la 20 şi aşa mai departe.

Luăm apoi, pe rând, fiecare teanc în parte şi însemnăm pe o bucată de hârtie numerele de ordine ale gospodarilor; şi numărăm câte gospodării sunt în total, pentru fiecare teanc în parte. Astfel:

Fără pământ: gospodăriile purtând no. . . . .
Total . . gospodării

Dela 1 la 2 ha: gospodăriile purtând no. . . . .
Total . . gospodării

şi aşa mai departe.

De îndată ce am făcut această socoteală, am aflat care sunt gospodăriile din sat mai numeroase şi putem să ne dăm seama ce înseamnă un proprietar mic, mijlociu şi mare în satul nostru şi câţi anume sunt din fiecare categorie.

Dar numărul gospodăriilor nu ne este încă de ajuns, ci trebue să ştim câte suflete sunt în aceste gospodării. Pentru a afla acest lucru trebue să *luăm din nou foile de familie* şi iată cum: de pe însemnarea făcută pe hârtia de adineaori, cetim numerele de ordine ale gospodăriilor fără de pământ şi le căutăm foile de familie corespunzătoare, le scoatem afară într'un singur teanc, şi numărăm în ele câte suflete sunt în acest grup de gospodării. La fel facem şi pentru celelalte categorii economice. Adică alegem foile de familie cu gospodari de la 1-2 ha., le facem teanc şi le numărăm sufletele şi aşa mai departe.

Transcriem acuma pe curat datele aflate, într'un tablou general:

Suprafaţa exploatată	Numărul total al gospodăriilor	Numărul sufletelor
0 ha.		
1—2 ha.		
3—5 ha.		

etc.

Luăm din nou teanc cu teanc, foile economice şi începem să numărăm celelalte date cuprinse în ele. Astfel să zicem că am luat teancul celor cu pământ de la 1—2. Ne pregătim o foaie mare de hârtie care să cuprindă tot atâtea coloane câte întrebări sunt pe întreaga foaie economică adică 78 de coloane. Dictăm altcuiva, care scrie pe această hârtie toate datele pe care le cetim: „curte, grădină, livadă, cereale, fâneţe cultivate, etc., etc.".

După ce am transcris toate datele foilor economice

din teancul nostru, într'un asemenea tablou, adunăm cifrele fiecărei coloane în parte. Aflăm astfel câtă suprafaţă de curte au *în total* gospodarii făcând parte din grupa celor cuprinşi între 1 şi 2 ha. La fel câtă grădină şi câtă livadă. Totalizăm aceste trei cifre şi aflăm cât au ei în total, în vatra satului. La fel numărăm ce au pe câmp, inventarul mort, cel viu, industriile lor, comerţul, meseriile, salariaţii întrebuinţaţi, forma juridică de folosinţă, finanţele şi participarea la asociaţii.

Repetăm operaţia aceasta de totalizare pentru celelalte teancuri de foi până ce sfârşim cu toate categoriile de proprietari. Atunci transcrim toate totalurile obţinute pe un singur tablou general.

Ce urmărim prin aceasta? Să aflăm cum se împarte averea toată a satului între gospodari. Să ştim de pildă ce categorie economică are vite mai multe. Sunt vitele în legătură cu întinderea suprafeţii? Dar formele juridice de folosinţă? Cine arendează mai mult? Cei bogaţi sau cei săraci? Şi aşa mai departe.

Ca să iasă mai limpede acest lucru şi ca să putem asemui şi cumpăni între ele aceste cifre, trebue să facem şi următorul lucru: Impărţim toate cifrele totale obţinute pentru fiecare categorie în parte, prin numărul gospodăriilor respective şi apoi prin numărul sufletelor din aceeaşi categorie. Aceasta ca să vedem câtă avere, de fiecare fel în parte, vine pe cap de om şi pe gospodărie. Numai aceste cifre pot fi comparate între ele şi numai prin această comparaţie putem să ne dăm seama de starea economică a fiecărui categorii în parte.

PLAN DE LUCRU PENTRU STUDIUL VIEŢII ECONOMICE

CULTURA PĂMANTULUI

1. Pământul, plantele cultivate şi uneltele din sat.

Câtă *suprafaţă* cultivabilă se află în sat? Calităţile pământului (vezi din nou chestionarul cadrului cosmologic).

In ce forme juridice sunt stăpânite sau folosite aceste pământuri? Statistica terenurilor aflate în plină proprietate, dijma, arendă, etc. pe categoriile economice din sat.

Problema comassării: care este media parcelelor de pământ pe care le au sătenii. Numărul maxim şi minim de loturi, distanţele maxime şi minime între loturi. Pentru ce sunt aşa de împărţite bucăţile de pământ ale oamenilor şi pentru ce nu le adună laolaltă?

Ce se *însămânţează* în sat? Pe câtă suprafaţă şi în ce cantităţi se pune fiecare soi de sămânţă sau răsad? Se va da situaţia pe câţi mai mulţi ani în urmă: cât grâu, ce fel de grâu, cât porumb, secară, mei, orz, ovăz, hrişcă, in, floarea soarelui, soia, cartofi, legume, etc.

De când se cultivă fiecare soi în comună? Ce se cultiva înainte şi ce se cultivă acuma? S'a schimbat cumva între timp felul culturilor, părăsindu-se unele soiuri pentru altele? A crescut vre-o cultură, ca însemnătate, în dauna altora? De ce şi cum?

De unde îşi procură sătenii sămânţa? De unde cei codaşi, cei mijlocaşi şi cei fruntaşi?

Ce sisteme de selecţionare a seminţei se folosesc: sămânţă luată prin Camerele de agricultură, diverse case furnizoare, sau selecţionare în sat.

Cum se alege sămânţa, cum se tratează, cum se păstrează şi se însămânţează?

Ce fel de pomi sunt în livezi, ce fel de viţe de vie, etc.

Statistica *uneltelor* din sat, precum şi a vitelor de muncă. Repartizarea lor pe categorii economice.

Vom da o descriere amănunţită a tuturor uneltelor, fie vechi, patriarhale, fie industriale, moderne. Schiţe, fotografii şi numiri tehnice amănunţite.

Ce unelte se folosesc în comun de mai mulţi? Asociaţii de maşini: tovărăşii de plug, de treer, de selectoare, semănătoare, etc.

Ingrăşămintea naturală şi artificială: câte cantităţi se folosesc, de către cine, în ce fel pregătite? Câte platforme de gunoi sunt. De unde şi cât se cumpără. Unde se pun îngrăşămintele, de către cine şi de câţi ani au început oamenii a folosi îngrăşămintea.

II. Tehnica de lucru folosită în sat.

In împărţirea muncii în satul întreg, foloseşte satul o rânduială oarecare pentru agricultura sa? De pildă un sistem „în moină", adică pe două hotare, unul „de sus", altul „de jos", în care culturile alternează? De pildă, toată lumea punând porumb pe acelaş hotar, un an; apoi grâu, în anul următor, sau lăsând pământul în ţelină. Sau un sistem în trei tarlale, grâu, porumb, islaz, alternând pe trei mari loturi de pământ?

Se va descrie amănunţit chipul acestei orânduiri. Este ceva care stă în obiceiul oamenilor, sau este ceva organizat precis. Este acest sistem introdus sau schimbat mai de curând?

Care e calendarul agricol urmat de satul întreg? Când se scoate plugul, când se culeg roadele câmpului, când rămâne miriştea izlaz, de poate intra vita oricui pe orice loc?

Sunt sfaturi ale plugarilor în care se hotărăsc aceste zile şi amănuntele muncii.

Când, cum şi cine se poate abate de la aceste reguli?

Sau, dacă asemeni reguli pe tot satul nu sunt, cum îşi cultivă fiecare sătean bucăţile de pământ?

Vom căuta să înţelegem deplin toate aceste reguli şi deprinderi, aşa cum le găsim astăzi în fiinţă, şi cum au fost ele pe vremuri. De pildă va trebui să aflăm cum funcţiona obştia veche în satele răzăşeşti şi moşneneşti sau cum urmau lucrurile pentru pământurile luate în dijmă de la boeri, în satele clăcăşeşti, etc.

Tehnica de lucru a fiecărei culturi, în parte.

Vom da o descriere completă a tutulor muncilor, socotindu-le în zile şi braţe de muncă, necesare pentru cultivarea unei anume întinderi de pământ cu anumit soi.

De pildă un hectar de porumb: când, cum şi câte zile se îngraşe pământul, se intră cu plugul, tăvălugul, se seamănă, se face praşila întâi, a doua, etc.

Socoteala se poate face; căci fiecare sătean ştie cam câţi oameni şi câte zile i-ar trebui dacă n'ar putea munci el şi şi-ar tocmi ziuaşi la muncă.

III. Mâna de lucru.

Vom face socoteala a câte braţe de muncă se află în sat (bărbaţi, femei, copii, în putere).

Cum se împarte munca agricolă între toţi aceştia. Ce fac unii şi ce fac ceilalţi?

Pământurile se muncesc numai de stăpânii lor sau şi cu ajutorul unor braţe străine.

Câţi sunt locuitorii din sat care trebue să-şi închirieze puterea de muncă pentru a putea trăi?

Câţi sunt cei cari îşi tocmesc oameni la lucru?

Se vor avea în vedere categoriile economice stabilite prin statistică şi relaţiile dintre ele, din acest punct de vedere.

Vom urmări să lămurim următoarea întrebare: munca pentru altul poate avea deosebite înţelesuri; ea poate fi o muncă de ajutor dat de bunăvoie între vecini (împrumuturi de zile de lucru: între rude, vecini, prieteni). Poate fi o muncă în clacă, răsplatita prin petrecere, sau nerăsplătită (clacă la preot, la cununa, la buzdugan, la vii; şezători şi furcării la desfăcat porumbul, la bătut răsărite, etc.).

Dar poate fi şi o muncă dată din silă economică, adică din lipsa altui mijloc de câştig, deci în loc de o muncă între oameni de aceeaş stare economică, avem aci legături între doua categorii deosebite, cu rosturi economice altele: chiaburi şi pătimaşi.

Vom da descrierea tuturor înfăţişărilor acestora din munca satului, arătând şi condiţiile în care se fac aceste munci pentru altul · ce preţuri se dau, după anotimp, fel de munca, sex şi vârstă. Câte ore se mucesc, câte sunt de odihna, de hrana. etc.

O deosebită băgare de seamă o vom da-o cetelor de muncitori agricoli, cari pleacă în alte sate după lucru, cu ziua sau cu ghiotura, organizaţi sau neorganizaţi.

IV. Impărţirea foloaselor din cultura pământului, (distribuţie, transport şi consum).

Se vor socoti cantităţile producţiei pentru mai mulţi ani în parte. în total pentru tot satul şi apoi pentru fiecare categorie economică în parte. Producţia la hectar, în anii buni şi rai.

Din cantitatea totală produsă de fiecare categorie economică în parte, câtă rămâne în sat și câtă pleacă spre piață. Cu alte cuvinte, cât se consumă pe loc de către înșiși producătorii (hrană și sămânță) și cât se vinde.

Cum se face legătura cu piața și ce fel de piață este aceea?

Produsele se pot vinde altor consumatori țărani, pe bani sau pe schimb de produse. Vom urmări, mai ales, schimburile de la regiune la regiune, de pildă între cei de la munte și cei de la șes. Când, cum și cine transportă produsele prin alte sate? Pleacă cei din satul nostru în alte sate, sau așteaptă să le vie cumpărătorii țărani?

Sau vânzarea se face în iarmaroace? Când, cum și de către cine?

Sau sosesc în sat negustori cari cumpără pentru a revinde cu câștig. Cine sunt aceștia? In ce condiții cumpără și cui revând? Vânzarea se face de fiecare sătean în parte, sau funcționează cooperative de vânzare în comun?

La ce îngrijire sunt supuse cerealele, fructele, vinul, care se pregătesc pentru vânzare, sau care se țin pentru nevoile gospodăriei: unde se păstrează (docare, standardizare, măcinare, etc.).

Când și cum se consumă depozitele de cereale. Sunt împlinite toate nevoile de alimentare ale sătenilor?

V. Rentabilitatea agriculturii.

Agricultura nu se face întodeauna și nici toată în vederea unui câștig bănesc. O fermă, un mare proprietar produc pentru a vinde, adică pentru a câștiga bănește. O socoteală bănească, un calcul de rentabilitate este pentru acest fel de productori o nevoie de cea mai mare însemnătate. Bugetul și contabilitatea agricolă sunt pentru ei de neapărată nevoe.

Dar pentru săteanul, care din agricultură vrea, în primul rând, sa aibe cu ce-și acoperi nevoile traiului, socoteala bănească nu trage atât de mult în cumpănă. E de ajuns să aibe cantitatea de cereale necesară pentru hrana familiei lui. Totuși și pentru acești săteni este bine să facem o socoteală bănească, adică să aflăm și rentabilitatea gospodăriei lor. Mai întâi, pentrucă astfel putem să ne dăm seama de gradul de desvoltare economică și tehnică a gospodăriei țărănești. Și, în al doilea rând, pentrucă oricât de închisă ar fi gospodăria săteanului, ea tot are legături cu piața, pentrucă o bună parte din recoltă, trebue să fie vândută în piață pentruca gospodarul să-și facă rost de banii trebuitori plății impozitelor și cumpărării produselor industriale.

Cu cât mai puternică este înrâurirea pieții, cu atâta gospodăria este mai supusă la ceeace se numește de către economiști „foarfece", adică înrâuririi prețurilor industriale și a celor agricole asupra stării economice a agricultorului. In al treilea rând, dacă un Cămin Cultural reușește să introducă contabilități agricole și să facă bugete țărănești, prin aceasta însăș contribue la educarea în stil modern și, potrivit nevoilor de astăzi, a gospodarilor noștri.

Vom face, deci, calcule de rentabilitate pentru gospodăriile sătești.

Pentru aceasta folosim, în primul rând, bugetele, ale căror formular îl vom arăta mai târziu.

PĂȘUNATUL ȘI PĂDURĂRITUL [1]

O atenție specială dăm problemei pășunilor și pădurilor. Vom urmări desigur liniile mari ale chestionarului general de studiu al folosirii pământului. Dar vom avea în vedere următoarele puncte speciale:

Pășunatul: Harta pășunilor din comună, sau afară din comună folosite de săteni.

Arătarea, în suprafețe, a terenurilor folosite pentru pășunat: particulare, închiriate, comunale, pășuni alpine. Distanțele față de vatră. Flora lor. Capacitatea lor.

Pentru fiecare în parte vom arăta de când sunt folosite aceste terenuri drept pășune (data împroprietăriri cu islaz, data defrișării, data închirierii, etc.).

Situația administrativă și juridică. Personalul de conducere și de pază. Modul de aplicare a legislației în vigoare.

Tehnica de exploatare a pășunilor: Sunt terenuri rezervate exclusiv pășunii, special îngrijite pentru aceasta, sau terenuri folosite numai temporar pentru pășunat (de pildă toamna, după cules).

Degradările ivite în fiecare porțiune și fel de pășune: (din pricina pietrelor, mușuroaielor, viiturilor și stagnării apelor, a florii vătămătoare).

[1]) După planul făcut de d-l Ing. silvic Traian Heroiu, pentru Echipa regală studențească din Șanț.

Ameliorări pastorale: curăţiri, grăpare, îngrăşăminte, drenaje, irigaţii, etc.

Păşunarea: mânarea vitelor (individuală, în turme, ciopoare, tamazlâcuri, cu sau fără păzitor sătesc; se vor studia condiţiile în care îşi strâng sătenii laolaltă vitele spre a le duce la păscut).

Instalaţiuni pastorale, împrejmuiri, stâni, seciuri, staule, strungi, adăposturi, drumuri, poteci.

Felul cum sunt îngrijite vitele în păşuni, în ce chip sunt lăsate să pască.

Foloasele aduse de păşuni: Statistică a vitelor care au păşunat pe fiecare păşune în parte, (pe cât mai mulţi ani de zile).

(Observaţie: în tot ceeace priveşte viaţa oierilor în stâne, vom da la unităţi sociale, un chestionar amănunţit).

Pădurea. Suprafaţa păduroasă a comunei, împărţită după felul în care e stăpânită şi folosită (proprietate moşnenească, de stat, individuală, supusă sau nu regimului silvic, parcelată şi în exploatare sistematică, etc.).

Suprafaţa terenurilor degradate, (prin acţiunea apei şi culturi vicioase).

Situaţia administrativă şi juridică a pădurii.

Administraţia pădurilor, personal tehnic şi administrativ.

Legislaţia forestieră în vigoare şi modul ei de aplicare.

Harta pădurilor din comună.

Cultura forestieră: arborete şi tipuri de arborete. De va fi cu putinţă, dăm tabloul descrierilor parcelare (suprafeţe, specii, vârstă, consistenţă, etc).

Regime şi tratamente admise.

Regenerarea pădurilor (eventual tabloul comparativ al suprafeţelor exploatate şi regenerate, — în mod natural sau prin plantaţiuni).

Seminţe, pepiniere, plantaţiuni, rădăcini.

Primejdii: incendii, atacuri de insecte, inundaţii, delicte.

Preţurile şi urmărirea acestor calamităţi pe zece ani în urmă.

Legături între pădure şi păşune.

Primejdia păşunatului pentru pădurile din localitate.

Folosirea pădurii: Volumul materialului lemnos din raza comunei (recapitulaţie după tabloul descrierilor parcelare).

Putinţele de exploatare, după amenajament (cantitatea de material ce se exploatează anual).

Felul exploatărilor (regie, antrepriză), (diagrama pe zece ani).

Cantităţile care s'au expolatat, felul distribuirii sau vânzării materialelor (pe zece ani în urmă, dacă se poate).

Instalaţiuni tehnice de exploatare şi transport.

Drumuri şi distanţa pădurilor fără de comună şi diferitele pieţe de desfacere.

Valoarea aproximativă a pădurilor, faţă de sol.

Preţul de vânzare la unitatea de produs fasonat (pe păduri).

Cheltueli cu administraţia (dacă se poate pe zece ani în urmă).

Venitul comunei din proprietăţi forestiere şi produse lemnoase.

Venitul comunei din produse accesorii: vânat, pescuit, etc.

Venitul total.

Tehnica exploatării şi industrializării lemnului. Modul doborîrii arborilor.

Modul secţionării şi sortării materialului. Denumiri uzuale.

Mijloace de lucru (unelte).

Mijloace de transport (ulucuri, jilipuri, săniuţe, etc.).

Depozite de material brut.

Fabrici, herăstrae de apă (capacitate anuală de debit; sortimente; denumiri uzuale).

Depozite de material industrializat.

Prelucrarea şi întrebuinţarea lemnului. Eventual: industria la domiciliu.

Viaţa oamenilor în pădure: Munca în pădure (exploatare, transport, pepinieră, plantaţiuni) de către bărbaţi, femei, copii.

Pregătirea lucrătorilor (lucrători calificaţi, necalificaţi, etc.).

Felul de a se adăposti al oamenilor, de a se hrăni, etc.

Obiceiuri în legătură cu munca în pădure.

Organizarea lucrului şi a lucrătorilor.

Accidente de muncă.

Asigurări muncitoreşti (sume depuse şi ajutoare încasate pe zece ani în urmă).

CREŞTEREA ANIMALELOR DOMESTICE

Statistica animalelor din sat. Vom arăta pentru fiecare categorie economică în parte câte vite mari, mici, de ce fel, păsări, stupi de albine, viermi de mătase, sunt, după foaia de statistică economică.

Pentru fiecare fel de animal domestic vom studia:

Care este rasa cea mai răspândită în sat şi care sunt rasele mai puţin numeroase. Ce măsuri de ameliorare a raselor sunt. Ce reproducători s'au adus în sat pentru îmbunătăţirea raselor. Ce construcţii obşteşti, precum de pildă grajduri comunale s'au facut in sat. Cum sunt folosite construcţiile obşteşti şi reproducătorii de rasă. De unde sunt procuraţi, de cine sunt îngrijiţi şi ce rezultate s'au obţinut

Ingrijirea dată animalelor domestice: pentru fiecare soiu în parte vom arăta cum sunt adăpostite, cum sunt hrănite. cum îngrijite pentru a fi ferite de boli ori vindecate.

Cari sunt epizootiile din sat şi ce măsuri s'au luat.

Folosirea animalelor: pentru muncă, pentru tăiat, pentru produse animale.

Cantităţile de produse animale din sat: câte kilograme de carne tăiată, de lapte, ouă, miere.

Cum se consumă aceste produse: prelucrarea şi gătirea lor, consumul în casă şi vânzarea.

Vom avea în vedere toate punctele arătate în Chestionarul pentru agricultură, adică vom urmări materia primă întrebuinţată, uneltele, tehnica de lucru, producţia, distribuţia, transportul şi consumul.

MESERIILE ŞI INDUSTRIILE DIN SAT

Meşterii: Câţi meşteri sunt în sat şi de ce fel? (cifre adunate prin statistica mai dinainte făcută).

Câte guri de oameni se hrănesc numai din ce câştigă ei?

Studiem pe fiecare meşter în parte: de unde a învăţat meşteşugul şi cum.

De când a început să facă meşteşugul pe seama lui şi cum i-a mers?

Dacă se poate vom face o biografie complectă a fiecărui meseriaş precum şi o analiză psihotehnică.

Ce ucenici foloseşte? Cum îi alege, cnm îi învaţă, ce folos are de la ei?

Uneltele meşterilor: pentru fiecare meserie în parte vom face

studiul amănunţit al atelierului, cu inventarul şi descrierea tuturor uneltelor întrebuinţate: numele uneltei şi a părţilor ei alcătuitoare, provenienţa (cumpărată, făcută în sat, făcută de el) data procurării, preţul ei şi modul ei de folosire. Adăogăm un desen tehnic al uneltei.

Ceeace urmărim prin acest inventar este să aflăm gradul de dezvoltare tehnică a meseriei în sat, precum şi atârnarea ei de industrie: câte unelte sunt făcute în fabrici, câte în gospodăria omului.

Meşteşugul: Vom studia toate metodele de lucru a meşterului pentru obţinerea fiecărui rezultat în parte, astfel ca să ne dăm seama dacă meşterul munceşte raţional, higenic, după o tehnică înapoiată sau după una înaintată.

Cum îşi exercită meşteşugul: Traeşte meşterul numai din exercitarea profesiunii lui sau mai este pe deasupra şi agricultor? Pe care dintre profesii o socoteşte principală. Meseria lui o mai ştiu şi alţi gospodari din sat, sau o ştiu numai meseriaşii?

Ceeace urmărim prin aceasta este să aflăm cât de legată este meseria lui de gospodăria ţărănească. Sunt unele meserii pe care le ştiu toţi bunii gospodari. Altele care au izbutit să se desfacă de gospodăria sătenilor şi să devie o profesie de sine statoare.

Care este clientela meşterului? Lucrează numai pentru gospodarii din sat, de câte ori este rugat? Sau lucrează şi pentru vânzare? Cui vinde? In piaţa din sat, în bâlciuri şi iarmaroace sau la negustorii capitalişti?

Foloasele trase din meşteşug: Cum vinde şi cum este răsplătit meşterul? Prin contraservicii, prin plată în natură sau prin bani. Care este preţul pieţii locale? Cât a câştigat în anul acesta din meşteşugul lui? Se va face fiecărui meşteşugar în parte un buget foarte amănunţit de venituri şi cheltueli, aşa ca să ne putem da seama de rentabilitatea meseriei lui.

Observaţii: Să nu uităm că foarte mulţi meseriaşi folosesc o unealtă care nu este totdeauna a lor: de pildă, morarii, cei cari lucrează la pive, la dârste, etc. In acest caz, vom fi foarte atenţi la problema specială a proprietăţii uneltelor de muncă. De către cine, de pildă, se foloseşte moara, pe temeiul cărei învoeli şi cum îşi împart aceşti proprietari uiumul sau vama luată.

NEGUSTORIA, NEGUSTORII, PIAȚA DIN SAT ȘI DE DINCOLO DE SAT

Câtă parte din producția totală a satului trece prin mâinile negustorilor?

Vom lua, rând pe rând, toate capitolele până acum studiate, agricultură, creșterea vitelor, pădurit, meserii, și vom căuta să vedem câtă anume parte din totalul producției rămâne în gospodăria săteanului, și câta pleacă afară pentru a fi schimbate contra altor produse, sau pe bani?

O bună parte din produse rămân în sat, vânzându-se pe piața locală. Cât anume? O altă parte pleacă spre alte sate sau spre orașe. Cât anume?

Ce mărfuri sosesc în sat prin ajutorul negustorilor?

Vom face socoteala tuturor mărfurilor care se cumpără de către săteni (unelte, semințe, îngrășăminte, haine, cereale, gaz, sare, tutun, alcool, săpun, etc.), arătând ce cantități cumpără și de la ce negustori.

Câți negustori și ce fel de negustori sunt în sat?

Vom stabili lista tuturor negustorilor permanenți cari au prăvălie în sat.

Lista negustorilor cari vin periodic în sat spre a face cumpărături.

Lista negustorilor din satele învecinate, orașe, orășele, cari cumpără sau vând mărfuri satului.

Lista iarmaroacelor, a bâlciurilor, nedeielor, târgurilor anuale cu care lucrează satul.

Lista cooperativelor de tot felul din sat, sau care au legături cu satul.

De asemeni și a băncilor și instituțiilor de Stat (de pildă Camere de Agricultură), care au legături comerciale cu satul.

Cum se face comerțul în sat?

Cum se păstrează mărfurile care urmează a fi vândute? Cum și de cine se transportă? In ce condiții se vând și se cumpără?

Vom studia, pentru fiecare capitol în parte (vânzare pe loc, vânzare prin negustori ambulanți, prin comercianți permanenți, depozitari), gradul în care comerțul atârnă de piețele mari ale orașelor.

Vom studia, mai ales, chipul cum se stabilesc prețurile și vom căuta să arătăm deosebirea dintre prețurile regionale și cele ale pieței oficiale și să înțelegem și pricinile acestor deosebiri.

Studiul fiecărui comerciant în parte.

Vom lua pe fiecare comerciant, de orice fel ar fi el: țăran care pleacă cu carul să-și vândă produsele în altă parte, negustor ambulant venit să vândă în sat sau să cumpere, cârciumar sau alt negustor cu prăvălie, angrosist, etc., și îl vom studia amănunțit din următoarele puncte de vedere:

1) Capital învestit: imobile, unelte, teren și bani. Datorii și sarcini;

2) Cantități de mărfuri cumpărate și vândute și aflate în depozit;

3) Prețul de vânzare și de cumpărare;

4) Beneficii realizate.

Pentru aceasta vom face tuturor negustorilor din sat un buget cât se poate de amănunțit, cunoscând și registrele fiscului și dacă ni se îngăduie, propriile lor registre comerciale.

CAPITOLUL X

VIAŢA GOSPODĂREASCĂ A SĂTEANULUI

Până acum am căutat să înţelegem care este înfăţişarea satului întreg, sub latura gospodărească. Nu am fost băgători de seamă la ce se întâmplă cu fiecare gospodar în parte, ci numai cu toţi gospodarii luaţi laolaltă.

Insă, ca să putem înţelege deplin viaţa economică a satului, trebueşte să răsturnăm acuma problema şi să ne gândim la chipul cum se răsfrânge întreaga viaţă economică a satului în sânul fiecărei gospodării în parte.

Gospdăria este o unitate socială foarte bine închegată, cuprinzând în ea şi o viaţă de familie, şi o viaţă spirituală deosebită, aşa că vom mai avea cândva prilejul să o studiem, în amănunţime şi anume atuncea când vom trece la cercetarea unităţilor sociale din sat.

Deocamdată, din punct de vedere economic, este bine să începem a cerceta bugetele gospodăriilor din sat. Vom face cât mai multe bugete ne va fi cu putinţă. Bine ar fi ca să introducem în cât mai multe gospodării

carnete de contabilitate agricolă, care se pot cere de la Fundaţia Culturală Regală Principele Carol. In tot cazul vom face bugete de oameni bogaţi, mijlocaşi, săraci, de meseriaşi, de negustori, aşa ca să avem lămuriri cu privire la cât mai multe părţi ale vieţii satului.

Cum facem bugetele gospodăriilor? Folosim formularul de buget, pe care îl înfăţişăm în anexă.

Să fim atenţi şi să-l cetim odată întreg, ca să-l înţelegem deplin. Am mai avut prilejul să spun că foarte multe din gospodăriile noastre nu vând şi nu cumpără, decât prea puţine lucruri. Ar trebui deci ca, într'o socoteală de buget, să nu trecem *bani*, ci numai *cantităţi* produse şi consumate, şi să socotim în bani numai atunci când în adevăr ceva s'a cumpărat sau s'a vândut. Dar, pentruca să putem socoti rentabilitatea agriculturii, deci gradul de desvoltare al tehnicii şi organizării muncii agricole, este bine să facem totuşi un calcul bănesc chiar acolo unde de fapt banul nu a apărut. Şi încă mai bine, este să trecem fiecare produs în parte de două ori: odată socotit în kilograme sau în alte măsuri şi odată socotit în bani

Cum facem socoteala în bani? Dacă de fapt un lucru s'a cumpărat sau s'a vândut cu bani, trecem preţul acelor bani. Dacă nu, stabilim, mai întâiu, o listă a tuturor preţurilor de pe piaţa locală. Ştim de pildă, cam cât s'ar putea vinde un pogon de pământ, un kilogram de grâu sau cât s'a plătit pentru o zi de

muncă. Preţuim, deci, toate cantităţile produselor, pe temeiul acestei liste de preţuri locale, listă pe care o anexăm bugetelor noastre.

Iată de ce la toate capitolele bugetului vom vedea că sunt două coloane: „Hectare-Lei“, sau „Bucăţi-Lei“, sau „Kilograme-Lei“ ş. a. m. d. Să nu credem că e de prisos, ci să avem grija să completăm amândouă coloanele.

O altă lămurire care trebue să fie dată, este următoarea:

Intr'o gospodărie trăeşte şi o familie. Intr'o fermă care lucrează doar pentru câştig, nu există o familie, ci există numai o „exploataţie“. Dar, într'o gospodărie, în afară de exploataţia propiu zisă, mai există, după cum am spus, şi o familie, un menaj. Ca să putem vedea rentabilitatea exploataţiei siliţi suntem să o despărţim de menaj şi de familie şi să o socotim ca o întreprindere de sine stătătoare.

Bugetul îl împărţim în trei capitole.

Capitolul I e uşor de înţeles; scrim acolo pe membrii familiei şi etatea fiecăruia.

Capitolul II arată inventarul gospodăriei, care se compune din avere: pământ, clădiri, lucrări de îmbunătăţiri funciare şi vite, inventar mort, adică unelte plantaţii, şi ceeace se numeşte capital circulant, adică depozite de produse. Toate acesta au numele de *capital activ.*

Dar inventarul gospodăriei se compune şi din *capitalul pasiv,* adică datoriile gospodăriei.

Să luăm, rând pe rând, toate aceste capitole.

Incepem cu capitalul activ. Socotim mai întâiu pământul folosit de către gospodării: câtă arătură, păşune, etc. Socotim în hectare şi în preţuri în lei (dacă ar fi să se vândă). Facem totalul.

Clădirile le socotim iarăşi la valoarea lor actuală, dacă ar fi să se vândă şi arătăm şi anul construcţiei lor, adică vechimea în ani a fiecărei clădiri în parte.

La *îmbunătăţiri funciare* arătăm, deasemeni, de când sunt făcute şi cât ne-ar costa să le facem astăzi.

La *inventarul viu* arătăm numărul şi felul vitelor, precum şi preţul lor, dacă ar fi să se vândă. La vite avem şi un capitol special pentru a deosebi vitele de muncă de cele de rentă, adică pentru lapte, carne, etc.

La *inventarul mort* trecem toate uneltele, precum şi preţurile de astăzi dacă ar fi să se cumpere; la plantaţii socotim valoarea lor dacă ar fi să se vândă.

Să nu vă încurce faptul că la punctul *Nr. 1 (pământ),* precum şi la *Nr. 6 (plantaţii)* se află trecut acelaş lucru: „pomi fructiferi“, pentru că odată socotim valoarea pământului ca şi cum ar fi desgolit de pomii deasupra, iar a doua socotim numai pomii plantaţi fără de pământ. Desigur că socoteala în hectare rămâne aceeaş. Punem aceeaşi cifră şi într'o parte şi într'alta. Dacă vrem să socotim numărul pomilor la Capitolul VI, ne este foarte uşor pentrucă ştim cam câţi pomi se plantează pe un hectar.

La *Capitalul circulant* socotim proviziile pe care le

găsim în pătule în grajd, în celar ş. a. m. d. Deasemeni socotim banii avuţi în casă sau daţi cu împrumut.

Să avem grijă să adunăm apoi sumele de bani rezultate de peste tot, astfel ca să obţinem totalul capitalului activ.

La capitolul *capitalului pasiv* trecem data când s'au făcut datoriile, valoarea lor şi dobânda plătită.

Urmează acuma să facem anumite socoteli ca să aflăm averea netă. Scrim din nou totalul capitalului activ şi totalul capitalului pasiv. Facem scăderea şi obţinem averea netă. Socotim apoi cât revine capital activ şi capital pasiv pe hectar, adică împărţim aceste două cifre la cifra totalului de hectare arătat la *capitalul activ pământ. (Punctul A. 1.)* La fel procedăm pentru averea netă, împărţindu-i totalul prin totalul hectarelor stăpânite de gospodărie.

Cu aceasta am sfârşit inventarul propriu zis şi urmează să vedem felul în care au putut să fie folosit acest inventar. La alcătuirea acestui buget trebue să ne aducem mereu aminte să facem deosebirea trebuitoare între exploataţie deoparte, cu veniturile şi cheltuelile ei, şi familie de altă parte, cu menajul, adică cu cheltuelile ei.

In primul rând socotim venitul brut al exploataţiei. Adică, din totalul celor produse în gospodărie, cereale, produse lactare, carne, etc., o parte se vinde şi o parte se mănâncă de către familie. Avem deci două capitole. Capitolul *A — Incasările exploataţiei*, în care trecem

numai ceeace s'a vândut de către gospodar. Arătăm kilogramele vândute şi preţul cu care s'au vândut. Tot ce prisoseşte îl trecem la *Capitolul al doilea B — Prestaţiile exploataţiei la menaj şi familie.* Este ca şi cum exploataţia ar dărui familiei anume cantităţi. Iarăşi trecem şi aci kilogramele şi preţul în lei, care preţ iarăşi, şi de data aceasta, nu este un preţ plătit, căci evident gospodarul nu-şi plăteşte lui însuşi când consumă ceva din produse, ci este numai un preţ care ne îngădue să facem contabilitate. Să avem grijă ca preţurile de la punctul B să fie calculate după preţurile arătate la punctul A. Adunând pe A cu B avem totalul venitului brut.

Dar exploataţia a avut şi cheltueli. Le trecem, rând pe rând, după cum se arată la *punctul 2 Cheltuelile exploataţiei.* Toate aceste cheltueli sunt bani plătiţi într'adevăr de către sătean. Dar săteanul, cu toată familia lui, a muncit el însuşi în exploataţie şi munca aceasta nu a plătit-o. Totuşi şi ea trebue să fie socotită într'un chip oarecare. O socotim tot contabiliceşte, adică socotim câte zile a muncit fiecare membru al familiei şi cât ar fi trebuit să fie plătit dacă în loc să muncească pe al lui, ar fi fost muncitor ziler.

Odată ştiind toate aceste lucruri, putem face socoteală rentabilităţii exploatării agricole şi anume: Luăm totalul venitului brut (*adică punctul 1 A + B*) şi scădem din cheltuelile exploataţiei. Din acest venit

agricol, scădem suma totală care ar fi trebuit să fie plătită dacă membrii familiei ar fi muncit ca zileri. Ceeace ne rămâne este *renta exploatației.*

Iar venitul net, consistă în această rentă a exploatației, plus banii pe cari i-am încasat din dobânzi sau din arenzi.

In afară însă de exploatația agricolă, mai facem și o socoteală pentru alte venituri anexe din întreprinderi lăturalnice: cărăușii, salarii, etc.

Odată ajuns la punctul 4 intitulat *Cheltuelile menajului,* schimbăm cu totul problema. Numai ne interesează exploatația, ci ne interesează familia. Incepem deci un alt buget pentru această familie.

Cheltuelile unei famili sunt de mai multe feluri. Mai întâiu, cumpără o serie de produse de pe piață. In al doilea rând însă, consumă și din ce a produs în gospodărie. Punctul *B Produse luate în exploatație,* repetă cuvânt din cuvânt și cifră cu cifră capitolul *B Prestațiile exploatației la menaj și familie.* Din nou, nu trebue să ni se pară că este o repețire zadarnică, pentrucă noi DE FAPT FACEM DOUĂ BUGETE. La bugetul exploatației, am arătat ce s'a scos din exploatație și s'a luat de către familie; iar la bugetul familiei socotim ceeace a luat familia din exploatație. Adăugăm și cheltuelile particulare ale familiei pentru tot soiul de lucruri.

Să avem grijă să nu trecem de două ori aceleași sume la *Cheltuelile menajului — Produse cumpărate de pe piață,* și *cheltuelile particulare ale familiei.* Pentrucă este greu, de pildă să spui câte lemne s'au folosit la bucătărie și câte pentru încălzit, sau cât gaz a fost pentru menaj și cât pentru familie, s'a hotărît ca, dupăce am socotit cantitatea totală de lemne cumpărate, să o împărțim în trei părți. Două treimi cheltuelile particulare ale familiei pentru tot soiul de lucruri. Cheltuelile particulare ale familiei. Gazul, îl împărțim jumătate și jumătate, deopotrivă la menaj și la familie.

Cu acestea bugetul nostru este încheiat și nu mai avem decât să facem o recapitulație a tuturor cifrelor așa cum este arătat în formular.

Pentru a înțelege mai bine chipul cum se face un asemenea buget, formularul pe care îl tipărim în anexă, cuprinde și socotelile unei anume gospodării așa cum au fost ele socotite într'una din cercetările Institutului Social Român.

CAPITOLUL XI

REGULILE DE PURTARE ALE OAMENILOR

Am reuşit să strângem până acum destul de multe ştiri despre faptele, gândurile şi nevoile, cari întreţesâudu-se laolaltă, alcătuiesc viaţa oamenilor din satul nostru. Intreţeserea aceasta îşi are chipul ei de a fi, pentru ca această viaţă să fie omenească şi toţi gospodarii să poată „face sat" laolaltă. Anume ea cere ca toată lumea să păstreze anumite reguli de purtare. Fie că este vorba numai de regulile de bună cuviinţă, fie că e vorba de reguli de morală sau de reguli juridice, sancţionate prin judecătorii şi tribunale, în monografia noastră, noi va trebui să le studiem cu atenţie. O vom face cu atât mai mult cu cât este vorba de reguli, deci de credinţe şi de purtări obşteşti ale tuturora, nu numai a câte un singur om şi Căminul Cultural are datoria, prin sfat şi pildă, să ajute la crearea unor credinţe şi purtări obşteşti cât mai perfecte.

Două lucruri va trebui să facem: să stabilim mai întâiu care sunt normele purtării între oameni (de

bună cuviinţă, de morală şi juridice); în al doilea rând, să stabilim întru cât purtarea oamenilor, se abate sau se apropie de aceste norme ideale. Pentru fiecare capitol în parte, vom avea probleme deosebite, deci vom întrebuinţa şi un chestionar deosebit.

A) BUNA CUVIINŢĂ ÎN SAT

Regulile bunei cuviinţe nu au desigur un caracter prea grav. A te abate dela ele, nu înseamnă a te expune unor primejdii prea mari. Mai importante sunt, din acest punct de vedere, regulile morale şi mai ales cele juridice. Insă, spre deosebire de acestea regulile bunei cuviinţe sunt reguli de toată ziua, cu care ne întâlnim la tot pasul şi care se fac, ca legăturile noastre cu cei de aproape nouă, sau cu străinii, să fie plăcute. Cine nu li se supune, este socotit „rău crescut", adică un om cu care nu e bine să ai relaţii sociale.

Fiecare împrejurare a vieţii îşi are regulile sale de politeţă. E deci cu neputinţă să se alcătuiască un chestionar complect. Dăm doar ca o simplă pildă, pe cel de mai jos:

CHESTIONAR DESPRE BUNA CUVIINŢĂ

1) *Titluri şi numiri.* Cum se numesc între ei oamenii satului, rudele, cunoscuţii, străinii; femeile între ele, bărbaţii între ei, sau unii cu alţii; copiii, pe cei în vârstă şi pe bătrâni; diferitele categorii sociale între ele.

De pildă, cui spui: Domnule, cucoane, frate, vere, bade, bădie,

naş, nene, moşule, căpitane, boierule, şefule; soro, lele, tuşă, surată, mătuşă, babă, etc.

2) *Formule şi gesturi de bună întâlnire.* Cu cine dai mâna, cui săruţi mâna, cui spui numai din gură „sărut mâna". Ce alte formule se folosesc: bună ziua, etc. Cine trebue să salute întâiu? Mergând pe drum, pe cine trebue să saluţi şi cu ce vorbe? Aceleaşi întotdeauna, sau frânturi de conversaţie („bună ziua", sau „lucraţi, lucraţi? „strângem şi noi fânul").

3) *Formele şi gesturi de despărţire.*

4) *Regulile ospeţiei.* Cum trebue să se poarte musafirul şi care sunt datoriile gazdei?

5) *Regulile întâlnirilor obşteşti.* Buna cuvinţă şi politeţa în şezători, la joc, la han, la ospeţe, etc.

6) *Relaţii sociale din politeţă.* Cine trebue să fie chemat la botezuri, nunţi, înmormântări? Ce vizite eşti dator să faci, cui şi când? Ce evenimente ale vieţii tale trebuesc vestite şi altora, cui şi cum?

B) MORALITATEA IN SAT

Moralitatea pune o problemă mai grea decât buna cuviinţă: este vorba aci de reguli deosebit de grave, în legătură cu cele mai de temei fapte ale omului. Abaterea dela legile morale, imoralitatea, sau neluarea în seamă a lor, adică amoralitatea, constituesc duşmanii neîmpăcaţi ai omeniei din om şi al bunului trai în viaţa dintre oameni.

Vom începe prin a studia toate faptele de imoralitate din sat, şi anume, pe cât ne va fi cu putinţă, pe cale de statistică. In primul rând, ne folosim de faptul că o bună parte din faptele imorale ale oamenilor, sunt în acelaş timp şi fapte penale. Statul a organizat deci, pentru aceste fapte imorale, o represiune. Putem

deci să facem o statistică juridică penală pe lângă autorităţile de stat. Mergem, aşa dar, rând pe rând la toate autorităţile penale din regiunea noastră. Incepem cu jandarmii. Cei dintâi care fac cercetări, sunt aceştia. Pentru fiecare caz în parte, ei alcătuesc un proces verbal pe care îl trec într'un anume registru. Cerem deci, autorităţilor în drept, îngăduinţa să facem o despuiere statistică a datelor cuprinse în aceste registre. Iată cum ne extragem date: Pe o foaie mare de hârtie albă, liniem tot atâtea coloane câte sunt faptele pe care le găsim în registru. Vom avea desigur cazuri diverse: scandal public, insulte, calomnii, bătăi, răniri, omoruri, furt, tâlhărie, şi aşa mai departe. Apoi cetim fiecare caz în parte din registrul jandarmului, şi îl însemnăm în coloana care i se cuvine, anume scriind, acolo, data şi locul unde s'a întâmplat fapta. La fiecare an, ne oprim şi adunăm faptele, pe luni. Adică, trebue să ştim că în Ianuarie 1936, au fost atâtea scandaluri, loviri, răniri, etc., în luna Februarie 1936, atâtea altele.

Dece adunăm aceste fapte penale pe ani şi luni? Pentrucă, după câte se pare, ivirea faptelor penale, stă în legătură cu anumite pricini: omorurile, cu prilejul certurilor pe hotar, au loc mai ales primăvara. Scandalurile şi bătăile, în zile de sărbători l horă; furturile, în anii de sărăcie, etc. Vom avea dec putinţa să controlăm toate aceste lucrări şi să ma descoperim altele nebănuite, cu acest mijloc. Est

deosebit de important ca un Cămin Cultural să știe aceste lucruri, pentru ca să poată lua măsuri. Știu cazuri când organizarea de pildă, de către un Cămin Cultural, a întrebuințării timpului liber, la anumite ore, în altă parte decât la cârciumă, a adus după sine scăderea numărului lunar de scandaluri și vărsări de sânge.

Exact aceiași statistică, va trebui să o refacem și la celelalte autorități. Astfel, vom merge la judecătoria de pace, și vom lua de acolo statistica proceselor penale și mai ales a condamnărilor. Munca o vom repeta și la tribunal, la Curtea de Apel, Curtea cu juri, desigur în măsura puterilor noastre și a nevoilor. In regiunile de munte, să dăm o atenție specială delictelor silvice, cari mai întotdeauna, atunci când apar în massă, înseamnă ceva mai mult decât singuratice imoralități și anume un conflict, fie de interese materiale, fie de mentalitate și de judecată, între săteni și organele silvice, iarăși un prilej pentru Căminul Cultural, de a interveni, cu întreaga sa putere de convingere și de educație.

Odată sfârșită statistica aceasta penală, putem spune că am sfârșit și cea mai mare parte din problema noastră. Nu că faptele imorale din sat nu ar fi decât acestea, penale. Ci numai pentru că faptele imorale cele multe, care nu sunt penale, nu pot fi atât de ușor cunoscute. Cum o să poți prinde de pildă minciuna din sat? Sau lipsa de cinste sufletească, pone-

grirea, intriga? Și să o prinzi nu în câteva cazuri individuale, ci pentru întreg satul, astfel ca nimic să nu-ți scape, ci totul să fie văzut cu ochi nepărtinitori și reci? Mai că ai socoti munca aceasta ca fiind cu neputință de făcut.

Putem folosi totuși anume semne vădite ale imoralității ascunse ale unei societăți. De pildă, din statistica familiei pe care o facem, pe foile noastre de recensământ, putem vedea câți copii din flori sunt în sat, câte femei părăsite de bărbații lor, câte divorțuri. E și aceasta de știut, ca și numărul sinuciderilor din sat, dacă vrem să ne dam seama de toate cele ale vieții morale din sat.

Să nu facem însă, în nici-un caz greșala de a socoti că am sfârșit munca noastră studiind imoralitatea din sat. Sunt din fericire și oameni morali care fac fapte înălțătoare sau în tot cazul fapte de oameni cumsecade. Și pe aceștia trebue să-i studiem. Unii dintre ei ajung a fi adevărate personalități morale care merită a fi studiate deosebit.

Pentru a ne putea descurca în acest studiu, vom putea folosi următorul chestionar:

CHESTIONAR DESPRE MORALITATE [1]

1. *Oameni buni* (miloși, cumsecade, de omenie, darnici, împăciuitori, de încredere, săritori la necaz, etc.) și răi (certăreți, bătăuși, sgârciți, insultători, calomniatori, bețivi, hoți, ucigași, curvari, etc.), așa cum sunt priviți de sat (opinia publică) și după fapte obiec-

[1]) Lucrat de d-l T. Herseni.

tive. Pe cât cu putință să se alcătuiască o statistică a lor, cerându-se informații în această privință de la locuitorii satului.

2. *Afecte morale:* a) Conștiința de sine (din analiza punctelor b. c. și d. forma și gradul de manifestare după sex și vârstă. b) Iubirea de sine (demnitatea personală, simțul onoarei, simțul datoriei, nevoia desăvârșirii morale, vocații spre bine, etc.). c) Simpatia (iubirea aproapelui, milă, admirație, stimă, lealitate, recunoștință, dispreț, invidie față de semeni). d) Religiozitate (simțimântul nimicniciei omenești, teama respectuoasă față de Dumnezeu, față de forțele supranaturale, față de universul necunoscut; simțul fatalității, credința în soartă sau ursită, etc).

3. *Voința morală:* a) Conștiința și alegerea unui scop pentru viață, conștiința unei misiuni a unei datorii de împlinit (moralitate interioară). b) Conștiința mijloacelor de realizare. Acțiuni lipsite de conștiința scopului moral, dar mânuitoare de mijloace morale (moralitate exterioară). c) Lipsa unei conștiințe a scopurilor și a mijloacelor morale (amoralitate).

4. *Personalitățile satului;* oamenii cu conștiință de sine desvoltată și cu o cumpănire dreaptă a scopurilor și mijloacelor acțiunii morale. (Cu aceștia să se poarte convorbiri sociologice complete).

Concepțiile morale: 1. Credințe sau concepții despre originea binelui și a răului, despre bine și rău, despre soarta și menirea omului pe pământ, etc. 2. Concepții despre fericire (individuală și socială). 3. Concepții despre desăvârșirea individuală și colectivă. 4. Concepții despre datorie și legea morală. 5. Concepții despre virtuțile morale (cinste, iubire, omenie, etc.) și despre abaterile morale (beție, furt, omucidere, etc.). 6. Concepții despre idealul moral.

Faptele morale: 1. In legătură cu proprietatea (a) pozitive: daruri la biserică, școală, comună, etc. — b) negative; furturi, tâlhării, tăinuiri, gazde de hoți, etc.). 2. In legătură cu persoanele. (Filantropie: ajutorarea nevoiașilor, a văduvelor, a orfanilor, a nebunilor, a imbecililor, a invalizilor etc., — ajutor în caz de incendiu, de accidente. Lista celor care trăiesc din mila oamenilor. Infieri. Răzbunări, șicane, bătăi, prigoniri, etc.). 3. In legătură cu învoelile (dacă se fac și se țin contracte de bună credință, dacă se tine cuvântul dat). 4. In legătura cu viața sexuală. (Modele de moralitate sexuală: feciorie, virginitate, căsătorii armonioase. Abateri:

fete vinovate, copii din flori, prostituție, adultere, concubinaje). 5. In legătură cu animalele (omenie față de animale, chinuirea animalelor etc.). 6. Buna cuviință (cinstirea celor mai în vârstă, cinstirea părinților, cinstirea mai marilor din sat, cinstirea oaspeților, cinstirea femeilor, etc. Abateri: ocări, bârfiri, necuviințe, beții, etc. Literatură pornografică).

Obs. Cap. I și II se cercetează mai ales pe bază de convorbiri; cap. II pe bază de fapte precise. Ori de câte ori se pot întreprinde numărători exacte și complete (statistică morală), e bine să se facă. Cercetătorul să completeze planul de lucru ori de câte ori întâlnește fenomene morale neconsemnate aici. In cercetări privitoare numai la moralitate trebue să se urmărească integral morala de familie, morala religioasă, etc., care în cercetările monografice se studiază și în cadrul altor probleme și se concentrează numai în studiile de sinteză.

C) VIAȚA LEGILOR ȘI OBICEIUL PĂMÂNTULUI

Când pornim la cercetarea vieții juridice a unui sat, ni s'ar părea că munca este foarte ușoară, deoarece Statul a avut grija să facă toate legile de care este nevoe, pentruca viața oamenilor să curgă pașnic, organizând și judecătorii, posturi de jandarmi și portărei, prin care să se execute hotărîrile pe care dreptatea le cere, când se ivesc neînțelegeri între oameni.

Cu toate acestea, într'o monografie sociologică, dacă studiem cu amănunțime viața satului, vom vedea că întâlnim și alte reguli de viață juridică, alte deprinderi ale oamenilor decât acelea prevăzute de către legi. Intotdeauna, legea scrie, în cuvinte care nu se pot schimba, reguli foarte statornice. Dar viața oamenilor prin firea ei este nestatornică și așa de bogată în fel de fel de întâmplări, încât legea nu

le poate prevedea pe toate de la început, aşa că în viaţa satului vom întâlni întotdeauna o altă viaţă juridică decât aceea pe care ai fi bănuit-o dacă te-ai fi mărginit să citeşti codurile.

Aceasta desigur nu însemnează că judecătorii din tribunale, atunci când li se ivesc pricini de judecată nu aplică cu sfinţenie codul. Ci numai că nu întreaga viaţă a satului apucă drumul judecăţii, căci viaţa oamenilor nu este alcătuită numai din pricini şi certuri. O bună parte din socotelile de toate zilele ale oamenilor se liniştesc prin bună învoială chiar între oameni.

Aşadar, prima noastră grijă, atuncea când pornim la studiul manifestărilor juridice dintr'un sat, este tocmai să ştim deosebi partea de viaţă juridică a satului care se duce în faţa tribunalelor şi care urmează legile codului, de partea cealaltă, care nu se duce în faţa judecăţii, ci urmează legile bunei învoeli între oameni.

Ca atare, datoria noastră este de a face o statistică a proceselor judecate în faţa tuturor instanţelor care poartă de grijă satului nostru. O asemenea statistică am mai făcut cu prilejul cercetării mortalităţii satului când am numărat toate faptele penale judecate şi făptuite în satul nostru. Intocmai după pilda dată atunci, vom face o statistică şi pentru procesele civile şi comerciale. In chestionarul pe care îl dăm mai la vale, arătăm felul cum trebuesc strânse datele şi care sunt întrebările la care trebue să răspundem.

Desigur că într'o bună monografie sociologică nu ne-am putea mărgini numai la înfăţişarea datelor acestora statistice, ci ar trebui să mergem mai departe şi să vedem dacă nu cumva satul pe care îl studiem nu face parte dintr'o anumită regiune care îşi are nevoile sale deosebite faţă de altele, ceeace ar sili pe judecătorii din partea locului să interpreteze legea într'un anume fel, nemai întâlnit în altă parte, adică într'un anumit dialect jursiprudenţial, dacă putem spune astfel. Aceasta este însă o treabă foarte grea şi desigur că nu o vor putea face decât cunoscători ai legilor cu foarte multă ştinţă de carte şi cunoaştere a împrejurările din ţară.

Noi să ne mărginim deci la a da simpla descriere statistică a acestei *vieţi procesive a satului.*

Prin aceasta am lămurit partea întâia a problemei noastre. Urmează să lămurim partea a doua, adică aceea privitoare la viaţa neprocesivă a satului, adică la descrierea vieţii de drept care trăeşte cu adevărat între oameni şi este folosită zi de zi, ceeace juriştii numesc „dreptul viu" al satului nostru. Acest drept viu este ceva foarte mlădios, uneori foarte turbure, mereu în prefacere, sprijinindu-se de multe ori pe cod, dar depăşindu-l întotdeauna, crescând peste el, alături de el sau chiar împotriva lui.

Pentru ca să fim noi înşine lămuriţi asupra ceeace trebueşte să urmărim în această cercetare a dreptului viu sătesc, este bine să arătăm care sunt isvoarele dreptului viu.

Mai întâiu să zicem că nicio altă regulă juridică nu există decât cea a codului. Insă codul cuprinde multe dispoziţii şi se poate întâmpla ca satul să nu le aplice pe toate, ci să aleagă numai o parte din ele, dând cu totul părăsirii pe celelalte. Aceasta desigur că schimbă înfăţişarea totală a dreptului viu faţă de dreptul scris al legii. Iacă de pildă, codul prevede anumite reguli pe care nu le vom întâlni totuşi aplicate în viaţa satelor: înzestrarea ar trebui să se facă, conform codului, printr'un act autentificat înainte de efectuarea căsătoriei. Sătenii întrebuinţează însă de cele mai multe ori acte neautentice. Pentru acelaş scop, al înzestrării, ei nu folosesc deci forma juridică legală a înzestrării. Ci lasă deoparte cu totul înzestrarea propriu zisă şi folosesc, abătându-se dela intenţia legiuitorului, acte simulate, de vânzare sau donaţiune. Codul de asemenea prevede împărţirea averei faţă de copii de către un părinte, aşa numitul partaj al ascendentului. Pentru aceasta cere însă acte autentice şi privegherea anumitor reguli foarte aspre. Sătenii nu folosesc partajul ascendentului, dar ajung la acelaş scop tot pe calea actelor simulate, vânzări, înzestrări, etc.

Acest lucru se întâmplă mai ales în acele sate unde mai dăinuesc încă regulile vechiului obiceiu al pământului, care este şi el o lege, nescrisă, totuşi adânc intrată în deprinderile oamenilor. Când am studiat istoricul satului şi ne-am trudit să vedem care sunt rămăşiţele trecutului care înrâuresc viaţa de astăzi,

a satului, am văzut că am întâlnit în cel dintâiu rând acest obiceiu al pământului. Se cade deci, la studiul de faţă al vieţii juridice de astăzi să arătăm care este partea din obiceiul pământului care mai trăeşte încă.

Trebue dealtfel să băgăm de seamă că nici acest obiceiu al pământului nu se păstrează aidoma cum a fost în bătrâni. Deşi fiind nescris, este mai uşor de mlădiat după împrejurările deosebite ale vieţii schimbătoare, totuşi este uneori destul de închegat pentru ca el, întocmai ca şi codul, să se afle în nepotrivire cu nevoile vieţii de astăzi, deci, să se facă din acest obiceiu al pământului, o alegere a regulilor care se mai păstrează, sau o răstălmăcire a lor, aşa ca totuşi să nu pară a fi părăsite.

Dar sunt în viaţa satului, prins astăzi într'o prefacere atât de iute şi de adâncă, şi anumite nevoi cu totul noi, pe care nu le-a prevăzut nici codul şi nici obiceiul pământului. Statul este aşadar nevoit să-şi scornească singur reguli juridice noi. Un drept obişnuelnic, obiceiuri ale pământului, se mai pot încă naşte şi în ziua de astăzi.

In al patrulea rând, se poate întâmpla ca sătenii să simtă nevoia închegării, într'un singur tot, a întreg dreptului viu, ale cărei dispoziţii izvorâsc din atâtea locuri: cod, obiceiu al pământului şi creaţie nouă.

Pentru ca să se facă această închegare, din nevoia sistematizării, se pot naşte unele reguli de drept,

menite tocmai să facă legătura între toate părţile alcătuitoare ale dreptului viu.

Aceste patru isvoare ale dreptului viu, cod, obiceiu, creaţie şi sistematizare, trebue să le avem noi întotdeauna în vedere, în studiul vieţii juridice a satului, dealungul întregului chestionar pe care îl publicăm mai jos.

PLAN DE CERCETARE A MANIFESTĂRILOR JURIDICE

A) AMESTECUL JUDECĂTORIEI IN VIAŢA SATULUI

Se va ridica statistica proceselor civile ale locuitorilor satului, pe un număr cât mai mare de ani.

Se va calcula cota parte cuprinsă de procesele satului, faţa de totalul dosarelor judecătoriei (proporţional cu numărul locuitorilor comunei şi ai ocolului judecătoresc).

Procesele dintre locuitorii satului cu locuitorii din alt sat, se vor însemna deosebit.

Se repartizează procesele pe ani, pe speţe juridice, pe categoria socială a împricinaţilor, pe vârstă şi sex, pe epoci de introducere, pe moduri de introducere, reprezentare prin avocaţi, pe soartă juridică (închiderea dosarului prin împăcare, neprezentare, apelare, atacare cu recurs, executare, contestaţie la executare, etc.).

Aceiaşi ridicare statistică va trebui făcută şi la Tribunale, Curţi de apel şi Casaţie.

Pe cât va fi cu putinţă, se va încerca o apreciere cantitativă a cazurilor de împăcare a diverselor pricini săteşti, fără de ajutorul judecătorilor, şi se va studia modul in care se fac aceste împăcări. Se vor determina persoanele care exercită de fapt un drept de judecată, sau de instrumentare în vederea judecăţii săteşti neoficiale: agrimensori empirici, oameni bătrâni, oameni cu vază, sfat de împăciuire, preot, învăţător, etc., primar, consilieri săteşti sau jandarmi. Se vor arăta care sunt pricinile care scapă de obiceiu controlul judecătoriei: certuri, bătăi, dificultăţi în viaţa de familie, chestiuni de proprietate, etc.

Se va ridica o statistică a contractelor săteşti, făcute prin judecătorie

Numărul contractelor autentice. Numărul contractelor operate prin notari publici, sau a celor sub semnătura privată care au căpătat dată certă într'un chip oarecare. Modul de plată a taxelor, se va studia în special.

Se vor face aceleaşi repartizări de cifre ca şi pentru procese, adăogându-se însă observaţiuni cu privire la conţinutul actelor: abateri de la formularul curent, „clauze de stil", specific rurale, camufulări în forme juridice în desacord cu scopul efectiv urmărit (înzestrări în formă de vânzare d. p.) sau contracte neprevăzute sau interzise de cod (zălogirea de pildă).

B) VIAŢA NEPROCESIVĂ A SATULUI

Influenţa codului, a obiceiurilor pământului, reconstituite conform indicaţiilor cuprinse în planul de lucru al cadrului istoric şi studiul creaţiei contemporane (creaţie propriu zisă şi sistematizare), vor fi urmărite continuu, de-alungul următoarelor capitole:

Organizarea juridică a vieţii de familie. Modurile de transmitere ale averilor familiale (înzestrări şi succesiuni).

Numărătoarea statistică: se va calcula cu ajutorul spiţelor de neam, proporţia dintre totalul averilor ajunse în folosul copiilor după moartea părinţilor, faţă de cele date în folosinţa lor încă din timpul vieţii părinţilor.

Se vor calcula pe familii, averile părinteşti transmise total după moarte, sau total transmise între vii, precum şi cazurile mixte în care părinţii îşi rezervă o cotă aparte (şi cât anume) transmisibilă abea după moarte.

Analiza formei juridice şi a rostului social al înzestrării şi moştenirii:

Inzestrarea: *care sunt formele înzestrării:* act de dotă făcut conform codului civil, foaie de zestre, tocmeală de zestre conform obiceiului pământului, sau forme deghizate: vânzări cu preţ fictiv, donaţie, cu sau fără condiţii rezolutorii, arendări, dare în dijmă, simplă tolerare de fapt, etc.

Care sunt condiţiile şi pricinile înzestrării: Se obişnueşte de către părinţi o cedare parţială sau totală a averii familiale, în viaţă fiind ei încă?

Care e rostul înzestrării? Pentru ce îşi înzestrează părinţii copiii? Este înzestrarea o obligaţie?

Pot părinţii să nu înzestreze pe băiatul sau fata lor? In ce caz: necinstire, plecare din casă, plecare din sat, răscumpărare prin faptul întreţinerii la şcoală sau la meserie.

Ce despăgubire ia fiul sau fiica ce pleacă din casa părintească?

Inzestrarea copiilor se face cu un anumit prilej: logodnă, căsătorie, întoarcere din armată, vârstă, etc.?

Câtă avere îşi împart părinţii şi ce cotă îşi rezervă ei?

In ce proporţie îşi împart ei averea între copiii lor?

Se dau averi deosebite băeţilor şi fetelor (se înzestrează fetele şi cu pământ, sau numai cu lucruri mobile? De ce nu? Care este conştiinţa locală. S'au produs cumva schimbări de curând în această privinţă? De ce?

Poate fi un copil favorizat în dauna celuilalt?

Când, cum şi de cine sunt înzestraţi copiii orfani, vitregi, crescuţi de fraţi sau alte rude, copiii din flori, adoptaţi, etc.

Care sunt măsurile pe care părinţii le iau împotriva abuzului fiilor?

Se întâmplă ca fii să abuzeze de buna credinţă a părinţilor şi să-i lase în complectă părăsire?

Care e soarta părinţilor care şi-au păstrat o cotă parte. Dar a celor care au dat în dijmă, sau prin simplă tolerale? (în caz că există în regiune cărţi funduare, se va studia legătura dintre sistemul acesta al înzestrării şi schimbările din cartea funduară. In tot cazul se va arăta cine plăteşte impozitele şi cine figurează în rol: părintele sau copilul înzestrat).

Cota parte pe care şi-o rezervă părinţii este suficientă traiului lor?

Ce se întâmplă cu această rezervă, după moartea părinţilor? Se lasă moştenire egală tuturor copiilor, sau o dau numai aceluia dintre ei care i-a îngrijit la bătrâneţe?

Care anume dintre copii este ales în vederea acestei îngrijiri la bătrâneţe şi purtarea slujbelor de pomenire după moarte? Este cel mai mic? Cel rămas în casă?

Există un drept de ultimogenitură bărbătească în privinţa moştenirii casei părinteşti?

Care este situaţia văduvei sărace? Dar a văduvei fără avere? In caz că sunt copii? In caz că nu sunt?

Există deosebire de soartă juridică între averea bărbatului şi averea adusă ca zestre de către femeie?

Există deosebire de soartă juridică între averea moştenită şi cea de cumpărătură?

Moşteniri: Se obişnuesc testamentele? In forme legale sau după obicei? Cum se face diata scrisă? Cine o scrie, când, faţă de ce martori, faţă de moştenitor, etc., etc.?

Ce drept are testatorul să facă prin diată: să schimbe înzestrările făcute în timpul vieţii? Să dispuie asupra cotei neîmpărţite? Să desmoştenească?

Se cunoaşte vre-un drept asemănător celui al rezervei din cod? Sau al sezinei?

Limba de moarte mai există?

Se rezervă o cotă parte din moştenire pentru sufletul răposatului? E obligator? In ce cazuri?

Se întâmplă ca după moartea părintelui să se procedeze la o deschidere de succesiune legală conform codului?

Este acest lucru considerat ca drept, în caz că au fost făcute înzestrările? Sau ca o răzvrătire şi o stricare a moravurilor?

Respectă fraţii, în posesiunea casei părinteşti pe acela dintre ei care a îngrijit de părinţi la bătrâneţe? Sau cer şi pentru casă aplicarea codului civil?

Pentru a preveni aceasta, obişnuesc părinţii să facă acte autentice de vânzare a casei către fiul care îi îngrijeşte? Care sunt condiţiile: întreţinere viageră şi uzufructul casei, etc.

In caz de succesiune deschisă după cod, cer fiii să se aplice regulele obiceiului (de pildă în ce priveşte casa).

Cine are drept la moştenire. Până la ce grad de rudenie? Filiaţie legală şi nelegala.

Se obişnueşte raportul zestrei?

Drepturile soţului supravieţuitor. Văduvă şi văduv. Dacă e bogat sau sărac. Dacă a adus sau nu zestre.

In caz că moştenirea e lăsată numai soţului văduv sărac, cine apreciază sărăcia?

Care e cota parte a văduvului sărac în raport cu numărul copiilor, etc.

Moşteneşte în plin drept sau în uzufruct?

Poate soţul defunct să reguleze mai dinainte şi în ce chip, soarta soţului supravieţuitor?

De pildă împărţind în mod ideal copiilor averea a cărui folosinţă viageră o va lăsa soţului supravieţuitor?

Sau se urmează regulele codului civil actual?

Relaţii de familie, de natură juridică, între vii.

In afară de îndatorirea înzestrării şi a întreţineri părinţilor la bătrâneţe, atâta timp cât toţi membrii familiei stau într'o casă, care sunt relaţiile juridice dintre ei?

Ce drept are fiecare în parte la folosul averii: pământ, haine, locuinţă, alimente, produs al muncii comune, produs al muncii individuale.

Care sunt cotele şi normele după care se repartizează cheltuelile bugetului familial faţă de părinţi, copii legitimi, nelegitimi, adoptaţi, înfiaţi, etc.

Exista o datorie de întreţinere reciprocă?

Prin faptul căsătoriei, soţii sunt obligaţi să se întreţină? Dar pe copii? Sarcina cade asupra mamei sau tatălui, sau amândurora?

Datoresc copii întreţinerea părinţilor chiar în caz că nu au fost înzestraţi? ori în cazul când au fost daţi de suflet. Dar ascendenţilor şi colateralilor? Până la ce grad?

Sunt şi ginerii şi nurorile supuşi aceloraşi obligaţiuni? Dar adoptaţii şi adoptatorii între ei? Copilul părăsit, dat de suflet?

Datoreşte familia bărbatului intreţinere văduvii acestuia?

Ce modificări aduce după sine divorţul, sau părăsirea, în privinţa aceasta?

Restituiri de zestre sau despăgubiri faţă de soţia părăsită sau în caz de divorţ, când din căsătorie au rezultat sau nu au rezultat copii.

Despăgubiri faţă de rude, există?

Există o răspundere colectivă solidară a familiei faţă de terţi? In ce caz şi în ce domenii de viaţă:

Sistemul de rudenie: Se vor stabili, pe baze de spiţe de neam, gradele şi numirile de rudenie cunoscute în sat.

Se va urmări mai întâiu rudenia de sânge, pe linie paternă şi maternă, deosebindu-se pentru fiecare în parte numirea de rudenie, cuscrenie, neam, (butuci, crăngi, ramuri, tulpini, fraţi mari, mici, moşi, bătrâni, etc.).

Se vor nota chipurile în care se întrebuinţează în sat numirile de rudenie:

Cui se spune: moşule, mătuşe, tuşe, dodă, nenicule, nene, bădie, soro, frate, vere, şogore, etc., etc., mamă, maică, tată, taică, moşule, nevastă, fiule, finule, naşule, etc., etc.

Se va studia chipul în care se stabileşte rudenia spirituală din năşie.

Cum se alege naşul? Acelaş naş care botează trebue să şi căsătorească? Şi pe finul şi pe fină? Sau merge naşul după băiat? Naşul de căsătorie trebue să fie şi naşul de botez al copiilor rezultaţi din căsătorie?

In caz că naşul moare, cine moşteneşte drepturile şi îndatoririle de năşie? Fata, fiul cu soţia lui, ginerile, cel rămas în casă?

Când încetează îndatoririle năşiei şi cum se transmit drepturile de năşie faţă de terţi?

Ce datorii juridice are naşul? Ce drepturi are la botez, nuntă şi înmormântare şi în timpul vieţii (sau alte ceremonii: punerea mesei, pomeni, etc.).

Ce interdicţii de căsătorie se nasc între fini şi naşi, fiii finului şi fiii naşilor, etc. Sunt tot acelea prevăzute de dogma religioasă, sau se abat în mai sever sau mai puţin sever, dela dogmă?

Ce alte rudenii spirituale mai pot fi (frăţie de cruce, frăţie de moşie, etc.). Cum se stabilesc.

Sistemul de rudenie merge până la a cuprinde o ceată întreagă de oameni, legaţi între ei şi prin alte fenomene decât cele biologice ale rudeniei de sânge? Sau se mărginesc în sfera restrânsă a rudeniei de sânge? Există cu alte cuvinte o potrivire perfectă între familie şi rudenie, sau rudenia e folosită şi la organizarea satului intreg (vezi chestionarul istoric: umblarea pe bătrâni).

Sistemul onomastic. Se va studia tot pe spiţe de neam şi pe totalul numirilor din sat, numele tuturor oamenilor.

Se va căuta a se stabili câte sisteme de nume există: nume oficial legal, nume de poreclă a unui grup mare familial, nume de poreclă indicând apartinerea cuiva de un anumit grup social: familie, soţ, soţie, gospodărie, neam, sau nume de poreclă pur individual. Nume de batjocură.

Cum se moştenește numele. De familie şi de botez.

Cum se schimbă, în caz de schimbare a stării civile: la căsătorie (cu atenţie specială cazului când bărbatul se „mărită"), la adopţiune, la înfiere, etc.

Se va căuta a se înțelege rațiunile pentru care un anume sistem, sau alt sistem sunt folosite de grupul social studiat.

Legături cu sistemul de rudenie, cu viața de familie cu unitatea socială a gospodăriei și a satului întreg.

Proprietatea. In legătură cu cele spuse despre proprietate la capitolul istoric, se va da o descriere a stării de fapt de astăzi:

Stăpânirea lucrurilor mișcătoare și nemișcătoare, dreptul de uzufruct și servituțile.

Contractele: se vor urmări felul și întrebuințarea tuturor contractelor care se obișnuesc în sat:

Vânzări și cumpărări, închirieri, împrumuturi, învoeli de muncă, întovărășiri, etc.

Proceduri juridice: măsurători de moșii, alegeri de părți, hotărnici, jurăminte, luare de dovezi, mărturii, etc.

CAPITOLUL XII

VIAȚA ADMINISTRATIVĂ ȘI POLITICĂ A SATULUI

O închegare atât de mare de oameni cât este aceea a satului, nu poate trăi dacă nu își are o administrație a sa, adică oameni cari să privegheze la buna gospodărie obștească și să poarte de grijă tuturora. Asemenea administrații se găsesc deci în toate satele. Nu numai de astăzi, din vremea noastră, când legi administrative au stabilit primării, consilii comunale, consilii județene, partide politice ș. a. m. d., ci din totdeauna, satele vechi românești au avut o administrație a lor deosebit de bine întocmită. Nu trebue să uităm că, mai ales în acele părți de țară unde satul întreg avea și o avere a lui, grija acestei averi devălmașe trebuia neapărat s'o aibe cineva. Oamenii pe vremea aceea se adunau în obștie, la ieșirea din biserică sau într'altă zi și făceau sfat. Iar hotărîrile și executarea acelor hotărîri, ba chiar și judecarea pricinilor dintre oameni, o aveau „oamenii buni și bătrâni". Sunt foarte multe regiuni ale țării

unde şi astăzi încă oamenii se mai adună astfel şi bătrânii au cuvântul lor de spus. Au urmat după aceea o serie de legiuiri administrative, dintre cari pentru Vechiul Regat, cea cu mai multă înrâurire pare a fi Regulamentul Organic, până s'a ajuns apoi la legiuirile cele de astăzi. Intr'o cercetare monografică, noi trebueşte să urmărim întreagă această administraţie a satului de demult şi de astăzi, aşa ca să putem vedea toate rosturile bunei chivernisiri a treburilor obşteşti.

Ne vom folosi în bună parte de lucrurile pe cari le vom fi aflat cu prilejul cercetării istorice a satului. Dar vom face acuma şi un istoric mai apropiat al satului, stabilind o listă complectă a tuturor primarilor, consiliilor comunale şi a funcţionarilor comunali cari s'au perindat prin sat; o listă a averilor comunale a pricinilor de judecată comunale şi vom da o descriere a modului de funcţionare a administraţiei de astăzi. Desigur că cele mai multe lămuriri le vom căpăta lucrând chiar în primărie, pe actele oficiale strânse acolo. Dar grija noastră trebue să poarte şi asupra vieţii administrative care nu este scrisă în hârtiile primăriei. Se întâmplă aci, ceeace am văzut că se poate întâmpla când am cercetat viaţa juridică a satului. Poate fi adică un *drept administrativ viu,* altul decât dreptul administrativ scris. Ca să dăm o pildă lămuritoare: pomeneam mai sus de anumite sate cari au o avere devălmaşe. Dacă averea aceea este o pădure supusă regimului silvic, atunci Legea silvică a avut grija să constitue o ob-

ştie legală însărcinată cu administrarea averii. Dar dacă averea devălmaşe este altceva decât pădure, de pildă este o baltă, atuncea se poate foarte bine întâmpla ca primăria şi sfatul comunal să ia asupra lor grija de a administra această avere, deşi legea nu-i obligă la aceasta, ci numai pentrucă aşa cere obiceiul locului. Sau poate, tot din pricina obiceiului pământului foarte puternic în anumit sat, primarul şi sfatul comunal să aibe rosturi de judecători, neprevăzute de lege. Sau, dacă primăria nu are grija de asemenea interese obşteşti, care nu sunt prevăzute de legea administrativă, oamenii ei între ei îşi pot alcătui o administraţie neoficială. De pildă pentru paza hotarelor, pentru paza vitelor pe hotar, oamenii îşi pot tocmi funcţionari anume, cari fac administraţie săteasca, deşi nu fac parte din primărie şi au fost aleşi pe altă cale decât aceea prevăzută de legea electorală. Sa nu facem greşala deci de a socoti viaţă administrativa numai ceeace este prevăzut de legile administrative, ci să socotim că este viaţă administrativă tot ceeace are de scop buna gospodărie a unor interese obşteşti.

Acestui studiu de viaţă administrativă trebue să-i adăogăm şi un studiu al vieţii politice din sat. Viaţa politică are două înţelesuri. In primul rând, desigur, este viaţa electorală, a partidelor politice, care fac o legătură între satul nostru şi viaţa ţării întregi. Dar viaţă politică mai înseamnă şi frământarile care sunt chiar în sat, între deosebitele categorii economice sau

confesionale, sau de rasă, care fiecare doreşte să aibe un cuvânt hotărîtor de spus în treburile administrative.

Una din greutăţile cele mari pe care le întâmpină un monografist, atuncea când studiază viaţa administrativă-politică a unui sat, este aceea că nu se poate, decât foarte cu greu, desbăra de patimă. Mai fiecare face parte, dintr'o partidă măcar, dacă nu dintr'un partid şi, de aceea, lesne, se lasă înşelat de pornirea de a judeca prea aspru pe adversarii săi şi prea blând pa tovarăşi. Totuşi ne este cu putinţă să ne desbărăm de patimă. Avem datoria de a o face, mai întâiu pentrucă suntem membri ai Căminului, care stă deasupra certurilor politice sau personale şi, în al doilea rând, pentrucă suntem monografişti, adică oameni de ştiinţă, nepărtinitori şi de bună credinţă.

Vom folosi următorul îndreptar de lucru:

CHESTIONAR PENTRU STUDIUL VIEŢII ADMINISTRATIV POLITICE

Istoricul Primăriei: Şirul primarilor, consilierilor, funcţionarilor pe cât mai mulţi ani în urmă.

Descrierea felului cum a fost organizată această primărie: registre, acte, lucrări.

Descrierea localului Primăriei. Când şi cum s'a construit.

Activitatea trecută a Primăriei: procese cu sate vecine, acţiuni edilitare şi administrative mai vechi, etc.

Funcţionarea Primăriei actuale.

Oamenii care lucrează la Primărie: primarul, consiliul, funcţionarii.

Averea satului administrată de Primărie. Mod de administrare.

Amestecul Primăriei în viaţa satului. Relaţii cu celelalte autorităţi din sat.

Vom da o specială atenţie asupra atribuţiilor Primăriei, care nu sunt prevăzute de legiuirea administrativă. De pildă: adunarea oamenilor la „sfat", la „porunci", la „casa împărătească", discuţii şi voturi, funcţionari sau delegaţi pentru anume treburi ale satului.

Bugetul comunei, pe mai mulţi ani, şi felul în care se execută.

Percepţia: modul ei de organizare şi de funcţionare. Arătarea, cu cifre precise, a dărilor plătite de către sat.

Jandarmeria: modul ei de funcţionare şi de organizare.

Relaţii cu celelalte organe de stat: pretură, prefectură, camere agricole, circumscripţii sanitare, judecătorie, tribunal, etc.

CHESTIONAR PENTRU STUDIUL VIEŢII POLITICE

Arătarea tuturor partidelor care se găsesc organizate în sat.

Felul organizării lor: conducători şi membri, case de sfat, cluburi, registre, cotizaţii, propagandă.

Luptele dintre aceste partide, în sat: caracterul lor şi înraurirea lor asupra vieţii satului.

Participarea satului la luptele politice ale judeţului.

Alegerile, comunale şi judeţene şi rezultatele lor.

Psihologia politică: studiul membrilor oficiali ai cluburilor acestora politici, a oamenilor cu credinţi politice neorganizaţi în partid, a revoltaţilor şi a reformatorilor sociali. Ce ştiu ei despre partid, ce ştiu ei despre politică şi ce anume îi mână pe ei legile ţării, ce ştiu ei despre politică şi ce anume îi mână pe ei să facă sau să nu facă politică.

CAPITOLUL XIII

UNITĂŢI SOCIALE

In toate cercetările pe care le-am făcut până acuma în sat, am privit lucrurile, dintr'o singură ochire, ca şi cum am fi avut în faţă satul întreg, ca o singură fiinţă.

Am făcut lucrul acesta pentrucă aşa ne venea mai uşor. Insă, din cele până acuma văzute şi studiate în sat, am putut băga de seamă că, departe de a fi o singură fiinţă, satul este dimpotrivă, alcătuit din foarte multe părţi, cari, alăturându-se, încheagă satul. Şi fiecare din aceste părţi este ea însăşi ca o fiinţă de sine stătătoare. Astfel numărul cel mare al *gospodarilor* din sat se împarte în mai multe *categorii economice* trăitoare în *gospodării* de sine stătătoare. De asemeni, când am numărat oamenii din sat, am văzut că ei sunt adunaţi laolaltă în *neamuri* şi în *familii.*

Dacă stăm şi ne gândim, atunci putem băga de seamă că, de fapt, viaţa omului în sat se duce în asemenea alcătuiri de viaţă laolaltă, mai mici decât satul întreg. Fiecare om trăeşte într'o familie, într'o

anume gospodărie şi aşa mai departe. După cum ştim aceste frânturi de viaţă a satului, care sunt închegate temeinic şi statornic, se numesc *Unităţi sociale.*

Suntem datori să studiem şi să cercetăm şi aceste unităţi sociale. Dar dacă o unitate socială alcătuitoare a satului, este mai mică decât satul întreg, aceasta nu înseamnă că este şi mai uşoară de studiat. Dimpotrivă, tocmai pentrucă este mai mică, ne putem îngădui un studiu care merge cu mult mai la amănunt. Este ca şi când am privi ceva la microscop: cuprindem mai puţin cu privirea, dar cu atât mai adânc. Aceste studii de adâncime trebuesc neapărat făcute, pentrucă prin ele verificăm şi controlăm studiul cel mare al satului întreg.

Fiecare unitate socială în parte, trebueşte să fie socotită deci ca o monografie de sine stătătoare. Deci, pentru fiecare unitate socială în parte va trebui din nou să ne punem întreg şirul de întrebări pe care le-am învăţat până acum: Ce legături are cu pământul pe care trăeşte unitatea socială; ce legături are cu viaţa biologică a grupului; ce trecut are şi ce viaţă sufletească; ce manifestări economice, spirituale, juridice şi administrativ-politice au loc în acea unitate socială.

E dela sine înţeles că ar fi cu neputinţă să dăm chestionare şi planuri de lucru pentru toate unităţile sociale din sat. Mai întâiu, pentrucă ar trebui să scrim încă o carte pentru fiecare unitate, şi, în al doilea rând pentrucă nici nu putem şti mai dinainte câte unităţi

sunt în sat. Ne vom mărgini să dăm doar câteva planuri de lucru numai pentru acele unităţi, care, fiind cele mai de temeiu în viaţa oamenilor, suntem singuri că vor fi întâlnite în orişice loc unde trăesc oamenii laolaltă. Şi anume: vom da un plan de lucru pentru studiul vieţii de familie, unul pentru studiul gospodăriei; adăogăm, tot ca simplă pildă, unul pentru studiul vieţii copiilor. Din ele, fiecare va putea să ghicească felul cum trebue să studieze şi alte unităţi sociale, dacă nevoia o va cere.

Studiul vieţii de familie. Dintre toate unităţile sociale cea care este cea mai firească omului şi cea mai adânc legată de fiinţa lui trupească şi sufletească, este fără îndoială familia. Rostul sociologic al familiei este acela de a pune la îndemâna oamenilor o ocrotire şi o ajutorare pentru împlinirea a două mari scopuri: mai întâiu, naşterea copiilor şi, în al doilea rând, creşterea lor, aşa ca ei să fie nu numai oameni sănătoşi, ci şi oameni bine pregătiţi pentru viaţa lor în societate. Familia împlineşte deci două rosturi: unul pur biologic şi altul de educaţie.

Dar dacă putem regăsi aceste rosturi ale familiei la toate societăţile omeneşti, aceasta nu înseamnă că peste tot şi întotdeauna nu a existat decât un singur chip de a fi al familiei. Dimpotrivă, după împrejurările schimbătoare de viaţă ale oamenilor, familia este ea însăşi silită să se schimbe, tocmai pentru a-şi putea duce la bun capăt menirea ei. In satele noastre

româneşti, de pildă, familia se găseşte astăzi într'o schimbare ce se poate destul de uşor băga de seamă. Inainte vreme familia românească de la sate, ba chiar şi cea de la oraşe, era cu mult mai cuprinzătoare decât cea de astăzi. Pe vremea aceea *neamul* întreg cuprindea foarte multe familii şi le ţinea laolaltă într'o solidaritate foarte strânsă. Aceste neamuri aveau şi o tovărăşie de avere; erau în acelaş timp şi o gospodărie obştească a tuturor. Ba sunt unele sate în care neamul era aşa de cuprinzător încât satul întreg era alcătuit dintr'un singur neam sau numai din câteva neamuri.

Schimbându-se vremurile, alcătuirea aceasta a neamului întreg, care-şi avea regulile ei, s'a schimbat, iar stăpânirea devălmaşă a neamului întreg, s'a spart pe grupuri de familie mai mici. Acele grupuri de familie sunt la rândul lor foarte deosebite; sunt unele foarte închegate între ele, strângând laolaltă mai multe rânduri de oameni, moşi, tineri şi copii, cari lucrează cu toţii în aceeaş gospodărie, şi sunt altele mai deslânate, în care o pereche de oameni îşi ţine la sine copiii numai până când, crescând mari, le vine şi lor timpul să se aşeze la case.

Fără îndoială că deosebirile acestea ale vieţii de familie aduc după sine şi o schimbare hotărîtă a legăturilor care sunt între oameni şi a felului lor de traiu de toate zilele.

Intr'o monografie sociologică noi trebue să ajungem

a cunoaşte cât s'a păstrat în satul nostru din vechea alcătuire a neamurilor, cât au mai rămas[1] din gospodăriile familiale devălmaşe, strânse laolaltă pe mai multe rânduri de oameni şi cât de departe a ajuns spulberarea aceasta a familiilor pe grupuri mai mici.

Acest lucru il putem face cu atât mai uşor, cu cât atuncea când am făcut numărătoarea oamenilor precum şi prelucrarea statistică a datelor demografice, am strâns tot ceeace ne trebuea pentru descrierea formelor de viaţă familială.

Nu avem decât să luăm cifrele calculate atuncea şi să le înfăţişăm pe curat în ordinea pe care o cere chestionarul pe care îl vom da mai jos.

Odată sfârşită această descriere statistică, putem începe cercetarea mai adâncită a vieţii de familie. Pentru aceasta trebue să stăm de vorbă cu cât mai mulţi oameni, bărbaţi, femei, tineri şi bătrâni, astfel ca să ne lămurim cu privire la toate laturile vieţii familiale, întocmai după chestionarul de mai jos.

Suntem datori să dăm o lămurire cu privire la concubinaj. Trebue să fim foarte băgători de seamă atuncea când vom întâlni grupe familiale cărora le lipseşte binecuvântarea bisericii şi oficializarea dată de către Ofiţerul stării civile. Concubinajul este şi el o formă de familie. Desigur nu este o familie deplină şi mari primejdii decurg din această stare de concubinaj. Insă totuşi este un fel de familie pe care trebueşte s'o studiem cu foarte multă grijă. Mai ales vom căuta să aflăm pricinile pentru care această familie nu ajunge

a se desăvârşi. Pot fi la mijloc pricini economice, împiedicări juridice, neînţelegere a oamenilor, obiceiuri vechi. Numai dupăce vom fi înţeles care suut aceste pricini, vom putea, prin Căminul Cultural, să ducem şi o luptă pentru stârpirea lor.

Viaţa de familie stă de fapt în legături care există între deosebiţi membri ai grupului de rude. Vom avea deci de studiat, rând pe rând, relaţiile între soţi, relaţiile soţilor cu părinţii lor, relaţiile copiilor între ei, relaţiile întreg grupului familial cu cei din afara grupului. Această din urmă relaţie este pentru noi deosebit de importantă, pentrucă ea ne dă prilejul unei acţiuni mai mari prin Căminul Cultural. Familia trebue deci să aibe legături cu şcoala, cu biserica, cu Căminul Cultural ş. a. m. d. Trebue deci să le ştim bine în ce fel sunt, ca să le putem îndrepta cu folos.

Ca să fim mai siguri că studiile pe cari le-am făcut cu privire la toate familiile din sat, nu sunt greşite, este bine să începem, după cum am spus, şi studiul câtorva familii din sat alese astfel încât să avem câte o pildă din toate felurile de a fi ale vieţii de familie: şi bună şi rea, şi familie de săraci şi una de bogaţi ş. a. m. d. La familiile pe care le studiem astfel vom avea grijă să folosim şi planul de cercetare al gospodăriei.

Acest plan este destul de lămurit ca să-l putem folosi fără a-l mai descrie în amănunţime

De asemeni şi planul privitor la jocurile de copii, pe care îl adăogăm.

I N D R E P T A R

PENTRU CERCETAREA FAMILIEI[1]

I. Descrierea totală a familiilor din sat.

Numărul total al populației și împărțirea ei pe familii și gospodării.

Arătarea pe spițe de neam a legăturilor de rudenie dintre săteni.

II. Cercetarea faptelor care pot înrâuri asupra vieții de familie.

1. **Cosmologic.** Așezarea caselor în sat, felul lor de a se aduna mai multe la un loc, pe neamuri, pe văi, pe cătune.

2. **Biologic.** Descrierea statistică a familiilor și neamurilor. Studiul biologic al familiilor.

3. **Istoric.** Felurile de viață și modul de organizare al familiei pe vremuri. Tradiții și obiceiuri. Istoria neamurilor din sat: de unde au venit, din cine se trag ș. a. m. d.

4. **Psihologic.** Psihologia satului întreg cu privire la viața de familie. Opinie publică.

III. Nașterea unor familii noui.

a) prin căsătorie: descrierea statistică a numărului anual de căsătorii, pe anotimpurile când se fac căsătoriile, vârstele mirilor, locul lor de origină, starea lor materială, religioasă, etc.

b) scopurile căsătoriei așa cum sunt văzute de către cei care se căsătoresc: nevoi sufletești, morale, religioase, economice, dorul de copii, grija zilei de mâine, etc.

c) pricinile adevărate ale căsătoriilor, așa cum ies ele din studiul realității: obicei, nevoile vieții și cari anume, silă sau înrâuire din partea opinei publice a satului, a părinților, etc.

d) cum se aleg soții între ei: după vârstă, bogăție, situație socială, religioasă, etc. Frumusețe, sănătate, caracter, etc.

e) prilejuri de întâlnire a tinerilor: rolul șezătorilor, a muncii în comun, a vizitelor, a pețitorilor. Viața sexuală înainte de căsătorie. Căsătorii de probă.

f) cereri în căsătorie: reguli, obiceiuri și ceremonii.

---

[1] Lucrat de D-ra Xenia C. Costa-Foru în Seminarul de Sociologie.

g) logodna: scopul logodnei, regulile ei, dreptul și datorii ale logodnicilor, durata ei.

h) căsătoria: căsătorie civilă, căsătorie religioasă, nunta propriu zisă și deosebitele ei forme ducând la un concubinaj legal, după opinia satului: (nuntă mică, nuntă de noapte, etc.). Pentru studiul ceremoniilor, vezi chestionarul special.

j) concubinajul: descrierea statistică a concubinajelor, a familiilor concubine, a felului lor de a se naște, de a trăi și de a se desface.

IV. Legătari între membrii familiei:

a) Legături între soți: viață comună, egalitate sau ierarhie în viața lor *biologică* (procreare, muncă, îngrijiri, odihnă, locuință, petreceri); *psihologică* (sentimente reciproce, intrare în familia soțului celuilalt); *economică* (drepturi și datorii); *juridică* (regimul legal și cel real); *socială* îngrijirea și creșterea copiilor.

b) Cum pot sfârși legăturile între soți: părăsire, divorț, moarte. Efectele despărțirii soților asupra familiei și copiilor. Pricinile despărțirilor și mijloace prin cari se face despărțirea.

c) Legături între noii căsătoriți și părinții lor: viață în comun sau în gospodării deosebite. Felul lor de viață și de legături familiale.

d) Legături între părinți și copiii lor: dorința părinților de a avea copii (câți și de ce sex), datorii față de copii, mijloace și metode de creșterea copiilor, puterea părintească, drepturi și datorii ale copiilor după sex și vârstă.

e) Legături între bunici și nepoți.

f) Legături între colaterali: după gradul lor de rudenie, vârsta lor, sexul lor și după cum duc viață laolaltă ori ba.

V. Manifestările vieții de familie (descrierea feluritelor forme de viață ale familiei).

a) Activități culturale (viața religioasă a familiei, forma și înțelesul formei religioase în familie; viața morală a familiei; viața estetică a traiului într'o singură gospodărie; feluri de a fi sau de a vorbi deosebite ale unor familii față de altele).

b) Activitatea economică (studiul gospodăriei, după chestionarul special).

c) Activitatea juridică a familiei (studiul juridic al familiei, după chestionarul special).

d) Activitatea de organizare administrativă a familiei (cine conduce viaţa familiei şi după ce reguli).

VI. **Legături ale familiei cu celelalte instituţii din sat.**

Legături cu şcoala, cu biserica, cu primăria, sprijin, ajutor, prilejuri de ceartă sau de duşmănie ş. a. m. d.

INDREPTAR DE LUCRU PENTRU CERCETAREA GOSPODĂRIEI [1])

I

Stabilirea şi descrierea amănunţită a tutror părţilor alcătuitoare ale gospodăriei (oameni şi avere).

A. **Oameni.** Alcătuirea unui tablou cuprinzând membrii familiei şi auxiliarii permanenţi şi ocazionali din gospodărie. Descrierea gradelor de rudenie ale elementelor grupului (spiţe de neam, tablouri de rude, cu locul unde se află actualmente şi situaţia lor socială). Natura relaţiilor dintre membrii familiei şi auxiliarii gospodăriei. Istoria grupului de oameni de când trăiesc împreună. Starea biologică, sanitară, culturală, morală, etc. a grupului (după planul studiului biologic şi planul studiului familiei), avându-se în vedere munca, odihna, alimentaţia, bolile. Descrierea fiecărui membru în parte.

B. **Averea.** Se vor avea în vedere, pentru fiecare element constitutiv al averii (locuinţă, dependinţe, întreprinderi industriale, terenuri agricole şi inventar viu şi mort) următoarele chestiuni:

a) Condiţiile naturale de aşezare (văi, dealuri, ape, păduri, mlaştini, calitatea pământului, etc.).

b) In ce cartiere, la ce distanţă se află de alte aşezări umane şi centre de viaţă economică şi culturală, instituţii, prăvălii, iarmaroace, spitale, etc. (Situaţia gospodăriei faţă de sat: condiţionarea ei de teren, avere, stare economică, împrejurări sociale. Se

[1]) Redactat de d-nii Herseni, Vulcănescu, Stahl.

vor nota fenomenele privitoare la viaţa gospodarului: participare la viaţa colectivă, izolare în afara grupului sau încercarea unei atitundini înlăuntrul grupului. Situaţia gospodăriei faţă de stradă: îşi găseşte această situaţie o explicaţie în necesităţile economice, în motive sociale, conformism, imitaţie, inovaţie? Situaţia gospodăriei faţă de punctele cardinale: este ea determinată de motive igenice, poziţia faţă de sat, credinţe, obiceiuri? Starea cartierului, densitatea locuinţelor, lăţimea străzilor, lumină, pavaj, apă stagnată, loc viran, etc.)

c) O enumerare şi o descriere în linii largi a elementelor gospodăriei ca să se arate împărţirea şi dispoziţia lor, cu distanţele dintre ele. (Loc de casă, îngrădirea, terenul). Clădirile: casa propriu zisă, acarete: magazii, hambare, grajduri, coteţe, etc., latrină, fântâni. Se va stabili raportul între numărul şi bogăţia clădirilor, averea, cultura, situaţia socială a gospodarului şi numărul membrilor familiei acestuia. Se va încerca o explicaţie a împărţirii diferitelor clădiri şi a dispoziţiei acestora în interiorul gospodăriei, ţinându-se seama de vechimea gospodăriei, obiceiu şi nevoile economice).

d) Căile de comunicaţie şi mijloacele de transport ale gospodăriei (apreciate în ore şi preţ).

1. IMOBILE

(Se va descrie amănunţit fiecare element al gospodăriei):

a) **Clădiri:** Locul de casă, intrări, împrejmuiri, teren, grădini şi ogradă, locuinţa propriu zisă, acareturi, magazii, hambare, grajduri, coteţ, pivniţă, latrină, fântână, precum şi clădirile depărtate de locul de casă (mori, pive, dârste, pivniţe, odăi, căsoaie, etc.), arătându-se pentru fiecare în parte tehnica construirii şi a prefacerilor construcţiei, materialul construcţiei, tehnica construcţiei, constructorii, dimensiunile, întrebuinţarea fiecărui element în parte (fiecare odaie cu numărul persoanelor cari locuesc în ea, fiecare pătul cu cantitatea de cereale pe care o cuprinde; fiecare parte a ogrăzii sau a grădinii cu destinaţia sa, etc.).

b) **Pământul:** (potrivit arătării lor din capitolul economic).

2. MOBILE

(Se va alcătui inventarul gospodăriei după tabloul de mai jos):

INVENTAR

Obiectele cari constituesc inventarul gospodăriei fac parte din mai multe clase De o parte instrumentele de muncă, la cari trebue să adăugăm vitele de muncă, de alta obiectele de confort, alături de acestea animalele domestice de producţie şi în sfârşit produsele păstrate fie în vederea consumaţiei, fie în vederea schimbului.

Unelte manuale: sape, lopeţi, casmale, târnăcoape, greble, furci, seceri, coase, securi, bărdiţe, cosoare, butoaie, sdrobitoare, prese, zăcători, cântare, furci de tors, etc. Unelte cu tracţiune animală: căruţe (cu osii de lemn, cu osii de fier), trăsuri, sănii, pluguri, (cu o brazdă, grindei de lemn ori de fier, cu mai multe brazde, etc.), grape de lemn ori de fier, tăvălugi de lemn sau fier, hamuri pentru cai, etc. Unelte cu tracţiune mecanică: (tractoare, semănătoare, secerătoare, tocătoare de paie, mori, teascuri, etc. mecanice). Vite de muncă: boi, vaci, cai, — câini, pisici, etc.

Animale de producţie şi reproducţie (cavaline, bovine, ovine, porcine, paseri).

Produse depozitate: minerale (sare, gaz, păcură, var), vegetale (grâu, secară, orz, ovăz, porumb şi starea în care se găsesc: grăunţe, făină, tărâţe, paie, etc.). Oleaginoase: (floarea soarelui, seminţe, oleiu, etc.). Textile: cânepă, in (netopite, fuior, urzeală, tort, câlţi, sământă). Legume: cartofi, fasole, mazăre, bob, ardeiu uscat sau murat, pătlăgele roşii, dovleci, harbuji, castraveţi verzi sau muraţi, varză murată, praz, ceapă, usturoiu, etc. Furaje: fân, lucernă, trifoiu, etc. Fructe: mere, pere, prune, cireşe, zarzăre, etc. (proaspete, conservate, uscate, afumate, transformate în ţuică, must, etc.). Lemne: (de construcţie, de foc, crăci). Produse animale: piei, brânză, smântână, unt, carne, grăsime, lână, ouă, fulgi, etc.

Obiecte casnice (zestrea casei: mobile (pat, masă, scaune, lăzi, dulapuri, etc.), obiecte de depozitat, de păstrat şi de gătit bucate: (oale, căldări, vedre, căni, sticle), tacâmuri (linguri, cuţite, farfurii).

Se va nota la fiecare exemplar al acestor obiecte: originea (făcută, primită zestre, moştenire, cumpărată), provenienţa (produs casnic, de meseriaş, de fabrică). Se va arăta apoi dacă sunt proprietatea gospodăriei sau dacă sunt luate în folosinţă. Se vor nota obiectele date în folosinţă unor străini. Se va arăta felul şi starea în care se găsesc (o descriere sumară), apoi întrebuinţarea lor şi folosul pe care îl aduc gospodăriei.

II

FORMELE DE VIAŢĂ ALE GRUPULUI

1. Economice: munca (conform chestionarului biologic), bugetul şi consumaţia (după planul de mai jos):

Consumaţia gospodăriei cuprinde mai multe categorii, produse proprii, cumpărate, etc.

a) Hrana oamenilor şi a vitelor; b) Locuinţa: folosirea casei mobilelor, a veselei, etc.; c) Luminat, încălzit: gaz, lemn, chibrituri etc.; d) Imbrăcăminte: costum, haine, rufe, etc.; e) Igienă: săpun desinfectante, medicamente; f) Instrucţie: cărţi, ziare, taxe de şcoală; g) Distracţie: cărţi de joc, popici, dans, jocuri, etc.; h) Impozite (se va nota de unde şi-a procurat banii pentru impozit).

Se va arăta la fiecare din aceste categorii: a) cantităţile consumate sau întrebuinţate într'un an şi sub ce formă, sau la îmbrăcăminte şi locuinţă, de câţi ani are obiectele şi cât îi ţin, la distracţii timpul şi cheltuiala, etc.; b) Ce cantităţi sunt din produsele gospodăriei şi ce cantităţi provin din schimb, menţionându-se dacă sunt luate din sat, târg, oraş, etc.; c) Ce cantităţi de pământ muncă, inventar, produse, bani s'au dat în schimb.

2. Spirituale. Viaţa spirituală a familiei lasă în gospodărie urme materiale cari vor trebui urmărite; cu privire la confort: analiza condiţiilor de igienă şi de uşurinţă de traiu oferite de locuinţă hrană, muncă, odihnă, îmbrăcăminte şi îngrijire de boală (după starea, vrednicia şi priceperea gospodarilor).

Estetice: analiza străduinţei spre frumos a grupului (interioar zugrăveli, grădini cu flori, glastre cu flori, etc.)

Etice: criteriile morale ale vieţii de gospodărie (după concepţi şi starea morală a gospodarului). Se va folosi chestionarul familie:

3. Juridice. Se vor urmări formele juridice de organizare a

stăpânirii și folosirii averii și relațiile dintre persoane, conform chestionarelor speciale (dela manifestările juridice).

4. Administrativ-politice. Inchegarea gospodăriei în forme permanente de organizare (drept disciplinar, tradiții, obiceiuri, conducerea gospodăriei, împărțirea muncii, orânduirea lucrurilor etc.). Se va studia și ține seama de trecutul tuturor acestor manifestări.

III

RAPORTURI SOCIALE

a) Raporturile dintre diferitele elemente ale gospodăriei. Toate descrierile de până acum nu au valoare teoretică decât numai dacă sunt duse până la totală epuizare, și ele nu constituesc decât o strângere de materiale în vederea problemelor sociologie cari ni se pun. Și anume, vom urmări paralelismul și influențele reciproce dintre diferitele elemente ale gospodăriei, precum și condiționările manifestărilor din sânul gospodăriei. De pildă: chipul .în care grupul omenesc dat, vrea și poate folosi condițiile oferife de natură avere și capital biologic uman. Disproporțiile și potrivirile între necesitățile grupului de o parte, și așezarea în locuința sa, mărimea sa de pământ, munca depusă, igiena sa, etc., de altă parte; avându-se în vedere fiecare element în raport cu toate celelalte. Se va avea special în vedere raportul dintre viața de familie și întreprinderea economică a gospodăriei. (Ce a reușit și ce se străduește familia să realizeze în sânul gospodăriei). Analiza capacității grupului și a membrilor ei de a se desprinde de tradiție conformism, prin acte de inovație, inițiativă, prin puterea de muncă și pricepere.

b) Relații cu alte unități. Dependența gospodăriei de alte gospodării, de meserii, târg și oraș. Mecanismul de integrare a gospodăriei în totalul vieții sociale. Locul și funcțiunea ocupată în mecanismul economic total, în viața spirituală, relații cu sub și supra-unitățile sociale, relații cu vecinii, cu cartierul, etc.).

CONCLUZII

Aici se pune problema înfățișării gospodăriei ca o unitate socială. Dacă este sau nu o unitate compusă din mai multe sub-unități, sau, dimpotrivă, dacă gospodăria nu este o unitate socială, ci o simplă formă de întreprindere economică, a unui grup care

nici el nu formează o unitate, (o familie sau mai multe în sânul aceleiași gospodării, întrebuințarea de salariați cu o legătură pur contractuală între ei, etc.). Determinarea locului precis pe care gospodăria l-ar putea ocupa în desvoltarea ei dinspre forma familială închisă, spre formele de întreprindere total despărțite de familie, adică spre dispariția gospodăriei ca atare. Funcția gospodăriei în viața satului (gospodării bogate luate ca model de cei lalți gospodari, întrebuințarea în sânul lor a celor săraci din sat, participarea lor la lucrările publice, la cooperative, etc.). Procese la cari este supusă gospodăria (transformări suferite în trecut și tendințe pe viitor).

CHESTIONAR PRIVITOR LA GRUPĂRILE DE COPII [1]

Instrucțiuni: Anchetatorul să nu răspundă din amintire sau din observații anterioare — să cerceteze problema ca și cum n'ar ști nimic mai dinainte și să-și noteze cele observate cât mai amănunțit și mai desvoltat. Se preferă răspunsurile cuvânt cu cuvânt ale copiilor. Răspunsurile printr'o simplă afirmare sau negare n'au nici o valoare. Prin urmare anchetatorul ajutat de chestionar să observe copiii, direct, apoi să-i chestioneze atât câte unul cât și mai mulți deodată despre aceleași chestiuni, notându-și cu ei de față răspunsurile lor. Să nu se dea decât fapte precise și întâmplate, nu generalități sau impresii.

In chestionarul de mai jos este vorba despre grupările de copii și jocurile străine de influența adulților. Prin urmare se lasă la oparte toate grupările constituite sub influența învățătorului sau a preotului, toate jocurile învățate dela cei mai mari. Recreațiile și timpul liber al copiilor, dau destule ocazii pentru observațiile pe cari le cerem. Când e vorba de chestiuni pe cari copiii nu le pot spune profesorului, să se recurgă la un intermediar. Răspunsurile se notează fiecare pe o foaie aparte. Fiecare relatare trebue să cuprindă numele, pronumele, vârsta și clasa copilului care a dat informația.

Chestionar:

I. In ce fel, cu ce prilejuri se adună copii mai mulți laolaltă (cete de joc, cete pentru paza vitelor, cete pentru scaldă, cete pentru furt din grădini, cete pentru colindat, etc.).

[1]) Alcătuit de d-l Tr. Herseni.

II. Pentru fiecare din cetele aflate din sat să se cerceteze şi să se noteze mai ales ce spun copiii în următoarele chestiuni:

1. Dela ce vârstă şi până la ce vârstă iau parte la grupări? (De când se joacă copiii împreună şi când se socotesc prea mari ca să se mai joace?).

2. Unde se adună (unde se joacă, unde se întâlnesc, unde se duc?)

3. Timpul în care se adună (sărbătorile, zilele când nu sunt întrebuinţaţi în gospodărie, etc.).

4. După ce criterii se strâng? De ce unii intră în grup, alţii nu? Cum sunt influenţate grupările de copii de către rudenie, vecinătate, vârstă, clasa şcolară, sex, simpatie (duşmănie şi prietenie), temperament (copiii cari plâng uşor şi certăreţii sunt primiţi în grupă?, etc.), capacitate personală (jucăuşii, cântăreţii, etc.), frumuseţe, etc. Cazuri de copii preferaţi şi de copii ocoliţi de grupări. Sa se arate motivele. (Pentru fiecare din chestiunile de mai sus să se dea exemple precise şi nominale. De exemplu: pe uliţa cutare, copilul cutare — numele, pronumele, vârsta, clasa —, se adună cu cutare şi cu cutare — numele, pronumele, vârsta, clasa, vecin, rudenie, ce fel de rudenie, etc.).

III. Pentru fiecare din cete să se noteze dacă au vre-o organizaţie, dacă au conducători. (Să se dea exemple — cutare grupă, cutare conducători). Cum ajung conducători, prin ce însuşiri? Cum se comportă? Dacă sunt respectaţi, ascultaţi, temuţi, etc.

IV. Alte raporturi între copii. (Cazuri precise): prietenii (cine cu cine, în ce fel se arată, motive, etc.), duşmănii (cine cu cine, în ce fel se arată, motive?), bătăi (la fel), batjocura (porecle, nume de ocară, huidueli), relaţii între sexe (iubite, iubiţi, cum se manifestă, întâlniri, cadouri, etc.). Să se arate pentru fiecare din chestiunile de mai sus fapte întâmplate numai între fete (prietenii, etc.), numai între băeţi, apoi între băeţi şi fete.

V. Jocuri de copii cari cer un număr mai mare de participanţi, sau mai multe echipe. Să se descrie exact jocul cules. (Să se alăture eventual desene). Să se arate pentru fiecare joc: unde se joacă şi când se joacă — dacă e preferat faţă de alte jocuri şi dece, dacă e preferat după sex şi dece? Cum se aleg pentru joc? Formule de eliminare (cum e „ala bala portocala", etc.) cât mai multe. (Sancţiuni pentru cei cari strică jocul (bătăi, ocări, formule de blestem, boicot, etc.).

(Insfârşit, să se noteze orice fenomen asemănător celor din chestionar, chiar dacă nu e amintit deloc, întrucât nu l-am putut prevedea).

CAPITOLUL XIV

ÎNŢELESUL ÎNTREGEI MONOGRAFII

Ne putem bucura, acuma, că am strâns toate ştirile care ne trebuiau cu privire la satul nostru. Nu ne rămâne decât să le aşternem curat pe hârtie, mai lăsând deoparte ceace se vădeşte a fi de prisos, mai înplinind golurile care fără îndoială că vor fi, rotunjind toată cercetarea aşa ca să fie bine închegată.

Dar dacă munca la teren este sfârşită, aceasta nu înseamnă că şi întreaga monografie este gata. Noi am muncit nu de dragul muncii, şi nici numai pentru ca să strângem material, ci pentru ca să ajungem la un înţeles.

Să căutăm să desprindem acuma înţelesul muncii noastre întregi. Cetim, bine înţeles, materialul astfel ca el să ne fie proaspăt în minte. Recitim planul general de lucru, ca să ne fie proaspătă şi schema generală sociologică pe care am folosit-o.

Sunt acolo o serie de întrebări: problema pe care am numit-o a „cadrelor" era toată o serie de întrebări cari trebuiau să lămurească pentru ce satul nostru

este aşa cum este? Ei bine, a sosit timpul să răspundem lămurit la acest „de ce". Să arătăm adică felul în care împrejurările naturale (cosmologice şi biologice) şi împrejurările sociale (psihologice şi istorice) hotărăsc felul de a fi al satului nostru. Punem deci faţă în faţă „cadrele" şi „manifestările" şi le comparăm între ele.

De fapt socotim lucrurile ca şi când toate cadrele ar fi ceva care ne este dat, ca un lucru străin pe care îl primim. Faţă de această zestre de lucruri date, oamenii din sat, satul ca atare, are o anumită purtare. Se poate lăsa doborît de greutăţi, sau poate lupta contra lor. Căci este într'adevăr o luptă care se duce, între împrejurările naturale şi sociale în care trăeşte satul şi voinţa de a trăi mai bine a acelui sat. Cumpănind deci cadrele, deoparte, cu manifestările de alta, ajungem să înţelegem puterea de viaţă a satului, adică ceeace se numeşte în termeni de sociologie *„voinţa socială"* a satului.

Fără îndoială că atuncea când vorbim de o cumpănire între cadre şi manifestări, este vorba de o lucrare făcută cu mintea, de o judecată.

Cum anume trebue să o facem? Să luăm, rând pe rând, toate faptele care vor intra în judecata noastră.

1) Luăm mai întâiu cadrul cosmologic: aci ne întrebăm în ce măsură împrejurările geografice înrâuresc satul. Avem două răspunsuri de dat. Cel dintâiu ar putea să fie acesta: împrejurările cosmologice sunt atotstăpânitoare. Ooamenii nu ştiu lupta împotriva lor.

Deci, natura este ca un fel de tiran al oamenilor. Avem deci de a face cu un *tip natural*. Un al doilea răspuns pe care l-am putea primi, ar fi acela că, dimpotrivă, satul ştie să lupte împotriva împrejurărilor, ştie să cultive pământurile, ştie să opue o cultură a sa împotriva naturii. Avem deci de a face cu un *tip cultivat*. Deci, primul lucru pe care-l facem este acela de a arăta, cu privire la cadrul cosmologic, care este *gradul de cultură* al satului.

2) Trecem la cadrul biologic: aci ne întrebăm ce înrâurire are rasa şi sănătatea oamenilor asupra societăţii. Răspunsul pe care l-am putea primi este din nou dublu: sau rasa este un fenomen hotărâtor, asupra căruia satul nu poate reacţiona, sau dimpotrivă satul ştie, prin îngrijirile pe care şi le dă, să selecteze rasa, să o îmbunătăţească adică. Avem deci de a face, în cazul întâiu cu o societate în care fenomenul biologic este *natural* şi, în al doilea cu o societate în care fenomenul biologic este *selectat*. Deci, datoria noastră este de a arăta, cu privire la cadrul biologic, care este *gradul de vitalitate* al satului.

3) La cadrul phisologic ne întrebăm ce înrâurire are viaţa psihologică asupra satului. Viaţa aceasta psihologică poate fi şi ea de mai multe feluri: sau avem o viaţă în care individualităţile puternice nu se nasc, ci dimpotrivă există o psihologie obştească, aceaşi pentru toţi, pe care o numim de *tip gregar*, sau din obştie încep să se desprindă din ce în ce

mai multe individualități cu o psihologie a lor personală, de sine stătătoare, sau *autonomă* cum i se spune. Deci, datoria noastră este de a arăta, cu privire la cadrul psihologic, *gradul de individualitate* a psihologiei satului.

4) Insfârsit, la cadrul istoric ne întrebăm în ce măsură înrâurește prezentul. Avem din nou mai multe răspunsuri de dat: sau satul este robul trecutului, deci este un *sat tradițional*, sau dimpotrivă este un sat emancipat, adică născocitor de lucruri noui, un *sat inovator*. Deci, datoria noastră este de a arăta, cu privire la cadrul istoric, care este *gradul de evoluție* al satului.

5) Trecând la manifetsări, vom avea iarăși o serie de caracterizări de făcut. La manifestările culturale, sau spirituale cum li se spune, vom putea avea fie un tip de manifestări *mistice*, fie un tip de manifestări *pozitive*, adânc înrâurit de mentalitatea științifică.

6) La manifestările economice vom putea avea, fie un tip *de economie casnică închisă*, fie un tip de *economie capitalistă*.

7) La manifestările juridice vom putea avea, fie un tip în care *obiceiul pământului* este hotărîtor, fie un tip în care *dreptul pozitiv*, adică Legea scrisă' are cel dintâi cuvânt.

8) Insfârșit, la manifestările administrative și politice vom putea avea un tip de manifestări care n'au în vedere decât *scopuri imediate*, dela zi la zi, sau un tip în care organizarea este mai ridicată și scopurile mai îndepărtate și mai spre folosul general al obștiei.

Câteva cuvinte va trebui să spunem despre legăturile care sunt între diferitele unități sociale din sat. Pot fi legături de tovărășie, sau de dușmănie, de rivalitate, de organizare erarhică, etc. Trebue deci să caracterizăm și felul *relațiilor sociale* din sat.

Din toate aceste lucruri noi vom putea acuma să desprindem procesele cari au loc în sat, adică schimbările dinlăuntrul lui, precum și tendințele lui de desvoltare viitoare

Iată de pildă, dacă vom vedea că toate cadrele sunt extrem de sărace și deopotrivă și manifestările sunt mărunte, putem fi siguri că nu se vor întâmpla schimbări prea mari de aci înainte. Vom găsi deci *tendințe statice*, adică stătătoare pe loc.

Dacă vom găsi cadre foarte sărace și manifestări foarte desvoltate, vom putea socoti că de aci înainte satul va da înapoi, spre o sărăcire a lui. Vom găsi *tendințe de regres*.

Dacă, dimpotrivă, vom găsi cadre foarte bogate și manifestări reduse, vom putea bănui că se vor întâmpla prefaceri repezi. Deci, că sunt *tendințe revoluționare*.

Insfârșit, dacă vom găsi cadre foarte bogate și manifestări deasemeni foarte bogate, vom putea f foarte siguri că satul este în *progres*.

In toate aceste caracterizări sociale, pe care le facem pentru ca să să putem găsi înțelesul întreg al cerce-

mai multe individualităţi cu o psihologie a lor personală, de sine stătătoare, sau *autonomă* cum i se spune. Deci, datoria noastră este de a arăta, cu privire la cadrul psihologic, *gradul de individualitate* a psihologiei satului.

4) Insfârşit, la cadrul istoric ne întrebăm în ce măsură înrâureşte prezentul. Avem din nou mai multe răspunsuri de dat: sau satul este robul trecutului, deci este un *sat tradiţional*, sau dimpotrivă este un sat emancipat, adică născocitor de lucruri noui, un *sat inovator*. Deci, datoria noastră este de a arăta, cu privire la cadrul istoric, care este *gradul de evoluţie* al satului.

5) Trecând la manifetsări, vom avea iarăşi o serie de caracterizări de făcut. La manifestările culturale, sau spirituale cum li se spune, vom putea avea fie un tip de manifestări *mistice*, fie un tip de manifestări *pozitive*, adânc înrâurit de mentalitatea ştiinţifică.

6) La manifestările economice vom putea avea, fie un tip *de economie casnică închisă,* fie un tip de *economie capitalistă.*

7) La manifestările juridice vom putea avea, fie un tip în care *obiceiul pământului* este hotărîtor, fie un tip în care *dreptul pozitiv,* adică Legea scrisă' are cel dintâi cuvânt.

8) Insfârşit, la manifestările administrative şi politice vom putea avea un tip de manifestări care n'au în vedere decât *scopuri imediate,* dela zi la zi, sau un

tip în care organizarea este mai ridicată şi scopurile mai îndepărtate şi mai spre folosul general al obştiei.

Câteva cuvinte va trebui să spunem despre legăturile care sunt între diferitele unităţi sociale din sat. Pot fi legături de tovărăşie, sau de duşmănie, de rivalitate, de organizare erarhică, etc. Trebue deci să caracterizăm şi felul *relaţiilor sociale* din sat.

Din toate aceste lucruri noi vom putea acuma să desprindem procesele cari au loc în sat, adică schimbările dinlăuntrul lui, precum şi tendinţele lui de desvoltare viitoare

Iată de pildă, dacă vom vedea că toate cadrele sunt extrem de sărace şi deopotrivă şi manifestările sunt mărunte, putem fi siguri că nu se vor întâmpla schimbări prea mari de aci înainte. Vom găsi deci *tendinţe statice,* adică stătătoare pe loc.

Dacă vom găsi cadre foarte sărace şi manifestări foarte desvoltate, vom putea socoti că de aci înainte satul va da înapoi, spre o sărăcire a lui. Vom găsi *tendinţe de regres.*

Dacă, dimpotrivă, vom găsi cadre foarte bogate şi manifestări reduse, vom putea bănui că se vor întâmpla prefaceri repezi. Deci, că sunt *tendinţe revoluţionare.*

Insfârşit, dacă vom găsi cadre foarte bogate şi manifestări deasemeni foarte bogate, vom putea fi foarte siguri că satul este în *progres.*

In toate aceste caracterizări sociale, pe care le facem pentru ca să să putem găsi înţelesul întreg al cerce-

tărilor noastre, noi trebueşte să fim cât se poate de băgători de seamă. Să nu ne pripim a judeca repede. Trebue să ştim că monografia întreagă are două părţi: e mai întâiu strângerea de material şi este apoi judecarea sociologică a materialului. Strângerea materialului, dacă este făcută corect, nu poate fi pusă la îndoială de către nimeni. Toţi oamenii de ştiinţă vor trebui să ia cercetările noastre în seamă. Cât priveşte judecata asupra materialului acesta poate, fi pusă la îndoială. Nu toţi oamenii judecă la fel, sunt unii oameni mai înzestraţi, alţii mai puţin şi mai ales, unii mai pregătiţi decât alţii.

Noi în tot cazul ne facem datoria întreagă şi căutăm să desprindem după cum am spus şi înţelesul lucrării noastre. Suntem cu atât mai mult datori să o facem, cu cât lucrăm în cadrul unui Cămin Cultural şi cu cât dorim ca cercetarea să fie un punct de plecare pentru acţiunea noastră culturală.

Mai mult decât orişice cuvinte pe care le-am găsi acuma, socotim că ne vor da dreptate faptele. Acei cari se vor apuca să facă o monografie în felul arătat în această carte, vor vedea ei singuri, de cât folos le va fi în acţiunea culturală pe care o duc în Cămin.

Şi, în tot cazul, nu greşeşti făgăduind celui care începe o monografie, multe bucurii sufleteşti. Sunt atâtea comori în viaţa satului, încât numai iscodindu-le le poţi da de urmă. Şi munca ea însăşi, de privire cu un ochiu obiectiv şi în acelaş timp iubitor, a atâtor vieţi de oameni, cazna de a înţelege nesfârşitele înfăţişări întreţesute între ele şi în luptă cu greutăţi sau ajutoare venite din atâtea locuri dintr'odată, este o muncă atât de fermecătoare încât curând monografistul capătă o adevărată patimă nobilă pentru monografia lui.

De aceea, încheind această carte, ne bucurăm nu numai de rezultatele ştiinţifice la cari desigur că vor ajunge atât de mulţi, pe calea monografiei, cât mai ales de bucuria sufletească pe care suntem siguri că am prilejuit-o unui număr de noui monografişti, pe care îl doresc cât mai mare.

CUPRINSUL:

CAPITOLUL I

CAPITOLUL II

CAPITOLUL III

CAPITOLUL IV

CAPITOLUL V

CAPITOLUL VI

CAPITOLUL VII

CAPITOLUL VIII

CAPITOLUL IX

CAPITOLUL X

CAPITOLUL XI

CAPITOLUL XII

CAPITOLUL XIII

CAPITOLUL XIV

A N E X E

MODELE DE FIŞE DE OBSERVAŢIE

Când eşti de faţă la un fapt pe care trebue să-l înţelegi bine, ca să poţi scrie monografia vieţii satului, notezi, în timp ce se petrece, observaţia ta directă.

Iată de pildă un fapt notat în Echipa studenţească din Corbi, Muscel în anul 1934.

DOSAR: OBICEIURI

INMORMÂNTAREA VICTORIEI PRUNCA CONSTANTIN DORDESCU (2 ani şi jumătate)

La ora 6, la biserică.

Ordinea cortegiului pe drum: prapurele, popa, cosciugul şi mărul. Intră în curtea bisericii. Cosciugul se aşează jos; mortul cu picioarele spre biserică; sfeşnicul în partea dreaptă a capului; mărul alături, la capul mortului.

La picioarele mortului, în doi săculeţi, oasele unor morţi vechi. Pe ele aprinse trei lumânări.

In sfeşnice sunt aprinse 7 lumânări.

La capul mortului sunt două colivi, una într'un coş, cealaltă alături. Mai sunt două sticle cu vin.

Intr'o colivă sunt aprinse 6 lumânări; într'alta 9; asemenea sunt lumânări aprinse, înfipte de jur împrejurul sicriului, în nişte găuri făcute chiar în lemn. *Lumina de stat* (rotundă) e pusă pe bara dela mijlocul sicriului.

Pâini în formă de cruce.

Mărul: o cracă verde de măr împodobită cu flori roşii, aţică roşie şi beteală. 7 mere, 7 covrigi, 7 prune, 7 pesmeţi (turtiţe), 7 bucăţi de zahăr. Este înfipt într'o pâine rotundă.

Sicriul: o cutie în formă de paralelogram, făcută din lemn de brad; are la mijloc o bară (numită braţ), în formă de cruce; pe ea se află lumina de stat.

La poartă se găsesc doi saci cu pâine, o pătură întinsă pe jos şi vin.

Crucea, e ţinută de o fetiţă, în dreapta sicriului; e

împodobită cu un șervețel și cu flori. Crucea mare dela vechiul mormânt, rezemată, tot timpul, de zidul bisericii, în partea dreaptă.

Preotul și trei dascăli slujesc în tindă. Preotul are, la început, pălăria pe cap. Face liniște. In timpul primului tropar, se aprind lumânări, întâiu în măr, apoi la sicriu. Se aduce un scaun si se ridică coșciugul pe el; se aprinde apoi lumina mică de stat, care se pune pe bara dela mijloc. Femeile stau în jurul cosciugului și plâng. Preotul intervine din nou, rugând lumea să tacă. Mama stă tot timpul în genuchi și plânge. O femeie mai tânără (vara ei), întreabă ceva (?) pe preot. Alte femei, au grijă de măr, reaprind lumânările. Se aprind două lumânări la capătul mortului.

Se aduc două sticle cu vin; cea mai mică se pune în coșul cu colivă, cealaltă alături.

Mama plânge deasupra sicriului; femeile din jur au grijă să nu se stingă lumânările dela sicriul care este descoperit tot timpul serviciului.

Se mai aprinde o lumânare, la măr.

Urmează ectenia cea mare cântată de preot.

Femeile vorbesc mereu; preotul le atrage atenția.

Se aduce o oală cu apă. Țârcovnicul citește din cazanie o cuvântare în formă de dialog între mamă, tată și fiica moartă. Se aranjează sicriul ce fusese împins de mulțime.

In timp ce un dascăl citește, celălalt îi ține mereu un ison nazal. Se cântă: „Acum m'am odihnit"; femeile plâng. Urmează „Sfinte Dumnezeule", apoi „Apostolul". In acest timp preotul cădelnițează, iar cei din jur se dau înapoi și se apleacă spre pământ.

Se citește Evanghelia. Toată lumea îngenuche. Un dascăl aduce icoana, preotul atrage atenția copiilor „să umble frumușel". Toți se închină și ating cu mâna dreaptă sicriul. Copiii sărută icoana și un bărbat le dă câte un leu. Apoi babele și femeile sărută icoana; urmează și câțiva bărbați.

Era ora 6 și 20. Se cântă „Sfinte Dumnezeule", în care timp preotul priveghiază, iar lumea stinge lumânările.

Preotul zice: „Ia rididicați coliva". Se ridică amândouă

colivele. Toți le susțin, iar cei ce nu ajung să pună mâna pe colivă, se țin de cei din fața lor.

Se cântă „veșnica pomenire"; se trag clopotele. Toți plâng și saltă coliva. Preotul spune: „Dumnezeu s'o ierte!"

Se cere cuvântul de iertăciune. Incepe tatăl: „Oameni buni, faceți binele, dați un cuvânt bun de iertăciune".

Se repetă de trei ori: se răspunde; „Dumnezeu s'o ierte". Apoi zice mama, tot de 3 ori; toți cei din jur răspund. Zice apoi vara mamei, aceiași frază. Urmează alte 11 persoane. Preotul întrerupe, zicând: „Hei, destul, ridicați-l și Dumnezeu să-l ierte". A 12-a iertăciune. Rudele își iau rămas bun dela moartă — sărutând-o. Urmează bocetul: mama: „Puica mea, mica mamei — und'te duci puica mamii, mica mamii, mică".

Se strâng toate lumânările și se pun în sicriu, afară de cea de stat. Femeile iau sicriul pe umeri și una zice: „bagă de seamă, lumânarea a'nvârtită, să nu cadă". Jelesc: „Mica mamii, und'te duci, mica mamii, Dorița mamii, hai acasă".

Intră în cimitir; preotul înainte; sicriul tot descoperit; capacul așteaptă la groapă.

Se așează sicriul în stânga gropii; preotul începe slujba; se iau toate lumânările din sicriu.

Tatăl sărută moarta de două ori pe gură; femeile acopăr mortul cu pânza albă. Tatăl spune: „Mai stați o leacă, uite nu vreau eu s'o las, că n'am s'o mai văd". Mama spune: „Iaca, puica mamii, mititică..." Se aruncă asupra moartei, ca să nu o lase acoperită... Preotul zice: „Haida, haida, mai lasă, mă Dinule; — înveliți acolo, ia înveliți" — Femeile acopăr fata, tatăl o descoperă și o mai sărută de 2 ori pe gură; intervine din nou preotul: „Haida, haida, înveliți-l". Mama bocește mereu — Preotul zice iarăși: Ce faceți mă Dinule, că ne ducem și vă lăsăm aci. Hai, Dinule, hai".

Mortul este lăsat în groapă cu 2 frânghii de către un bărbat și două femei. Se dă foarte mare atenție. Preotul spune: „Binișor, binișor; vezi nu trageți tare de funie". Se toarnă vin și untdelemn — tatăl sare'n groapă și fixează capacul — pune și cei 2 saci cu oseminte la

picioarele moartei. Incepe din nou jelitul, mamei: „Mica mamii, puica mamii, ce fac eu dragă de mâine, mica mamii, puica mamii, cale bună".

Preotul aruncă pământ din cele patru laturi ale gropii. Se ridică lemnele care erau peste pământul cel proaspăt și se aruncă din el în groapă. Mama strigă: „Valeu, unde te-ai ascuns, puia mea, puia mea, mititica!" Jelește slab și cu întreruperi; jelește singură.

Preotul trece la un mormânt proaspăt în stânga și face slujbă, o parte din asistență merge cu el și'ngenunche acolo. Se aruncă mereu pământ, iar la jumătatea umplerii gropii, bocetul încetează,

Preotul trece la o altă groapă unde se petrece același lucru, apoi la a 3-a. Mama începe iarăși să bocească. Se pune crucea cea veche de piatră, apoi cea nouă care e mică, de lemn.

Asistența atinge crucea cu degetele și zice: „Dumnezeu s'o ierte". Incepe o conversație între asistență, după ce preotul e chemat să facă deslegarea".

Unul spune: „De acum asta (groapa, crucea) e averea voastră". Tatăl fetiței: „Acu i-am băgat eu, pe urmă mă vor băga alții pe mine".

Ivașcu: „Zâcem c'o fi așa, da acu să rămânem nenorociți ca noi. Iei să duc și rămânem noi păcătoșii". (Arată un băiat care plânge mereu). Ăsta, niciunul n'a ținut la ea, ca ăsta micu. Dumnezeu să vă odihnească, Ionele (primul copil mort) și Dorița".

O femeie spune: „Aveți flori sădite'n rai".

Tatăl spune: „N'o fi întors și pământul ăsta — da'las să vadă că sunt eu aici. Ș'așa să spune că sământa până nu cade'n pământ nu iasă — așa-i omu". Femeile trec din nou prin fața crucii, o ating cu degetele și spun: „Dumnezeu s'o ierte".

Una spune: „A scăpat de grije" — alta: „Cine știe ce grijí o mai fi p'acolo — poate or fi mai mari".

Alta: „Or fi mai mari pentru oameni, dar pentru prunci? Ei au intrat în sânul lui Avram".

O femeie vine și-i spune tatălui: „Dinule, ți-am adus desagii dela munte". El răspunde: „Du-i acasă". Se readuce

mărul, după ce toată lumea se spală pe mâini deasupra gropii. Mărul nu mai are decât florile și beteaua. Se înfige'n spatele crucii (între cruce și mormânt).

Groparul depune uneltele în formă de cruce (încrucișate) deasupra gropii.

Lumea pleacă la pomană. In tinda bisericii este pusă o masă încărcată cu pâine, brânză, vin, țuică (într'o ploscă) și bucăți de zahăr. Preotul face „deslegarea" zicând de 3 ori: „D-zeu să primească și să ierte sufletul lui Victoria Prunca". Apoi dascălul împarte pâine cu brânză și zahăr la cei din jur. La poartă un bărbat toarnă țuica și împarte la cei ce ies, iar o femeie dă pâine cu zahăr. Cei ce primesc spun: „Dumnezeu să primească".

O femeie spune către nonografiști: „Ia și'tale o bucată, luați și voi." A căzut un pahar plin cu țuică, dar nu s'a spart, câțiva comentează.

Toată lumea pleacă spre casă.

29 Iulie 1934, Corbi.

OBSERVAŢII INDIRECTE

Dacă n'ai putut fi de faţă întrebi informatorii cei mai apropiaţi.

Când poti face astfel ca informatorul să retrăiască faptele pe care le vreai cunoscute, lasă-l să vorbească şi tu notezi doar tot ce spune, fără să-l întrerupi.

DOSAR: OBICEIURI

De pildă:

CONVORBIREA CU MARIA SOFONEA

(Despre moartea soţului ei)

A murit acum numai de şase săptămâni în urmă. Numai opt zile a stat bolnav. Dar înainte a fost tot betegos. Să fi ştiut că moare, îl duceam din ziua întâi la doctor... Dar era betegos, credeam că va fi boală d'astea! Da cine se gândea să rămână copiii aşa...

Şi-a cerut copiii acolo, pe amândoi; şi cine s'ar fi gândit să moară? Da moartea e înşelătoare. Zic: Nu moare par'că acum e mai bine, par'că-i trece. Intâi a stat şi n'a vorbit. A fost nişte leacuri tari. Dimineaţa-mi zice, Sâmbătă în ziua de Sf. Toader: „Mâine viu să dau la vite cu tine".

— Nu Lăică... — Dar hai acasă cu mine.

— Lăică suntem în casă la noi. Nu vezi că-i casa noastră? Uite copilul gătit cu...

— Ba nu, sântem în pădure mare, mare.

— Măi Livule, ce faci tu? Şi începe a râde către el.

— Il mai bati, tu, când ţi-o trece?

— Nu-l mai bat.

— De ce?

— Pentru că mi-e milă. Eu sunt nebun. De ce mi-au dat leacuri prea tari.

— Şi eu am văzut că mă strânge de mână şi nu m'a mai lăsat de mână. Până la trei nu a mai vorbit deloc. La trei a început să se bâlbâe iarăşi. Apăi cine venea, îl întreba:

„Eşti Dise'a lui Gheorghe?

Avea tot cu morţii treabă. Şi după aia începea iar a vorbi cum se cade. Aşa până dimineaţa. Şi apăi dup aceea a început că el vede trei domnişori, trei domnişor albi.

— Uite ce domnişori frumoşi. Eu îi prind.

Da să vadă lucruri slabe, nu a văzut deloc.

— Cu cine vorbeşti tu?

— Cu domnişorii aceia. Uite vreau să-i prind.

Tot aşa vorbea. Şi apăi a murit pe la şapte dimineaţa. De seară i s'au răcit picioarele. Duminică seara ne-a ma cunoscut pe toţi, a vorbit cu toţi. Apăi n'a mai vorbit. Nu l-am auzit suduind nici odată, că suntem de cinci an cu el. Şi numai vin nişte vecine şi eu am fost numai cu o boreasă în casă, cu mama. Da el zice:

„Da ce gândiţi voi, că sunteţi mai tari ca mine, f....-vă hergoşu vostru.

Şi i s'a luat gura şi n'a mai vorbit deloc până la trei. La trei mai cunoştea pe cineva, da tot cu morţii se vorbea.

— Uite mă, Disea lui Gheorghe.

— Măi Lăică, tu nu mă cunoşti pe mine?

— Te cunosc că eşti Disea lui Gheorghe (şi ăla e mort)..

Dar aşa îmi pare rău după el, că gândesc că mi s pune pe inimă.

Culegători: **C. BRĂILOIU şi H. H. STAHL**

Drăguş, 8-V-932.

Un altfel de afla ce-ţi trebue, este acela de a întreba cu stăruinţă. *Desigur însă că de data aceasta trebue să ştii* ce *să întrebi, şi mai ales* cum *să întrebi:*

DOSAR: OBICEIURI

Iată o pildă:

CONVORBIRE CU EVA CODREA

Trebue să te cânţi după mort?
Trebue, cum să nu.
De ce trebue să te cânţi?
Aşa e legea. Dela moşi, dela strămoşi. Aşa ne-am pomenit.
Ce se întâmplă dacă nu te cânţi?
Te râde lumea. Zice că nu te poci şi nu-i bine.
E ruşine să nu te cânţi?
E ruşine, da. Cine nu se poate cânta e de râs.
Numai de frica lumii te cânţi?
Te plângi şi de milă, că-ţi pare rău.
Dacă te cânţi te mai uşurezi?
Te mai desfaci oţâr la inimă. Iţi pare rău. Ţi-o fi părinte, ţi-o fi copil, ce-o fi! Iţi pare rău. Daca te cânţi apoi mai trece; mai iese dela inimă; vine altă hire.
Rămâne vre-un mort necântat?
Ba da, câte unu'. Da' dacă nu este chiar unu' din ai casei, se cântă un neam şi tot îl cântă. Chiar aşa, să nu-i pară nimănui rău, chiar bătrân, sau poate numai una bătrână. Dar încolo nu.
Ai văzut un mort necântat?
N'am văzut. Poate vr'un ţigan; n'am fost la ei. Poate ăla să fi fost, să nu ştie mumă-sa şi altu, sa nu se bage. Nu se poate toată lumea la un fel. Cum se poate. O fi fost şi aşa, că n'am fost la toţi morţii, o fi fost cineva care a mers şi necântat, dacă nu avea. Dar poate tot era vr'un neam şi tot zicea ori şi cine după el.

Când te cânţi după mort?
Te cânţi acum, dacă a murit acum. Nu te cânţi în cea seară nimeni. Până dimineaţa, când se face ziuă; atunci cânţi până poimâne dimineaţă; atunci chiar te cânţi până-l duce.
Dacă a murit dimineaţa te cânţi?
Atunci te cânţi, ha! Dar aşa după masă nu se mai cântă.
De ce nu vă cântaţi seara?
Aşa ne-am pomenit. Chiar după o fată, după un tânăr, şi-i pare cuiva rău, atunci cânţi, după o fată, după o nevastă tânără; dar după astealalte nu; numai dimineaţa.
Te cânţi când vrei? Sau numai când îl podobeşte?
Ba când vrei, nu numai când îl bagă'n copârşeu. Când vreau eu, de-mi vine să mă cânt, atunci mă cânt.
Când îl pune în copârşeu nu te cânţi?
Ba cum să nu, atunci îl cântă de...!
Când îl pune în copârşeu nu te cânţi?
Şi atunci se cântă.
Când îi pune florile nu te cânţi?
Şi când îi pune florile; ori şi când.
După ce a murit, până'l îmbracă te cânţi?
Măcar când se poate cânta. Numai noaptea nu.
Cânt sună clopotul te cânţi?
Atunci cum să nu, te cânţi. Şi dimineaţa până'n zori iar te cânţi, când se lumină de zori.
Când vine popa trebue să te cânţi?
Când vine Popa iar' trebue; atunci te cânţi de răsună casa.
Când îl scoate din casă îl cânţi?
Cânţi, cum să nu.
Pe drum te cânţi?
Şi pe drum. Până-l scoate din curte şi-l bagă'n groapă, şi pleci acasă, nu taci deloc. Până la mormânt de-l împresoară cu ţărână. Apoi când vii dela mormânt acasă, nu te mai cânţi. Şi când te duci până la opt zile, când te duci cu lumini, cu tămâie, atunci iar' te cânţi în toată dimineaţa, cât stai acolo; te cânţi în ale opt zile. Apoi când te duci la altă înmormântare, de-ţi faci cruce, atunci iar' te cânţi.
Pe drum trebue să cânţi?

Trebue, trebue. Păi trebue, cum să nu. Atunci trebue tare.
La măr trebue să cânţi?
Acolo nu trebue să taci deloc.
In casă trebue să te cânţi mereu?
Nu tot mereu. Când ai voe şi când îţi vine.
După înmormântare te mai cânţi singură acasă?
In casă singură? Apoi chiar dacă ai un părinte ceva, de te doare inima ceva, apoi te cânţi, sigur că te cânţi; te cânţi până îţi trece de dor. Cânţi că nu te opreşte nimeni. Dar aşa ca să te audă lumea pe-afară, nu te mai cânţi, pe-afară, ca să te audă pe uliţă. Până când îţi uiţi de el, până-ţi trece de el până-ţi trece de dor, de-l uiţi, te cânţi.
Te mai cânţi şi doi, trei ani?
Şi doi şi trei. Mama, iată, e moartă de trei ani şi m'am cântat şi la Joi Mari, adică în postu' mare, după ea. Când vrei.
Se cântă şi bărbaţii?
Nu, nu. Ei nu plâng. Numai femeile. Bărbaţii nu.
De ce se cântă numai femeile?
Aşa este adetu, aşa-i obiceiu'. La ei este ruşine să se cânte oamenii.
Fetele mici se pot cânta?
Nu se pot cele micuţe tare.
Dela ce vârstă se cântă fetele?
Să fie măcar de 12 ani.
Cine învaţă fetele lor cum să se cânte?
Nu le învaţă nimeni. Aud dela borese când îngroapă morţii.
Mamele nu învaţă fetele lor cum să se cânte?
Apoi le-o mai hi învăţând şi câte una. Da' care sunt deştepte, nu le trebue nimic. Ele învaţă. Eu, nu m'a învăţat nimenea. Am auzit aşa şi eu de când am fost copil mic. Da' cine să ne fi învăţat? N'a avut nimeni grija noastră ca să ne înveţe. Dacă ne-ar fi învăţat la cântat şi la toate lucrurile! — Da' nu ne-aînvăţat.
Dumneata când te-ai cântat întâiu?
In viaţa mea? Când am fost de 11 ani, după o mătuşă, o soră a tatei.

Cine se cântă la mort?
Apoi o soră cu omu', un nepot, un copil al părintelui, o fată a părintelui, şi nănaşa, care este, câte o boreasă de ştie. Care nu, nu zice nimic.
Cuscrii se cântă?
Şi cuscrii. Eu atunci am fost cuscră.
Se cântă şi cumetrii?
Şi cumetrii.
Străinii se cântă?
Străinii nu. Străinii nu se bagă la treaba asta.
Nici dacă n'ar şti rudele să se cânte, n'ar cânta streinii?
Dacă nu ştie, aşa merge. Streinii nu se bagă. Streinii nu poate, că nu-l doare. Râde cu hohote, zice că: „Uite aia proastă, că nu ştie, îl duce ca pe vitele". Nu se bagă streinii, numai neamurile.
Doamnele se cântă?
Doamnele nu. Doamnele numai plâng, nu se cântă.
Dacă s'ar îmbrăca ţărăneşte, doamnele s'ar putea cânta?
S'ar putea dac'ar vrea; eu aşa cred, dacă-i îmbrăcată ca noi. Notărăşiţa s'a cântat după socru astă toamnă. Nu este cu clase, dar e după notar şi ea s'a cântat. Dar aşa, Doamna nu s'a cântat după Domnu' părinte. Ei se ţin aşa de modă. Le pare rău şi plâng, dar nu zic nimic. Noi ne-am pomenit aşa dela moşi, strămoşi.
Vine multă lume la înmormântări?
Multă.
Streini vin la înmormântare?
Din cât e satu' dacă e Duminică, cine vrea, tineret şi bătrâni şi copii. Dacă e lucrătoare, atunci sunt la lucru, atunci e mai puţini. Chiar acum e vremea secerii, vine lume mai puţinică.
Te sileşti să te cânţi frumos?
Frumos, cine poate. Plânge toată lumea dacă te cânţi frumos. Să fie vorbe frumoase, glasul frumos, străduse frumos, apoi atunci plânge toţi oamenii oamenii, că le vine jale după mort. Apoi dacă nu le zici frumos şi nu se loghiesc vorbele atunci nu plânge nimeni; râd. Trebue să le străduci ca D-vs. care sunteţi cu învăţătură. Dacă este, bine, e bine. Dacă nu, nu.

Cum se cheamă că este frumos?

Dacă zici vorbe loghite frumos, glas frumos, prelungat, acolo, cum trebue, nu ca când grăeşti, când te resfeţi; frumos, cântare frumoasă, de jale, să-ţi placă.

Trebue să te cânţi repede?

Nu repede. Aşa de mijloc. Aşa ca s'o poci străduce, s'o duci departe. Dac'o iei pe vocea subţire tare, atunci nu poţi. Dacă o iei pe voce groasă, atunci iar nu e frumos destul.

Trebue să te cânţi răstit?

De mijloc. Nici răstit aşa prosteşte, nici chiar încet ca să nu se audă.

Atunci trebue să te cânţi lin?

Lin, blajin, fain.

Când cântă mai multe la olaltă, cum fac?

Fiecare ce-i vine în gând. Unu' de soţ, unu' de băiat, de tată, cum îi este. Dacă sunt două de se loghiesc, cum sunt două surori, zic tot la fel. Dacă suntem surori, tot aşa trebue să zicem. Care sunt cum se cade şi cu pricepere, ţin glasul una după alta. Vorbele care cum se zice; cu glasul îl începe şi ispră totodată, care sunt cum se cade. Dacă nu, una gată şi una începe.

Spun toate femeile aceleaşi vorbe?

Dacă sunt trei surori şi le moare o soră sau un cumnat apoi zice: „Cumnatul meu, bunul meu", tot o vorbă merge. Dar alminterlea nu pot, că nu se loghiesc la vorbă. Dar aşa, glasul tot îl străduce, care sunt borese cuminte şi cum se cade.

Cum vine celălalt glas de mort?

Apoi vine frumos. Dar care este acum', ăla este mai frumos. Dumneavoastră îl ştiţi. *(I se cântă melodia)*. Apăi ăsta este la mort. Mai este unu dar nici acela nu l-a cântat până acuma. Numai a venit nişte muieri din Sâmbăta de Sus când a murit un copil, de vre-o lună de zile. Apăi la muierile acelea l-am auzit. Ele se plângeau tare. Să mă crezi că l-am auzit, dar tot nu ştiu destul. Până mi-ar veni aşa în gând; dar nu-mi vine

Dar a mai fost un glas din bătrâni?

Glasul? Asta e. Eu ăsta l-am pomenit. *(I se cântă melodia II)*. Ăla e de când lumea. L-oi fi auzit odată, dar l-am uitat. E bătrânesc. Câte o boreasă nu străduce bine şi zice cum îi cade. Le pierde din socoteală şi le zice pe deasupra, cine nu ştie destul.

Este mai vechi glasul ăsta?

Mai vechi. Dar pe ăsta aşa l-am pomenit, care l-am zis noi.

Pe cine ai auzit cântând glasul celălalt?

Pe-o boreasă bătrână; a murit acuş. Am auzit odată la o înmormântare pe Rafira Codru mai de mult. Poate că e moartă do vre-o 2 ani.

Când ai auzit-o pe Rafira Codru cântând glasul acela?

Atunci p'ân a fost vie. Să fie vre-o 14 ani de când am auzit-o.

Glasul acela nu se mai cântă?

Apăi a venit glasul ăsta din Sâmbăta de Sus. Vi-l spun dacă'mi vine'n gând. Vi-l spun Duminică dacă-mi vine'n gând. S'au cântat ele; nu s'a mai cântat nici o Drăguşană, numai două femei din Sâmbăta. Au fost rude cu mortu' Gheorghe Sofonea. Si-apoi ele sau cântat după ele.

Se cântă şi un verş la morţi?

Cântă, da. Dela ficiorii din sat să întrebaţi, Duminică. Ei ştiu câte verşuri sunt.

Câte verşuri sunt?

Două. Vă spune măcar care fecior, numai să-l întrebaţi, că au scris şi ei vă spun şi glasu'; mintenaş îl scriţi.

Cam ce vorbe are verşul?

De auzit am auzit eu, dar nu cum se cade. Au glas frumos, vorbe frumoase. Tinerimea asta se ţine de verşurile alea, feciorii.

La cine se cântă verşuri?

La câte un fecior, la câte o fată, la câte un tânăr d'ăştia.

Cine cântă verşurile?

Ficiorii. Câte opt, nouă inşi...

Ce spune când sună clopotul?

Când trage clopotul la biserică şi se cântă după mort?

Vai de mine, apoi zice, dac'ar muri un ficior strein, ori vr'un unchi:

Roagă-te de clopotariu,
Să tragă clopotu' tare,
Să răsune dealurile,
Să-ți auză neamurile.

De un loc frumos în lumea ailaltă zice?
Ia. Ia zice.

Roagă-te de Precista,
Să deschidă portița;
Și te roagă de' Ristos,
Ca să caute loc frumos,
Ca să nu fie pietros.

Nu zice: „Fie-ți trupul la hodină?“
— „Să'ți fie trupu' la hodină?“ Par'că nu știu cum spune. Nu-mi pot veni în gând. *(I se amintește textul)*.

Fie-ți trupu' la hodină
Și sufletu' la lumină;
Fie-ți trupu' hodinit
Și sufletu' înflorit.
. . . .
Bucură-te mănăstire,
Că frumoasă floare-ți vine,
Nu vine să înflorească,
Da' vine să veștejească.

Nu spune că a venit moartea prin grădină?

O vinit moartea prin grădină
Și s'o pus la rădăcină,
Mi-o luat pomu' din tulpină,
Pe tata de la inimă.

Atâta este?

Apăi îl spui și pentru frate, pentru soră, —
Moarte, moarte, hoț de noapte,
De ce n'ai dat în vecini,
Găseai oameni mai bătrâni.
O vinit moartea prin grădină
C'un păhar amar în mână
Și moartea m-o înșelat
Și mi-o dat de-am închinat,
Pe fratele de mi l-o luat.

Nu zice că l-a chemat un mort mai dinainte?

Ba zice,

Mama mea și buna mea,

(sau): „Tătăl meu și bunul meu“
Dar cum de te-ai îndurat,
Fratele de mi-l-ai luat?
Da de ce n'ai zăbovit?
Că eu asta de știam,
Un copil că mi-l găteam
Și pe fratele scăpam.
(Adică altu' mai mic). Ii dă altul, să-l fi lăsat pe el.

Nu zice că să schimbe soarta?

Zice, zice și așa, zice:

Fratele meu, bunul meu,
Hai dragă facem schimbare
Că tu dragă ai fost băiat
Și trăiai mai ușurat
Dar eu, drăguță, sunt fată
Și trăesc mai înecată,
De toată lumea înfruntată.

Numai fetele spun aşa?

Aşa. Să schimbe cu ficioraşii cu fraţii. Ei trăesc mai uşor ca ele.

Despre brad nu spun nimic?

Bradule, brădetule
Hi te-ai hi uscatu'n munte,
Să nu vii la noi în curte,
Să nu te tae 'n herăstrău,
Să faci tatii copârşău.

Despre vamă ce spune?

Te cânţi aşa că:

Fratele meu, bunul meu,
Vameşu' te va 'ntreba
Că plătitu-ţi-ai vama?
Tu să spui ca n'ai plătit,
V'acu nu l-ai vecuit;
Şi să spui că nu plăteşti,
V'acu nu ţi-l vecueşti,

Ce spune despre „haia ţară"?

Fratele meu, bunul meu,
Da' frate un' e-ai plecat?
Ai plecat la haia ţară,
Haia ţară cu podine,
Cu podine de arine,
Cine s'a dus nu mai vine.

Nu-şi cere iertare dela mort?

Stai că-ţi spun acuma:

Tăicuţu meu bunu meu,
Să faci bine să mă ierţi
Că poate n'am cutezat
Să dau mâna de iertat.

Nu spune să-l ierte Precista?

Şi-aşa poţi spune.

Să ne ierţi cu Dumnezeu —
Să ne ierţi cu gândul tău,
Să te ierte Dumnezeu.

Nu-l roagă pe mort să vie acasă?

Asta atunci când te duci la groapă. Zice aşa:

Tăicuţu meu bunu meu
De când aicea am vint
Dară nu te-ai socotit,
Nu te-ai socotit mai bine
Să mergi acasă cu mine?

Şi mai zice destul.

Că nimica nu-ţi poftim,
Numai să ni jeluim;
Că nimica nu-ţi poftesc,
Numai la masă să-mi şezi,
Să-mi şezi tată după masă,
Să ne dai câte-o povaţă;
Şi să mergi şi pe la şură
Să ne dai povaţă bună,
Să mă ţin tată de ea,
Tată până-o fi lumea.

Nu spune c'ar ocoli lumea să se 'ntâlnească cu mortul?

Tăicuţu meu bunu meu,
Da' pe und să mă'ocălesc,
Cu dumneata să mă 'ntâlnesc?
Toţi munţii i-aş ocăli,
Şi munţii şi delurile,
Numai să ne'ntâlnim;
Aş ocăli ţările toate
Ţările şi apele,
Numai să-ţi văz braţele;
Şi-aş ocăli lumea toată,
Numai să te văz odată.

Nu spune că să-i facă și ei un loc în mormânt?

Tăicuțu meu bunu meu,
Eu mă rog mamă mă rog,
Ca să-mi faci și mie loc
Ori la cap, ori la mijloc,
Un' ți-o fi mai mare foc;
Ori la cap ori la piciere
Und' ți-o fi mai tare jele.

Femeile nu se roagă de mort să le ia copiii?

Zice:
Soțu meu și bunu meu
Eu mă rog dragă mă rog
Ca să-mi ei și copilu
(Cum îl cheamă, îi spui numele)
Pe unu' să-l pui în poală
Și pe unu' subțioară.

Spune așa, de-a murit părintele și rămân copiii.

Cum spune când scoate mortul din casă?

Cum să zică? Așa zice:

Da plângi mamă și plângi casă
Că acum taica vă lasă
Și plângeți și voi pereți,
Că de taica rămâneți.
Mai șezi taică pe la noi,
Da mai șezi un an ori doi,
Că nimica nu-ți poftim,
Numai să ne jeluim,
In lume cum să trăim.

Apăi, când bate cuile zice așa!

Nu se zice să-i fie milă de copii?

Fie-ți milă de copii,
Ca tu i-ai lăsat pustii;
Fie-ți milă de mama,
Că-ai lăsat-o singurea.

(cu cine rămâne după el).

Ce zice când a murit în străini?

Fratele meu bunul meu,
Dar dragă cum ai murit,
Sufletu' cui ția-i...?
Și pe nimeni n'ai avut,
Și-ai murit în țări străine
Dragă n'ai avut pe nimeni.
Dragă cin' te-o fi grijit,
Sufletu' cin l'adăpat,
Dragă cine te-o fi 'ntrebat?

Nu zice că i-a rămas inima ca slova neagră?

Cum îi slova neagră scrisă
Așa inima mea 'nchisă;
Cum e slova neagră trasă,
Așa mi-e inima mea arsă.

Nu-l mustră pe mort că n'a spus că moare?

Tăicuțu meu bunu meu,
Dar mie dece nu mi-ai spus
Că mi-ai avut gând de dus,
Că eu bine mă băteam
Și'nainte că-ți plecam
Și de asta te scăpam.

Nu e vorbă care să n'o știu.

Nu cheamă mortul acasă?

Când te duci la alt mormânt și te duci de-ți faci cruce și te închini la mormânt, atunci zici:

Tăicuțu meu bunu meu,
Ai taică cu mine'acasă,
Lasă lutu'n foc să arză,
Că nimica nu-ți poftim,
Numai să ne jeluim.

Când spune că s'au cernit hainele mortului?

Când îngroapă pe altu' şi-l scoate care e îngropat mai'naintre. Nu la îngropăciune, n'a avut timp a se înegri hainele la mortul care se duce atunci.

De când aicea mi-ai venit,
Hainele s'or fi'negrit.

Când zici: „pământule urâtule?"

Ca cum a murit boreasa asta, cum te duci de jos din sat şi, pe drum, acolo la ţărînă. zici:

Pământule, urâtule,
Câţi oameni ai tot mâncat
Şi tot nu te-ai săturat.

Pământule iarbă verde
Multă milă'n tin se pierde.

Când zice să-i lase săpătorii ferestre?
Tot acolo când îl bagi în groapă.
Când îl întreabă unde-a plecat?
Când îl duce la groapă, pe drum.
Acasă nu spune aşa?
Poci şi acasă zice. Da' pe drum, că atuncea a plecat din casă. Se potriveşte mai bine; se potriveşte chiar fain.
Când spune de popă?
Atunci când vine popa să-l ia, când vine el pe uliţă şi este aproape.

Iată că vine popa,
Da' nu vine să ne dea
Ci vine să ni te ia.

Când spune mortului: „scoală, scoală"?
Atunci când e în casă.
Pe drum nu-i spui să se scoale?
Ba-i zici şi pe drum dacă vrei. Dar acum în casă zici vorbele astea: „scoală şi te uită".

Când zici: „rămâi casă, rămâi masă"?
Numai când îl scoate din casă, că atunci rămâne casa.
Dar „bradule molidrule" când spune?
Cu bradu când îl bagi în copârşău. Când faci copârşău, şi acasă, când vrei. Dar când faci copârşău, de-l bagi, atunci zici totdeauna.
Ce zici când îi pun flori?
Il cânţi, cum ar fi, ce-ar fi, copil.

Te uită pe trup în jos,
Că te-a podobit frumos,
Şi deschide ochişorii
Că te jelesc frăţiorii,
Şi deschide ochiul stâng,
Să vezi dragă cum te plâng.

Zice să nu-i fie urât în pământ?

Tăicuţu meu bunu meu,
Nu-ţi fie urât prin mormânt,
Că venem şi noi pe rând.

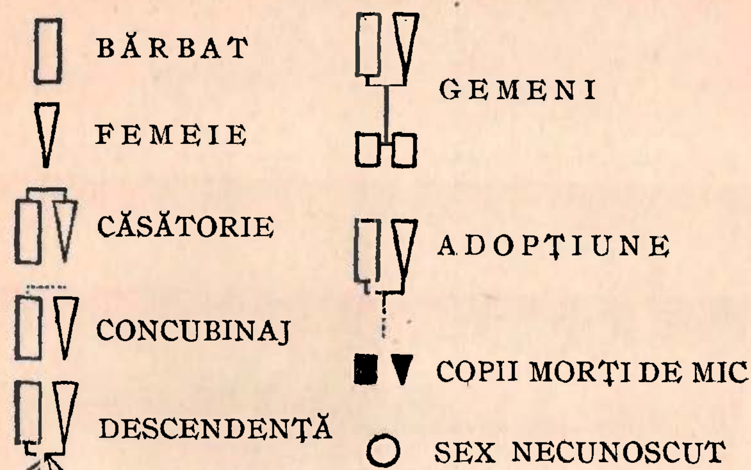
Vorbele astea se spun la groapă?
Şi. Şi în casă, cine vrea zice.
Când zice: „Crapă Doamne ţărâna"?
Zice acolo, la groapă. După ce este băgat în groapă, când te mai duci aşa la o înmormântare.
Când îl îngroapă nu spui vorbele astea?
Nu. Că atunci nu e băgat, să crape pământu'. După ce-a mai murit cineva şi te duci de-ţi faci cruce.
Când zice că mortul îşi schimbă casa?
In casă când te cânţi. Apăi zice şi la groapă.

Tăicuţu meu bunu meu,
Dintr'o casă luminoasă
Ţi-ai luat una'ntunecoasă.

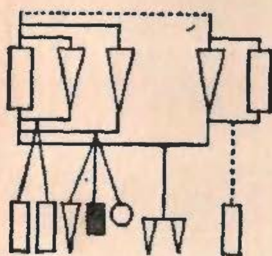
Culegători:
C. BRĂILOIU şi H. H. STAHL

28. IV. 1932 orele 20.

SISTEMUL DE REPREZENTARE GRAFICĂ A SPIŢELOR DE NEAM

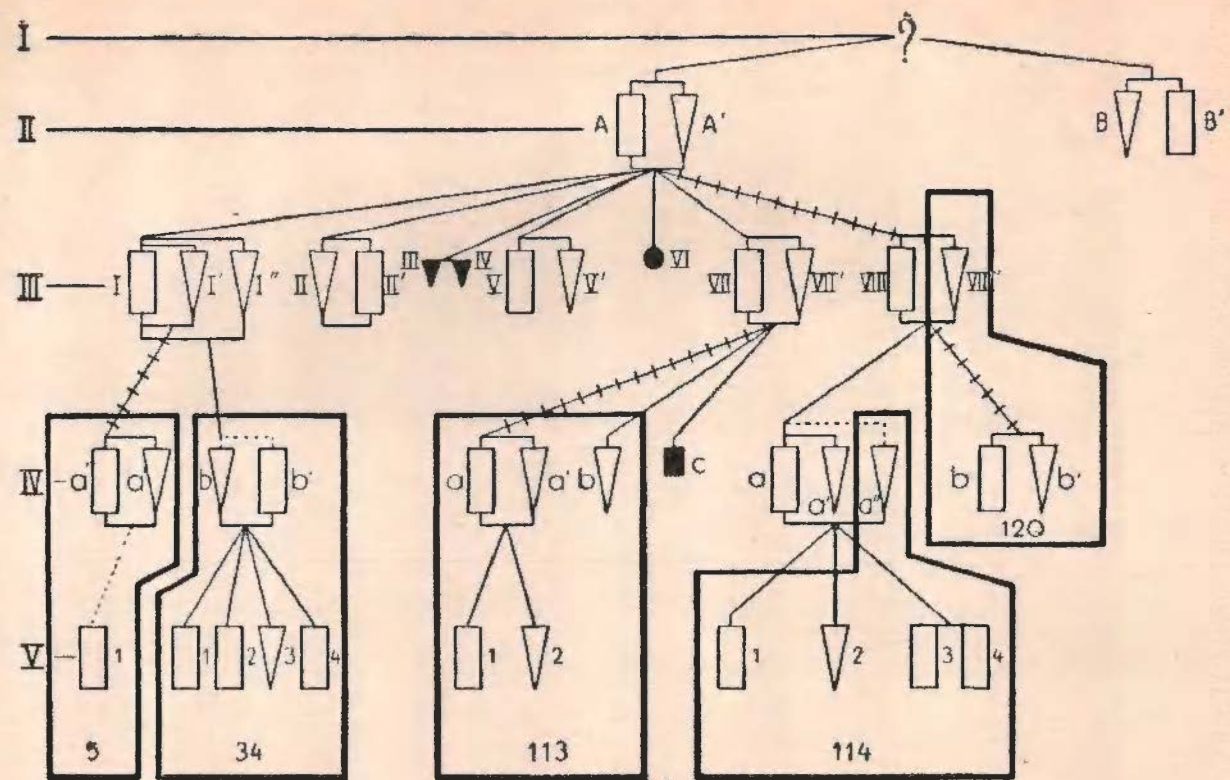

DE EXEMPLU:

Un bărbat, căsătorit de două ori. Din prima căsătorie s'au născut doi băeţi; din cea de a doua, s'a născut o fată, un băiat mort mic şi încă un copil al cărui sex nu se ţine minte.
Acelaş bărbat, trăeşte în concubinaj cu o femeie cu care are două fete gemene.
Această femeie fusese căsătorită, n'avusese copii şi adoptase o fată.

*

I
?
II
A
A'
B
B'
III
I
I'
I"
II
II'
III
IV
V
V'
VI
VII
VII'
VIII
VIII'
IV
a
a'
b
b'
a
a'
b
c
a
a'
a"
b
b'
120
V
1
1
2
3
4
1
2
1
2
3
4
5
34
113
114
SOCIOLBUC

ISTORICUL FAMILIEI

I	?	=	trăitor în satul Popeşti.
II	A	=	Mihai,
	A'	=	Dafina (născută Asimini)
	B	=	Gafiţa, căsătorită în satul Ucea cu preotu Toader (B').
III	A I	=	Mihai, căsătorit de două ori, cu:
	A I'	=	Catrina Ursu,
	A I"	=	Maria Poenaru
	A II	=	Domnica, măritată cu A II' Ion Tăutu.
	A III şi A IV	=	Doi gemeni bărbaţi, morţi la naşter
	A V	=	Matei căsătorie stearpă cu Eva Sofonea
	A VI	=	Un copil, mort de mic, al cărui sex nu se cunoaşte.
	A VII	=	Ion, care a fost notar în sat, căsătorit cu
	A VII'	=	Rafira, fata dascălului Neculai Roată.
	A VIII	=	Paraschiv, căsătorit cu Sanda Ţicu.
IV	A I a	=	Grigore, căsătorit cu Luxandra Timoftei
	A I b	=	Matei, etc., etc.

ANALIZA BIOLOGICĂ

Generația	Căsătorii	Concubinaje	Recăsătoriri	Celibat	Nașteri				Sterpi	Morți mici	Adopțiuni
					B.	F.	?	Gemeni			
I	1	—	—	—	1	2	—	—	—	—	—
II	2	—	—	—	4	1	1	1	—	—	—
III	5	—	1	—	4	3	—	—	1	1 b	—
IV	4	2	1	1	7	3	—	—	1	1	1
V	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Total	12	2	2	1	16	9	1	1	2	2	1

ANALIZA VIEȚII FAMILIALE

Generația	Neveste		Bărbați		Casa moștenită de		Gospodării cu		
	Plecate	Venite	Plecați	Veniți	cel mai mic băiat	alții	1 generație	2 generație	3 generație
	In sate vecine		In satele vecine						
I	?	?	?	?	—	—	—	—	—
II	1	—	—	—	1	—	—	—	—
III	—	—	—	—	—	1 ginere	—	1	—
IV	—	—	—	—	3	—	—	4	—
Total	1	—	—	—	4	1	—	5	—

Comuna Șanț, Jud. Năsăud.

Numele și pronumele gospodarului: Simion Cicșa [1])

I. MEMBRII FAMILIEI ȘI ETATEA FIECĂRUIA

		Ani			Anii
1.	Simion	73	5.		
2.	Magdalena	60	6.		
3.	Pamfil	22	7.		
4.			8.		

II. INVENTARUL GOSPODĂRIEI

A. Capital Activ

1. *Pământ*

	Ha.	Lei
a) Arături	3.60	38.700
b) Pășune	—	—
c) Fânețe	24.60	128.500
d) Păduri	0.57	3.000
e) Vie	—	—
f) Pomi fructiferi	—	—
Total	28.77	179.950

2. *Clădiri*

	Durata probabilă Ani	Valoarea actuală Lei
a) Casă de locuit	—	60.000
b) Grajduri	—	—
c) Magazii	—	—
d) Șoproane	—	40.000
e) Șure	—	—
f) Remize	—	—
g) Cotețe	—	—
h) Imprejmuiri	—	100
i) Loc pentru casă	—	10.000
j) Căsoaie (2) grajduri (2) șure (2)	—	20.000
Total	—	130.100

3. *Imbunătățiri fonciare*

Drenajii, irigații, etc.	—	—
Total	—	—

4. *Inventar viu*

	Buc.	Lei
a) Cai (mânji)	2	6000
b) Boi	—	—
c) Tauri	4	1000
d) Vaci	4	16000
e) Mânzați	—	—
f) Viței	1	200
g) Porci	1	1000
h) Purcei	—	—
i) Oi	—	—
j) Capre	—	—
l) Găini	20	600
m) Gâște	—	—
n) Albine (stupi)	10	1000
o) Rațe	—	—
p)	—	—
r)	—	—
s)	—	—
Total	—	25800

din acestea:

	Buc.	Lei
Vite de muncă	2	6000
Vite de rentă	—	19800

[1]) Lucrat de dl. D. Țiculescu.

5. *Inventar mort*

	Buc.	Lei
a) Căruțe	1	300
b) Care	1	2000
c) Pluguri	1	150
d) Grape de fier	1	50
e) Grape de lemn	—	—
f) Harnașament	1	800
g) Mașini de secera	—	—
h) Cositoare	—	—
i) Coase	2	100
j) Semănătoare	—	—
l) Topoare, țapin	2	300
m) Furci, lopeți, casmale	5	200
n) Materiale pt. lăptărie	—	—
o) Butoaie pt. varză	1	50
p) Mașină de îmblătit	1	3000
r) Sanie	1	100
Total	—	7050

6. *Plantații*
(val. fără teren)

	Ha.	Lei
a) Pădure	0,57	2000
b) Vie	—	—
c) Pomi fructiferi	20 buc.	2000
Total	—	4000

7. *Capital circulant*
(prezent în exploatație la încheierea bugetului)

	Kgr.	Lei	Disp. p. vânz. Kgr.	Disp. p. vânz. Lei
a) Fân nou 20 care	14.000	20.000		
b) Pae 4 care	1.200	1.200		
c) Coceni	300	400		
d) Grâu	—	—		
e) Porumb	2.200	6.600		
f) Orz	440	1.320		
g) Ovăz	—	—		
h) Alte semințe cânepă	—	280		
i) Mălai	—	—		
j) Făină grâu	—	—		
l) Lemne	—	3.000		
m) Vin	—	—		
n) Fasole	30	150		
o) Cartofi	2.200	4.000		
p) Hrișcă	--	200		
Total provizii	—	37.150		
r) Numerar	—	16		
s) Creanțe	—	—		
Total capital circulant	—	16	(fără provizii [1])	
Total capital activ	—	—		

B. Capital Pasiv

	Când s'au făcut	Dob.	Lei
a) Datorii ipotecate	—	—	—
b) Datorii la bancă	—	—	—
c) alte datorii	—	—	—
d) Dobânzi în restanță	—	—	—
Total	—	—	—

Capitalul exploatației	314.050
Capitalul de exploatare	32.866
Capital activ	346.916
Capital pasiv	—
Averea netă	346.916
Capital activ la ha.	12.058
Capital pasiv la ha.	—
Averea netă la ha.	12.058

UTILIZAREA TERENULUI[2])

	Suprafața Ha.	Producția totală kgr.
a) Grâu	—	—
b) Orz	0,58	440
c) Ovăz	1,29	nu s'a făcut
d) Secară	—	—
e) Porumb	0,88	2200
f) Cartofi	0,57	2200
g) Fasole pe lângă porumb	—	30
h) Mazăre	—	—
i) Porumb furaje	—	—
j) Hrișcă	0,14	puțină
l) Cânepă	0,14	50 fuioare

	Suprafața Ha.	Producția totală kgr.
m) Trifoi	—	—
n) Lucerna	—	—
o) Ogor	—	—
Total teren arabil	—	—
p) Pomi fructiferi	—	—
r) Vie	—	—
Total teren cultivat	—	—
s) Pădure	—	—
t) Teren neproductiv	—	—
Supr. totală	—	—

1) Fără provizii, care nu mai erau prezente în exploatație la încheerea bugetului (sfârșitul anului agricol).
2) Să trece și suprafața arendată dela alții, iar în cazul dijmei, numai suprafața care se cuvine dijmașului.

III. BUGETUL

1. Venitul brut al exploatației

A. *Incasările exploatației* (din produse vândute)

	Kgr.	Lei
a) Grâu	—	—
b) Porumb	110	400
c) Orz	106	320
d) Ovăz	—	—
e) Struguri	—	—
f) Vin	—	—
g) Fructe	—	—
h) Secară	—	—
i) Meiu	—	—
j) Mazăre	—	—
l) Fasole	—	—
m) Lemne	—	1.800
n) Cartofi	—	500
o) Alte produse vegetale	—	—
p) Fân	—	7.000
r) Pae	—	—
s) Lapte	—	200
ș) Animale mari (cai, boi)	—	—
t) Vițel	—	3.000
ț) Porci	—	—
u) Păsări	buc. 120	—
v) Ouă	—	120
x) Oi mici	—	—
y) Lână	—	—
z) Arenzi primite	—	—
....	—	—
		13.340

B. *Prestațiile exploatației la menaj și familie*

	Kgr.	Lei
a) Grâu	—	—
b) Porumb	1144	4.160
c) Lapte	500	2.500
d) Porci	—	2.000
e) Păsări	10	250
f) Ouă	300	200
g) Fasole	44	176
h) Cânepă (familie)	—	280
i) Lemne, 10 care	—	1.000
j) Legume	—	300
l) Cartofi	440	800
m) Vin	—	—
n) Hrișcă	—	200
o)	—	—
Total prestații	—	11.866
Total venit brut (A+B)	—	25.206

Val. produselor disponibile pentru vânzare . . . . . .

2. Cheltuelile exploatației

	Lei
a) Argați (salarii)	2.000
b) Zileri	700
c) Intreținerea și repar. clădirilor	100
d) Intreținerea și repar. inventarului mort și hamurilor	150
e) Cumpărare de fân	—
f) Cumpărare de grăunțe	—
g) Amortizarea clădirilor	2.400
h) Amortizarea inventarului mort	352
i) Cumpărare de semințe	—
j) Ingrășăminte	—
k) Sare pentru vite	300
l) Potcovit	400
m) Medic veterinar	—
n) Asigurarea recoltei	—
o) „ vitelor	—
p) „ clădirilor	—
r) Impozit funciar (teren și clădiri)	1.750
s) Taxe pentru comună	—
ș) Taxe islaz, etc.	500
t) Arenzi, dobânzi plătite	—
Total chel. exploatației	8.652

Munca familiei

		Etatea
Persoane care muncesc:	Simion	73
	Magdalena	60
	Pamfil	22
	—	—

Rezultatele exploatației

Venitul agricol (venit brut, minus cheltuelile exploatației)	16.554
Indemnitatea de salariu pentru munca familiei	10.000
Renta exploatației (venit agricol minus indemnitatea de salar)	6.554
Venit net (renta exploatației, plus dobânzile anului și arenzile	6.554

3. Venit din munca lăturalnică sau intreprinderi anexe

Bani în casă la începutul anului	—
Cărăuşie	—
Munca manuală	—
Munca cu vitele la alţii	—
Total	—
Salarii	—

4. Cheltuelile menajului

A. *Produse cumpărate de pe piaţă*

	Kgr.	Lei
Mălai (porumb)	—	—
Făină	25	200
Carne	5	100
Zahăr	0.33	10
Undelemn	—	—
Pâine	4	20
Sare	25	100
Ulei	—	—
Orez	—	—
Brânză	50	1000
Legume	—	200
Oţet	—	50
Ceapă	—	50
Peşte	—	100
Ceai	—	—
Gaz ½	100	300
Lumânări	—	—
Chibrituri cutii	52	104
Lemne cumpărate ⅔	—	—
Total produse luate de pe piaţă	—	2234

B. *Produse luate din exploataţie*

	Kgr.	Lei
Grâu	Produsele dela III. B. în afară de cânepă	
Porumb		
Lapte		
Porci		
Ouă		
Fasole		
Lemne		
Legume		
Cartofi		
Vin		
Total prod. din exploataţie	—	11586
Total cheltueli menaj (A—B)	—	13820

5. Cheltueli particulare ale familiei

	Lămuriri	Lei
Haine	—	—
Ghete	}	300
Opinci	}	
Lână	—	—
Bumbac	—	1000
Aţă (gheme)	—	40
Danii	—	300
Copii la militărie	—	2000
Biserică	—	50
Abonamente	—	—
Cârciumă (vin, ţuică)	—	100
Tutun 2 persoane	—	500
Doctori şi medicamente	—	—
Gaz ½	—	300
Cafea	—	—
Impozit global	—	—
Transporturi	—	600
Lemne cumpărate ⅓	—	—
Chelt. familiei pe piaţă	—	5190
Prestaţiile expl. la familie cânepă	—	280
Total cheltueli familie	—	5470

RECAPITULAŢIE

I. a) Venit agricol	16.554
b) Venituri din intreprinderi anexe	—
Venit total	16.554
II. a) Cheltueli cu menajul	13.820
b) Cheltuelile familiei	5.470
Consumul familei	19.290
III. Deficit	2.736

Data 20 August 1936

Alcătuit de d-l D. Ţiculescu.

VOCALE

A
- a : a închis
- a : sunet intermediar între a și ă
- â : „ „ „ a și o deschis
- a : semivocala a

E
- e : e deschis
- e : e închis
- e : sunet intermediar între e și ă
- e : semivocala e

I
- i : i deschis
- i : i închis
- i : i intermediar între i și î
- i : semivocala i

O
- o : o deschis
- o : o închis
- o : semivocala o
- õ : o nazal

U
- u : u deschis
- u : u închis
- u : semivocala u
- ũ : u nazal

CONSOANE

B — : b' : b ușor alterat sub influența lui e, i, i : b'ine
C — : č : c dinaintea lui e, i, (ce, ci) : čer (cer)
D — : d' : d palatalizat de e, i, i, : d'es (crâng des)
G — : g' : sunetul rezultat din alterarea lui b de i, i : g'ine (bine)
G — : ğ : înaintea lui e, i (ge, gi) ğem : (gem)
H — : h' : sunetul f alterat de i, i : h'ie (fie — zise el)
J — : ž : sunetul j : žoc (joc)
K — : k' : sunetul rezultat din p palatalizat de i, i : k'iatră (piatră)
L — : l' : l alterat de e, i, i : l'in
M — : m' : m alterat sub influența lui e, i, i : m'ic
N — : n' : n alterat sub influența lui e, i, i
P — : p' : p ușor alterat sub influența lui e, i, i : p'ică
R — : r' : r alterat sub influența lui e, i, i
R — : r̄ : r vibrant (rr) :
T — : t' : t palatalizat de e, i, i : t'em (mă tem că..)
V — : y sau v' : sunet rezultat din palatalizarea lui v urmat de i, i : yin sau v'in (vinul)

ts' : rezultat din palatalizarea lui t, apropiindu-se de c (ce, ci)

dz' : rezultat din palatalizarea lui d, apropiindu-se de ğ (ge, gi)

ś : sunet apropiindu-se de ș

ź : sunet apropiindu-se de ž (j)

SEMNELE DIACRITICE

o dedesubtul vocalelor va indica totdeauna un sunet intermediar între două vocale (între a și ă; între e și ă). Dacă la aceeaș vocală se întâlnesc două sunete intermediare — cum este cazul cu A — semnul o trebue pus într'un caz deasupra (â : sunet intermediar între a și o deschis) și în celălalt caz dedesubt (a : sunet intermediar între a și ă). Aceasta pentru a se împiedica orice confuzie.

< dedesubtul vocalelor, va indica vocalele cu sunet deschis : ex.: e, i.

● dedesubtul vocalelor va indica vocalele cu sunet închis : ex.: e, i.

⌢ dedesubtul vocalelor va indica semivocalitatea (vocala care formează primul sau al doilea element al unui diftong) : ex.: soare, știu.

~ deasupra vocalelor o sau u va indica nazalizarea acestor vocale (vocalele o sau u pronunțate pe nas) ex.: õ, ũ.

' deasupra sau după consoane va indica pe cele pronunțate înmuiat : n', v', l'.

ˇ deasupra consoanelor c, g, z va indica sunetele : ce (č), ge (ğ), j (ž).

---

*) Prelucrare după sistemul de înregistrare al „Institutului de Filologie și Folklor" din București, de *St. Cristescu* și *I. C. Cazan*.

ANEXE:

Foaie de familie No. ....

Foaie economică No. ....

CĂMINUL CULTURAL

....

FOAIE ECONOMICA

Numele şefului de exploatare ....

SUPRAFAŢA EXPLOATATĂ

In vatra satului
- Curte .. ..
- Grădină .. ..
- Livadă (nr. pomilor) ....

Pe câmp
Numărul parcelelor
....

Distanţa dela vatră (maximă şi minimă)
....

- Cereale .. ..
- Fânaţe cultivate .. ..
- Plante alimentare .. ..
- Intercalate .. (.........) ....
- Culturi indust. (.........) ....
- » in .. .. (.........) ....
- » cânepă (.........) ....
- Ogoare .. ..
- Vii .. ..
- Livezi (nr. pomilor) ....
- Neutilizabile .. ..
- Păduri .. ..

In munte
- Goluri .. ..
- Păduri .. ..

Total .. ..

INVENTAR MORT

- Pluguri .. ..
- Grape .. ..
- Semănătoare .. ..
- Secerătoare .. ..
- Treerătoare .. ..
- Care .. ..
- Căruţe .. ..

....
....
....
....
....

- Grajd .. ..
- Şură .. ..
- Magazii .. ..
- Hambare .. ..
- Coteţe .. ..

....
....
....
....

ANIMALE DOMESTICE

Cai
- Tineret .. ..
- De muncă .. ..
- De rentă .. ..

Oi
- Tineret .. ..
- Mari .. ..

Măg.
- Tineri .. ..
- Mari .. ..

Găini
- Mici .. ..
- Mari .. ..

Gâşte
- Pui .. ..
- Mari .. ..

Raţe
- Pui .. ..
- Mari .. ..

....
- Pui .. ..
- Mari .. ..

Boi
- Tineret .. ..
- De muncă .. ..
- De rentă .. ..
- Vaci de lapte

Capre
- Tineret .. .. ..
- Mari .. ..

Porci
- Tineret .. .. ..
- Vieri .. ..
- Scroafe .. .. ..
- Porci .. ..

Stupi
- Sistematici ..
- Ţărăneşti .. ..

Viermi de măt

....
....
....
....
....

INDUSTRIE		COMERȚ	MESERII	SALARIAȚI MANUALI numărul și termenul	
				angajat	angajează
Mori	Răsboaie	Cârciumă	Rotărie	....	....
Piue	Maş. de cusut........	Băcănie	Cismărie	....	....
Joagăre	Cuptoare..	....	Cojocărie	....	....
Varnițe	Teascuri	....	....	....	....
....	Alambicuri..	....	....	....	....

FORMA JURIDICĂ DE FOLOSINȚĂ		FINANȚE		PARTICIPARE LA ASOCIAȚII
		Datorii	Depuneri	....
Moștenit	Improprietărit (.)	....	....	....
Zestre	Arendat	....	....	....
Cumpărat în anii........	Coproprietate	....	....	....
....	Tolerare	....	....	....
Total în folosință........		....	....	....

OBSERVAȚII ....

....

....

....

....

....

Agent recensor,

....

Cătunul ....
Ulița ....
Casa No. ....
Anexe
1) ....
2) ....
3) ....
4) ....
5) ....

CĂMINUL CULTURAL

....

Comuna ....
Județul ....
Anul 193 ....
Luna ....

FOAIE DE FAMILIE

Numele și Pronumele	STAREA CIVILĂ														CULTURALE					Sănătate		Profesiune		
	Data și locul nașterii																							
	Anul	Luna	Comuna	Județul	Naționalitatea	Supușenie		Starea matrimonială	Anul și luna căsătoriei	Starea civilă anterioară căsăt. în curs	Anul și luna morții	Vârsta atinsă	Născut mort și avort	Confesiune	Ultima școală urmată	Știe a scri și a citi?	Știe limbi străine?	Are cărți?	Situația militară (garnizoană)	Invalidități infirmități	Boli	Principală	Secundară	Locul unde se află
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25
Soț																								
Soție																								
Copii 1																								
» 2																								
» 3																								
» 4																								
» 5																								
» 6																								
» 7																								
» 8																								
Alte persoane																								

LOCUINŢA

MATERIAL				ACOPERIŞUL				Nr. total al camerelor	CAMERE DE LOCUIT						Media locuit. pe cameră	Media cubaj pe cap de locuitor	Incălzit: mod. material	LATRINA			ALIMENTAŢIA CU APA		
Piatră	Cărămidă	Bârne		Tablă	Ţiglă	Şiţă	Alt material		Nr. camerelor	Cubaj	Ferestre	Pardoseală	Paturi	Nr. locuitorilor				Unde se află?	Construcţia	Intreţinerea	Sursă proprie	Sursă comună	Ce fel de sursă?
									1														
									2														
									3														
									4														
									5														

Instrucţiuni pentru complectare:

1. Soţii se înscriu amândoi, chiar dacă unul e mort.
2. Soţia se înscrie cu numele de fată.
6. Origina etnică (după liberă declaraţie).
8. Legitim, legitimat, nelegitimat, adoptat, înfiat, găsit.
9. Căsătorit, divorţat, văduv, concubinaj. } civil, religios
10. Numai pentru soţi.
13. In timpul recens. sau la moarte.
14. Avort provocat şi spontan. Se va indica sexul.
19. Nedidactice; caracterul lor.
20. Sub drapel, amânat, scutit, reformat, înrolat.
21. Vizibilă.
22. Tuberc. sifilis, guşe, alcoolism, etc., etc.
23. 24. După proprie declaraţie.
25. Se află în casa recensată, sau în alta. No. ei; localitate unde a plecat; data plecării.

Media locuitorilor de cameră şi cubajul pe cap de locuitor, se calculează ulterior.

Latrina poate fi:

1) aşezată în casă; în grădină.
2) construcţia poate fi din zid, lemn; cu acoperiş, fără; cu scară, fără.
3) întreţinerea poate fi bună sau rea.

OBSERVAŢII: Se înregistrează toţi copii soţilor chiar dacă sunt plecaţi sau au murit.

Ca să nu greşim la numărătoarea populaţiei totale a satului, însemnăm **pe morţi cu o cruce şi pe cei plecaţi, cu un cerc,** în partea stângă a coloanei pentru «nume».

Alte persoane: se înregistrează numai cei vii, locuind in casă, spunându-se şi cine sunt (mamă, tată, soră, frate, cu soţul sau soţia; servitor etc.).

Tipografia Curţii Regale F. GÖBL FII S. A.
Bucureşti. — Str. Aristide Briand 19

Ed. II-a 6000 ex. V. 1939.